

The Culture of Polis

КУЛТУРА

ПОЛИСА

ISSN 1820-4589

Часопис за нејовање демократске политичке културе

Година XVI

Посебно издање

2019. година

ЕВРОПСКИ ИЗБОРИ 2019.

Приредио:
Миша Ђурковић

Култура - Полис, Нови Сад
Институт за Европске студије, Београд

ISSN 1820-4589

КУЛТУРА ПОЛИСА, год. XVI (2019), посебно издање
THE CULTURE OF POLIS

часопис за неговање демократске политичке културе

КУЛТУРА ПОЛИСА

The Culture of Polis

часопис за неговање демократске политичке културе

Издавачи: Култура – Полис Нови Сад, www.kpolisa.com;
Институт за европске студије Београд, www.ies.rs

Уредништво: др Србобран Бранковић, др Мирко Милетић,
др Александар М. Петровић, др Славиша Орловић,
др Вељко Делибашић, др Ђорђе Стојановић,
др Милан Суботић, др Александар Гајић,
др Небојша Петровић, др Дарко Гавриловић, др Милош Савин,
др Александра Шуваковић, др Милан Игрутиновић.

Главни и одговорни уредник: др Љубиша Деспотовић

заменик гл. и одгов. уредника: др Зоран Јевтовић

помоћник гл. и одгов. уредника: др Жељко Бјелајац

секретар уредништва: др Александар Матковић

чланови уредништва из иностранства: др Василис Петсинис (Грчка),
др Пол Мојзес (САД), др Павел Бојко (Руска Федерација),
др Марко Атила Хоаре (Велика Британија),
др Татјана Тапавички - Дуроњић (РС-БиХ),
др Давор Пауковић (Хрватска), др Еуген Страутиу (Румунија)
др Даниела Блажевска (Северна Македонија)
др Дејан Михаиловић (Мексико)

прелом и припрема: Милан Карановић

Савет часописа: др Живојин Ђурић, председник;
др Вукашин Павловић, др Илија Вујачић, др Срђан Шљукић,
др Драган Лакићевић, др Јелисавета Тодоровић,
др Радослав Гађиновић, др Зоран Арацки, др Недељко Прдић,
др Зоран Аврамовић, др Срђан Милашиновић,
др Маријана Дукић - Мијатовић, др Јоко Драгојловић,
др Марија Ђорић.

штампа: СЗР Зухра Симић, Београд

тираж: 100.

УДК 316.334.56:008

ЦИП - Каталогизација у публикацији

Библиотека Матице српске, Нови Сад

3

КУЛТУРА полиса : часопис за неговање демократске
политичке културе / главни и одговорни уредник Љубиша
Деспотовић. – Год. 1, бр. 1 (2004) – . – Нови Сад :
Удружење за политичке науке СЦГ Огранак у Новом Саду;
Stylos, 2004.- 21 cm

Повремено

ISSN 1820-4589

COBISS.SR-ID 199568391

ЕВРОПСКИ ИЗБОРИ 2019.

приредио:

Миша Ђурковић

Темат је настао као део тромесеченог потпројекта о европским изборима, а део је пројекта 179014 који подржава Министарство просвете, науке и технологије републике Србије.

САДРЖАЈ:

Миша Ђурковић, <i>Европске партије на европским изборима</i>	7-18
Ирина Р. Милутиновић, <i>Политички маркетинг и борба са популизмом</i>	19-35
Горан Николић, <i>Економски аспект избора за европски парламент 2019.</i>	37-54
Жељко Малешевић, <i>Избори за Европски парламент у Аустрији и Немачкој</i>	55-64
Слободан Зечевић, <i>Француски избори за Европски парламент</i>	65-76
Слободан Г. Марковић, <i>Уједињено Краљевство и избори за Европски парламент у сенци Брежита</i>	77-86
Слободан Јанковић, <i>Шпагети европски избори</i>	87-99
Милан Игрутиновић, <i>Избори за Европски парламент у земљама Бенелукса</i>	101-116
Рајко Петровић, <i>Избори за европски парламент 2019. у Шпанији и Португалу</i> .	117-133
Александар Саша Гајић, <i>Европски парламентарни избори 2019 у Мађарској и Пољској</i> .	135-152
Стеван Гајић, <i>Анализа избора за Европски парламент у Бугарској и Румунији</i>	153-166
Јовица Павловић, <i>Избори за Европски парламент у Шведској, Данској и Финској 2019. године: позиционирање партија у односу на домаће и европске теме</i>	167-180
Страхиња Обреновић, <i>Избори за европски парламент у Чешкој и Словачкој</i>	181-196
Владислав Б. Сотировић, <i>Избори за Европски парламент 2019. г. – Естонија, Летонија и Литванија</i>	197-204
Соња Б. Драговић Секулић, <i>Избори за европски парламент 2019. у Грчкој и на Кипру</i> . . .	205-218
Душан Илић, <i>Избори за европски парламент 2019. Хрватска и Словенија.</i> .	219-234
Слађана Здравковић, <i>Турска и европски избори</i>	235-244
Laurent Tournois / Гордана Ђерић, <i>Макронизам – нова политичко-симболичка конструкција између распада, напетости и непризнатог идеализма</i>	245-258

THE CONTENT:

Miša Đurković, <i>European parties on European elections</i>	7-18
Irina R. Milutinović, <i>Political marketing and struggle against populism</i>	19-35
Goran Nikolić, <i>Economic aspect of the 2019 election for the European Parliament.</i>	37-54
Željko Malešević, <i>European Parliament elections in Austria and Germany</i>	55-64
Slobodan Zečević, <i>French elections to the European Parliament</i>	65-76
Slobodan G. Marković, <i>The United Kingdom and the election to the European Parliament in the shadow of Bregzit</i>	77-86
Slobodan Janković, <i>Spagetti European elections</i>	87-99
Milan Igrutinović, <i>European Parliament Elections in Benelux Countries</i>	101-116
Rajko Petrović, <i>Elections for the European Parliament 2019 in Spain and Portugal</i>	117-133
Aleksandar Saša Gajić, <i>European Parliamentary elections 2019 in Hungary and Poland</i>	135-152
Stevan Gajić, <i>Analysis of elections to the European Parliament in Bulgaria and Romania</i>	153-166
Jovica Pavlović, <i>Elections to the European Parliament in Sweden, Denmark and Finland in 2019: Party Positioning in Relation to Domestic and European Election Topics</i>	167-180
Strahinja Obrenović, <i>Elections for the European Parliament in the Czech Republic and Slovakia</i>	181-196
Vladislav B. Sotirović, <i>2019 European Parliament Elections – Estonia, Latvia, Lithuania</i>	197-204
Sonja B. Dragović Sekulić, <i>Elections for the European Parliament 2019. in Greece and Cyprus</i>	205-218
Dušan Ilić, <i>Elections for the European Parliament 2019. Croatia and Slovenia.</i>	219-234
Sladana Zdravković, <i>Turkey and European elections</i>	235-244
Laurent Tournois / Gordana Đerić, <i>Le macronisme, nouvelle construction politico-symbolique entre rupture, tensions et idéalisme inassumé</i>	245-258

ЕВРОПСКЕ ПАРТИЈЕ НА ЕВРОПСКИМ ИЗБОРИМА

Сажетак: У овом чланку аутор се бави положајем и радом европских политичких партија током избора за Европски парламент 2019. године. Најпре се анализира развој европске политичке сцене у периоду од прошлих избора, затим се приказује ток кампање и на крају резултати и последице ситуације у којој је парламент далеко плуралнији него раније. Закључак је да се права политика вратила у европски јавни простор и да је то довело до веће излазности и већег интереса европских бирача за ове изборе.

Кључне речи: европски избори, европски парламент, европске партије, „популизам“, демократија.

У периоду 23-26 мај 2019 године одржани су Европски избори, односно избори за нови састав Европског парламента. У много већој мери него било који ранији, ови избори заиста заслужују да се назову европским, јер су по први пут опште европске теме имале бар једнаку улогу као домаће и локалне. Кампања која им је претходила била је веома динамична, занимљива и пуна непознаница. Ни месец дана након окончања избора још увек није јасно како ће бити формиране и изгледати посланичке групе, нити до када ће парламент деловати са оволиким бројем посланика. Процес избора нове комисије и њеног шефа био је далеко сложенији управо због плуралнијег састава парламента и његове претензије да у том процесу игра већу улогу итд.

У овом прилогу даћемо преглед деловања европских политичких фамилија, односно европских партија током изборне кампање и њихове резултате на недавно окончаним изборима, уз одређене теоријске увиде о њиховом значају и еволуцији.

*

У тексту објављеном током изборне кампање, двоје ветерана европске политике Штефан Лене и Хитер Грабе¹ уочили су следећу тенденцију и при-

¹ Lehne, Grabbe, 2019.

лично добро сумирали оно што се очекивало и што се на крају заиста и десило. Истакли су најпре очигледну плурализацију европске политике, односно излазак из система са две доминантне групације који ће донети већу динамику у европски политички и парламентарни простор. Но све то води истовременом повећању страха од нарушавања доминантног пробриселског консензуса и повећању страха од опстанка ионако недовољно ефикасне Уније и њених институција.

У складу са овом тенденцијом одмах после избора почело је да се говори о *холандизацији* и *американизацији* европског парламента и политичког простора. С једне стране услед пада две раније доминантне групе и успона три до четири нова фактора, европски парламент је почео да личи на холандски у коме одавно не постоје две константно водеће странке, већ уз велику динамику важне улоге играју пет, шест па и више политичких субјеката. С друге стране, пре свега успон радикалне деснице или популистичких странака довео је до повратка у политику разних питања која су у САД предмет такозваних културних ратова, а у Европи су раније била третирана као нешто о чему се уопште не расправља (нпр. абортус или геј бракови).

Оно што је свакако обележило период између прошлих и ових избора јесте успон овог дела политичког спектра. Иако је и почетком прошле деценије постојао један моменат када су Хајдер и Ле Пен скренули пажњу на себе побољшаним изборним резултатима, ово што се десило у последњих пет година је много шири, дубљи и значајнији покрет који је своје значајне протагонисте нашао у готово свим релевантним земљама Европске уније. Салвини је 2013. тек преузео Лигу која је била регионална странка проблематичног дмета и релевантности, а 2019 добио је трећину гласова у Италији. Осим Лиге у владама су биле и радикалне странке у Финској, Данској, Аустрији, Бугарској. Као што је наш недавни гост Волфрам Кајзер потврдио, управо је десни популизам вратио политику у Европу и европских парламент.² Пораст броја изашлих од око десет процената је пре свега резултат њиховог рада и успона, који је такође с друге стране изазвао и мобилизацију код друге стране, код њихових противника. По први пут су на овим изборима вођене озбиљне расправе о фундаменталним питањима и проблемима европске и националне политике.

Највећи страх на овим изборима код мејнстрим партија и других актера осећао се због опасности да антисистемске странке, дакле радикали на десници уз нешто радикала на левици, добаце до трећине посланика и да тиме буду способни да блокирају неке од фундаменталних одлука и политика у европском парламенту.

Друга важна тачка било је неочекивано учешће Уједињеног краљевства на овим изборима. Након пропалих покушаја владе Терезе Меј да добије подршку парламента за реализацију договора са Бриселом о начину на који ова држава напушта ЕУ, испоставило се да ће УК дочекати изборе као и даље активна чланица Уније. Стога се прилично неочекивано у свега неколико месеци

² Видети његов интервју за агенцију Спутњик, <https://rs-lat.sputniknews.com/analyze/201905301119957561-sta-se-u-stvari-promenilo-u-evropi/>

схватило да се ипак неће бирати 705 већ 751 посланик као и у ранијем сазиву парламента. То значи да ће састав парламента бар за неко време бити провизоран, јер ако према очекивањима Борис Џонсон формира наредну владу и буде реализован тврди Брегзит, новоизабрани посланици би могли већ на јесен да се повуку и да парламент ипак почне да функционише по новим правилима.

Ово британско накнадно учешће омогућило је вероватни опстанак две парламентарне групације које без британских посланика не би биле сачуване. Присуство торијеваца у парламенту значи опстанак групе Европских конзервативаца и реформиста, настале издвајањем из ЕПП-а око 2010 године. Тиме је бар за једно време решена и велика дилема у вези афилијације најјаче пољске партије Права и правде Качињског која је освојила 26 места. И поред покушаја Салвинија и Бенона да их приближе групи окупљеној око *Европе слободе и нација* (сада фракција *Идентитет и демократија*), они су одбили такву могућност због превише проруског и недовољно атлантистичког става групације. Штавише, показали су више интересовања за сарадњу са екстремнијим гласовима као што су Фратели ди Италија, шведске демократе и шпански Вокс него са овом групацијом која све више инсистира на својој умерености.

Такође, учешће и озбиљан резултат бившег УКИП-а а данас Брегзит партије Најдцела Фараца омогућава вероватни опстанак групације Европе слободе и директне демократије. Без њих Ди мајо и покрет Пет звездица не би успели да оформе групу, а са њима ће вероватно успети да сачувају претходну групацију као независну од Салвинијеве. Наравно ако се реализује Брегзит ова питања ће се поставити поново, али су макар одложена.

Важно за разумевање оквира у коме су се ови избори одигравали јесте озбиљно прекомпоновање партијских система у низу највећих европских земаља. Највећи земљотрес догодио се у Француској где су две деценијама водеће партије мејнстрим деснице и левице спале на борбу за цензус. УМП и Социјалисти су континуирано губили подршку да би након неуспеха њихових кандидата да уђу чак и у други круг председничких избора 2017 године, на наредним парламентарним изборима били одувани великим успехом Макроновог новоформираног покрета Република у покрету. И на овим изборима највише гласова су добили тај покрет и преименована партија Ле Пенове.

У Италији су после парламентарних избора 2018 владу формирали Пет звездица и Лига уз помоћ мањих партнера, док су Демократе морале да пређу у опозицију, а Форца Италија спала на ниво млађег, скоро небитног партнера. Годину дана касније Салвини је подигао своју странку до чак трећине гласова показујући тенденцију суверене доминације сценом. У Немачкој, свакако најважнијој земљи у Унији чија се доминација изразито испољила након почетка велике финансијске кризе, такође је дошло до прекомпоновања партијске сцене. ЦДУ је уз ослабљени ЦСУ задржао водећу позицију, али и као ЕПП у европском парламенту, уз далеко смањени број гласова и смањену моћ. СДП је пао на ниво од 15% док су Зелени у међувремену пришли демохришћанима по снази, а АфД као прва партија радикалне деснице стабилизовала се на преко 10%. У Немачкој више нема система са две водеће странке, већ чак шест релевантних странака што је довело до озбиљне унутрашње динамике.

Занимљиво је било и у Шпанији. Социјалисти под Педром Санчезом су остали последња доминантна социјалистичка партија у великим европским земљама, а на власти су захваљујући релативно чудној, делимичној сарадњи са сепаратистима. С друге стране, Народна партија је после година проведених на власти и после спречавања каталонске сецесије, почела да тоне. На парламентарним изборима 2019 добили су упола мање гласова него пре три године, док су се у тај простор увукле две нове десне групације Сиудаданос и Вокс. Иако су се делимично опоравили на европским изборима, очигледна је нова динамика на десном простору у Шпанији. У међувремену су у низу земаља припадници радикалне деснице постали део власти: Финска, Данска, Бугарска, Аустрија, Италија и спекулисало се да ће овај раст обележити и европске парламентарне изборе.

*

У значајној књизи из 2016, судија Дитер Грим је указао на чињеницу да европско изборно право које је прописано налогом у члану 123 Уговора о функционисању ЕУ није почело да се ствара, те се европски избори одвијају по националном изборном праву.³ Заметак овог процеса може се наћи у догађајима који су почели 2014. са увођењем *шпиценкандидата*. Тада су постојеће фракције у европском парламенту по први пут јасно истакле свог кандидата за будућег председника комисије у поступку који треба да подсећа на регуларни, уобичајени изборни поступак и кампању у националним оквирима. У сталној борби за преузимање значаја, тежине и утицаја између појединих институција ЕУ, Европски парламент у кога се полажу велике наде као у главног носиоца европеизације и сузбијања демократског дефицита, 12. фебруара ове године усвојио је такозвани Хауреги извештај у форми резолуције⁴. Иако за то не постоје основе у оснивачким уговорима, ЕП је донео резолуцију којом потискује међувладину и јача бриселску основу за избор Комисије. Суштина резолуције се своди на одлуку да ко год сакупи већину од 353 посланик, без обзира на ставове држава, односно Европског савета, може да формира ЕК, као и да комисију могу да формирају само шпиценкандидати.

За резолуцију су гласали ЕПП, СДП, АЛДЕ, и Зелени, као носиоци бриселског мејнстрима и имали су две трећине посланика. Против су били ЕРЦ, радикално десне фракције, УЕЛ, и самостални посланици. И друге институције ЕУ покушале су са своје стране да допринесу реформи изборног система за европске изборе. Савет је на амбасадорском нивоу 7. Јуна 2018 донео скуп мера усмерених ка реформи изборног закона. Тиме се укидају дупло гласање и могућност гласања у трећим земљама, а појачава видљивост европских партија. Парламент је дао свој пристанак на ову меру и Савет је затим 13. јула усвојио нови Закон. Он међутим није ратификован у свим земљама чланицама до почетка избора, па су ови избори одржани по старом законодавству.

Током кампање била је уочљива изузетна афирмација и персонализација положаја шпиценкандидата. Манфред Вебер и Франс Тимерманс, као кандидати

³ Grim, 2018, стр...

⁴ Lehtinen, Marshall, 2019.

две највеће политичке групације имали су своје посебне веб странице, попут нпр. кандидата на америчким председничким изборима. Организоване су им праве турнеје по Европи: Тимерманс је имао преко 40 наступа у свим државама сем Мађарске, Бугарске и Румуније, Вебер је такође имао велику туру по низу земаља. Учествовали су у јавним дебатама шпиценкандидата у којима су покушавали да профилишу своје идеолошке ставове и посебности према кључним политичким и економским питањима. Вебер је нпр. ишао код Орбана да испред ЕПП посредује у решавању проблема односа Орбан-Јункер и у решавању статуса Фидеса у оквиру народњачке групације. Остали шпиценкандидати су били Ги Ферхофштад и још шесторо функционера (АЛДЕ), Јан Захрадил (ЕРЦ), Ска Келер (Зелени), Ник Куге и Виолета Томич (УЕЛ), Салвини (неформално испред ЕФН) и Ориол Ђункерос (Каталонац, ЕФА). Чак и Варуфакис и још неколико ентузијаста су наступали испред алтернативних партија као њихови шпиценкандидати.

У оквиру кампање организовано је низ јавних дебата између њих. Нпр. 29. априла у Мاستрихту, 2. маја у Фиренци, 16. маја у Немачкој (Вебер, Тимерманс, Келер, Ферхофштад). Теме које су се највише помињале током кампање и око којих су водили полемику биле су: имиграција, социјална и економска политика, безбедност, спољна политика ЕУ, климатске промене и одрживост.

Уочљиво је било да је Вебер (члан ЦСУ) као кандидат ЕПП-а узео много тема које су углавном биле везане за радикално десни простор последњих година⁵. У његовом програму истакнутом на личном сајту могло је да се види обећавање затварања европских граница са 10 000 нових службеника Фронтекса, затим истицање посебних подстицаја за младе породице, до јавног залагања за престанак преговора са Турском. Ово је познати механизам који ЕПП странке и сама групација примењују већ у неколико наврата када је раст радикално десних странака почињао да их угрожава. Као и деведесетих, а затим и у првој половини двехиљадитих, тако су и сада ове партије увелико почеле да прихватају тврђе мере према имиграцији и теме социјалног конзервативизма које су се страховито подигле у овој деценији у оквиру кампа радикалне деснице.⁶

Паралелно са овим интегрисањем радикално десних тема, па и ставова, дешавао се даљњи остракизам партија те провенцијенције које су интелектуална елита и елита водећих партија отписивале као популисте, екстремисте, снаге које угрожавају опстанак европског пројекта, а неретко и као фашисте, расисте, оне који враћају недопустиве политичке идеје у европски простор итд.⁷

⁵ На његовој страници био је програм у десет тачака, који је након избора склоњен. <https://manfredweber.eu/>

⁶ Треба погледати како Марк Јонген објашњава полемику између АфД и ЦДУ око питања да ли је Немачкој потребна *Leitkultur*, односно водећа, централна култура. Види Јонген, 2017. О самом механизму преузимања тема од радикала погледати Ђурковић, 2019.

⁷ И код нас је преведена типична популарно-научна публикација Јан-Вернер Милера чији је циљ остракизам свих ових покрета и снага као популистичких. Види Miler, 2017. Видети такође и домаћи слично интониран зборник о популизму, Lutovac, 2017.

Највећа динамика и непознанице током кампање дешавале су се управо на десном простору: док је било јасно да се на овом простору појавила и креће нова знатна протестна енергија, усмерена против европског мејнстрима, бирократије и идеја, нико није могао ни приближно да ухвати тенденције сврставања и грађења коалиционог потенцијала међу бројним актерима. Постојала су силна отворена питања, од положаја Фидеса у ЕПП, преко судбине ЕРЦ, до разних могућих коалиција пре и после избора. Покушаћемо овде да макар у назнакама покажемо шта се ту дешавало.

Крајем јула 2018. главни стратег Трампове кампање и његов бивши саветник Стив Бенон појавио се у Европи са најавом оснивања своје организације Покрет која би требало да представља десни пандан Фонда за отворено друштво. Идеја је била да се помогне обједињавању и структурирању десног политичког простора против бриселског мејнстрима. Иако је ово требало да представља додатни ветар у леђа ионако ојачалој десници, нису сви са одушевљењем прихватили ову понуду. Алтернатива за Немачку, иако је на крају чак и постала део Салвинијевог и Беноновог блока, прва је одбила понуду указујући на неопходност да Европљани сами, без америчког tutorства дефинишу свој програм.⁸

Бенонову понуду прихватио је међутим Салвини који му је поверио кампању, организацију и прављење блока. Бенон је читав период до краја кампање провео између Брисела и Рима покушавајући да што више ојача и из сенке координира обједињавање десног блока. Највећи успех је остварио у Италији, где је након изванредне кампање, Лига у кратком периоду дуплирала свој резултат и освојила трећину гласова италијанске популације. Међутим процес обједињавања европских десних партнера није ишао како је планирано.

Од раније је јасно било да ће антисемитске и неонацистичке странке попут Јобика и Златне зоре бити ван свих комбинација, али је циљ био да се припадници дотадашње три групације (ЕНФ, ЕЦР и ЕФДД) уз делове ЕПП приближе и можда обједине у једну групацију која би можда појединачно била чак и најјача у парламенту. Појавили су се међутим бројни проблеми. Салвини је иако су седели у истој влади, све озбиљније улазио у сукобе око политике, идеологије, интереса и гласова са Покретом 5 звездица који је био један од најважнијих чланова ЕФДД. Фараж је са своје стране очекивао реализацију Брежита и одбијао да УКИП, а касније Брежит партија улази у било какве предизборне коалиције у Европи. Лидер Покрета 5 звездица Ди мајо, покушавао је да нађе друге partnere са којима би очувао ову постојећу групацију. Неколико пута се виђао са представницима Жутих прслука у Француској, чиме је изазвао дипломатски скандал и протесте Макрона. Овај покрет на крају није успео да се кристалише у било какву релевантну политичку опцију па су ту остали без партнера. Сви остали покушаји су резултовали занемарљивим резултатима (Живи зид из Хрватске нпр) па је и три месеца после завршетка избора овај покрет без своје политичке групације. Једина нада је да Фарац ипак прихвати

⁸ Ово је сасвим разумљиво јер је део њихове агенде управо еманципација Немачке и Европе од статуса америчког протектората.

очување групе и да тиме његових 29 и Ди Мајових 14 посланика нађу одговарајућу афилијацију.

Припадници ЕЦР групације такође су показали велики скептицизам према овим Салвинијевим покушајима. Иако као и цела вишеградска групација имају симпатије за антиимиграциону политику Италије, скептични су према превише проруским сентиментима у овој групацији (пре свега ФПО и Окупљање Ле Пенове), па су најпре Пољаци из Права и правде одбили чак и позиве Салвинија на разговор о могућности заједничке листе. Са учешћем УК јасно је било да група опстаје, па су ови актери почели да наступају као прилично оштра конкуренција Салвинијевим настојањима. На крају су у своје окриље привукли Вокс из Шпаније, око које се Салвини доста трудио, као и партију Фратели ди Италија која у Италији солидно сарађује са Лигом, али и контровезне шведске демократе, једног посланика бугарског ВМРО и задржали Ружу Томшић усташкињу из Хрватске.

Највећа непознаница је била шта ће се десети са Фидесом и Орбаном који је од 2015 израстао у симбол антиимигрантске политике. Салвини и Штрахе су у више наврата и јавно понудили Орбану да изађе из ЕПП и да се стави на чело блока који би водио борбу са Макроновом визијом Европе. Орбан је стратешки сарађивао са овим лидерима на низу питања, али је позиве игнорисао јасно показујући да упркос свим проблемима своју партију и даље види у оквиру ЕПП, покушавајући да утиче на њено мењање изнутра. Чак и после суспензије није показао било какву намеру да ову групацију напусти.

Бенон и Лига су након тога кампању градили у Италији намећући Салвинија као лидера нове побуњене Европе. Врхови кампање су били крај марта у Верони где је Салвини био покровитељ и главна звезда овогодишњег Светског конгреса породица. Током конгреса видео се велики број покрета, невладиних организација, издавачких кућа, пролајф организација итд које су очигледно градиле мрежу на коју се Салвини наслањао. Конгрес је завршен фасцинантном шетњом за живот уз учешће преко 40 000 људи. Други важан догађај је био велики митинг у Милану одржан осамнаестог маја. Пред великим бројем људи Салвини и Ле Пенова су представили блок који су на крају успели да направе. Осим Лиге и Окупљања за Француску, блоку су се придружили и аустријски ФПО, немачка Алтернатива, Фламмански интерес, Вилдерсова партија из Холандије, Данска народна партија, Финци итд.

Треба нотирати и да су Берлускони и Орбан, чије су партије чланице ЕПП, пре избора почели да заговарају идеју о могућности сарадње Европске народне партије са овим десним блоком. Но огромна већина ЕПП какав је данас себе види много ближим либералима и чак зеленима него партијама радикалне деснице који би наводно идеолошки требало да су им релативно блиски.⁹ У сваком случају отвара се озбиљно питање како ће се бирати комесар из

⁹ Холандски мислилац Андреас Кинегинг ми је пренео своје недавно искуство са посланицима ЦДА, хришћанско демократске партије, некада водеће политичке снаге у његовој земљи. На питање које су основне вредности за које се њихова партија и идеологија залажу одговорили су најпре *једнакост*, а затим *слобода*. Кад их је он питао нису ли то вредности које обично каракте-

Италије, у ситуацији кад је Лига добила трећину гласова тамо, јасно је водећа странка, али политички и идеолошки неће спадати у новоформирану већину на европском нивоу. Биће занимљиво како ће се приликом састављања Комисије укрестити паневропски, идеолошки и национални приступи.

У сваком случају након четвородневних избора који су протекли у прилично динамичној, али углавном коректној атмосфери, добили смо резултате који су показали веома занимљиве тенденције у европској политици. Ако следимо податке објављене на сајту Европског парламента 5. јула¹⁰, уочићемо следеће углавном очекиване тенденције. ЕПП је изгубио 34 посланика, али је и даље водећа групација са 182 седишта, међу којима су додуше и 13 Фидесових посланика. ПЕС је успео да задржи друго место, са очекиваним падом, но који је и даље мањи од предвиђања. Изгубили су 31 посланика, и сада имају 154. Треће место је задржала коалиција Либерала и демократа која је сада променила име у *Обновити Европу*. Са чак 39 нових посланика, који су пре свега стигли са Макроновим покретом и неочекиваним учешћем и добрим резултатом британских либерала, ова групација се наметнула као део владајуће структуре за наредни период.

Следе затим прилично изједначени Зелени са 74 (укључујући нова 22 места) и групација Идентитет и демократија која са 37 нових посланика има укупно 73 места, дакле око десет посто парламента. Код њих међутим може доћи до померања због једног дела још увек не-сврстаних посланика. Иза њих је групација Европских конзервативаца и реформиста која има 62 посланика што је мање него раније за тачно оних 15 посланичких места које су изгубили Торијевци. Фракција Уједињене левице изгубила је 11 посланика и сада држи 41 место. Остало је такође још 57 посланика који нису формирали или нашли своју посланичку групу, од којих су најважнијих 29 посланика Брегзит партије и 14 Ди Мајових.

*

Резултати избора су показали да су две до тада доминантне групације изгубиле дотадашњу снагу док су се остале групације подигле ка њима. Слично као и у Бундестагу нпр, уочила се такозвана холандизација парламента, у смислу постојања већег броја групација релативно приближне снаге, што генерално означава већи плурализам, али и компликује систем одлучивања и формирања Комисије, односно заједничке политике. Постало је јасно да ЕПП нема више ону доминацију какву је имао чак и на прошлим изборима, без дела који се отцепио у ЕЦП. Такође да ЕПП и ПЕС немају сами довољан број посланика и да ће морати да у коалицију укључе бар још једну или можда две друге групације.

ришу социјалисте, односно либерале, они су се веома збунили, и били су без икакве идеје које би то вредности и идеје биле које су макар некада давно одвајале њихову партију и идеологију од ових осталих покрета.

¹⁰ <https://www.election-results.eu/tools/comparative-tool/>

Очигледно је било да ће прва жртва овог процеса бити Манфред Вебер, кога више нико озбиљан није помињао као кандидата за место председника комисије. Упитно је чак постало и то из које ће групације доћи челник комисије. Меркелова је као и даље најјачи политички лидер у Европи и ЕПП, чак пристала на расподелу места у којој би Тимерманс из ПЕС преузео Јункерово место, али је доживела озбиљну побуну на самиту ЕПП у Бриселу крајем јуна. Већина лидера ове групације одбила је идеју о препуштању места председника комисије другим партијама и захтевала је да као и даље појединачно најбројнија групација задржи то место.

Са новим мандатом отпочети су преговори који су закључени расподелом у којој је ЕПП добио место председника Комисије, које ће преузети досадашња министарска одбране Немачке Урсула фон Лејен. Као део договореног пакета, социјалисти су добили место комесара за спољне послове (шпански представник Жозеп Борел) и место првог потпредседника комисије које ће задржати Франс Тимерманс. Такође у првој половини мандата председник парламента ће бити италијански социјалиста Давид Сасоли, да би га у другој половини мандата заменио Манфред Вебер испред ЕПП. Либерали су међутим добили место председника Европског савета па ће уместо Туска на том месту бити Белгијанац Шарл Мишел. Коначно, место директора Европске централне банке заузме Кристин Лагард, као француски кадар, који одговара и Макрону и социјалистима.

На основу начина на који су ови преговори завршени, може се закључити да сам Европски парламент није добио никакву озбиљну улогу јер су преговори окончани пре његовог конституисања. Као и раније велику улогу имали су национални лидери, односно такозвани национални кључ, пошто су места заузели углавном представници највећих европских земаља (Немачка, Италија, Француска, Шпанија и једино Белгија као нешто мања). Ниједно место није припало било коме од нових чланица, а посебно је уочљив изостанака кадрова из источне Европе и Вишеградске групе. С друге стране чини се да су европске партије имале већу улогу него икада раније, не само током кампање, већ и током формирања нове администрације. Остаје још да се види како ће ићи именовање комесара из појединих земаља, односно како ће ту бити поштована и помирена ова два принципа.

Занимљиво је да су Зелени, упркос великом успеху на изборима и генералној припадности европском мејнстриму, остали ван свих ових комбинација. То се може тумачити на неколико начина. Лидери ЕПП и ПЕС сматрају да је довољно проширити коалицију овог пута још једним партнером. Надаље, зелени су постали озбиљна конкуренција пре свега ПЕС чије гласаче су преузели и тиме подигли резултат. Они стога не желе да се Зеленима, који су у озбиљном налету у низу европских земаља, и којима политички иду на руку природне непогоде настале услед климатских промена, дају полуге моћи, медијска пажња и други механизми за даље подизање снаге. У исто време, чује се међутим да ЦДУ у Немачкој разматра да следећу владу формира управо са њима.

Зеленима иде на руку подизање читаве зелене агенде у Европи. Током изборне кампање одржани су бројни омладински, студентски, невладини маршеви, протести, манифестације које су указивале на проблеме околине, чиме је цела та инфраструктура де факто радила на пропагирању успеха Зелених странака. Велики део законодавства који се доноси у појединачним земљама, регионалним и европским форумима, такође је обележен еколошким темама, што све подиже њихову снагу и важност. Биће врло занимљиво пратити како ће ове три групације, а пре свега ПЕС одреаговати на изазов Зелених који су приликом избора председник парламента имали свог кандидата и наступили као опозиција новој владајућој коалицији.¹¹

Што се тиче изазова евроскептицизма, односно радикалних партија које се противе садашњем изгледу ЕУ, треба приметити да је он вратио стварну политику у европски простор, разарајући квазиуставни консензус који је до тада постојао. Како је Грим и препоручивао, једини начин за поновну демократизацију и легитимизацију европског пројекта јесте да се он поново политизује и да се политика извуче испод квазиуставног консензуса који су годинама наметали ЕСП и Комисија.¹² Захваљујући овом радикалном изазову то се и десило и политика унутар европског простора поново има своју динамику, дебате, спорове и одлучивање о различитим програмима. Коначно за сада Идентитет и демократија имају 73 посланика, ЕЦР 62, радикални левичари 41, потенцијална групација ЕФФД око 50 што би заједно било око 220 места, а што чини скоро тридесет посто чланова парламента. С обзиром на проблеме које ЕУ има и генералне тенденције, за очекивати је да ове групације користе своју нараслу снагу за озбиљно пропитивања политике наметнутог консензуса која је дуго опстајала унутар ЕУ. Они нису добацили до трећине парламента, али су показали да су озбиљан фактор са чијим се растом мора рачунати.

Приликом гласања 16. јула, Фон Лејен је добила 382 гласа, што је тек 8 изнад неопходног минимума. Против је било 327 посланика и 22 су се издржали. Многи припадници блока ПЕС су гласали против иако је номинално ова групација подржала избор новог председника комисије. Гласови су обезбеђени од Фидеса, Партије права и правде, а и 14 Ди Мајових посланика је дало подршку. Дакле и опстанак Комисије зависиће од добре воље ових припадника деснице која је до сада водила озбиљну борбу са Бриселом. Узгред, парламент је пре тога изгласао да се гласање за избор новог председника Комисије обави тајно. Све ово показује да се политика на велика врата вратила у европски простор и европски парламент, што ће надамо се донети много више плурализма и демократије него што је до сада било.

На крају остаје најважније питање које се мора решавати у наредном периоду, а оно нема много везе са самим институцијама ЕУ. Наиме, овај пројекат

¹¹ Треба међутим приметити да је Фон Лејенова као кандидат за шефа комисије тражила и од њих подршку за свој избор 16. Јула. Они су је условили афирмацијом зелене агенде и сличним захтевима.

<https://www.tellerreport.com/news/2019-07-08---eu-commission--greens-in-the-eu-parliament-call-for-vote-by-the-leyen-pledges-.S1Rb5Cl-H.html>

¹² Grim, 2018.

је током последњих петнаестак година највише зависио од Немачке која се посебно након уставне и финансијске кризе наметнула као главни играч¹³, и од Ангеле Меркел која је фактички сама решавала највеће проблеме, од економске кризе и одбране евра, кризе грчког дуга, Украјине, санкција Русији, избегличке кризе и аранжмана са Турском. Као и увек у историји показало се да институције зависе од снажног лидерства и управо то је оно што у овом тренутку највише погађа европски пројекат. Ангела Меркел се повукла са чела своје странке, а питање је и да ли може да заврши цео мандат на челу владе Немачке.¹⁴ Дакле најкасније за две године мораћемо да добијемо одговор на питање шта после Меркелове.

Литература:

1. Бишок, С, (2016), Брекзит и евроскептики, Европейцы против ЕС, Книжный мир
2. Grim, D, (2018), Evropa da –ali kakva?, Albatros plus, Beograd
3. Đurković, M, (2019), „Hrišćanska demokratija posle Drugog svetskog rata“ Kultura polisa, br, 38, str. 313-325.
4. Jongen, M, (2017), „Šta je izašto nam je potrebna vodeća kultura?“, u Miša Đurković, (ur.) Novi nemački konzervativizam, IES, Beograd, str. 21. – 40.
5. Kajzer, V, (2019), “Šta se u stvari promenilo u Evropi?“, intervju Nikole Joksimovića, Sputnik, <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/201905301119957561-sta-se-u-stvari-promenilo-u-evropi/>
6. Lehne, Grabbe, (2019), 2019 European parliamentary elections will Change EU’s Political Dynamics, Carnegie Europe, <https://carnegieeurope.eu/2018/12/11/2019-european-parliament-elections-will-change-eu-s-political-dynamics-pub-77922>
7. Lehtinen, Marshall, (2019), *Dissecting Jauregi Report – Reform of the Spitzenkandidaten Process*, <https://europeelects.eu/2019/02/19/dissecting-the-jauregui-report-reform-of-the-spitzenkandidaten-process/>
8. Lutovac, Z, (ur.), 2017, Populizam, IDN, Beograd
9. Miler, J.-V, (2017), Šta je populizam, Fabrika knjiga, Beograd
10. Minkler, H, (2016), Sila u sredini, Albatros plus, Beograd

EUROPEAN PARTIES ON EUROPEAN ELECTIONS

Summary: In this article, the author deals with the position and work of European political parties during the European Parliamentary elections in 2019. Firstly, the development of the European political scene has been analyzed in the period since the last elections, then the development of the campaign and, ultimately, the results and consequences of the situation

¹³ О специфичном положају Немачке и њеној улози у савременој Европи и ЕУ погледати врло нијансирану књигу Херфрида Минклера, *Сила у средини* (Minkler, 2016). Аутор је иначе саветник немачког канцелара.

¹⁴ Током пролећа и лета ове године, госпођа Меркел се неколико пута у јавности на врло чудан начин тресла читавим телом. Ову дрхтавицу аналитичари су узели као метафору за генералну бригу о томе шта ће се са Немачком и ЕУ десити после њеног све извеснијег брзог повлачења са власти.

in which the parliament is far more plural than before. The conclusion is that true politics has returned to the European public sphere and that it has led to a greater exit and greater interest of European voters for these elections.

Key words: European elections, European parliament, European parties, “populism”, democracy

ИРИНА Р. МИЛУТИНОВИЋ *

Институт за европске студије
Београд

УДК 32.019.5:324(4)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобрен: 12.09.2019

Страна: 19-35

ПОЛИТИЧКИ МАРКЕТИНГ И БОРБА СА ПОПУЛИЗМОМ**

Главне одлике изборне кампање за Европски парламент 2019

Сажетак: Циљ овог истраживања је да анализира карактеристике предизборне кампање главних протагониста на европским парламентарним изборима 2019. године: суверенистичког и проевропског фронта. Предмет истраживања обухвата тематске оквире и доминантне наративе кампање, чији су носиоци европске политичке странке и парламентарне групе. Узорак истраживања чине званични изборни манифести и резолуције странака објављене на њиховим веб-страницама, као и медијска саопштења странака, писма страначких лидера и интервјуи са шпиценкандидатима. Идентификоване су карактеристичне маркетиншке стратегије два супротстављена неформална блока.

Кључне речи: избори, кампања, политички маркетинг, популизам, Европски парламент

Увод

Нешто мало више од 50 одсто грађана Европске уније са правом гласа, из двадесет осам држава чланица (укључујући Уједињено Краљевство), у мају ове године изабрало је нове чланове Европског парламента, са мандатом до 2024. Премда су светски медији ове изборе најављивали као „никада неизвесније“, „најзначајније у генерацији“, „судбинске“, драматично антиципирајући „преломни тренутак за будућност европског пројекта“ или „дан Д“ за будућност Европске уније (Blasina, et al, 2019: 29; Milić, 2019), испоставило да они нису довели до „тектонског“ поремећаја у структури парламента. Најзначајнију промену на овим изборима донела је излазност грађана, који су у већем броју него што су анкете предвиђале одлучили да учествују у политичком процесу и гласају. Значајну и очекивану очекивану промену представ-

* irina.milutinovic@gmail.com

** Овај рад представља део истраживања у оквиру пројекта Института за европске студије под бројем 179014, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Р. Србије.

ља губитак јединствене контроле над Парламентом коју је 25 година имала велика коалиција народњака (EPP) и социјал-демократа (S&D). Политичке снаге десно од центра су у кумулативном збиру повећале број мандата у ЕП, али су либерали и зелени генерисали нове мандате којима се практично неутрализује „популистички суфицит“ у финалном збиру. У таквој констелацији ЕП, највећа је вероватноћа да ће популисти градити тактичке коалиције према одређеним конкретним питањима на агенди у ЕП, чиме ће евроскептичне и националистичке странке добити прилику да утичу на динамику доношења прописа и, у својству контролне мањине, да излажу критичкој дискусији предлоге у вези са буџетским издвајањима или спољном и трговинским политиком.

Откуда онда слутње у европским јавностима да ће размере предстојеће промене у Европском парламенту бити драматичне? Таква уверења су морала бити последица порука које су главни опоненти на овим изборима слали јавностима у дугом периоду пре одржавања избора, како кроз своје перманенте кампање, тако и кроз предизборни маркетинг. Предзборне кампање су организоване и вођене у политичком контексту чију динамику последњих година диктира снажан талас популизма широм Европе. Национални избори у Француској, Италији, Немачкој и Холандији последњих година показали су да је у опадању популарност социјалиста и социјалдемократа. Најмоћнија паневропска група Европске народне партије (ЕПП), којом доминира немачка Хришћанско-демократска унија (ЦДУ/ЦСУ¹), оптерећена је унутрашњим тензијама са мађарском националистичком странком Фидес, која се, под претњом суспензије и искључивања из ове политичке заједнице, оптужује за угрожавање европских вредности слободе медија и владавине права. Умерени конзервативци и евроскептици (ЕЦР) такође су били у благом опадању у националним аренама, под притиском јачања антисистемских евроскептичних странака широм ЕУ последњих пар година. Раст крајње десничарских странака инициран мигрантском кризом 2015. године и продубљивањем економског јаза, како између истока и запада, тако и између севера и југа Европе, капитализован је успехом на националним изборима у Италији, Немачкој и Шпанији, што је дало замаха очекивању да би на таласу национализма и антиестаблишмента било могуће остварити нове добитке на паневропском нивоу (Blasina, Tilford, Nevitt, and Wisniewska, 2019). Ове снаге су већ држале скоро једну четвртину места у претходном сазиву Парламента, међутим, због својих међусобних програмских и идеолошких разлика, оне тада нису деловале уједињено у артикулисању интереса којим би ефикасније утицале на парламентарне одлуке.

Теоријско одређење популизма

У току последње две деценије, широм Европе је дошло до пораста популизма политичке деснице али и левице.² Савремени популизам се манифестује

¹ Сестринска Хришћанско-социјална унија Баварске.

² У Европи се популизам чешће доводи у везу са десничарским идеологијама, док Јужној Америци има дугу традицију у левичарским покретима.

кроз форме политичког организовања и као стил политичког комуницирања, и заступљен је, како у опозиционим покретима, тако и у странкама естаблишмента. Премда појам популизма није нов јер његова генеза сеже до друге половине 19. века, теоријски извори који га дефинишу нису нарочито кохерентни, те и критеријуми на основу којих би било увек могуће одредити да ли је неки захтев демократски или популистички, нису довољно прецизни (Miler, 2017: 019).

Од 1990-их година, у западним политичким круговима овај израз се користи да означи режиме у којима се одржавају избори, али не упражњавају неки од осталих конститутивних елемената демократије: владавина права, контрола и подела власти, и поштовање права мањина (Miler, 2017: 56). У стручној литератури популизам се најчешће одређује као патолошки облик демократије, њен дефект или аутоимуна болест (Miler, 2017; Keane, 2014), те као псеудо или постдемократска конструкција (Mudde, 2004: 542) која изврће демократски процес, а која још увек нема формалне и правне карактеристике диктатуре (Miler, 2017: 62). Такозвани баук популизма је код неких аутора перципиран не само као саставни део или нормална и уобичајена патологија западних либералних демократија (Scheuch, Klingemann, 1967; Betz, 1994), већ и као њихов мејнстрим, односно специфични дух времена (Mudde, 2004: 542–562). Трагајући за узроцима популистичког успона, аутори истичу слабости представничке демократске праксе на подручју савремене Европе (Taggart, 2004: 269), видљиве кроз „корупцију“ демократских идеала, неуспех политичких странака да посредују између интереса грађана и јавних политика (Mair, 2002: 88) и, коначно, неуважавање стварних потреба људи у вези са проблемима имиграције, пореза, криминала и национализма (Taggart, 2004; Miler, 2017: 77). У новијој литератури преовлађује двоструко интерпретирање популизма: (1) као слабо утемељене идеологије у политичким партијама и покретима, односно флексибилан, синкретичан, камелеонски програм који је способан да позајмљује и спаја различите идеолошке матрице – „леве“ и „десне“, „прогресивне“ и „реакционарне“ (Mikucka-Wójtowicz, 2017, 112; Šalaj, 2013: 29), и (2) као стил политичког комуницирања (Canovan, 2004; Jagers, Walgrave, 2007), политички дискурс и начин политичке мобилизације (Šalaj, 2013: 26).

У литератури постоји одређени консензус о дистинктивним одликама популистичких партија које су видљиве у њиховој организационој структури и програмском усмерењу, са извесним варијацијама у зависности од тога да ли су то странке које стреме да освоје власт (neo-populism from below) или врше власт (neo-populism from above) (Mudde, Kaltwasser, 2017; Mikucka-Wójtowicz, 2017; Mudde et al., 2012; Miler, 2017; Šalaj, 2013). Наведени аутори издвајају два главна својства популистичких програма: (1) склоност ка антагонизирању друштва на владајуће (корумпиране) елите тј. естаблишмент и хомогени (поштени) народ, и (2) антиплурализам заснован на ексклузивном моралном праву на представљање народа, али само оног његовог „аутентичног“ дела или „правог народа“ који подржава популисту.

Афинитети гласача као индикатор изборне воље

Искуство показује да је одзив гласача на европским изборима низак (20–40%) – по правилу нижи него на националним изборима.³ Истраживачи јавног мњења су пројектовали већу излазност ове године у односу на последње изборе за Европски парламент (2014), када је излазност износила 42,6 одсто. Месец дана пре одржавања избора, анкете су показале да је у том тренутку 43 одсто гласача било сигурно да ће изаћи на изборе и гласати, а од њих чак 70 одсто тек је требало да одлучи за кога ће гласати (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). То је практично значило да би дефинитивна одлука многих гласача могла бити обликована под утисцима догађаја у последњим тренуцима кампање, због чега су неки аналитичари ове изборе оценили као неизвесне.

На основу предизборних анкета које је спровела компанија за истраживање јавног мњења YouGov у сарадњи са Европским саветом за спољне послове (ECFR) у 14 земаља чланица Европске уније које покривају 80% мандата у Европском парламенту, расветљени су ставови европских грађана о главним питањима (ECFR, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019):

1. **Идентитет.** Већина грађана ЕУ верује да су европски и национални идентитети комплементарни, а не у конфликту. Наиме, само 25 посто испитаника се није сложило са тврдњом да је европски идентитет једнако важан као и њихов национални.⁴
2. **Миграције.** Питање имиграције избеглица се стално обнавља, али као појединачно питање, оно више није неприкосновено на листи забринутости Европљана.⁵ Испитаници у Аустрији, Чешкој, Француској, Италији, Словачкој и Шведској више од европског просека перципирају миграцију као једну од највећих претњи с којима се суочава Европа, док се само у Мађарској имиграција још увек сматра претњом број један. Истовремено, грађани југа и истока ЕУ снажније забрињава проблем корупције у својим земљама као и емиграције својих грађана у западну и северну Европу, него имиграција неевропљана.
3. **Исламски радикализам.** Оно што Европљани препознају као највећу претњу, јесте исламски радикализам. О томе сведочи опредељење већине испитаника у свакој држави чланица који се залажу за бољу заштиту европских граница, у чему предњаче грађани Грчке (89%), Чешке (84%), Аустрије (80%) и Румуније (77%).
4. **Национализам.** Међу гласачима који су одлучни да ће изаћи на изборе, значајно питање представља национализам. У Аустрији, Данској, Немачкој, Грчкој, Холандији, Пољској и Шпанији, овом питању се даје већи или једнак значај као проблему миграција, што се углавном објашњава негативном перцепцијом искуства Брегзита као „самонаметнутог хаоса“. Већина испитаника у Пољској, Мађарској, Румунији и Шпанији сматра да их чланство у ЕУ заштићује од ексеца и неуспеха националних влада, док у Француској, Италији, Немачкој и Шведској значајан

³ Аналитичари наводе неколико разлога апстиненције европских гласача: ерозија поверења грађана у актуелни политички систем и представнички модел демократије; сумња да политичари и медији заступају истину; непознавање надлежности Европског парламента; перцепција ЕП као институције која располаже мањом количином моћи.

⁴ Није тестирано питање да ли је ова идентификација у вези са европским пројектом или је укорењена у етно-религијској дефиницији бивања Европљанином.

⁵ Ова чињеница се објашњава знатним смањењем броја илегалних миграната који су ушли у ЕУ у протеклој години – тај број је био једнак просечном броју туриста који посећују Атину у једном дану у августу (Krastev, 2019).

број испитаника сматра да ЕУ ограничава националне владе да раде оно што је најбоље за њене грађане.

5. **Економија.** Европски гласачи су генерално песимистични у погледу снаге својих националних економија, изузев у Данској и Немачкој. Највише песимизма показују грађани Грчке, Мађарске, Румуније, Словачке и Шпаније, док је и у Италији и Словачкој ово такође веома истакнуто питање.
6. **Социјална питања.** У скоро свим анкетираним земљама (нарочито у Холандији, Аустрији, Мађарској, Пољској, Шпанији, Француској, Италији, Данској, Шведској, Немачкој, Румунији, Шпанији, Италији), питања попут становања, здравља, пензија, незапослености и трошкова живота тематизују се као главни разлог за забринутост, у равни или изнад проблема миграције.
7. **Корупција.** Забринутост европских грађана због корупције је веома висока. Као главни домаћи проблем, корупција је идентификована у Грчкој (за 78% бирача), Мађарској (72%), Италији (70%), Словачкој (за 68%), Шпанији (за 74%) и Румунији (69%). Грађани у Централној и Источној Европи су поводом овог питања много више забринуте у односу на миграције.
8. **Климатске промене.** За истраживаче јавног мњења однос европских грађана према овом питању био је изненађујућ: у 13 од 14 анкетираних држава, испитаници су се изјаснили у корист увођења веће заштите околине, па и по цену утицаја ових издавања на економски раст. Будући да су гласачи у свих 14 држава климатске промене позиционирали међу 6 најважнијих питања и будући да сматрају да оно надилази националну државу, оцењено је да ово питање има велики капацитет за мобилизацију проевропских гласача.
9. **Русија.** Анкете овог пута нису биле нарочито заинтересоване за однос према Русији, нити се Русија више у европским јавностима перципира као највећа претња; ипак у Шведској, Данској, Чешкој, Пољској и Румунији испитаници идентификују ову државу као велику претњу.
10. **За и против ЕУ.** У свим земљама је забележен пораст броја несигурних испитаника поводом дилеме да ли је ЕУ добра или лоша, на основу чега се пројектује пораст неодлучних гласова на претпостављеном референдуму.⁶ Једна половина испитаних грађана оцењује да се ствари крећу у погрешном правцу у ЕУ, нпр. Грци и Французи (по 66%), Италијани (58%), Чеси (56%),⁷ док просечно 68% испитаника у ЕУ сматра да је чланство корисно за њихову земљу. Ипак, већина Европљана широм блока и даље би гласала да остане део породице ЕУ: Холанђани (86%), Ирци и Луксембуржани (по 83%), Швеђани (81%) и Немци (80%) (Valero, 2019). Према истраживању из октобра 2018, 68% Европљана верује да им чланство у ЕУ доноси користи, а овај резултат се доводи у везу са Брежитом који је утицао на обнављање интереса за ЕУ. Штавише, 62% Француза је рекло да ће гласати против „Фрегзита“ ако се одржи референдум (Candau, 2019). На питање које претпоставља распад ЕУ, испитаници у Мађарској, Пољској и Румунији у том случају су предвидели штету у области демократије, владавине права и људских права у својим срединама, јер перципирају ЕУ као заштитницу ових вредности, док су у Француској, Немачкој, Аустрији, Шпанији, Данској и Италији вредновали већи капацитет ЕУ да се супротстави САД и Кини од појединачних националних држава.

⁶ Истраживање Еуробарометра, одржано од 19. фебруара до 4. марта у 13 земаља (укључујући и Велику Британију), које објавио Европски парламент.

⁷ Нпр. 47% Чеха и 49% Италијана подржало би чланство у ЕУ, док би за напуштање ЕУ гласало 24% односно 19%.

Дакле, у целини гледано, гласачи у ЕУ као највећу појединачну претњу због које су забринути препознају исламски радикализам (22 посто); следе миграције (14%) и економска криза (14%), па пораст национализма (11%) и климатске промене (10%), и на крају Русија (3%) (Krastev, Leonard, Dennison, 2019; ECFR, 2019). Од тога, „проевропски“ бирачи највећу претњу виде у исламском радикализму и порасту национализма (готово једнак проценат – 21:20), а „антиевропски“ такође у исламском радикализму али и миграцијама (једнак удео – 26%), док су економским проблемима скоро уједначено индиспонирани и „проевропски“ и „антиевропски“ (14:12%), као и перцепцијом Русије као главне претње (5:4%). Суштинска борба се, дакле, води између оних који као највећу претњу за ЕУ перципирају национализам и оних који тако виде миграције, и то је на овим изборима главна линија поделе између тзв. проевропских и антиевропских гласача. На овој линији поделе водила се највећа борба за мобилизацију бирача.

Тематске окоснице и водећи наративи кампање у популистичким странкама

Са изузетком пољске Право и правда и мађарске странке Фидес, већина популистичких политичких организација су опозиционе или нису заступљене у Европском парламенту.⁸ Учинак деснице на изборима у Финској, Шпанији и Холандији, само месец дана пре избора за Европски парламент, потврдио је снагу идентитетског, суверенистичког и антиимигрантског мобилишућег наратива широм континента.

Иако међу популистичким странкама постоје значајне програмске разлике, део партија из групе Европа нација и слободе (ЕНФ), учи парламентарних избора покушао је да формира тактички идејно усклађен шири фронт – паневропски суверенистички савез, који не одбија ни сарадњу са крајњом левицом на платформи против штедње и миграција (Непослушна Француска), а са циљем да пружи снажну алтернативу политичком мејнстриму (Dennison, Zerka, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019). На челу овог блока су лидери парламентарних странака Лиге Матео Салвини и Фидеса Виктор Орбан, а као његов идеолог и координатор промовисан је Стивен Бенон, бивши саветник председника САД и креатор међународног суверенистичког савеза „Покрет“, чији је циљ пружање подршке оним актерима које се залажу за повратак националног суверенитета и борбу против миграција. Овој иницијативи се придружило Национално окупљање, у намери да се у будућем Парламенту формира велика и моћна парламентарна група, са капацитетом да преокрене ток европских интеграција изнутра, делујући у правцу обнављања Европе на темељу илибералних вредности (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Лидери странака

⁸ Популистичке странке чији посланици партиципирају у ЕП, заступљене су у различитим групама – почев од владајуће Групе Европске народне странке (ЕПП), преко умерено евроскептичног савеза Европских конзервативаца и реформиста (АЦРЕ), до десних покрета Европа слободе и директне демократије (ЕФДД) и Европа нација и слобода (МЕНФ).

припадајућих Европским конзервативцима и реформистима (ЕЦР) и Европи слободе и директне демократије (ЕФДД) упутили су позив свим сродним партијама да приступе новом блоку који ће бити формиран после избора за Европски парламент, а који је у медијима назван „националистичка интернационала“.

Са циљем да мобилише евроскепнике широког идеолошког дијапазона, поменути политички фронт је сарађивао у оквиру предизборне агенде, која је утемељена на следећим уверењима: (1) институције ЕУ имају превише моћи; (2) владе треба да буду више ангажоване по питањима безбедности; (3) Европа захтева строжу контролу граница. Кампања суверенистичког блока фокусирана је на неколико тема: потпуно заустављање илегалних миграција, чвршће европске границе, обнова суверенитета чланица ЕУ и заштита европске културе. Тема миграција постала је главни фокус кампање, према Орбановој формулацији којом је најављена нека врста референдума о миграцијама на овим изборима: „Конвенционална подела партија на оне десне и леве биће замењена поделом између оних који су проимиграциони и оних који су антиимиграциони“ (Dennison, Zerka, 2019). Конкретни предлози за парламентарне изборе саопштени су у документу „За Европу нација и народа“, који је представила Марин ле Пен на конференцији за медије у Стразбуру 15. априла, заједно са „Манифестом за Европу нација“ који реферише доктрину Националног окупљања. Централна порука кампање сажета је у речима: „Не боримо се против Европе, већ против ЕУ, која је постала тоталитарни систем“ (Barbière, 2019), а мото суверениста гласио је: „Ка Европи здравог разума“.

Како популисти прилагођавају стратегију изборне кампање истраживањима јавног мњења? Они гравитирају око широког програмског манифеста који се састоји од неколико кључних наратива, при чему ниједна странка не држи све позиције и о њима је могуће преговарати, а по неким питањима има и значајних разлика. Наративи се конституишу око следећих тематских оквира:

- 1. Идентитет и национализам.** Многе популистичке странке су уважиле јавномњејске ставове који признају равноправност европског и националног идентитета. Стога се суверенисти репозиционирају у односу према национализму, настојећи да уместо тзв. антиевропског наратива, за који су оптуживани, понуде идеју поновног оснивања Европе – која ће омогућити државама да поврате национални суверенитет од институција у Бриселу. То показује корекција наратива Националног окупљања – који остаје веран свом традиционалном односу према обнови националних суверенитета, заустављању миграција, питању проширења ЕУ и заштите европске културе, али уместо „Фрегита“ снажније промовише идеју о Европи нација. Европа се одређује као заједничка цивилизација која укључује разноликост и јединственост својих националних држава и овај наратив следи већина суверенистичких странака (Barbière, 2019). Суверенистички модел који лансира Национално окупљање, у кампањи подржавају Лига, Фидес, Покрет Пет звездица и друге. Занемарљиви политички чиниоци у овој предизборној борби истичу експлицитно позив за иступање из ЕУ.
- 2. Миграције и исламски радикализам.** Ова два питања су обједињена и представљају централну тему кампање суверенистичког блока. Страх од пораста исламског

радикализма који се последњих година перципира у контексту илегалних миграција има снажан мобилизаторски капацитет у европским јавностима. „Покрет“ је окупио више од 40 странака око овог питања. Доследан фокус на кључну антиимиграциону поруку да се поново уведе строга контрола граница као главна солуција за европске мигрантске изазове,⁹ уз циљану добро финансирану медијску кампању, осигурали су пораст евроскептичних и националистичких мандата у ЕП. О имиграцији најсрчаније су расправљали чланови Групе Европа нација и слобода. Такође, водећа партија у Мађарској, иначе чланица владајуће ЕПП групе, поставља антиимигрантски принцип као главну тему кампање. Њен лидер не одступа од става да би се ЕУ могла распасти, уколико један њен део присиљава друге да прихвате проимиграциону политику. Дакле, ово осетљиво питање указује на поделе унутар проевропског тabora, као уосталом и у оквиру тзв. суверенистичког блока, утолико што Фидес и Право и правда одбацују идеју о расподели избеглица унутар ЕУ, док Салвинијева Лига појачава притисак на друге чланице ЕУ да приме мигранте. Покрет пет звездица је један од ретких евроскептичних који не заговара снажан антиимигрантски став (Dennison, Zerka, 2019).

3. **Економија.** Доста је диференциран приступ популистичких странака у односу на трговину, буџетску политику и еврозону. Док се неке од њих залажу за укидање програма спољне трговине ЕУ¹⁰, неколико евроскептичних странака се не противи трговинским споразумима (Алтернатива за Немачку, нпр.) или их подржавају (нпр. Право и правда). Водећи кандидат за председника Европске комисије испред Европске конзервативне и реформистичке групе (ЕЦР) Јан Захрадил, нагласио је важност трансатлантских веза између САД и ЕУ и стога се заложио за јединствени трговински програм и уклањање трговинских баријера, признајући и право националних држава ЕУ да такође следе властите интересе у појединим билатералним споразумима (Dennison, Zerka, 2019; Bruegel & Financial Times, 2019)¹¹. Кад је реч о заједничкој валути, реторика европских конзервативаца и реформиста је усредсређена на економски раст и институционалну реформу ЕУ, пре свега на реформу законског оквира за напуштање евра, како би се обезбедила могућност да државе безбедно и релативно лако усвајају сопствене валуте, уколико нису у стању да испуне услове из пакта стабилности и раста (Bruegel & Financial Times, 2019). Док, с друге стране, странка Марин Ле Пен у овој кампањи не позива Француску да напусти евро (Barbière, 2019). У области буџетске политике, већина популистичких странака тежи смањењу буџета и улагања у спољну политику и развојне пројекте (Dennison, Zerka, 2019).

4. **Социјална питања.** Питања попут становања, здравства, животног стандарда итсл. не представљају фокус популистичких странака у овој кампањи, већ су социјалне теме транспоноване у суверенистички контекст и интерпретиране у матрици локализам против глобализма. Излазећи у сусрет јавномњењским истраживањима, Национално окупљање у предизборну агенду почиње да укључује и екологију, кон-

⁹ Како предлажу Партија за слободу, Национално окупљање, Фламански интерес, Слободарска странка Аустрије, Шведске демократе, Слобода и директна демократија.

¹⁰ Покрет Пет звездица, Национално окупљање, Непослушна Француска, Данска народна партија, Фламански интерес, Златна зора, Јобик, Странка за слободу, Форум за демократију, Слободарска странка Аустрије и Котлеба.

¹¹ Европски конзервативци и реформистисти истакли су идеју стварања европских шампиона способних да конкуришу САД и Кини и зато су се заложили за ревизију правних аката „који стављају непотребна ограничења на пословне активности и стога лимитирају потенцијал за раст“ (Bruegel & Financial Times, 2019).

текстуализујући је у наративу економског патриотизма одн. одбране „локалне, еколошке и друштвено одговорне производње“, коју супротставља глобализацији и слободној трговини коју заговара актуелна ЕУ. Конкретни предлози били су: концепт националне корпоративне одговорности, укидање Директиве о отпуштању радника, оспоравање нелојалне конкуренције која је створена на нивоу јединственог тржишта са земљама Источне Европе¹², те смањење америчког утицаја и „повратак Европе Европљанима“ (Фидес), док је лидер Права и правде Јарослав Качињски позвао опозиционе странке да подрже став да земља не би требало да се придружује еврo док њена економија не буде једнака оној западних суседа (за парадигму је узео Немачку, као највећу и најјачу економију у Европи) (EURACTIV.com with AFP, 2019). У односу на визију друштвене расподеле, приступи популистичких странака су дивергентни: док су источне економије зависне од структурних и кохезионих фондова ЕУ и теже њиховом увећању (нарочито Италија, Мађарска и Пољска), западне развијеније економије (посебно аустријска, немачка и холандска десница) се залажу за смањење средстава за ове фондове, чији су даваоци.

5. **За и против ЕУ.** Концепт Европе нација који заговара Национално окупљање, подржале су Шведске демократе и друге присталице новооснованог фронта суверениста. Све више европских популистичких покрета се окреће идеји институционалне трансформације ЕУ, односно унутрашње реформе која би вратила више надлежности државама.¹³ Међу суверенистима су се појавиле иницијативе да се „нелегитимна“ Европска комисија замени нормативним телом задуженим за осигурање примене законодавства у ЕУ, а да се њена законодавна улога пребаци у руке Савета ЕУ, чиме би се ојачале иницијативе појединачних држава чланица у законодавној процедури (Barbière, 2019). Конзервативци и реформисти су подржали идеју смањивања обима надлежности Комисије и замрзавања израде новог законодавства (Bruegel & Financial Times, 2019).
6. **Русија и НАТО.** Многе евроскептичне странке оспоравају заједничку спољну политику ЕУ, залагањем за укидање санкција Русији¹⁴ као и за повлачење улагања из заједничког европског сигурносног оквира¹⁵. Популисти су међусобно диверсификовани по питању Русије и НАТО: док су Лига, Национално окупљање, Фидес и др. проруски оријентисани, међу европским конзервативцима и реформистима влада противљење руском председнику Путину (Milić, 2019).

Осим што председник Мађарске истрајно наглашава значај хришћанског идентитета за европску слободу у „либералном царству“ (Dunai, 2019), у овој кампањи популистичких странака идејно-вредносне теме нису доминантне. Слично је и са темама из области владавине права и корупције, упркос чињеници да јавно мњење маркира ова питања и да су Фидес, Право и правда, Слободарска странка Аустрије и друге константно оптуживане у кампањи политичког мејнстрима да „поткопавају легитимитет Европе као глобалног првака у демократији и владавини права“ (Dennison, Zerka, 2019). Питање климатских промена се у овој кампањи интерпретира доследно: захтева се повлачење

¹² Залажу се Национално окупљање, Устани, Француска!, Странка Финаца, Лига...

¹³ Ова иницијатива, иако више не заговара експлицитно раздруживање Уније, у политичким снагама мејнстрима и даље се дочекује као промоција дезинтеграције ЕУ изнутра.

¹⁴ Лига, Слободарска странка Аустрије, Алтернатива за Немачку, Златна зора, Јобик, Слобода и директна демократија, и др.

¹⁵ Немачка левица, Златна зора, Котлеба.

држава из међународних споразума какав је Париски климатски споразум¹⁶, с аргументом да су довољни постојећи стандарди за заштиту животне средине које ЕУ већ има у трговинским споразумима, те да они не морају ићи даље по цену уништавања националних индустрија (EURACTIV.com with AFP).

Тематске окоснице и главни наративи кампање у проевропским странкама

У сусрет пројектованом порасту гласова за популисте на парламентарним изборима, за које су неки аналитичари предвиђали освајање 33 одсто мандата, странке политичког мејнстрима настојале су да своје позиције бране тако што на оптималан начин прилагођавају своје агенде расположењу и афинитетима тзв. тихе већине гласачког тела. Борба против популизма вођена је кроз тематски оријентисану кампању, чија је платформа програмска, што значи да тематизује конкретна питања, поставља циљеве, предлаже оперативне мере и активности. Она је била сегментисана за различите националне јавности у складу са питањима која интересују бираче у тој земљи и шта очекују од ЕУ да тамо реши. Кампања није била идеолошка, али је „играла на карту“ ирационалног – дакле знатна очекивања заснована су на емоцији страха. Да методе прљаве кампање нису изостале у завршници кампање, сведоче немачки листови „Шпигл“ и „Зидојче цајтунг“, који су седам дана пре почетка изборног циклуса „разоткрили аферу“ у коју је умешан лидер Слободарске партије Аустрије и вицеканцелар Хајнц-Кристијан Штрахе, оптужујући га за корупцију.¹⁷

Проевропске странке су тип предизборне кампање засновале на уверењу да већина гласача у ЕУ тражи промену, али да та већина није спремна да прихвати промену у оквиру агенде коју поставља суверенистички „Покрет“. Промовисањем промена које очекују грађани, настојали су да мобилишу тиху умерену већину гласачког тела, за коју су анкете поцениле да није евроскептична, и коју је чинило 149 милиона људи који нису били сигурни да ће гласати нити су били страначки опредељени (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Циљ кампање проевропских странака био је да максимизирају излазност бирача. Избегавајући формулу коју намећу евроскептичне странке – избори као референдум о миграцијама или избори као обрачун принципа „отворене Европе“ и „затворене националне државе“, странке естаблишмента у својој кампањи изборе за ЕП позиционирају пре свега као изборе између статуса кво и промене (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). У циљу интегрисања фронта против тзв. антиевропљана (у овом наративу), невладина организација Европски савет за спољне послове (ECFR) је иницирала и координирала пројекат „откључавања европске већине“, како би окупила различите партије и покрете око проевропских идеја (Dennison, Zerka, 2019).

¹⁶ Национално окупљање, Данска народна партија, Конзервативна народна партија Естоније, Странка Финаца, Алтернатива за Немачку.

¹⁷ Лансиран је две године стар неовлашћен видео снимак који компромитује овог лидера деснице и који је произвео пад аустријске владе.

Проевропски лидери су покушали да се промовишу као кредибилни носиоци реформи, који су спремни да на темељу озбиљне и искрене процене пропуста ЕУ направе промене „неопходне за бољу и сигурнију будућност Европе“ (ECFR, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Један од лидера неформалног проевропског савеза, француски председник Емануел Макрон, трасирао је кампању најјаче проевропске центристичке странке ЛРЕМ („Република у покрету“) писмом које је упућено „грађанима Европе“ и објављено, 24. априла, у новинама у свих 28 земаља чланица ЕУ (Brzozowski, 2019; Robert, 2019). Настојећи да се легитимише као водећи реформатор који прави фундаментални заокрет изнутра, у писму је ентузијастично бранио идеју тзв. нове Европе кроз програм који је назван Ренесанса и упутио „позив на буђење“ Унији. О Макроновим паневропским лидерским амбицијама сведочи транснационална листа Ренесансе, којом је ЛРЕМ покушао да допре до шире европске публике и да привуче потенцијалне политичке партнере у Европском парламенту, док се на националном терену борио за превласт са суверенистичким Националним окупљањем.

Централна порука проевропске кампање формулисана је као признање да европски пројекат није савршен, али је стално наглашавано да је тај пројекат способан за реформу која је неопходна за бољу и сигурнију будућност Европе. Кампања Европске ренесансе признала је да постоје неслагања међу проевропским странкама, али је подвлачено да је боље имати Европу која напредује макар и различитим темпом него статичну Европу. У истом духу може се тумачити и мото Хришћанско-демократске уније Немачке (ЦДУ): „Наша Европа мора постати јача“. Међутим, лидерка ЦДУ је у одговору на Макронов „позив на буђење“ изнела неколико контрааргумената који су рефлектовали суштинску разједињеност званичне Немачке и Француске по неколико важних питања, било да је реч о моделу реформи који се предлаже унутар Европске уније, формирању буџетске уније или о трговинским односима ЕУ са САД и динамици и условима Брегзита. Макрон – који се суочавао са оптужбама на унутрашњеполитичком плану да новим законодавством ставља јавну сигурност изнад индивидуалних права грађана (Koenig, 2019), али и са спољним критикама које су долазиле првенствено од стране ривала из немачког проевропског мејнстрима – претрпео је тесан пораз од националиста.

Иако међу проевропским партијама нема чврсте програмске јединствености, могуће је идентификовати пет заједничких тематских праваца кампање: (1) одбрана европских вредности, онако како су оне дефинисане у европском пројекту: владавина права, слобода изражавања, економска, социјална и културна равноправност; (2) борба за економски просперитет и значај фондова и инвестиција ЕУ за квалитет живота сваког појединачног грађанина у земљама чланицама; (3) социјална компонента даје обећање да ће реформа пореског права натерати велике велике технолошке компаније да плаћају свој део пореза (у овој теми се препознаје блискост са популистичким наративом); (4) екологија – чувари зелене агенде настоје да обезбеде за ЕУ вођство у постављању еколошких прописа; (5) изборна борба се контекстуализује у условима „егзистенцијалне угрожености Европе“ (такође блиско популистичком стилу обра-

ћања), при чему се противници актуелног европског пројекта портретишу као агенси који за рачун неевропских интереса (у првом реду Кремља), дестабилизују Европу (Dennison, Zerka, 2019).

Проевропска стратегија борбе против популизма вођена је на неколико нивоа: (1) кроз поткопавање имица монолитности савеза који су популисти покушали да створе и компромитовање лидера „антиевропског савеза“ (Leonard, 2019); (2) естаблишмент је пројектовао и демонстрирао непосредне последице избора популиста на животе бирача у појединачним националним аренама; (3) проевропска агенда је уоквирена тематизујући питања која интересују бираче према истраживањима јавног мњења:

1. **Европске вредности.** Кампања проевропског блока усредсређена је на стварање имица оснаженог европског пројекта који пружа наду. Сви учесници су се позивали на темељне вредности повезане са пројектом ЕУ, тврдећи да су ове вредности угрожене од стране националистичких странака. Лидер социјалдемократа Франс Тимерманс је ове изборе одредио као борбу за „душу Европе“ (Sorace, 2019); Емануел Макрон је промовисао концепт „патриотизам као супротност национализму“, инкриминишући национализам као „претећу замку“ или „пројекат одбацивања који не нуди ништа“ (Leonard, 2019), а Зелени су промовисали уклањање националних вета, наднационалну демократију и транснационалне изборне листе (Sorace, 2019). Међутим, биле су очигледне разлике међу проевропским странкама у погледу пројекције структурне и институционалне организације те реформисане нове Европе за коју се сви залажу: док су нови транснационални проевропски покрети (нпр. италијанска партија Више Европе или паневропски покрет Волт Јуроп) подржали идеје наднационализације, лидерка ЦДУ Анегрет Крамп-Каренбауер доследно се залагала за принцип супсидијарности и индивидуалну одговорност националних држава.
2. **Миграције.** Странке мејнстрима су у кампањи заузеле чвршћи однос према мигрантском питању, што је оцењено као „цена коју морају платити да би задржале власт“ под притиском популиста и незадовољства јавности (Dennison, Zerka, 2019). Стога у овој кампањи ниједна већа политичка странка више није заговарала политику отворених граница (Krastev, 2019), већ је наратив отворених граница смењен реториком о „Европи која штити“. У духу ове максиме, Макрон је афирмисао слоган „Граница је слобода у безбедности“, најваљујући нови консензус међу прогресивцима у Европи о томе да је добро заштићена граница „вакцина против епидемије зидова“¹⁸ (Krastev, 2019; Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Када је реч о холистичком приступу управљању миграцијама, није било могуће избећи снажне поделе унутар проевропског тора, а нарочито је видљива ниска унутрашња кохезија у најбројнијој парламентарној групи ЕПП поводом овог питања¹⁹. Такође, нису постојале тензије на линији Француска–Немачка: док је Макрон инсистирао на заједничкој политици азила и у том духу предлагао ремонт шенгенског простора (Robert, 2019), Крамп-Каренбауер је прихватила иницијативу да се миграцијска политика ЕУ реорганизује према принципу спојених судова, али је стално наглашавала ауторитет појединачних држава чланица у борби против узрока миграција, заштите својих граница и прихватања миграната (ЦДУ, 2019).
3. **Егзистенцијална претња и безбедност.** Странке мејнстрима су у кампањи експлоатисале осећање страха и угрожености европских грађана, конструишући атмо-

¹⁸ Формулација француског филозофа Режија Дебреа.

¹⁹ Иницијативе Фидеса и Права и правде описане су у претходном поглављу.

сферу „егзистенцијалне претње Европи“. Лидери проевропског блока оставили су по страни концепт отворених граница и позивали једни друге на сарадњу у пословима заштите и одбране европских грађана кроз стварање Европског савета за унутрашњу безбедност који би био одговоран за строге граничне контроле. Овој иницијативи Макрона придружила се Крамп-Каренбауер, наглашавајући улогу Фронтекса у случајевима када спољна граница не може да буде заштићена само националним средствима. Промовисани су различити инструменти за контролу азиланата: верификација на шенгенској граници, електронски регистар за улазак и излазак, јединствени информациони систем на националном и европском нивоу.

4. **Економија.** Сви проевропски учесници на изборима су дефинисали своју платформу као борбу за просперитет заједнице и за квалитет живота сваког појединца. Међутим, у економској области, спектар понуђених решења био је најразуђенији и најконфликтнији. Хришћанско-демократска унија се успротивила Макроновим идејама комунитаризације дугова и минималне зараде, и као први приоритет истакла стварање заједничког унутрашњег банкарског тржишта, уз доследно спровођење система супсидијарности и индивидуалне одговорности (CDU, 2019). Водећи кандидат народњака Манфред Вебер подржао је идеју да се оснује Европски монетарни фонд (ЕМФ) као саставни део стратегије за комплетирање банкарске уније, али под условом да овај ЕМФ не преузме од Европске комисије ингеренције за надгледање буџетских правила ЕУ (Bruegel & Financial Times, 2019). Приоритет који је Вебер у својој платформи истакао било је активирање новца за раст и инвестиције, и у томе је добио подршку социјалиста и либерала. Водећи кандидат европских социјалиста истакао је потребу за буџетским трансферима међу земљама ради ублажавања економских неједнакости региона ЕУ, а шпиценкандидат Европске странке зелених Холанђанин Бас Ајкаут zaloжио се за инвестициони програм који даје приоритет инвестицијама у регионима који заостају у економском расту. Као једна од мера за повећање солидарности унутар еврозоне промовисано је стварање еврообвезница, за шта су се залагали и либерали и зелени и социјалисти, док су народњаци одбацили идеју да би преузимање јавног дуга могло довести до одрживог раста, већ простор за раст траже у проширењу обима јединственог тржишта (Bruegel & Financial Times, 2019).

Попут Макрона, Тимерманс, Крамп-Каренбауер и Вебер подржали су механизам корпоративног опорезивања дигиталних гиганата како би се спречило нарушавање конкуренције у Европи кроз избегавање плаћања пореза. Међутим, док се социјалисти, народњаци и зелени у начелу удружују око идеје стварања и заштите „европских шампиона“ у конкуренцијској политици, способних да се глобално такмиче против САД и Кине, либерали су у погледу тога доста уздржанији и залажу се за одржавање строге политике конкуренције. Док народњаци и либерали недвосмислено подржавају споразуме о слободној трговини, социјалисти, на другој страни, истичу да ЕУ у трговинским преговорима мора снажније као блок да брани своје интересе, док Макрон и зелени одбацују преговоре са земљама које одбијају да прихвате Париске климатске споразуме.

5. **Социјална питања.** Знатан део предизборне агенде проевропске странке посветиле су овим питањима, будући да су она високо вреднована међу убедљивом европском већином. С обзиром на европске протесте које подстиче растући јаз између богатих и сиромашних, странке естаблишмента су најавиле реформе у области пореског права које ће осигурати правичније опорезивање великих технолошких компанија које припадају глобалном бизнису (Krastev, Leonard, Dennison, 2019). Првобитну идеју о формирању „друштвеног штита“ за раднике широм ЕУ, Макрон је развио

у кампањи гарантујући исту плату на истом радном месту, и минималну европску зараду која одговара свакој земљи (Robert, 2019). Овај предлог Крамп-Каренбауер кориговала је у правцу стратегије за конвергенцију која интелигентније повезује националне и европске приступе (*Kramp-Karrenbauer*, 2019). Странке левог центра (ПЕС, АЛДЕ) као и зелени заложили су се за мере које ће ублажити напетости и страхове грађана који воде ка популизму: социјално праведнији, реформисани европски порески систем, који ће отежати утају пореза, и праведнију расподелу односно редистрибуцију дохотка у оквиру 4. индустријске револуције.

6. Климатске промене и екологија. Еколошка питања су високо позиционирана на дневном реду у Француској, Пољској, Шведској и другим државама чланицама. Међу „чуварима зелене агенде“ (ЛРЕМ, С&Д, АЛДЕ), Зелени-ЕФА су највише су профитирали на еколошкој платформи. Они су заузели другу позицију у Немачкој и Финској, трећу у Луксембургу и Француској, а двоцифрен резултат су остварили у још неколико земаља.

7. Политика проширења. Овај предмет није био у фокусу проевропске кампање. Питање придруживања држава Западног Балкана иначе је ризично за обезбеђивање подршке бирача у ЕУ (Gotev, Brzozowski, 2019). Преовладава становиште да приоритет треба да има стабилизовање региона пре његовог приступања ЕУ. Овај став је постао евидентан приликом прве јавне дебате у овој кампањи, у којој су учествовали челници изборних листа водећих француских странака, када се само двоје од 12 шефова листа изјаснило за пријем Србије у ЕУ²⁰, док је девет гласова било против. У области политике проширења француски председник је преузео иницијативу објављивањем стратегије за земље Западног Балкана, у којој је најавио „активније учешће Француске у стабилизацији овог региона“ (Фонет, 2019). Питање односа између Београда и Приштине је у току кампање инструментализовано као један од начина да се европским јавностима пошаље порука јединства Француске и Немачке, о чему сведочи неформални скуп који је на позив Макрона и Меркелове приређен крајем априла у Берлину.

Закључак

Суверенистичка и проевропска кампања на изборима за Европски парламент 2019. године показале су приближавање у појединим наративима, које диктирају јавномњењски ставови о миграцијама, исламском радикализму и идентитету: док су популисти ублажили реторику о напуштању Европске уније, мејнстрим странке су кориговале реторику о миграцијама и отвореним границама. Конфронтиране кампање су показале следеће диференцијалне карактеристике:

Популисти су поједине наративе прилагодили истраживањима јавног мњења, али њихов фокус је заобишао нека питања која снажно тангирају Европљане (нпр. социјална питања, корупција и екологија). Специфичне теме на којима би популисти добили снажнију подршку биле су у дефициту у овом предизборном периоду.²¹ Осим тога, ниједна већа мејнстрим странка више не заговара

²⁰ Из Уније демократа и независних (УДИ) и из редова социјалиста.

²¹ Будући да је број новопридошних миграната опао услед затварања балканске и медитеранске руте, те мигрантски проблем тренутно не представља доминантну бригу за Европљане у већини

политику отворених граница. С друге стране, проевропска кампања је свеобухватније прилагодила агенду јавномњењским истраживањима и тактички умањила изборни потенцијал популиста. Ова стратегија је у току кампање покушавала да избегава питања која поларизују бирачко тело. Она је, такође, избегавала дебату о миграцијама као о судбинском питању и изместила дискусију на питања о којима су суверенисти били или подељени или су имали мало тога да кажу. Ипак, централне теме око којих су популисти јединствени – миграције и исламски радикализам – као и добро циљана медијска кампања, генерисали су стабилну подршку и обезбедили пораст антиимигрантских и евроскептичних гласова у ЕП. Док су вешто пласиране поруке о судбинском значају избора после којих Европа неће бити иста и катастрофична предвиђања за судбину европског пројекта уколико се он препусти националистима, извеле проевропске гласаче на биралишта. Остварена је излазност која је изненадила чак и менаџере кампања а изборни резултат је остао у границама пројектованог. Манипулација страхом се показала као ефикасан инструмент који је мобилисао излазност на овим изборима.

Литература:

1. Atlagić, Siniša (2017): „Populizam i politička komunikacija“ u: *Populizam* (ur. Zoran Lutovac), Institut društvenih nauka, Beograd
2. ECFR (2019): „A majority of Europe's voters do not consider migration to be the most important issue, according to major new poll“, Blog, 1 April, https://www.ecfr.eu/article/european_voters_do_not_consider_migration_most_important_election
3. Barbière, Cécile (2019): „Le Pen's Rassemblement National revises stance towards EU and the euro“, *EURACTIV.fr*, 16 April, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/le-pens-rassemblement-national-makes-its-ties-to-the-eu-and-the-euro-official/>
4. Betz, Hans-Georg (1994): *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*, Macmillan, Basingstoke
5. Blasina, Niki, Tilford, Cale, Nevitt Caroline, Wisniewska Aleksandra (2019): „The European Parliament elections — an interactive guide“, *The Financial Times*, March 11 <https://ig.ft.com/european-parliament-elections-guide/>
6. Bruegel & Financial Times (2019): *Road to Europe: The Spitzenkandidaten series*, <http://bruegel.org/europe2019/>
7. Brzozowski, Alexandra (2019): „Fact-check: Could Macron form own political group in next Parliament?“, *EURACTIV.com*, 25 April, https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/fact-check-could-macron-form-own-political-group-in-next-parliament/?fbclid=IwAR2yDpaCyRcFF6yepPVh6SvH_CYqFiTmMmFBNb1jk9SzXC5kEuZTMa6dxs4
8. Canovan, Margaret (2004): „Populism for political theorists?“, *Journal of Political Ideologies*, 9 (3), 241–252

земаља. Популисти су своје максимуме рејтинга бележили на врхунцу мигрантске кризе 2014–2016.

9. Dennison, Susi, Leonard, Mark, Lury, Adam (2019): „What Europeans really feel: the battle for the political system“, *ECFR*, May, https://www.ecfr.eu/page/-/what_europeans_really_feel_the_battle_for_the_political_system_eu_election.pdf
10. Dennison, Susi, Żerka, Paweł (2019): „The 2019 European Election: How Anti-Europeans Plan to Wreck Europe and What Can Be Done to Stop It“, *ECFR*, February, https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_2019_European_election
11. Dunai, Marton (2019): „Hungary's Orban hopes EU vote brings strong leaders and nation states“, Reuters, 15 March, <https://www.reuters.com/article/us-hungary-orban/hungarys-orban-hopes-eu-vote-brings-strong-leaders-and-nation-states-idUSKCN1QW1IV>
12. „Europe's far-right fires new warning ahead of EU polls“, *EURACTIV.com* with AFP, 16 April 2019, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/europes-far-right-fires-new-warning-ahead-of-eu-polls/>
13. Fonet (2019), „Šta piše u Makronovoj strategiji za Zapadni Balkan?“, 30. april, https://www.danas.rs/politika/makronova-strategija-za-zapadni-balkan/?fbclid=IwAR0KyD5219vTlUVBma0066Ulegcdudiz_Va1NVGJJr6c8sLYnew7ivIpA8
14. Gotev, Georgi, Brzozowski, Alexandra (2019): „The Brief – EU enlargement, the untold story“, *EURACTIV.com*, 30 April, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/the-brief-eu-enlargement-the-untold-story/?fbclid=IwAR3Fnt9NJqxKO-1uk49mbTwk1uoLIIIGYyxNasEDVJyThmwjCUXc9ouQ5VE>
15. Jagers, Jan, Walgrave, Stefaan (2007): „Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium“, *European Journal of Political Research* 46, 319–345.
16. Keane, John (2014): „Enlivening the Democratic Imagination“ u: *Democratic Theorists in Conversation: Turns in Contemporary Thought* (ur. Gagnon Jean-Paul), Palgrave Macmillan, New York
17. Koenig, Gaspard (2019): „Emmanuel Macron is on a slippery slope towards ‘democratic despotism’“, *Financial Times*, 10 March, <https://www.ft.com/content/6fe3b1fc-40e1-11e9-9499-290979c9807a>
18. Kramp-Karrenbauer, Annegret (2019): „Getting Europe right“, CDU web site, 9 March, <https://www.cdu.de/artikel/getting-europe-right>
19. Krastev, Ivan, Leonard, Mark, Dennison, Susi (2019): „What Europeans really want: Five myths debunked“, *ECFR*, https://www.ecfr.eu/specials/what_europeans_really_want_five_myths_debunked
20. Krastev, Ivan (2019): Why Viktor Orbán and his allies won't win the EU elections, *ECFR*, 20 March, https://www.ecfr.eu/article/commentary_why_viktor_orban_and_his_allies_wont_win_the_eu_elections
21. Leonard, Mark (2019): „How Europe's populists can win by losing“, *ECFR*, 4 February, https://www.ecfr.eu/article/commentary_how_europes_populists_can_win_by_losing
22. Mair, Peter (2002): „Populist Democracy vs. Party Democracy“ in: *Democracies and the Populist Challenge* (eds. Yves, Mény, Yves, Surel), Palgrave, London
23. Mikucka-Wójtowicz, Dominika (2017): „Two Dogs Fight and a Third Grabs the Bone. Reasons for the Electoral Success of Unexpected Candidates – the Croatian Political Scene after the Last Two Parliamentary Election Cycles (2015–2016)“, *Slovak Journal of Political Sciences* Vol. 17, Issue 3-4, 249–277.
24. Miler, Jan-Verner (2017): *Šta je populizam?*, Pešćanik i Fabrika knjiga, Beograd

25. Milić, Dimitrije (2019): „Populisti neće osvojiti EU – o predstojećim izborima za Evropski parlament“, *Talas*, 13. mart, <https://talas.rs/2019/03/13/populisti-neece-osvojiti-eu/>
26. Mudde, Cas (2004): „The Populist Zeitgeist“, *Government and Opposition* 39(4), 541–563.
27. Mudde, Cas, Cristóbal, Rovira Kaltwasser (2012): *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy*, Cambridge University Press
28. Mudde, Cas, Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2017): *Populism a very short introduction*, Oxford University Press
29. Robert, Aline (2019): „France reports: Macron’s party launches eclectic list for the European elections“, *EURACTIV.fr*, 2 April, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/lrem-launches-an-eclectic-list-for-the-european-elections/>
30. Robert, Aline (2019): „Macron’s LREM targets the far-right at European elections“, 18 February, *EURACTIV.fr*, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/macrons-lrem-targets-the-far-right-at-european-elections/>
31. Scheuch, Erwin, Klingemann, Hans Dieter (1967): „Theorie des Rechtsradikalismus in westlichen Industriegesellschaften“, *Hamburger Jahrbuch für Wirtschafts- und Sozialpolitik* (12), 11–19.
32. Sorace, Miriam (2019): „European Parliament elections—battle for ‘Europe’s soul’?“, 19 February, *Social Europe*, <https://www.socialeurope.eu/european-parliament-election>
33. Šalaj, Berto (2013): „Suvremeni populizam“, *Anali hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju* vol. 9 No. 1: 21–49.
34. Taggart, Paul (2004): „Populism and representative politics in contemporary Europe“, *Journal of Political Ideologies* 9 (3), 269–288.
35. Valero, Jorge (2019): „Less than half of Brits, Czechs and Italians would vote to remain in the EU“, *EURACTIV.com*, 25 April, https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/less-than-half-of-brits-czechs-and-italians-would-vote-to-remain-in-the-eu/?fbclid=IwAR3YsXDaoz2Ms2QRscMHreFRSHOeKl1_ckYvjMqIWel-ORNIqJgdZqtjBCI

POLITICAL MARKETING AND STRUGGLE AGAINST POPULISM

The main features of the election campaign for the European Parliament 2019

Summary: The aim of this research is to analyze features of the main campaigns in the 2019 European parliamentary elections, which were created by the sovereign and pro-European front. The subject of the research includes thematic frameworks and dominant narratives of the European political parties and parliamentary groups’ campaigns. The survey sample consists of the official election manifests and resolutions of the parties published on their websites, as well as media announcements, letters of party leaders and interviews with Spitzenkandidaten. The characteristic marketing strategies of two opposing informal blocks have been identified.

Key words: elections, campaign, political marketing, populism, the European Parliament

ГОРАН НИКОЛИЋ

Институт за европске студије
Београд

УДК 336.5:323(4)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобен: 12.09.2019

Страна: 37-54

ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019.

Сажетак: ЕП има надзорне и буџетске одговорности, као и улогу места демократске дебате о питањима и акцијама на нивоу ЕУ. ЕП такође има овлашћења за доношење важних одлука: како се јавни новац троши кроз заједнички буџет ЕУ, те на који начин је регулисано јединствено европско тржиште. Међутим, можда најважнија улога ЕП је то што он заједно са Европским Саветом изгласава нову Европску комисију, која је главно извршно тело ЕУ (заједно са Саветом Министара ЕУ), чији је фокус у суштини везан за економска питања на нивоу ЕУ.

Економска питања у изборној кампање ишла су од фискалне потрошње (иако је буџет ЕУ чини само 1% БДП-а ЕУ), до климатских промена и радних права. Важна дебата тичала се и избеглица које су економско, али више питање идентитета. На крају, избори су били и борба за европски идеолошки наратив, где тзв. радикална левица и (донекле парадоксално) десни популисти, нуде више редистрибуције, чије предлоге су 'mainstream' странке, које природно теже одржавању постојећег поретка, покушава-ле да представе у нужно негативном светлу.

Кључне речи: Европски парламент, ЕУ, изборна кампања 2019, фискална потрошња, избеглице.

Када је почетком 2019. чула вест да је ЕК (Европска комисија) блокирала мерџер (спајање) индустријских конгломерата *Alstom-a and Siemens-a*, лидер француског десничарског Националног фронта Марина Ле Пен била је одушевљена, иако је претња кинеског гиганта у истој области: *CRRC*, пренадувана. Ипак, одлука ЕК указује на дубљи проблем. Како ствари стоје, правила ЕУ обавезала су комесара за конкуренцију, *Margrethe Vestager*, да размотри потенцијални утицај спајања на европска и регионална тржишта у одлучивању да ли да га одобри. Али железничко тржиште у којем *Alstom* и *Siemens* послују је глобално, што значи да процене доминације на тржишту или „препрека (за конкуренцију“) такође треба да се односе на ривале са седиштем у Јапану, Јужној Кореји, Кини и другде. На крају крајева, да су *Alstom* и *Siemens* формирали много већу фирму, она би и даље била слаба на глобалном нивоу у поређењу са кинеским *CRRC* (коју је *Bloomberg* описао као „чудовиште“ подржано од државе, с приходом двоструко већим од *Alstoma* и *Siemens-a* заједно).

У сваком случају, мало је сумње да ће амерички и кинески индустријски и дигитални шампиони доминирати са великим са уделом у глобалној економији у наредним деценијама. Да ли ће се они такмичити и са европским мултинационалним компанијама, зависиће од спремности ЕК да ажурира своје антимонополске политике и прошири своју дигиталну стратегију, што ће у извесној мери бити условљено и резултатом избора за ЕП у мају 2019 (Verhofstadt, 2019). Ипак, иако су кинески инвеститори који су 2007. имали већинско власништво у око 5.000 компанија у ЕУ, за 10 година тај број увећали на 28.000, њихов релативан значај је скроман у односу на традиционалне улагаче из развијених економија (САД, Канада, Швајцарска, Аустралија и Јапан) на које отпада више од 80% имовине у страном власништву (од 35% укупне имовине предузећа у ЕУ у страним рукама). Иначе, кинеске инвестиције су концентрисане у неколиком, истина напредних, сектора – ИТ (информационе технологије), аутомобилској и аеронаутичкој индустрији (ЕС, 2019).

У сваком случају, због избора за Европски парламент (ЕП) и Брегзита, ове година ће вероватно бити пресудна у одређивању смера у којем ће се наставити даље ЕУ интеграције. Озбиљно размишљање о будућности ЕУ одвија се не само на институционалном нивоу, већ и у академским круговима и у ширем политичком оквиру, а дебата се интензивирала након референдума у Великој Британији о повлачењу из ЕУ јуна 2016. Након 'Декларације из Братиславе' септембра 2016, шефови држава или влада чланица ЕУ заузели су јасан став око јединства ЕУ27, што је представљало „мапу пута“ конкретних акција за најважнија питања, пре свега миграција и социјалне димензије ЕУ. 'Римском декларацијом' из марта 2017. (поводом 60. годишњице Римских уговора), лидери ЕУ27 су свечано обећали 'јединство и солидарност'. Такође, 'идеја интеграције различитим брзинама и различитим интензитетима' је реактивирана.

Прва институција ЕУ која је дала конкретне предлоге је управо ЕП, са две резолуције у фебруару 2017, којима се предлажу институционална прилагођавања за поновно покретање процеса европских интеграција. Прва резолуција предлаже да се истражи неискоришћени потенцијал Лисабонског уговора (укључујући повећано коришћење гласања квалификованом већином и смањене конфигурације Европског Савета). Други предвиђа значајније промене у институционалној архитектури (посебно именовање министара финансија ЕУ и министара спољних послова, као и смањење броја комесара). Са својом 'Белом књигом' из марта 2017. ЕК је идентификовала шта се може подвести под пет могућих „метода рада“ за будућност. Бела књига још није добила званичну реакцију од Европског савета, али је поставила неколико кључних питања на сто, нарочито могућност да се земље чланице ЕУ интегришу различитим брзинама. Ову опцију су 2017. са занимањем поздравили лидери Француске, Шпаније, Италије, Немачке и земаља Бенелукса и вероватно ће се о њима расправљати као о могућем начину рада у наредним годинама. Вишеградске земље, међутим, потврђујући своју преданост процесу европских интеграција и унутрашњем тржишту, сумњају у ову могућност и наглашавају потребу да се овако нешто избегне (Bassot, 2019).

ЕП је такође понудио демократски форум за размену мишљења високог профила, позивајући шефове држава или влада да учествују у серији (сада месечних) 'дебата о будућности Европе' током парламентарних сједница пленарне седнице. Ове дебате, које су се воде од почетка 2018, откриле су интересантне тачке приближавања, као што су завршетак ЕМУ, одбрана европског социјалног модела, подршка слободној и праведној трговини и заједничка стратегија за климатске промене. Истакнута су и различита гледишта у другим областима, као што су миграција, опорезивање, и банкарска унија. Поред неколико политичких или институционалних сугестија које су изнели лидери или институције ЕУ, шире питање које се може појавити у наставку дебате јесте заштита вредности ЕУ, те политички и демократски развој ЕУ. Иако се чини да тренутно постоји мали апетит за реформе Лисабонског Уговора, постоји широко распрострањено мишљење да је потребна нека врста промене у начину на који је ЕУ функционирала до сада (Bassot, 2019).

Избори за ЕП 2019. дали су привилеговану платформу за отворено разматрање будућег правца ЕУ. Међутим, конкретна изводљивост реформи ће у великој мјери зависити од политичког састава новог Европског парламента. Наиме, благ пораст анти-естаблишмент партија у ЕП, које у већини нису вољне да ојачају институције ЕУ, могло би отежати такве покушаје. У сваком случају, ЕУ треба да пронађе позитиван наратив како би поново покренула европски пројекат. Тај задатак је био од посебне важности на изборима за ЕП 2019, и декларације, манифести, програми политичких групација које на њима учествовале ће у доброј мери одредити и дебату након 26. маја 2019. Економска питања која су кандидована и која ће бити евентуално адресирана, пре свега од стране политичких групација које ће чинити власт на ЕУ нивоу, су од великог значаја за будући изглед ЕУ.

Одговорност против солидарности?

Од 2010. многе мере су усвојене како би Еврозона била „отпорна на кризе“. Поред строжих буџетских правила и почетка банкарске уније, у току су нови напори на јачању Европског стабилизационог механизма (ЕСМ), који сада треба да послужи као заштитни механизам за јединствени фонд за санацију (СРФ). На недавном састанку Евро-групе, министри финансија еврозоне усугласили су се око реформи како би се омогућило да 'финансијски здраве' државе чланице имају приступ „контингентним“ кредитним линијама ЕСМ-а ако испуне одређене услове, те да сви уговори о државним обвезницама укључе клаузуле колективне одговорности до 2022. Додатно, политичари и даље расправљају о томе да ли да створе буџет за еврозону и шему осигурања депозита. У складу са принципом солидарности ЕУ, реформа су се фокусирале на увођење више сигурносних мрежа и 'подупирача', са жељом да се креира заједнички буџет, заједничко осигурање од незапослености и осигурање депозита. Претпоставка је да што се више ризика дели, то ће бити стабилнија Еврозона.

Критичар овог приступа, између осталих, Jurgen Stark (2018) потенцира да би државе чланице требало да буду индивидуално одговорне за своје политике, а не да се форсира принцип солидарности, заједно са поделом ризика и финансијским трансферима. Он наводи да ширење нових заштитних мера уводи висок степен моралног хазарда и ствара негативне подстицаје за владе и учеснике на тржишту. Нпр. тренутна ситуација у Италији која би требало да послужи као упозорење свим онима који заговарају поделу ризика. Зашто би, на пример, „здрава“ држава чланица еврозоне да добије „контингентну кредитну линију“ уколико њена економија не садржи скривене слабости? Током двадесетогодишње историје еврозоне, већина шокова је била асиметрична, усредсређена на државе чланице које су водиле неодговорну политику. Са изузетком кризе из 2008, шокови у Еврозони су генерално мали, што сугерише да би одговарајући одговор требао бити у облику домаћих политика за изградњу снажнијих буџетских резерви. Ако је сврха да се обезбеде инвестициони фондови, буџет ЕУ, „Juncker план“ и Европска инвестициона банка већ обављају ову улогу. У сваком случају, сада се тестирају границе политика солидарности у Еврозони. Кључно питање је да ли пролиферација одбрамбених механизма спречава ублажавање ризика, или заправо изазива још већи ризик.¹

У сваком случају, банкарска унија на нивоу ЕУ још остаје недовршена, пре свега, због недостатка заједничког гарантног програма за евентуалну исплату штедиша. Истина, Европски савет је крајем 2018. одлучио да ојача *Single Resolution Fund*, заједнички фонд који је коришћен као помоћ за укидање банке. Међутим, фонд је и даље сувише мали да би се носио са системском кризом, а сваком покушају да се успостави заједнички фонд за гарантовање депозита, Немачка се успротивила. Ствар отежавају политички ставови против банкарске уније на нивоу ЕУ - посебно према делу који се тиче супервизије ЕЦБ - део су ширег незадовољства, које артикулишу ентиестаблишмент партије, према преносу овашћјења на неизабране технократе, посебно у Бриселу или Франкфурту. По том питању чак је и један ЕУ суд недавно пресудио против ЕК, рекавши да не може спречити националне програме држава чланица да спашавају пропале банке (Giugliano, 2019)

У покушају да се предвиди будући правац ЕУ, не може се занемарити динамика односа између Француске и Немачке, јер то даје важан показатељ будућег развоја, иако то није једини извор који покреће 'европски мотор'. Председник Француске и канцеларка Немачке заједнички су преузели обавезу кроз Месебергову декларацију 19. јуна 2018, која се тиче питања као што је миграцијски програм, јачања заједничког европског система азила, успостав-

¹ Stark (2018) сматра да је шема осигурања депозита у еврозони је тренутно лоша, с обзиром на обим ненаплативих кредита у многим државама чланицама, те је потребно драстично смањење постојећих билансних ризика. Што се тиче будућих ризика, преференцијални регулаторни третман који се даје државним обвезницама мора престати. Буџетска правила треба да буду транспарентнија, веродостојнија и применљива путем аутоматских санкција против понашања које показује недостатак солидарности. Независна и кредибилна европска фискална агенција требала би бити задужена за праћење буџета и имплементацију и провођење правила. Високо политизована ЕК не испуњава ове захтеве. Еврозони је такође потребан кодекс о неликвидности, који би вратио кредибилитет клаузули о не-спашавању из Лисабонског споразума.

љања праве европске граничне полиције, ЕМУ (Европска монетарна унија) и успостављањем буџета за Еврозону (Bassot, 2019).

Martin Sandby сматра да је Месеберг декларација мали корак за економију ЕУ, али већи скок у политици. Споразум о буџету за еврозону - иако привлачан - није толико консеквентан као споразум о основном принципу да су економска конвергенција, инвестиције за раст и макроекономска стабилизација заједничке бригае за земље Еврозоне (Merler, 2018).

Thomas Piketti сматра да је то компромис без амбиције, који неће ништа промијенити. Француска и Немачка показују да нису у стању да формулишу прецизне и амбициозне предлоге за реформу ЕУ, због свог националног егоизма и кратковидности. Он тврди да Макрон и Меркел не желе да промене ништа битно у садашњем стању ЕУ јер се њихове земље не суочавају са проблемима са којима се суочавају јужне чланице. Да би се избјегао тренутни изазов национализма, по Piketti-ју потребно је предложити да се буџет будуће Еврозоне финансира путем заједничког опорезивања, изгласаног од стране истински демократске скупштине и додијељеног свакој земљи у складу са својим фискалним доприносом, са нето трансферима ограниченим на 0,1% -0,5% БДП ЕУ.

Главни економски циљеви водећих партија у ЕУ

У овом делу раде ћемо се фокусирати на главне економске тачке, односно стајалишта и предлоге, свих 'парламентарних' групација у ЕП.

Европска народна странка (European People's Party: ЕПП), која у новом ЕП има највише посланика: 179 (23,8% сазива ЕП), 40 мање него у претходном ЕП, принципијелно подржава 'социјално тржишну привреду', али са нагласком на тржиште у пракси. ЕПП потенцира да тржишта морају радити што је више могуће слободно, лишена стега протекционистичких мера усмерених против слободне конкуренције и слободне трговине. Од ЕПП се у начелу може очекивати да ће и у новом сазиву ЕП подржавати идеје за ширење капацитета јединственог тржишта, и то кроз нове иницијативе као што су Унија тржишта капитала, енергетска унија и јединствено дигитално тржиште. Важан аспект њихове политике је (само) запошљавање, односно покретање властитог бизниса уз што мање папирологије. ЕПП види МСП (мала и средња предузећа) као окосницу тржишне економије, и подржаваће реформе на јачању диверсификације канала финансирања за предузетнике и компаније. С тим повезано је и генерално залагање за унапређење пословног окружења. ЕПП такође види улагање у истраживање и развој као фундаментално за дугорочно благостање и економски раст.²

Прогресивни савез социјалиста и демократа (Progressive Alliance of Socialists and Democrats: S&D), која у новом ЕП има 152 мандата, 33 мање него у претходном ЕП, као приоритет види стварање стварне државе благостања.

² <https://www.epp.eu/our-commitments/commitments/#989-jobs-growth>

Истовремено, залажу се за 'одрживу једнакост' у свим њеним димензијама - друштвеном, економском, политичком и територијалном. Подржавају 'јаку Европу' која је могућа само ако ЕУ има довољно ресурса да их искористи колективно. Залажу се за давање приоритета улагању у друштвену инклузију, еколошке циљеве, борбу против свих неједнакости.³ S&D су у децембру 2018. донели резолуцију која позивају за 'Социјалну Европа', у којој се залажу за 'прогресивну економију', 'једнака друштва', 'здраву животну средину и храну', 'зелени раст и модерне индустрије', 'оснаживање младих', 'равноправност полова'. Такође, у складу са идеолошким опредељењем обећали су наставак подршке праву радника на синдикално организовање. Додатно, ту је и залагање да државе чланице ЕУ, као и локалне и регионалне власти, морају добити буџетску флексибилност за улагање у социјалне мере и инфраструктуру, као и средства за постављање поузданих система социјалне сигурности. Да би постигли прокламоване прогресивне циљеве, S&D сматрају да дугорочни буџет ЕУ за период 2021–2027. мора бити амбициозан и постићи јасну и позитивну дугорочну визију будућности ЕУ.⁴

Либерали, односно 'ALDE' (Alliance of Liberals and Democrats for Europe) је после приступања партије предсеника Француске Макрона овом блоку променио име у 'Renew Europe' - Обновимо Европу. У новом ЕП има 110 посланика (14,6% од 751 члана ЕП), чак 41 више него што су освојили 2014. Групација има проевропску платформу која подржава либералну економију, уз подршку за европске интеграције и јединствено европско тржиште. У складу са својом либералним ставом, залажу се за поједностављење *CAP*-а (пољопривредна политике ЕУ), узимајући у обзир равнотежу и пропорционалност између ризика, трошкова, одговорности и специфичних ситуација у државама чланицама (садашња *CAP* је заснована на мерама уместо на резултатима).⁵ Иначе, у свом предизборном манифесту, Француски председник Емануел Макрон, лидер најјаче партије у овој групацији (заједно са британским Либералним Демократама), поставио је реформу Еврозоне једним од својих приоритета, али своје коментаре о заједничкој валути држи на минимуму. Он потенцира да би одупирање кризи финансијског капитализма без евра, који је сила за целу ЕУ, било немогуће. Чини се да Макрон сматра да није прави тренутак за више, поготово што се наставак преговора о будућем буџету Еврозоне наставља (Politico, 2019).

Зелени/Европски слободни савез (The Greens/European Free Alliance: Greens/EFA) је политичка група у ЕП која садржи зелене, регионалистичке (нпр. Летонска руска унија) и левичарске националистичке политичке странке (републиканска левица Каталоније). У изабраном ЕП 2014. око половине мандата долазило је из само једне земље (Немачке), али је остварен снажан раст на ЕП те је број посланика подигнут за 23, на чак 75. Зелена странка је одлучно

³ <https://www.socialistsanddemocrats.eu/what-we-stand-for/our-priorities>

⁴ https://www.pes.eu/export/sites/default/galleries/Documents-gallery/Resolutions_PES_Congress_2018.pdf_2063069299.pdf

⁵ file:///C:/Users/goran/Downloads/ALDE%20FINAL%20%20Vision%20Paper%2024052018%20EN_body.pdf

проевропска. У принципу, странка не би одбила савезе са другим проевропским снагама како би се фокусирала на три изазова очувања демократије, климатских промена и про-миграционих питања.⁶

Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР) је еуроскептична и анти-федерална политичка група у Европском парламенту, генерално про-бизнис оријентације. Група се фокусира на реформу ЕУ на основу евреализма, за разлику од потпуног одбацивања ЕУ. Највеће странке у групи по броју посланика су Конзервативна странка Уједињеног Краљевства, Закон и правда (ПиС) из Пољске и Нова фламанска алијанса (Белгија). Тренутно контролишу 61 место у ЕП, 16 мање него у ранијем сазиву.

Европска удружена левица/Зелена нордијска левица (European United Left/Nordic Green Left: GUE/NGL) је левичарска политичка група у ЕП основана 1995, који многи перципирају као радикалну левицу. Покрет 'Now the People' основан је у Лисабону у априлу 2018. од стране: Меланшонове Ла Франце Инсоумисе, шпанске Подемос и португалског Bloco de Esquerda. Од тада су се придружиле: Сириза, Финска алијанса левице, Дански црвено-зелени савез и шведска Лева странка. Против су 'неолибералне Европа у којој су предузећа и њихови интереси пред социјалним правима људи и радника'. Залажу се за афирмацију европског социјалног модела у тренутку када је овај модел под претњом без преседана. Социјални протокол би био обавезујући у складу са одлукама Европског суда правде. То би обезбедило сигурност грађанима и радницима да су њихова права на колективну акцију, укључујући и њихово право на штрајк, заштићена и да не могу бити жртвована, као у време економске кризе након 2008. У ЕП имају 41 место (5,4% од укупног броја посланика), 11 мање него у ранијем сазиву.

Групе Европа нација и слободе (ENF- Europe of Nations and Freedom) је од 12. јуна 2019. преименована у групу „Идентитет и демократија“ (ИД). ИД, као што је очекивано, укључује италијанску Legu Nord, француски 'National Rally', Алтернативу за Немачку - AfD (као и 'Партију Финаца', аустријски ФПО, Фламански Интерес). Групу чини 73 посланика, чак 37 више него што је имао њен претходник. ИД је групација странака програмски блиска са ЕФДД. Идеолошке позиције ових странака су радикални десни национализам, популизам, анти-имиграција, жесток евросцептицизам, те борба против естаблишмента. ИД се залаже за отворену, транспарентну, демократску и одговорну сарадњу међу сувереним европским државама и одбацује бирократизацију Европе и стварање јединствене централизоване европске супер-државе (леgitимни ниво демократије лежи на државама). ИД сматра да не постоји једна европска нација, и сходно томе ИД се противи даљој европској интеграцији, која би погоршала садашњи демократски дефицит и централистичку политичку структуру ЕУ. Група се залаже да се сваки нови уговор или било која измјена постојећих уговора поднесе на гласање народа путем слободног и поштеног националног референдума у државама чланицама. ИД је за стриктно

⁶ <http://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2018/10/EuropeanParliament2019-WorkinggroupEuropean-elections-Nov18.pdf>

поштовање европске историје, традиције и културе, односно поштовање националних разлика и интереса.

Групација: Европа слободе и директне демократије (Europe of Freedom and Direct Democracy: ЕФДД) је европска парламентарна група састављена од популистичких и еуроскептичних странака, које се позиционирају десно, односно радикално десно. Програмски је веома блиска ИД, и постојале су разне иницијативе да се две групације обједине. На ЕП, ЕФДД је освојила 44 мандата, два више него на претходним. Тренутно је чине само три партије: 'Бреxit Парту', 'Покрет пет звездица' из Италије и хрватски 'Живи зид', и ако не успе да привуче посланике из барем још четири државе неће моћи да ужива предности статуса парламентарне групе у ЕП (за то је потребно имати најмање 25 посланика из 25% земаља ЕУ). Излазак Британије из ЕУ би снажно смањио број делегата (за 29) ове још увек упитне групације у ЕП.

Улога ЕП у дефинисању буџета и спољно-трговинске политике ЕУ

ЕП има кључну улогу у обликовању Вишегодишњег финансијског оквира ЕУ (Multiannual Financial Framework: МФФ), у три аспекта. Прво, док усвајање предлога од стране Савета формално захтева само сагласност ЕП, члан 312 (5) Уговора о функционисању ЕУ омогућава ЕП да такође учествује у преговарачком процесу око МФФ. То захтијева од ЕП, Европског Савета и ЕК да предузму све мере потребне за олакшавање усвајања Вишегодишњег финансијског оквира ЕУ (потребна је подршка већине чланова ЕП за његово усвајање). Друго, након редовне законодавне процедуре, ЕП има снажну улогу у одлучивању о томе колики део буџета ће додијелити различитим програмима и фондовима. И коначно, ЕП треба да изда мишљење о ресурсима ЕУ у оквиру буџета.

Иако му то даје релативно ограничену улогу, ЕП је до сада представио ова три елемента као један пакет, јачајући своју улогу у преговорима о буџету ЕУ. ЕП такође игра кључну улогу у расподели трошкова у годишњем буџету ЕУ. Лисабонски уговор је елиминисао разлику између обавезних и необавезних расхода, стављајући ЕП на равноправан положај у односу на Европски савет. Годишњи буџет ЕУ сада је подложен облику редовног законодавног поступка. ЕП је укључен у буџетски процес од фазе припреме, посебно у утврђивању смјерница и одређивању врста потрошње. Најзад, ЕП такође интензивно користи своја буџетска овлашћења на другим местима. На пример, ЕП има *de facto* вето на осмишљавање ЕЕАС, јер мора одобрити буџетске и кадровске промене организације. На тај начин ЕП може имати утицаја на приоритете спољне политике ЕУ.

Генерално, онај ко има већину у ЕП има на располагању значајна буџетска средства како би обликовао приоритете ЕУ, као и њене политике (на пример, ограничавајући средства доступна за различите области спољне и развојне политике).

Завршетак садашњег МФФ-а ће доћи брзо, у 2020, што ствара снажан притисак да се усвоји следећи МФФ, заједно са пратећим плановима потрошње за различите секторе. Наравно, ови разговори су увек тешки, јер су се нето донатори и нето корисници поставили један против другог – што је случај и са онима који подржавају различите елементе буџета: од кохезионе политике, пољопривредних фондова и истраживања до миграције, еврозоне, одбране и спољне политике (Dennison & Zerka, 2019).

У новом ЕП трговина би могла постати питање консензуса о којем ће се приказати слика јединства и изазвати способност мејнстрима да траже шире компромисе. Иначе, улога ЕП у међународним трговинским споразумима континуирано расте последњих година. Лисабонски уговор даје ЕП вето на готово све трговинске и друге међународне споразуме, због процедуре пристанка – што захтева апсолутну већину. Иста процедура се користи и за приступање нових чланица ЕУ и аранжмане за повлачење из ЕУ, као што се види у улози ЕП Брегзиту. Дакле, ЕП може дати или одбити пристанак за закључивање споразума пре за одобрење од стране Савета ЕУ. ЕП је брзо искористио своје нове овласти, одбацивши у фебруару 2010. почетну верзију SWIFT споразума. Такође је имала снажан утицај на другим местима – нарочито у преговорима о споразумима о слободној трговини са Јужном Корејом, Канадом и САД (очекује се да ће играти кључну улогу у будућем трговинском споразуму између ЕУ и УК). Споразум ЕУ са Сингапуром довео је до привремене несигурности у погледу обима искључиве надлежности ЕУ у области трговине. На основу Мишљења 2/15 Европског суда правде, које је разликовало само споразуме са ЕУ и мешовите споразуме, постоји широко распрострањено очекивање да ће већина предстојећих трговинских споразума ЕУ сада укључивати само оне елементе који су у искључивој надлежности ЕУ, како би се избегао дуготрајајан процес ратификације у државама чланицама. Претња парламентарним ветом је довољна за обликовање трговинске политике ЕУ. Стога је контрола већине места у ЕП од кључног значаја, јер би иначе било тешко добити пристанак ЕП. Према *VoteWatchy*, равнотежа моћи у вези са одлукама везаним за трговину неће се много променити у наредном ЕП, углавном зато што се неколико антиевропских партија или не противе слободној трговини (AfD) или су међу њеним најстабилнијим присталицама (владајућа пољска странка нпр.). Али, с обзиром на ризик да могу тражити тактичке савезе, и чињеницу да садашња већина више то неће бити, 'националисти' би могли значајно успорити програм спољне трговине ЕУ. То би ограничило способност ЕУ да користи трговину као један од главних инструмената за јачање ЕУ и остваривање својих циљева спољне политике (Dennison & Zerka, 2019).

Судбина 'државе благостања' у ЕУ

Бројне студије показују да је великодушност, приватна и јавна, раширења унутар исте групе (верске, етничке, културне, расне), што је један од разлога зашто је држава благостања у САД-у знатно мање развијена него у зем-

љама западне Европе. Како су последњих година, услед великог прилива имиграната европске земље постале мање хомогене, Alesina, Murard & Rapoport (2019) постављају питање можемо ли очекивати смањење социјалне државе у Европи? Одговор је потврдан. Три аутора су испитивали реакције староседелца према редистрибутивној политици у контексту повећаног броја имиграната на узорку од 140 региона (у 16 европских земаља од 1990.). Упоређивани су региони унутар исте земље. Главни резултат је да у регионима који су примили више имиграната, становници показују мању преференцију према прерасподели. Резултат је истовремено веома хетероген у свим земљама, у зависности од типа домцилне популације и типа имиграната. Нпр. ефекат је јачи у земљама које имају развијенију социјалну државу (нпр. државе Северне Европе или Француска) и слабији у земљама с мање издашном политиком редистрибуције. То може бити због тога што нативна популација из земаља са вишеструким социјалним службама осећа да је 'жртва' могућности да се имигранти могу преселит у места где могу извући више социјалних бенефиција. Ефекат је такође много јачи за људе који се сврставају у десницу или у центар политичког спектра. Додатно, староседеоци су више несклони прерасподели када је удео неевропских имиграната већи, што сугерише на важност културне, језичке, верске или етничке 'дистанца' према имигрантима. Такође, удео високообразованих имиграната смањује негативне ефекте по питању редистрибуције, што може бити узроковано чињеницом да се имигранти са терцијарним образовањем мање ослањају на систем социјалне заштите, или зато што су више асимилирани и културолошки ближи домицилномј популацији. Политичка импликација ових налаза је да ће левичарске странке имати потешкоће да привуку нове бираче, посебно оне с (десног) центра, када предлажу политике које су истовремено отворене за имиграцију и снажно редистрибутивне. Додатна импликација је да ће то донети предност нових партијама које предлажу про-редистрибутивну политику и анти-имиграционе политике (тзв. 'популисти'). Такође, странке које су иначе мање склоне редистрибуцији (нпр. либерали) могу користити страх од имиграције да промовишу мање великодушне социјалних политика, користећи антипатију бирача према имигрантима.

Alesina и сарадници (2018) указују на веома распрострањен и велики степен негативних дезинформација о имигрантима, а анти-имиграционе странке имају подстицај да одрже и преувеличавају ове дезинформације. Дакле, традиционално социјално великодушна и инклузивна политика европских земаља суочава се с дилемом да домицилна популација покуша да задржи ове привилегије само за себе, супротстављући се имигрантима. То би значило да се у одређеном тренутку могу предложити екстремне политике, као што је дискриминација имиграната у смислу приступа социјалној држави.

Teso, Alesina & Stantcheva (2017) истраживали су како уверења о интергенерацијској мобилности утичу на редистрибутивне преференције (у Француској, Италији, Шведској, Британији и САД). Они показују да постоји јака политичка поларизација: испитаници левичарских убеђења су више песимистични у погледу међугенерациске мобилности. Њихове преференције за прераспodelу су у корелацији са њиховим перцепцијама мобилности, а они реагују на

песимистичне информације (о мобилности) повећањем подршке за прерасподелу (посебно политике једнаких могућности). Супротног су мишљења испитаници са десног спектра, вероватно због њихових екстремно негативних ставова према држави. Када се третирају са песимистичним информацијама о мобилности, само левичари желе знатно више редистрибуције. Аутори потенцирају да било интересантно и веома корисно с обзиром на политичку климу у већини ових земаља да се схвати да ли постоје специфични типови аргумената који би помогло да се превазиђе политичку поларизацију и мобилишу људи за веће подршке за неке од неопходних редистрибутивних политика.

Резултати избора за ЕП: испуњена очекивања

Gros (2019) потенцира да је ЕП учинио мали, али важан корак ка томе да постане прави израз европске воље грађана, поред остало и због велике излазности (51%, односно 53% у ЕУ27). Истина, многа питања још увек одлучују национални лидери у Европском Савету (који своју легитимност изводи из избора на националном нивоу), али чини се да је равнотежа ауторитета између европских и националних лидера сада мање оштра.

Susi (2019) потенцира да су евроскептичне странке, са постизањем релативно скромног повећања свог учешћа у освојеним гласовима, све заједно заузеле грубо трећину места у ЕП (ако тако дефинишемо све посланике који не припадају групацијама народњака, социјалдемократа, либерала и зелених; без ЕЦП њихов удео пада на четвртину, а ако одузмемо тзв. екстремну левицу њихово учешће је петинско).

Pisani-Ferry (2019) сматра да је најзначајнији резултат избора за ЕП 2019. је неочекивано велика излазност (51%). Једно од објашњења је да су грађани постали више заинтересовани за могућност да Европа остане релевантна у свијету ривалства великих сила, наравно уз теме миграција и климатских промене, где су они видели европске институције као оне које имају битну реч. Наравно, ЕУ је специфична јер је парламент само један играч у одређивању политике, заједно са ЕК (коју именују државе чланице) и Европским Саветом (састављеним од државних шефова држава или влада). Сама оваква поставка имплицира да постоји само слаба веза између изборних резултата и приоритета политике, што Писани-Феру сматра да би ови избори могли делимично да промене у корист европских институција. Оно наводи да будући да ЕУ није федерација, оне не може бити вођена искључиво политичком владом. Али успон паневропских дебата и појава паневропских преференција које прелазе националне линије имплицирају да ЕУ не може водити ни политички глува институција. Наиме, ако гласачи сматрају да су питања европске политике питање политичког избора, ЕК не може бити чисто технократско тело. Проблем је то што у суштини већина националних влада данас залаже за статус кво. Задовољење преференција влада земаља чланица за стабилност и компромис међу сувереним државама са истовременим вођењем супра-националне политике је кључна контрадикција ЕУ.

Veron (2019) у складу са разрађеном методологијом дели делегате ЕП на „маинстреам“ којих је близу 70%, и „не-маинстреам“ који чине око 30%. Он види снага крајње деснице у 2019. као приметну и без преседана. Верон посебно потенцира да ће 'маинстреам' удео додатно опасти ако странке као што су Фидес и ПСД Румуније напусте ЕПП и С&Д групу (али би Брехит могао да делимично ублажи ову тенденцију делујући у супротном смеру јер ће 73 изабрана британска посланика који су само 52% 'маинстреам' бити замењена са 27 заступника из 14 других држава чланица).

Gros (2019b) сматра да тренутна снага еуроскептичких странака не одража широко распрострањено незадовољство оним што ЕУ ради, или са стањем економије ЕУ, већ представља реакцију против недавног темпа европских интеграција. Различите кризе у Европи у протеклој деценији довеле су до огромне експанзије овлашћења ЕУ, посебно економских, и било би изненађујуће да се национални политичари нису успротивили тако великом пријеносу суверенитета. Евроскептици су имали велико присуство и у првом директно изабраном ЕП 1979. Чак и називање ЕЕЗ заједничким тржиштем сада изгледа претерано, јер су се државе чланице договориле само о царинској унији са заједничком спољном царинском спољном трговинском политиком. У оквиру ЕЕЗ-а још увек су вршене царинске контроле робе и пасошке контроле, а многе државе чланице забрањивале су извоз капитала. То говори о корацима које је од тада учинила европска интеграција. У 1979. на левој страни су биле најјаче еуроскептичке странке, које су противили заједничком тржишту, јер су веровали да би даље европске интеграције фаворизовале капиталисте смањењем трговинских баријера које су подигнуте како би се заштитили радници (тада је однос извоза према БДП-у био испод 20% за већину већих чланица ЕЕЗ-а, у поређењу са скоро 50% данас, али је тренд ка већој економској интеграцији већ је био јасан). Дакле, тренутни раст еуроскептичних странака долази у тренутку када је ЕУ популарнија него икада, према истраживањима јавног мњења. Нпр. токови азиланата су доведени под контролу, док економија ЕУ стоји релативно добро, са незапосленošћу на најнижем нивоу у овом веку. Као резултат, чак је већина еуроскептичних политичара повукла своје противљење „Бриселу“, а у Шведској, Француској и Италији, главне еуроскептичне странке су напустиле своје захтеве да напусте еуро или ЕУ.

Индикативно је да је у 2016. ЕЦФР изабројао најмање 15 странака широм ЕУ које су се бориле за референдум о чланству њихове земље у Унији, а данас та порука практично не постоји. Уместо тога, у ироничном заокрету, 'националистичке' партије удружене под банером италијанског вицепремијера Салвинија који захтева „Common-Sense Europe“; дакле, не крај ЕУ, већ промењену ЕУ, која се више фокусира на безбедност, ближе управља имиграцијом и узима 'nation first' приступ када је економија у питању. С друге стране, у УК популизам још увек у великој мери поприма облик анти-ЕУ идеологије (Susi, 2019b).

Закључна разматрања

ЕП има надзорне и буџетске одговорности, као и улогу места демократске дебате о питањима и акцијама на нивоу ЕУ. ЕП такође има овлашћења за доношење важних одлука: како се јавни новац троши кроз заједнички буџет ЕУ, те на који начин је регулисано јединствено европско тржиште. Међутим, можда најважнија улога ЕП је то што он заједно са Европским Саветом изглашава нову Европску комисију, која је главно извршно тело ЕУ (заједно са Саветом Министара ЕУ), чији је фокус у суштини везан за економска питања на нивоу ЕУ. Наравно, остаје питање утицаја ЕП на Европску Комисију, будући да у праски државе преко Европском савета имају најјачу моћи и борба за превласт између ЕП и Европског савета ће свакако бити настављена, а први тест ће бити избор председника нове ЕК.

Економска питања у изборној кампањи ишла су од фискалне потрошње (иако је буџет ЕУ чини само 1% БДП-а ЕУ), до климатских промена и радних права. Важна дебата тичала се и избеглица које су економско, али више питање идентитета. На крају, избори су били и борба за европски идеолошки наратив, где тзв. радикална левица и (донекле парадоксално) десни популисти, нуде више редистрибуције, чије предлоге су 'маинстреам' странке, које природно теже одржавању постојећег поретка, покушавале да представе у нужно негативном светлу.

Како потенцира Трауб (2019) институције ЕУ су дизајниране у послератној ери не да буду транспарентне и одговорне, већ да штите либералне принципе од нелибералне демократске већине. Као и УН, ЕУ се може показати као немогућа за реформу. Ипак, док ниједна реформа није успела повећати интерес јавности за ЕП, можда ће управо надолazeће разбијање традиционалних страначких групација то учинити. Законодавни процес ЕП може постати мање ефикасан, „али свеукупни ефекат на демократију на нивоу ЕУ могао би бити позитиван. На крају, ни Ле Пен, ни Салвини, ни Орбан не прете да напусте ЕУ, јер знају да две трећине европских грађана сматра да њихова земља има користи од ЕУ. Уместо тога, они говоре о „Европи суверених нација“ - слабој федерацији која би очувала материјалне користи ЕУ, али би минимизирала њену улогу у спољној политици, људским правима, владавини права. Индикативне су речи Матеа Салвинија, на митингу 2018: „Европски избори 2019. биће референдум између Европе елита, банака, финансија, имиграције и несигурног рада; и Европе људи и рада.“

Парадоксална је чињеница да неке од најхрабријих нових социјално-политичких иницијатива у Европи долазе од њених нелибералних влада, односно од десних популистичких покрета. Негативне реакције 'маинстреама' на Западу показују у којој мери је он идеолошки (и интересно) неспреман да се боре са Орбаном и другима за бирачко тело. Наиме, Орбанови критичари игноришу примере Пољске и Русије, који су такође спровели наталистичку политику последњих година. Стопа фертилитета у Русији порасла је на 1,75 деце по жени, са најнижих 1,17 у 1999, делимично захваљујући програму грантова за нове родитеље. Пољска је такође од 2015. остварила већу стопу наталитета

након увођења масивне иницијативе Породица 500+, која омогућава родитељима да плате школски прибор, одећу и одмор. Иначе, обе шеме су критиковане као прескупе, али су оне стимулисале економски раст, док су драматично смањиле сиромаштво деце и повећали број уписаних у школе. Иако напади либерала на овакве социјалне програме нису изненађење, неке од најоштријих критика Орбанових политика дошле су од левице. Наиме, прогресивци не воле чињеницу да многи од његових приједлога циљају на жене на начин који изгледа као напредак у конзервативном, про-породичном плану. Популистичка десница на неки начин притиска реторику и политику социјалдемократије, али у службу ауторитарног национализма. Ипак, примарни корисници овог програма ће бити жене које раде, које неће бити присиљене да имају више деце, и додатно, до сада неплаћени женски рад у кући биће коначно финансијски валоризован (Orenstein, 2019).

Имплицитно, економским и политичким значајем избора за ЕУ бавио се и познати британски економиста Robert Skidelsky (2019). Наиме, он потенцира да је Брежит разоткрио две илузије у којима је свет живео од завршетка Хладног рата: национални суверенитет и економска интеграција. Исход једноставног бинарног избора датог британским бирачима у референдуму у јуну 2016. показао се готово немогућим за имплементацију. Главна препрека је спознаја политичких актера да су трошкови повлачења превелики. Сви напори Терезе Меј били су посвећени да се поштује народна воља само формално. Ова стратегија је омогућена чињеницом да никада није било потпуно јасно шта Британија напушта. ЕУ и њени подређени економски режими, који се преклапају, више личе на медузе него на политичку и економску унију. За британску политичку класу, тест националне суверености је способност да се што мање прекида економска интеграција са земљама ЕУ. То у ствари наглашава њихову слепу веру у врховну вредност економске интеграције изван граница, са консеquenцом да националне границе у ствари препрека за савршенију интеграцију тржишта. Са ове тачке гледишта, једина функција националне државе је да осигура да је национална политика тржишно усклађена, што је поимање земаља једноставно као грана извршне власти.

Како то потенцира и референтни економиста Дани Родрик, поглед на националне државе као пука средства за глобалну интеграцију, игнорише чињеницу да су данашње владе генерално одговорне властитом народу за своје одлуке. Може бити тачно да економска интеграција дугорочно користи свима; али краткорочно гледано, он је веома разорна и економски и културно. И управо зато настаје сукоб између економске интеграције и демократске политике. Архитекти ЕУ су видели своје националне државе чланице углавном као правне инструменте за успостављање четири слободе јединственог тржишта: слободно кретање робе, капитала, услуга и рада. Међутим, владе чланица ЕУ не могу да игноришу трошкове економске интеграције. За разлику од економија, политика није значајно мигрирала изван националних граница, и многи су већ дуго су свесни проблема демократског дефицита ЕУ. Сједињене Државе Европе, на које неки од њих позивају је изван практичне политике, јер гласачи морају да интернализују осећај поседовања над својом политиком (Skidelsky, 2019).

Чувена Rodrik-ова (2007) „немогућа трилема“ глобалне економије указује да су демократија (на глобалној равни), национални суверенитет и глобална економска интеграција међусобно неспојиви: можемо комбиновати било које две од три, али никада нећемо имати сва три истовремено и потпуно. Наиме, дубока економска интеграција захтева да елиминишемо све трансакционе трошкове са којима се сусрећу трговци и финансијери у својим прекограничним пословима, а националне државе су основни извор таквих трансакционих трошкова (суверени ризик, регулаторне дисконтинуитети, спречавају глобалну регулацију и надзор финансијских посредника, и чине глобалног зајмодавца у крајњем случају безнадежним пред ризиком). Нефункционалисање глобалног финансијског система је блиско повезано са овим специфичним трошковима трансакције. Једна од опција је да се крене ка глобалном федерализму, гдје се усклађује опсег (демократске) политике са опсегом глобалних тржишта, али је то нерелано јер би подразумевало глобалну владу, односно државу (што чак ни сродне нације ЕУ не успевају). Друга могућност је да се одржи национална држава, али да се она оспособи само за потребе међународне економије. То би била држава која би тежила глобалној економској интеграцији на рачун других домаћих циљева (златни стандард из представља историјски пример а колапс аргентинске конвертибилности 1990-их пружа савремену илустрацију некомпатибилности са демократијом). Коначно, можемо смањити амбиције у погледу тога колику међународна економска интеграцију можемо постићи. Зато идемо на ограничену верзију глобализације, што је био циљ Бреттонвудског режима (са контролом капитала и ограниченом либерализацијом трговине), који је, нажалост, постао жртва сопственог успеха. Дакле, ако желимо више глобализације, морамо делимично одустати или од демократије или националног суверенитета.

У контексту важности ЕУ важно је напоменути да у данашњем свету, чак и велике државе попут Немачке и Француске не могу постићи стратешку аутономију без договора са својим европским партнерима. Стратешка аутономија, поред одбране, укључује економску снагу, финансијску регулацију, дипломатију, елементе заједничке обавештајне службе. Европа извесно има различите нивое стратешке аутономије, посебно у трговини, где ЕУ има и средства и спремност да одржава међународни утицај. Али у војној сфери, јаз између европских амбиција и реалности је дубок. Главни адути ЕУ за постизање стратешке аутономије су њена економска снага и јединствено тржиште. Када је у питању регулација, трговина, конкуренција и заштита података, ЕУ је већ међународно посматрана као стратешки актер. За своје чланице, ЕУ је оквир за очување конкурентности, а евентуално проширење улоге евра као глобалне резервне валуте би додатно повећало би глобални значај Евразоне. Да би дуго-рочно стабилизувале Евразону, Немачка и Француска ће морати да постигну компромисе по питањима као што су заједничка одговорност у банкарској унији ЕУ, увођење аутоматских фискалних стабилизатора и делимично прилагођавање немачког извозно економског модела (Perthes, 2019).

На крају, борба коју воде анти-естаблишмент странке, попут Фидеса, Лиге за Север или партије Мари Ле Пен, је она за наратив ЕУ, односно за ново

тумачење ста је заправо ЕУ. Свакако они је виде као конфедерацију нација, са мање овлашћења и више суверених прерогатива у државама чланицама. Дакле, улог није био ЕУ, као што су тврдили еврофанатици, који не могу да схвате да шанса да Немачка одобри заједничку фискалну политику, тј много више реди-стрибуције, је ипак само њихов сан и сан периферних европским земаља. Без тога, ЕУ и посебно њен парламент онако нису много више него што анти-естаблишмент покрети желе да озваниче: 'причаоница' за добо плаћене парламентарце.

Литература:

1. Alesina A, Murard E, Rapoport H, 2019. Immigration and preferences for redistribution in Europe, Vox EU, 08 April 2019. <https://voxeu.org/article/immigration-and-preferences-redistribution-europe>
2. Alesina, A, Miano A, and Stantcheva S, 2018. "Immigration and redistribution", NBER Working Paper 24733.
3. Bassot Etienne 2019. Ten issues to watch in 2019. IN-DEPTH ANALYSIS EPRS (European Parliamentary Research Service). Members' Research Service PE 630.352 – January 2019.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/630352/EPRS_IDA\(2019\)630352_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/630352/EPRS_IDA(2019)630352_EN.pdf)
4. Gros Daniel, 2019. A Parliament is Born, Project-Syndicate, Jun 4, 2019. DANIEL GROS <https://www.project-syndicate.org/commentary/european-parliament-election-surprises-by-daniel-gros-2019-06>
5. Gros Daniel, 2019b. Don't Fear the Euroskeptics. Project-Syndicate, May 8, 2019 <https://www.project-syndicate.org/commentary/european-parliament-elections-euroskepticism-by-daniel-gros-2019-05>
6. Macron Emmanuel, 2019. Renewing Europe. Project-Syndicate, Mar 4, 2019 <https://www.project-syndicate.org/commentary/three-goals-to-guide-european-union-renewal-by-emmanuel-macron-2019-03>
7. Merler Silvia, 2018. Meseberg declaration and euro-zone reform. DATE: JUNE 25, 2018 [HTTP://BRUEGEL.ORG/2018/06/THE-MESEBERG-DECLARATION-AND-EURO-ZONE-REFORM](http://BRUEGEL.ORG/2018/06/THE-MESEBERG-DECLARATION-AND-EURO-ZONE-REFORM)
8. Open Society, 2019. Why the European Parliament Elections Matter.
9. March 2019. <https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/why-european-parliament-elections-matter>
10. Orenstein Mitchell, 2019. What Europe's Populist Right Is Getting Right. Project-Syndicate, March 15, 2019. <https://www.project-syndicate.org/commentary/viktor-orban-family-policies-western-criticism-by-mitchell-a--orenstein-2019-03?a>
11. Perthes Volker, 2019. Toward European Strategic Autonomy. Project-Syndicate, Apr 4, 2019. <https://www.project-syndicate.org/commentary/europe-strategic-autonomy-military-economic-security-by-volker-perthes-2019-04>
12. Pisani-Ferry Jean, 2019. Europe's Citizens Say They Want a More Political EU. Project-Syndicate, May 30, 2019 . <https://www.project-syndicate.org/commentary/european-parliament-election-heralds-political-europe-by-jean-pisani-ferry-2019-05>

13. Politico - Momtaz Rym, 2019. Macron seeks support across Europe for election campaign. Politico, 3/7/19, <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-france-lrem-seeks-support-across-europe-for-election-campaign/>
14. Politico, 2019. Emmanuel Macron's renaissance vs. Reality. www.politico.eu/article/emmanuel-macron-europe-renaissance-vs-reality
15. Rodrik Dany, 2007. The inescapable trilemma of the world economy. Blog, June 27, 2007. https://rodrik.typepad.com/dani_rodriks_weblog/2007/06/the-inescapable.html
16. Sapir Jacques, 2019. Emmanuel Macron, France, Germany and the Future of the European Union. Valdai Club/Reuters, 15.03.2019. <http://valdaiclub.com/a/highlights/emmanuel-macron-france-germany/>
17. Schminke Tobias Gerhard, 2019. Four Scenarios for the European election. EUROPEELECTS, JANUARY 30, 2019. <https://europeelects.eu/2019/01/30/four-scenarios-for-the-european-election/>
18. Skidelsky Robert, 2019. No Choice and No Exit for the UK. Project-Syndicate, March 18, 2019 <https://www.project-syndicate.org/commentary/brexit-test-of-national-sovereignty-by-robert-skidelsky-2019-03>
19. Stark Jurgen, 2019. The Eurozone's Solidarity Fallacy. Project-Syndicate, Dec 17, 2018 <https://www.project-syndicate.org/commentary/risk-sharing-jeopardizes-eurozone-stability-by-jurgen-stark-2018-12>
20. Susi Dennison, 2019b, Anti-Europe parties aren't anti-Europe anymore. ECFR, 8th May, 2019. https://www.ecfr.eu/article/commentary_anti_europe_parties_arent_anti_europe_anymore
21. Susi Dennison, 2019. The end of monogamy in Europe? ECFR; 29.5.2019.
22. https://www.ecfr.eu/article/commentary_the_end_of_monogamy_in_europe_elections
23. Susi Dennison and Pawel Zerka 2019. THE 2019 EUROPEAN ELECTION: HOW ANTI-EUROPEANS PLAN TO WRECK EUROPE AND WHAT CAN BE DONE TO STOP IT., 2019. ECFR, February 2019 https://www.ecfr.eu/page/-/EUROPEAN_PARLIAMENT_FLASH_SCORECARD_online.pdf
24. Teso, Alesina & Stantcheva, 2017. Intergenerational Mobility and Preferences for Redistribution Alberto Alesina, Stefanie Stantcheva, and Edoardo Teso NBER Working Paper No. 23027 January 2017 https://scholar.harvard.edu/files/alesina/files/alesina_stantcheva_teso_mobility.pdf
25. Traub James, 2019. The EU's Next Big Election Is Heading for Disaster. Foreign Policy, MARCH 12, 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/03/12/the-eus-next-big-election-is-heading-for-disaster/>
26. Verhofstadt Guy, 2019. Europe's Missing Champions. Project-Syndicate, Mar 1, 2019. <https://www.project-syndicate.org/onpoint/europe-s-missing-champions-by-guy-verhofstadt-2019-03?a>
27. Veron Nicolas, 2019. EP election results: The long view. Bruegel, MAY 29, 2019. <http://bruegel.org/2019/05/european-parliament-election-results-the-long-view/>

ECONOMIC ASPECT OF THE 2019 ELECTION FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT

Summary: The EP has supervisory and budgetary responsibilities as well as its role as the locus of democratic debate on EU-level issues and action. It has powers over important decisions such as how public money is spent through the EU's common budget and how the European Single Market is regulated. However, the most important role of the EP is that it,

together with the European Council, elects a new European Commission, which is the EU's main executive body (together with the Council of Ministers of the EU), whose focus is essentially on economic issues at the EU level.

Economic electoral campaign questions ranged from spending (though the EU budget is equal to just 1% of EU's GDP), to climate change and labor rights. An important debate has also been about refugee that is an economic, but more identity issue. At the end, the elections were also a struggle for a European ideological narrative, where the so-called the radical left and (somewhat paradoxically) right populists offered more redistribution, whose proposals mainstream parties, naturally seeking to maintain the existing order, have tried to present in a necessary negative light.

Key words: European Parliament, EU, the 2019 electoral campaign, fiscal spending, refugees.

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У АУСТРИЈИ И НЕМАЧКОЈ

Сажетак: ЕУ-избори у Аустрији и Немачкој донели су очекиване резултате. Пад популарности „велике коалиције“ у Немачкој потврђен је и на овим изборима, док су у Аустрији избори остали потпуно у сенци скандала „Ибица-гејт“. Као један од победника избора у обе државе може да се означи странка „Зелених“, која посебно у Немачкој бележи изузетан раст популарности међу бирачима. Као највећи губитници избора и у Немачкој и у Аустрији свакако слове социјалдемократе, које или бележе губитак бирачког тела или стагнирају иако им политичке околности и политички тренутак у обе државе иду на руку.

Кључне речи: Аустрија, Немачка, политика, ЕУ, Европска унија, Европски парламент

Увод

Почев од 1979. године на простору ЕУ посланици за Европски парламент бирају се на директним изборима. Улога ЕУ-парламента дефинисана је чланом 14. Европског уговора, којим је предвиђено да ЕУ-парламент заједно са Европским саветом функционише као законодавни орган. Поред тога, такође са Саветом ЕУ, треба да управља буџетом, бира председника ЕУ-комисије, те има контролну и саветодавну улогу.¹ Ипак и поред ових легислативних и контролних функција ЕУ-парламент је често суочен са озбиљним критикама, пре свега због чињенице да Европска комисија и Савет ЕУ делује мање-више независно од парламента, што доводи у питање саму контролну функцију ЕУ-парламента. Такође се критикују и изузетно високи трошкови администрације, као и чињеница да се седнице наизменично одржавају у Стразбуру и Бриселу, те се само на пресељавања администрације и докумената годишње утроши око 115 милиона евра.² Врло озбиљна критика је и чињеница

¹ Веб-страница ЕУ-Парламента: <http://www.europarl.europa.eu> (18.04.2019)

² Deutsche Welle: Schluss für europäischen Wanderzirkus?: <https://www.dw.com/de/schluss-f%C3%BCr-europ%C3%A4ischen-wanderzirkus/a-38818495> (18.04.2019)

да је ЕУ-парламент једина од стране грађана бирања ЕУ-институција, али и поред тога ЕУ-парламент нема иницијативно право за доношење ЕУ-закона, јер монопол на то право по члану 294. Споразума о функционисању ЕУ полаже искључиво ЕУ-комисија. На све ове критике се надовезује и мањак заинтересованости ЕУ-грађана за европске изборе, као и за сам рад ЕУ-парламента. Овогодишње истраживање немачке Савезне централе за политичко образовање показало је да свега 1/3 младих Немаца узима учешће на изборима за европски парламент. У одређеним државама ситуација је по овом питању равна катастрофи. Тако је у Словачкој на последњим европским изборима гласало свега 13% гласача, док је просек на нивоу ЕУ износио 43%.³ Поред озбиљног неинтересовања гласача, треба нагласити да и европски медији много више пажње посвећују националним политичким темама, него темама везаним за ЕУ, а на све то се надовезује и чињеница да су у трку за ЕУ-парламент углавном шаљу већ испужени или мало познати политичари.

Осим већ наведених проблема, овогодишњи ЕУ-избори сусрели су се и са проблемом Бреگزита односно практично до пред саме изборе није било јасно да ли ће Британци гласати на изборима или не. Ипак уколико до Бреگزита заиста дође то ће утицати на сазив ЕУ-парламента, који тренутно броји 751-ог посланика. Након Бреگزита број посланика ће износити 705, па ће земље попут Италије, Француске и Шпаније да добију више посланика него до сада.

Многи ове ЕУ-изборе називају и судбоносима, сматрајући да се одлучује о судбини целог европског пројекта. Овде се ипак радило више Радило о политичким изјавама са циљем мобилизације бирача пред изборе. Проевропске странке покушавале су да убеди грађане ЕУ да свој глас дају даљим европским интеграцијима, представљајући евроскептике као потенцијалну опасност за цео ЕУ пројекат, док су евроскептични покрети покушавали да мобилишу своје бирачко тело, које иначе традиционално слабије излази на ЕУ-изборе сматрајући исте не превише битнима или су исте једноставно бојкотовали због одбојности према „Бриселу“. Матео Салвини, председник италијанске Северне лиге, формирао је пред изборе евроскептични блок око кога су се поред његове странке окупили и Данска народна странка, Алтернатива за Немачку, Слободарска Партија Аустрије, као и странка Марин Ле Пен. Ово што повезује ове странке је чињеница да све оне према централизованом ЕУ имају изузетно негативан став и на томе се базирала и њихова кампања.

С друге стране европски конзервативци, предвођени немачким демохришћанима боре се са падом популарности Ангеле Меркел, али и са све чешћим скретањем својих европских партнера у десно. Тако су нпр. аустријски демохришћани практично напустили позицију политичког центра и заузели доста чвршће и оштрије позиције по питању миграција, азила и европских интергација, иако су начелно и даље задржали проевропски курс. Европска народни покрет иначе броји највише посланика у ЕУ парламенту и на овогодишњим изборима предводио их је Манфред Вебер из баварске Хришћанско-

³ Statistik der BPB: <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/europawahl/188778/wahlbeteiligung-2014> (18.04.2019)

социјалне уније, сестринске странке Демокришћанске уније Ангеле Меркел. Вебер је наступао пре свега као заступник досадашњег курса европских интеграција, чврсто се супростављајући левом и десном популизму, али такође и спољној политици Ангеле Меркел у односима са Русијом јер је већ више пута истакао да ће уколико буде изабран за председника ЕУ-комисије учинити све што је у његовој моћи да заустави пројекат „Севрни ток 2“.⁴

Главна конкуренција европским „народњацима“ био је као и до сада социјалдемократски блок, који се тренутно широм ЕУ бори са губитком бирача. С друге стране те губитке прихватају европске странке зелене оријентације, као и европски либерали, који пре свега у Скандинавији имају изузетно јако упориште, а на овим изборима удружили су се са Макроновим покретом „Ренесанса“.

Ова анализа бавиће се ЕУ-изборима у Аустрији и Немачкој, те ћемо у следећем поглављу анализирати излазне позиције немачких и аустријских странака пред изборе, као и теме које су кандидати означили као приоритетне у својим кампањама. У завршном делу текста, бавићемо се резултатима избора у Немачкој и Аустрији.

Избори у Републици Немачкој

На овогодишњим изборима у Немачкој наступиле су 41 странка и покрет. Као најважније треба споменути су свакако демокришћане, социјалдемократе, Зелене, либерале и Алтернативу за Немачку. На изборима је учествовао и бивши грчки министар финансија Јанис Варуфакис са својим покретом „Демократија у Европи – Покрет 2025“.⁵

По последњим истраживањима јавног мјења, рађеног за немачку државну телевизију, пред саме изборе ЦДУ се налазио на првом месту са између 28 и 32%. Странка Зелених уживала је поверење око 20% бирача, док је социјалистима прогнозирана трећа позиција са око 16%, што би у односу на изборе 2014 представљало пад од преко 10% гласова. Евроскептичној Алтернативи за Немачку, као делу Салвинијевог блока, прогнозирано је између 10 и 15%. Такође предизборне анкете су као сигурне чланове новог сазива ЕУ-парламента предвиделе и немачке либерале, као и немачке левичаре (Die Linke).

С друге стране већина анкета није предвиђала да Јанис Варуфакис и његов покрет пређу цензус, иако су добили проминентну подршку у виду америчке ТВ-звезде Памеле Андресон.

Када су у питању изборне кампање, најактивнији су били конзервативци, пре свега из разлога што је главни кандидат европских конзервативаца био немачки представник Манфред Вебер, који је у својој кампањи јасно показао

⁴ Focus online: https://www.focus.de/politik/ausland/manfred-weber-der-dialog-mit-viktor-orban-ist-kompliziert_id_10464407.html (19.04.2019)

⁵ Bundeswahlleiter: <https://www.bundeswahlleiter.de/europawahlen/2019/wahlbewerber.html> (19.04.2019)

претензију да постане наследник председника Европске комисије Жан Клод Јункера. У својој кампањи водио је пре свега кампању за јаку ЕУ („Für ein starkes Europa“), заговарајући досадашњи курс европских интеграција али и јачање европске безбедносне политике кроз оснивање европског ФБИ-а који би служио за борбу против тероризма и организованог криминала.⁶ Такође, тежиште је стављао и на заштиту климе, као једне од тема која доминира Западом већ неколико месеци уназад. По питању спољне политике, заговарао је даљи наставак санкција ка Русији, као и чврсте анти-руске позиције оличене у захтеву да се обустави мега-пројекат „Северни ток 2“, иако је немачка влада предвођена његовом странком дала своју сагласност за исти.

За немачке социјалдемократе ови избори су дошли у невреме. Тренд пада социјалдемократије у Европи није заобишао ни Немачку. Странка већ дуже време бележи пад бирача на изборима, како локалним, тако и покрајинским. На овим изборима улогу главног кандидате европских социјалдемократа преузео је Холанђанин Франс Тимерман, што је за немачки СДП такође била отежавајућа околност јер су морали да убеђују Немце да за председника Европске комисије подрже политичара из друге државе. У својој кампањи покушали су да се прикажу пре свега као заштитници интереса „малог човека“, а као један од најважнијих захтева навели су опорезивање концерна попут Амазона, Фејсбука и сл.⁷

Пад популарности социјалдемократа у Немачкој у последње време највише користи странка Зелених, која из године у годину бележи раст поверења широм Немачке, пре свега у њеном западном делу и северо-западном делу. Странке Зелених последњих година широм ЕУ наступају са позиција заговорника даљих европских интеграција заговарајућу ЕУ као савез европских регија и комуна, чиме би се националне државе ставиле комплетно у други план, док на ЕУ нивоу заговарају даље продубљивање европских интеграција у сфери финансија, привреде и социјалних давања, залагајући се за јединствен европски социјални фонд.⁸ Поред заштите околине као основне тачке њиховог програма, заговарају и либералну политику према избеглицама и азилантима, те се оштро противе актуелној политици немачке владе по овом питању.

Као тотална супротност оваквим идејама наступала је десничарска Алтернатива за Немачку. Иако су 2017 направили јако добар резултат на парламентарним изборима у Немачкој, у међувремену су имали неколико потреса и сукоба унутар странке. Покушавајући да донекле поправе окрњен политички рејтинг у кампању су ушли изузетно офанзивно, формиравши заједно са Матемом Салвинијем десни евроскептични блок. Као и код других десних странака широм ЕУ и АфД је заговарао заустављање даљих миграција из Африке и Азије ка ЕУ, као и свођење захтева за азил на минимум. Такође, одбацивали су сваку идеју заједничке ЕУ армије и заједничке спољне политике на нивоу ЕУ,

⁶ Веб-страница Манфреда Вебера: <https://www.manfredweber.eu/de/the-future-of-we/> (04.06.2019)

⁷ ЕУ-програма СПД-а: <https://www.spd.de/europa-ist-die-antwort/unsere-ziele/unsere-europaprogramm/> (04.06.2019)

⁸ ЕУ-програма странке Зелених: <https://www.gruene.de/artikel/gruenes-wahlprogramm-zur-europawahl-2019> (04.06.2019).

истичући да су добри односи са Русијом неопходни Немачкој како због сигурносних, тако и због привредних разлога. Основна идеја европског десног блока била је реформа ЕУ којим би ЕУ постала савез европских националних држава, чиме би бриселски централизам био у потпуности одбачен.⁹

Сличне позиције одбацивања Бриселског централизма заступали су и немачки левичари, с тим што су њихове позиције по питању социјалне и миграционе политике дијаметрално супротне у односу на АфД, што су јасно и нагласили стављајући у свој ЕУ-програм као једну од тачака борбу против АфД-а и њихових ставова.¹⁰ Немачки либерали у свом програму тежиште су ставили на јачање европских интеграција са коначним циљем стварања ЕУ као федерације европских држава са јединственим уставом, док су као изузетно битну тачку навели и даљи процес дигитализације.¹¹

ЕУ-избори у Реп. Аустрији

Док у Немачкој број учесника прелази 40, на европским изборима у Аустрији учествовало је 7 странака. Поред већ традиционалних учесника попут аустријских демохришћана, социјалдемократа, слободараца, Зелених и либерала, на овим изборима учествовали су још и покрет „Европа“ које је предводио бивши ЕУ-посланик странке Зелених Јоханес Вогенхубер, а довољан број потписа успели су да обезбеде и аустријски комунисти.¹² Изборна истраживања од самог старта нису давала велике шансе аустријским комунистима и покрету „Европа“ да се нађу у ЕУ-парламенту, па због мањка простора програм и кампања ових странака неће бити посебно анализиран.

И поред свог скретања у десно аустријски народњаци као носиоца листе именовали су ЕУ-посланика Отмара Караса, који важи за једног од највећих заговорника ЕУ и даљих европских интеграција, не одбацујући ни идеју „Републике ЕУ“. Слично као немачке колеге тежиште кампање стављено је на очување досадањих достигнућа на нивоу ЕУ, као и на смањење законске бирократије и побољшање сигурносне политике на европском нивоу.¹³

Аустријске социјалдемократе, које као и њихове европске колеге, имају велики проблем да коначно формирају јасан политички профил док покушавају да балансирају између лево оријентисаних високих страначких функционера и бирача који све више окрећу леђа социјалдемократији. Као главни кандидат на овим изборима наступио је Андреас Шидер, високи функционер бечког органка странке, али и личност која у самој странци поларизује и очигледно не

⁹ ЕУ-програм АфД-а: <https://www.afd.de/europawahl/> (04.06.2019)

¹⁰ ЕУ-програм Die Linke: <https://www.die-linke.de/themen/europa/> (04.06.2019)

¹¹ ЕУ-програм ФДП-а: <https://www.liberales.de/content/europaparteitag-klares-bekanntnis-zur-eu> (04.06.2019)

¹² МУП Реп. Аустрије: https://www.bmi.gv.at/412/Europawahlen/Europawahl_2019/start.aspx#pk_04 (19.04.2019)

¹³ Europawahl 2019: Das Wahlprogramm der ÖVP: <https://www.vienna.at/europawahl-2019-das-wahlprogramm-der-oevp/6206260> (04.06.2019)

ужива подршку целе странке, што се показало током прошле године када га већина бечке секције није подржала као новог градоначелника Беча, те је унутар-страначке изборе изгубио прилично убедљиво. То аустријским социјалистима ипак није сметало да га поставе за носиоца листе, сматрајући очигледно да ће Шидер као отворени заговорник даљих ЕУ интеграција и оштар критичар тадашње конзервативно-десничарске владе Себастијана Курца привући довољан број гласова тзв. „протестних бирача“ односно оних бирача који ЕУ-изборе углавном користе да упуте поруку владајућим странкама. У складу са програмом европских социјалдемократа и у Аустрији је тежиште кампање стављено на права „малог човека“ и борбу против концерна, а медијски наступи су коришћени пре свега да се критикује владајућа коалиција Курцових демокришћана и слободараца.

Слободарска партија Аустрија је за носиоца листе поставила ЕУ-посланика Харалда Вилимског, који важи за идејног творца сарадње са Марин Ле Пен, Гертот Вилдерсом и са европским политичарима сличног профила. У својим медијским наступима Вилимски је пре свега критиковао бриселски централизам, идеју заједничке спољне и сугурности политике, као и очување неутралности као основне и полазне тачке аустријског устава. Такође Слободарска партија заговара реформу новчане политике која би омогућила повратак националних валута или формирање нових валута између земаља са сличном привредним и финансијским стандардом.¹⁴

За аустријске „Зелене“ ови избори су били прилика да се врате на политичку бину након што на парламентарним изборима 2017. нису прешли цензус. Као главни кандидат наступио је Вернер Коглер, политичар са већ деценијским стажом у аустријској политици. Тежиште кампање је била пре свега критика према политици актуелне владе, док су на нивоу ЕУ аустријски „Зелени“ поновили захтеве о неопходности европске социјалне уније, заједничке привредне политике, итд. Као и њихови истомишљеници у Немачкој и у Аустрији је оштро критикована миграциона политика владе.¹⁵ Најрадикалнију проЕУ-кампању ипак су имали аустријски либерали (НЕОС). У својој кампањи пропагирал су Сједињење Европске Државе, заједничку ЕУ армију, формирање заједничке европске комисије о азилу, као у либерализацију тзв. „плаве миграционе карте“ односно дозволе које бу ЕУ могла да изда тражиоцу и који бу на основу тога могао сам да бира у којој ЕУ-држави жели да се насели.¹⁶

Ипак све програме и кампање недељу дана пред изборе бацио је у заборав „Ибица-гејт“, скандал у који су умешани, сада већ бивши вице-канцелар и председник Слободарске партије Хајнц-Кристијан Штрахе, као и потпредседник Слободарске партије Јохан Гуденус. На сада већ светски познатом видеоснимку поменути политичари у пијаном стању разговарају са наводном руском милионерком о могућим улагањима у Аустрију и њеним донацијама за стран-

¹⁴ ЕУ-Програм ФПО-а: <https://www.fpoe.at/themen/leitantrag/grundsatzliche-positionen/> (04.06.2019)

¹⁵ ЕУ-програм странке „Зелених“: <https://www.gruene.at/themen/europa> (04.06.2019).

¹⁶ ЕУ-програм НЕОС-а: <https://www.neos.eu/programm> (04.06.2019)

ку, нудећи притоме могућност добијања државних тендера уколико се Слободарска партија нађе у влади. Видео снимљен током лета 2017. године појавио се 8 дана пред изборе и потпуно потресао политичку сцену у Аустрији и ЕУ. Иако је све остало само на разговору, а и сам Штрахе у поменутом видеу напомиње да све мора да буде у складу са законом и легално, морална одговорност поменутог двојца за изречено повукла је са собом не само њихове моменалне оставке на све функције, него довела и до пада аустријске владе, а затим и до превремених покрајинских избора у Градишћу (Burgenland), као и до официјалног престанка сарадње између социјалдемократа и слободараца у Линцу. Градишће и Линц су били препознатљиви по томе што су имали неку врсту „дрвено-плаве“ коалиције, што је у самој социјалдемократској странци доводило до тешких интерних сукоба и дискусије да ли сарађивати са слободарцима или не? Након што су се слободарци повукли из владе, канцелар Себастијан Курц је именовао на њихова места експерте и високе чиновнике из самих министарстава, али само 5 дана касније у парламенту му је изгласано неповерење гласовима социјалдемократа, слободараца и листе „Jetzt“. Након тога формирана је експертска влада која ће да води земљу до ванредних избора и формирања нове владе.

Афера „Ибица-гејт“ утицала је не само на резултате избора у Аустрији, него вероватно и на резултате десних странака у ЕУ уопште, јер су Штрахе и његова странка дуго година у оквиру ЕУ важили за прототип модерне деснице.

Резултати ЕУ-избора у Немачкој

Предизборне анкете су као ретко када овај пут имале добре прогнозе. Забележена је за ЕУ-изборе релативно висока излазност од 61,4%. Немачки демохришћани доживели су велики пад и забележили свега 22,6% гласова, добивши тако укупно 29 места у парламенту, од чега 6 припада баварској ЦСУ. Одмах иза њих нашли су се „Зелени“ са 20,5% (21 мандат), док су се стрепње социјалиста обистиниле и добили су свега 15,8% (16 мандата), што је минус од 11,5% у односу на 2014. годину. Алтернатива за Немачку освојила је 11% (11 мандата), што је 3,9% (+4 мандата у односу на 2014.) више него 2014. али свакако мање него што су очекивали. Немачки либерали и левичари су очекивано ушли у ЕУ-парламент освојивши по око 5,5% гласова односно по 5 мандата.¹⁷

Као и увек ЕУ-избори нуде и могућност да се мале немачке странке политички профилишу. Тако ће се у новом сазиву ЕУ-парламента наћи и странке попут Пирата, Странке за заштиту животиња, „Слободни бирачи“, итд. Укупно 9 места у парламенту одлази на тзв. „мале странке“. У новом сазиву ЕУ-парламента овај пут неће се наћи неонацистички НПД, који је освојио свега 0,3% гласова.

¹⁷ Резултати избора у Немачкој: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2019-05-26-EP-DE/index-content.shtml> (06.06.2019)

ЕУ-избори су у Немачкој такође узели данак. Иако је Манфред Вебер већ био виђен за председника ЕУ-комисије, то је сада упитно, јер је француски председник Макрон његову кандидатуру већ одобрио и на том месту жели да види данску либералку Маргарет Вестагер.¹⁸ Жртва лошег изборног резултата постала је и досадашња председница немачких социјалдемократа Андреа Налес, која је поднела оставку на председничку функцију. Ипак, њен одлазак очигледно није пуно променио, јер су досадашњи проблеми са којима се европска социјалдемократија бори остали. Испитивање јавног мјења од 05. јуна СПД тренутно види на 13% подршке, што је историјски најлошији резултат у Немачкој. С друге стране велику успех „Зелених“ на ЕУ-изборима дао је очигледно замаха овој странци, коју тренутно подржава чак 26% грађана, што је само 1% мање од подршке коју ужива ЦДУ.¹⁹ Алтернатива за Немачку показала се задовољна са освојених 11% сматрајући да је афера „Ибица-гејт“ коштала и њих одређени број гласова. Алтернатива се пре свега на истоку Немачке профилисала као озбиљна политичка снага. Тако је у градовима и окрузима попут Дрездана, Котбуса, Саксоније и Бранденбурга израсла у најјачу политичку странку освојивши између 20 и 30% гласова.

ЦДУ за сада није повукла конкретне потезе због лошег изборног резултата и рејтинга, али уколико изгубе и место председника Европске комисије, биће то озбиљан знак за узбуну у њиховим редовима. Такође, СПД још увек није донео одлуку у ком правцу ће да иде даље и хоће ли се одлучити да напусти владу, те изазове ванредне изборе који у овом тренутку владајућој коалицији не иду на руку, али би дугорочно гледано могли да иду у корист СПД-а уколико следећу владу формирају демохришћани и странака „Зелених“, што би СПД-у омогућили евентуално спасоносно опозиционо деловање.

Резултати избора у Аустрији

Након „Ибица-гејта“ очи европске јавности биле су упрте у Аустрију. Било је питање колико ће афера да наштети аустријској политици уопште, као и ко ће да профитира из целе приче. Постављало се питање и како ће реаговати погођена Слободарска партије и да ли ће преживети на политичкој сцени. У односу на неке раније ЕУ-изборе излазност је износила 59,8% и то је била највећа излазност у последњих 20 година.

Изборне резултате обележили су убедљива победа Курцових народњака који су освојили 34,5% и победили у свим покрајинама осим Корушке и Беча. Велики „камбек“ направила је странка „Зелених“ која је услед непреласка цензуса на парламентарним изборима 2017. и унутарстраначких сукоба стрепела за своју будућност. На ЕУ-изборима освојили су 14,1% и задржали постојећа

¹⁸ Bild.de: Warum Macron Weber als EU-Boss verhindern will: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/europawahl-macron-will-weber-als-eu-boss-stoppen-merkel-greift-ein-62242218.bild.html> (06.06.2019)

¹⁹ ORF: Deutsche Grüne in Umfrage Kopf an Kopf mit Union: <https://orf.at/#/stories/3125884/> (06.06.2019)

два мандата у ЕУ-парламенту, с тим да ће у случају Брегзита добити још један мандат.²⁰ На свом нивоу од 1 посланика остали су аустријски либерали који су освојили 8,4%, иако су као свој циљ означили минимално 10%. Међутим показало се да је бирачки потенцијал либерала у Аустрији не превазилази више од 10% бирачког тела, тим пре што имају оштру конкуренцију како у странци „Зелених“ по питању социјалних и интеграционих тема, тако и у Народњачкој странци по питању тема привреде и финансија.

Слободарска партија забележила је пад од 2,5% али је освојила 17,2% (3 мандата у ЕУ-парламенту) и дефинитивно показала да се њено основно бирачко тело усталилило на око сигурних 15% без обзира на афере и политичке потресе. Треба напоменути да су Слободарци реаговали врло одлучно и брзо на аферу „Ибица-гејт“, те да их оставка председника није превише изненадила. Без већих проблема су се пребацили из владајућег у опозициони модус, највише критикујући до јучерашње коалиционе партнере из демохришћанске Народњачке странке.

Бившег вице-канцелара Штрахеа на челу странке наследио је дуо Норберт Хофер (бивши министар инфраструктуре) и Херберт Кикл (бивши министар МУП-а). Странка је успела да у неколико дана мобилише своје традиционално евроскептичне бираче да изађу на изборе и резултат је показао да је ова мобилизација била прилично успешна. Да ли се Слободарска партија у потпуности опоравила показаше ванредни парламентарни избори у септембру, али очигледно да афера која је довела до пада владе није нашкодила странци у оној мери како су очекивали њени политички противници и аустријски медији.

Највећи губитник овогодишњих ЕУ-избора свакако је Социјалдемократска странка, која и поред пада владе и опозиционог деловања није успела да направи изборни плус, већ је чак у односу на 2014. годину доживела пад од 0,20%. Социјалисти су освојили укупно 23,9% гласова и то пре свега захваљујући Бечу, где су били убедљиво први са 30,3%. Ипак, да ће странка и у будућности имати озбиљне проблеме показали су резултати из покрајина попут Форарлберга, где су завршили на петом месту или чињеница да су Курцови народњаци први пут победили социјалисте на ЕУ-изборима у покрајини Градишће.²¹ Слаб изборни резултат отворио је поново питање позиције председника странке, где се покрајински огранци из Тирола и Градишћа скоро па отворено залажу за смену председавајуће Памеле Ренди-Вагнер, иако је иста тек у новембру 2018. изабрана за председницу странке. Очигледно је да ни аустријске социјалдемократе, попут њихових немачких партнера, не успевају да пронађу мир у кући и то пре свега јер је очигледно дошло до великог размиоилажења између страначке врхушке, која и даље заступа интернационалне и мултикултуралне ставове, док се бирачко тело све више окреће десним и конзервативним националним странкама, које заговарају једну потпуно другачију политику по питању тема попут азила, миграције, интеграције и сл.

²⁰ Резултати избора у Аустрији: <https://orf.at/wahl/eu19/#ergebnisse/0> (06.06.2019)

²¹ Изборни резултат у Градишћу: <https://orf.at/wahl/eu19/#ergebnisse/10000> (06.06.2019)

Генерално може се рећи да је изборна кампања у Аустрији за ЕУ-изборе до „Ибица-гејта“ вођења у светлу конфликта владајуће конзервативно-слободарске коалиције са левом опозицијом, при чему су ЕУ-теме играле пре свега секундарну улогу. Након „Ибица-гејта“ ЕУ-избори су у Аустрији свакако изгубили своју срж и све је било подређено поменутој афери, која ће засигурно још дуго да доминира аустријском политичком сценом.

ЕУ-избори су донели очекиване трендове. Владајуће конзервативне и социјалдемократске странке доживеле су пад и по први пут у историји ЕУ-парламента неће имати већину. Међутим, неће сигурно бити проблема да исту направе са европским либералима или покретом „Зелених“. Европска десница је захваљујући Матеу Салвинију и Марин Ле Пен доживела велики раст, али ипак то неће бити довољно да се озбиљније помрсе конци владајућим структурама.

ЕУ-избори су такође показали још једном да су за грађане националне теме далеко битније од ЕУ-тема. Као најбитније теме још једном су се кристализовале теме попут миграција и сигурности, док се као врло озбиљна изборна тема у будућности намеће тема заштите околине и очувања животне средине.²²

WAHLEN ZUM EUROPÄISCHEN PARLAMENT IN ÖSTERREICH UND DEUTSCHLAND

Das Resümee: Die EU-Wahl in Österreich und Deutschland verlief im Großen und Ganzen wie es in verschiedenen Polit-Umfragen prognostiziert wurde. Die Popularität der „Großen Koalition“ in Deutschland sank wie erwartet wieder und in Österreich geriet die EU-Wahl bzw. die dortige EU-Wahlkampagne auf Grund der Affäre „Ibiza-Gate“ komplett im Hintergrund. Als die Sieger der EU-Wahl in beiden Ländern kann man sicher die Grünen bezeichnen, die vor allem in Deutschland in letzten Monaten ein starkes Stimmenwachstum verzeichnen. Die größten Verlierer dieser EU-Wahl waren wieder die Sozialdemokraten, die entweder an Stimmen verlieren oder stagnieren, obwohl die politische Lage in beiden Ländern eher für die Sozialdemokratie spricht.

Schlüsselwörter: Österreich, Deutschland, Politik, EU, EU-Parlament

²² Најбитније теме за бираче у Аустрији: <https://orf.at/stories/3124484/> (06.06.2019)

ФРАНЦУСКИ ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ

Сажетак: Иако европски парламентарни избори у Француској имају нешто мањи значај у односу на националне, неколико политичких феномена скренуло је пажњу јавности. Реч је пре свега о излазности која је достигла 50 одсто што значи да је била већа за читавих 8 процентних поена у односу на изборе из 2014. године.¹ Појачано интересовање бирача може да се објасни шоком који су изазвали догађаји у вези са Брекзитом и егзистенцијална угроженост Европске уније. Победа странке Национално окупљање Марин Ле Пен са 23,3 одсто освојених гласова је релативна ако имамо у виду да је освојила мање гласова у односу на изборе 2014. године, као и на малу разлику у односу на другопласирану Републику у покрету са 22.4 одсто. Резултат Макронове листе и није тако лош узевши у обзир вишемесечне масовне а понекад и насилне протесте жутих прслука. Странка зелених направила је велико изненађење јер је према прогнозама требала да оствари 9 а добила је преко 13 одсто гласова. Изненађујуће лош резултат постигли су Републиканци са свега 8,5 одсто освојених гласова у односу на прогнозираних 15 одсто и странка Непокорена Француска и њен лидер Жан Лик Меланшон са 6 одсто гласова. Некада владајућа Социјалистичка партија Француске је као последња ипак успела да уђе у Европски парламент.

Кључне речи: избори за Европски парламент, пропорционални изборни систем, изборне листе, предизборна предвиђања, излазност, Република у покрету, Национално окупљање, изборни резултати

Увод

Избори за посланике у Европском парламенту одвијали су се у специфичном тренутку за Европску унију. Због Брекзита дуго се није знало да ли ће се бирати 705 или 751 посланик. Наиме, Европска унија је желела да искористи излазак Уједињеног Краљевства из чланства и да смањи број посланика у Европском парламенту на 705, ради лакшег и складнијег рада ове институције. Иначе, 46 посланичких места је укинута али и задржано као резерва у случају приступања нових држава чланица тј. Србије и Црне Горе. Поред тога, намера

¹ <https://www.lci.fr>, 26.05.2019.

је била и да се уравнотежи заступљеност у смислу да се доделе додатна посланичка места државама којима је повећан број становника чиме би се уклонила појава подзаступљености грађана. У тој скупини држава била је и Француска која је са 74 требала да пређе на 79 посланика, односно да добије још 5 посланичких места у односу на састав Парламента у сазиву 2014-2019. године.

Избори за Европски парламент у Француској су атипични и због изборног система. Замисао генерала Шарла Де Гола била је да кроз уставни поредак V републике извршној власти додели политичку стабилност. У том смислу, определио се да на националном нивоу у користи већински изборни систем. По том изборном систему бирачи у изборним јединицама чији број одговара броју посланика, гласају за кандидата по имену и презимену. Овај систем олакшава добијање јасних парламентарних већина и фаворизује странку која има највећу подршку код грађана. Међутим, на изборима за Европски парламент француски бирачи ће одлучивати о расподели посланичких места по пропорционалном систему, где се посланичка места додељују страначким листама у зависности од процента освојених гласова. Новина је и што ће на изборима 2019. године читаву Француску бити једна изборна јединица, као и у већини држава чланица Уније. До сада односно од 2004. године пропорционални избор у Француској одвијао се по регионалним изборним јединицама, што је случај и данас још само у Италији, Пољској, Ирској и Белгији. Изборни цензус за пријављене листе износи 5 одсто гласова.

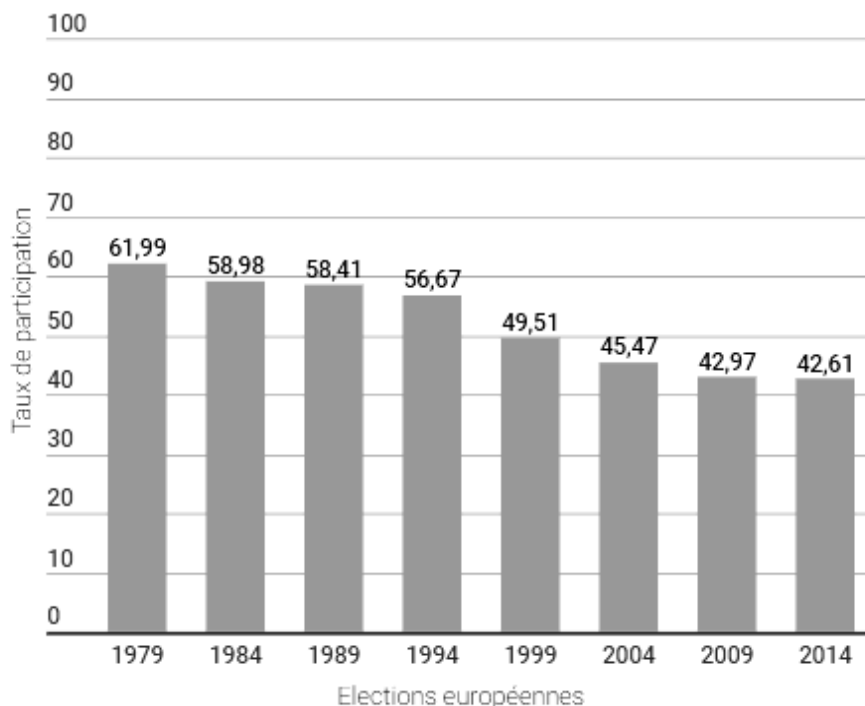
Правило Европске уније јесте да се избори одржавају у изборном периоду од 23. до 26. маја 2019. године. На свакој од држава чланица је да одреди дан избора. У Француској традиционално изборни дан је недеља, те су избори за Европски парламент у овој земљи били одржани 26. маја 2019. године.

Поједине особености избора за Европски парламент у Француској

Од непосредног избора посланика у Европски парламент надлежности ове институције стално су увећаване. Међутим, учешће грађана на европским изборима било је у сталном паду, да би се на изборима 2014. године релативно стабилизovalo јер је са 43 пало на 42,61 одсто.² У септембру 2018. године само 4 од 10 Европљана знало је да се 2019. године одржавају европски парламентарни избори. У Француској стопа апстиненције је била око 56 одсто што је представљало европски просек. Највећа стопа апстиненције јесте у државама источне Европе попут Хрватске, Пољске, Словеније, Чешке и Словачке где може да иде и до 80 одсто од укупног бирачког тела. Дакле, проблем апстиненције не погађа толико старе државе чланице колико је присутан у новопримљеним државама у Европску унију.³

² *Les modes de scrutins et les enjeux des elections europeennes 2019*, 29.04.2019., www.kantar.com

³ Celine Schmitt, "Elections europeennes: la specificite d'un scrutin pas comme les autres," 28.08.2018., <https://www.toutteleurope.eu>

Source : TNS/ScytI en coopération avec le Parlement européen

Share

infogram

Европски парламентарни избори у Француској особени су и по томе што се неретко догађа да унутрашњи политички догађаји опредељују избор бирача. Реч је о феномену такозваног санкционисања или слања упозорења владајућој структури. Тако је 1994. године председник владе, социјалиста Мишел Рокар (Michel Rocard) доживео историјски пораз са 14,49 одсто освојених гласова па више није фигурирао као озбиљан председнички кандидат.⁴ Плашећи се тешког изборног пораза Жак Ширак 2004. године променио је изборни систем, те је са једне националне прешао на више регионалних изборних јединица.

Пропорционални изборни систем повећава шансе странкама које су слабо заступљене у националној скупштини да остваре успех на изборима за Европски парламент. Поред тога, бирачи који се на националним изборима опредељују за сигурно и корисно гласање неретко желе да унесу одређену свежину

⁴ Celine Schmitt, "Elections europeennes: la specificite d'un scrutin pas comme les autres," 28.08.2018., <https://www.toutteleurope.eu>

у политички живот те на европским изборима гласају за мање странке. Тако је Бернар Тапи (Bernard Tapie) на челу листе Покрета левих радикала на изборима 1994. године добио 12 одсто гласова исто колико и листа суверенисте Филипа Девилија (Filippe De Villiers). На изборима 2009. године Еколошка страна зелених је била трећа на изборима са 16 одсто освојених гласова иза Социјалистичке партије Француске.

На претходним европским парламентарним изборима 2014. године међутим, преовладале су европске теме. У том контексту доста се расправљало о немоћи Европске уније да реши горуће проблеме попут масовног досељавања становништва из Африке, економску кризу или да изврши одговарајућу реформу свог институционалног система. Радикално десни Национални фронт је стављајући у први план проблем имиграције са 25 одсто освојених гласова постао појединачно најјача странка у Француској испред УМП-а (Деголисти) са 21, Социјалистичке партије Француске са 14,7, УДИ-а са 10,3, Европске еколошке листе зелених са 9,4 и Фронта левице са 6,4 одсто гласова.⁵ Скок Националног фронта у Француском бирачком телу био је изузетан ако имамо у виду да је на претходним европским изборима 2009. године добио свега 6,34 одсто гласова. Деголистички УМП као најважнија опозициона партија традиционалне демократске деснице због унутрашњих подела није успела да привуче главни део бирача. Социјалистичка листа предвођена председником владе Мануелом Валсом била је близу да обори најгори резултат у својој историји остварен под вођством Мишела Рокара 1994. године. Разоравајући резултат постигла је и листа "Фронта левице" Жан Лика Меланшона (Jean Luc Melançon) која је окупила Партију левице и Комунистичку партију.

Изборне листе за посланике у Европском парламенту 2019. године

На француским изборима за посланике у Европском парламенту пријавиле су се чак 34 листе што је рекордан број.⁶ У односу на 2014. годину избори за Европски парламент имали су нешто измењене учеснике.

Република у покрету : Натали Лоазо
La République en marche : Nathalie Loiseau

Реч је пре свега о странци *Република у покрету* председника Емануела Макрона (Emmanuel Macron) која је словила за једног од фаворита ових избора. Изразито проевропског опредељења, позиционирана у центру политичког спектра, *Република у покрету* састављена је пре свега од нових људи који се нису бавили политиком, или од умерених би-

⁵ *Europeennes 2014: le triomphe du FN, la claque de l'UMP, l'effondrement du PS*, 25.05.2014., <https://www.liberation.fr>

⁶ Julien Da Sois, *Elections europeennes: qui sont les principales tetes de listes en France*, 14.05.2019., <https://www.cnews.fr>

ввих чланова Социјалистичке партије Француске и Деголистичких Републиканаца.

За Републику у покрету ови избори били су од изузетног значаја обзиром да је председник Емануел Макрон привржен европској интеграцији и да је у више наврата излагао детаљан програм преутемељења Европске уније, што је по њему права политичка алтернатива расту изразито десничарских и националистичких странака. Макрону је поред тога био потребан успех на европским изборима обзиром да је био политички уздрман кризом такозваних *жу-тих прслука* тј. вишемесечним демонстрацијама незадовољних грађана његовом политиком. После вишенедељног оклевања за носиоца листе *Република у покрету* изабрана је бивша министарка за европске послове у влади Едуара Филипа (Edouard Philippe) Натали Лоазо (Nathalie Loiseau).⁷ Ова 54-годишња бивша дипломаткиња која је службовала у Индонезији, Сенегалу, Мароку, Сомалији, Камбоџи и САД била је 2017. године и доректорка престижне школе за националну администрацију *ЕНА*. Натали Лоазо није била позната француској јавности. Убрзо се показало да јој упркос професионалној дипломатској каријери недостаје политичке харизме и инстинкта, али и што је још чудније и дипломатске вештине. Лоазо је постала препознатљива у јавности по неспретним изјавама и потезима. Први проблем везан за Лоазо појавио се када је интернет портал „Медиапарт“ открио да је 1984. године усвојим студентским данима на престижном Париском Факултету политичких наука, била на листи крајње десничарског студентског синдиката. Овај ангажман је неспојив са проевропским и умереним центристичким опредељењем Макронове странке. Уследила су нова открића о хомофобични коментарма објављеним у стрипу за децу чији је један од аутора. Затим, следи и изјава да су је гледали као *циганчицу* (*romanichelle*-погрдни израз за Роме) када је 2017. године постављена за директорку *ЕНА*-е. Додуше, Натали Лоазо је била позната по гафовима и када је била министарка за европске послове. Тако је у фебруару ове године приликом званичне посете Србији изјавила како наша земља неће бити примљена у Европску унију. Нешто раније, упоредила је понашање Британаца са каприцима њене мајке коју је иначе наводно назвала *Брекзит*.

На изборима 2014. године странка Марин Ле Пен (Marine Le Pen) наступила је под именом *Национални Фронт*, да би у међувремену променила назив у *Национално окупљање*. Коришћење речи *окупљање* има Деголистички призив јер се овај термин у Француској повезује са странкама Деголистичке провенијенције, а и саставни је део Деголистичке идеологије уједињења десних и левих патриота. Ле Пенова је на овај начин желела да стави до знања да је раскрстила са неонацистичком кокети-

Национално окупљање : Џордан Бардела
Rassemblement national : Jordan Bardella

⁷ Julien Da Sois, *Elections europeennes: qui sont les principales têtes de listes en France*, 14.05.2019., <https://www.cnews.fr>

рањем њеног оца Жан Мари Ле Пена (Jean-Marie Le Pen) и да је прихватила темељне вредности V Републике.

На челу листе *Националног окупљања* постављена је 23-годишња млада нада ове странке Џордан Бардела (Jordan Bardella) рођен у проблематичном предграђу Париза Дранси (Drancy- Seine-Saint-Denis).⁸ Предграђе о коме је реч, карактеристично је по израженој афричкој имиграцији. Бардела се политички активирао у овој политичкој партији од своје 16. године и данас је лидер младих исте. Студирао је географију на Сорбони, али још није стекао диплому. Циљ *Националног окупљања* био је да задржи статус француске партије са највећим бројем гласова, што би му олакшало будуће освајање власти и на националном нивоу. Иначе, Бардела ће бити један од најмлађих посланика у историји Европског парламента, мада не и најмлађи ако имамо у виду Илке Шредер (Ilka Schroder) која је изабрана са 21. годином. Иначе, Жан Мари Ле Пен је са 86. година био најстарији изабран европски посланик икада.

Национално окупљање предвиђа као кључне програмске тачке јачање граница Европске уније кроз преузимање надзора над националним границама, као и борбу против исламизма и неолибералних начела слободне размене.⁹ Кад је реч о европском институционалном систему ова странка се залаже за укидање Европске комисије и пренос овлашћења претходно поменуте на класичан међувладин орган Савет. Интересантно је међутим, да је ова странка одустала некадашњих програмских циљева попут укидања Европске уније и евра као јединствене европске валуте и поред тога што је на њихов рачун задржала низ критика.

Републиканци : Франсоа Кзавје Белами
Les Républicains : François-Xavier Bellamy

се наизглед и у прво време показао успешним обзиром да је ова листа имала, према истраживањима јавног мњења најбољу динамику раста и да је у бирачком телу скочиласа око 10 на близу 15 одсто гласова. Белами је био оспораван јер је био близак тзв. „тврдој десници“ која је водила кампању против институције истополних браковаа учествовао је и у оснивању покрета *Заједнички смисао* (Sens commun) који заступа конзервативне ставове. Чинило се да

Дуго година владајућа странка деснице која је дала неколико француских председника (Де Гол, Помпиду, Ширак, Саркози) определила се да на чело листе постави младог 33-годишњег професора филозофије Франсоа Кзавије Беламија (François Xavier Bellamy). Овај контроверзан избор председника Републиканаца Лорана Вокјеа (Laurent Wauquiez)

⁸ Julien Da Sois, *Elections europeennes: qui sont les principales têtes de listes en France*, 14.05.2019., <https://www.cnews.fr>

⁹ Louis Hausalter, *Quel programme pour l'Europe? Les réponses de Jordan Bardella tête de liste du RN*, <https://www.marianne.net>, 26.05.2019.

ништа не успева тако добро као успех. Због наводног раста популарности страначке листе чак су и умерени десничари старије генерације попут председника Сената Жерара Ларшеа (Gerard Larcher) говорили да их је Белами освојио својом свежином и новим стилем изражавања.

Републиканци су избегавали да критикују и доводе у питање постојање Европске уније. Под слоганом „За Француску – преобразити Европу,“ њихов програм предвиђао је реформисање Европске уније не би ли постала ефикаснија.¹⁰ У том смислу Републиканци су се залагали за бољу заштиту граница Уније од досељавања, за афирмисање и истицање европских јудео-хришћанских цивилизацијских корена и вредности, за изградњу Европске моћи која би у економском и војном смислу била у стању да се носи са САД, Кином и Русијом.

На конвенцији одржаној у Бордоу децембра 2018. године ова партије крајње левице изабрала је младу 29-годишњу политиколошку за носиоца листе. Манон Обри била је ангажована у раду хуманитарних невладиних организација у Африци.¹¹ Под слоганом "заједничка будућност и у Европи" листа *Непокорених* залагала се за начело суверености народа и социјални напредак. У том смислу противили су се директиви о *де-таширању радника* и споразума о слободној размени између Европске уније и Канаде и САД. С друге стране, били су за више социјалне солидарности, као и за право на контрацепцију, абортус и еутаназију. Ова листа је предлагала могућност смене Комесара у току трајања мандата, као и промену оснивачких уговора Европске уније.

Носилац листе *Зелених* био је дипломирани економиста са универзитета Париз-Дофин и некадашњи директор француског огранка невладине организације *Гринпис* (Greenpeace France).“ Иако традиционално везана за социјалистичку левицу, еколошка листа је одлучила да наступи самостално и заузме неутралан идеолошки став, истичући у први план искључиво еколошке теме, односно заштиту животне средине.

Непокорена Француска : Манон Обри
La France insoumise : Manon Aubry

Европска еколошка листа зелени : Јаник Жадо
Europe Ecologie Les Verts : Yannick Jadot

¹⁰ 04.05.2019., <https://www.republicains.fr>

¹¹ Julien Da Sois, *Elections europeennes: qui sont les principales têtes de listes en France*, 14.05.2019., <https://www.cnews.fr>

Социјалистичка партија Француске и Јавни трг : Рафаел Глуксман
Parti socialiste et Place publique : Raphaël Glucksmann

ла за свог челника листе. Његов избор није прошао без оспоравања у јавности обзиром да есејиста Глуксман важи за типичног припадника социјалнолибералне интелигенције са леве париске обале Сене, чувене још под називом *кавијар левица*. Интересантно је да се невенчана супруга Глуксмана позната политичка новинарка јавног сервиса Леа Саламе (Lea Salamé) повукла из јавности док траје изборна кампања њеног партнера.

Изразито проевропска *Социјалистичка партија Француске* је изнела низ предлога у циљу бољег управљања мигрантском кризом, јачања европске одбране, унапређења социјалних права у Унији и јачања транспарентности у раду њених институција. Ова некада владајућа странка после председниковања Франсоа Оланда распала се на више фракција и тако изгубила на утицају те се очекивало да освоји свега око 5 до 6 одсто гласова.

Устај Француско : Никола Дипон Ењан
Debout la France : Nicolas Dupont-Aignan

управља финансијска олоигархија из иностранства. Ова последња поставља ненародну власт у Француској која брани стране интересе. Изборне прогнозе

Носилац листе Социјалиста био је Рафаел Глуксман (39 година) син филозофа Андре Глуксмана. иначе познатог хрватског лобисте током ратова 90-их година прошлог века у бившој Југославији. Глуксман је један од оснивача покрета *Јавни трг* уз еколошкињу Клер Нувиан (Claire Nouvian) и економисту Тома Поршера (Thomas Porcher).¹² *Социјалистичка партија Француске* га је 16. марта ове године изабра-

Никола Дипон Ењан председник суверенистичког покрета *Устај Француско* одлучио се за самостални излазак на европске изборе. Некадашњи члан владајућих Деголиста, на председничким изборима 2017. године подржао је у другом кругу Марин Ле Пен. Дипон Ењан је жесток критичар Макронове проевропске политике и Европске уније. Наиме, он сматра да Француска изумири јер грађане и државу пљачка домаћа финансијска олигархија којом пак

¹² Julien Da Sois, *Elections europeennes: qui sont les principales tetes de listes en France*, 14.05.2019., <https://www.cnews.fr>

за покрет *Устај Француско* кретале су се око 4,5 одсто што значи да је ова листа била близу да пређе изборни цензус.

На челу листе *Комунистичке партије* био је Јан Броса који је дипломирао модерну књижевност на *Екол нормал супериор*.¹³ Овај 39-годишњи интелектуалац био је заговорник озакоњења истополних бракова, те је искористио ово право и оженио се својим дугогодишњим партнером. Ангажован је као помоћник градоначелнице Париза социјалисте Ан Идалго на пословима стамбене изградње. *Комунистичка партија Француске* је годинама после другог светског рата била доминантна снага левице и прва опозициона странка у Француској. По предизборним испитивањима јавног мњења биле су минималне шансе да ће на европским изборима комунисти прећи цензус.

Унија независних демократа (УДИ) је као проевропска и центристичка странка требало да уђе на заједничку листу са Макроновим *Републиком у покрету*, али се ипак одлучила за самостални излазак на изборе. Председник *УДИ*-а Жан Кристоф Лагард се определио за самосталну опцију да би подвукао разлику у односу на Макронов покрет. Наиме, Лагард сматра да се Макранова листа залаже за *ултралибералну* концепцију Европске уније која штити интересе учесника на финансијским тржиштима, а не оне који живе од свог рада. *УДИ* је 70-их година у време председниковања Валери Жискара Дестена (Valéry Giscard d'Estaing) била владајућа странка у Француској, да би данас изгубила утицај и релативно далеко је од достизања цензуса. Међутим, Лагард је уз лидера *Социјалистичке листе* Глуксмана отворено подржао улазак Србије у Европску унију.

Комунистичка партија : Иан Броса
Partie communiste : Ian Brossa

Унија независних демократа :
Жан-Кристоф Лагард
UDI : Jean-Christophe Lagarde

¹³ Julien Da Sois, *Elections europeennes: qui sont les principales tetes de listes en France*, 14.05.2019., <https://www.cnews.fr>

Друге изборне листе без већих изгледа за улазак у Европски парламент

На изборима за Европски парламент пријавило се још изборних листа без изгледа за прелазак цензуса. Реч је о листи бившег социјалистичког кандидата на председничким изборима 2017. године Беноа Амона (Benoît Hamon) под именом *Генерација/е* која се залагала за федерално устројство Европске уније. Поред тога, појавиле су се изборне листе повезане са покретом *Жутих прслука*. Један од изборних лидера поменутог покрета ковач по занимању Кристоф Шаленсон (Christophe Chalençon) пријавио је изборну листу *Грађанска еволуција*. Шаленсон је познат по својим везама са Луиђи Ди Мајом из италијанског покрета *Пет звезда*, једне од владајућих странака у Италији. Другу листу блиску *Жутим прслуцима* под именом *Жута алијанса* предводио је певач Франсис Лалан (Francis Lalanne). Трећу листу која имала посредне везе са *Жутим прслуцима* заступао је Флоријан Филипо (Florian Philippot) бивша десна рука Марин Ле Пен. Наиме, Филипо је 2017. године изашао из *Националног фронта* јер га је Ле Пенова окривила за погрешну стратегију и губитак председничких избора. Његова листа под називом *Патриоте* залагала се за *Фрекзит* односно за излазак Француске из Европске уније. Сличан програм имао је и суверениста Франсоа Аслино (François Asselineau) са својом листом *Народне републиканске уније* који је био председнички кандидат на изборима 2017. године на којима је остварио маргинални резултат од 0,92 одсто гласова. Као претенденти на посланичка места фигурирале су и екстремно леве *Троцкистичке листе*.

Закључак

Иако европски парламентарни избори у Француској имају секундарни значај у односу на националне, неколико политичких феномена скренуло је пажњу јавности. Већина кључних партија и покрета у политичком животу ове земље нису желели да истуре своје лидере на чело изборне листе одредивши се за политичаре млађе генерације (*Национално окупљање*, *Републикани*, *Непокорена Француска*, *Социјалистичка партија Француске*). Ово може да се објасни тактиком партијских лидера да не ризикују политички кредибилитет на традиционално хировитим европским изборима. С друге стране претходно поменути су се надали да би освежење у лику *млађих снага* могло да им донесе одређену добит.

Други феномен био је у жестокој борби између *Републике у покрету* и *Националног окупљања* као две најјаче листе за прво место. Овде је реч о позиционирању пред следеће националне председничке и парламентарне изборе. Макронов покрет намеравао је да покаже да је и поред кризе *жутих прслука* са изразито проевропским програмом као алтернативом национализму, остао водећа политичка снага у земљи. *Национално окупљање* е пак желело да дока-

же да је у ствари странка са највећим бројем гласова у Француској и да је зрела за преузимање власти.

Изборни резултати донели су доста изненађења. Реч је пре свега о излазности која је достигла 50 одсто, што значи да је била већа за читавих 8 процентних поена у односу на изборе из 2014. године.¹⁴ Појачано интересовање бирача може да се објасни шоком који су изазвали догађаји у вези са *Брекзитом*. Фрактура британског друштва и политичка и економска неизвесност оставила је јак утисак на француске бираче и отворила им очи у вези са значајем европске интеграције.

Избори су показали да у Европски парламент улазе *Национално окупљање* са 23,31 одсто, *Република у покрету* са 22,41 одсто, *Еколошка странка зелених* са 13,47 одсто, *Републиканци* са 8,48 одсто, *Непокорена Француска* са 6,31 одсто и *Социјалистичка партија Француске* са 6,19 одсто освојених гласова.¹⁵

Победа странке Марин Ле Пен релативна је ако имамо у виду да је освојила нешто мало мање гласова у односу на изборе 2014. године, као и на малу разлику у односу на другопласирану *Републику у покрету*. Резултат Макронове листе и није тако лош узевши у обзир вишемесечне масовне а понекад и насилне протесте *жутих прслука* против његове власти који су се одвијали у великим градовима. *Странка зелених* направила је велико изненађење јер је према прогнозама требало да оствари 9, а добила је преко 13 одсто гласова. Сигурно је да се велики број младих испод 30 година као и некадашњих бирача *Социјалиста* определило да укаже поверење овој листи. Изненађујуће лош резултат постигли су *Републиканци* са свега 8,5 одсто освојених гласова у односу на прогнозираних 15 одсто. Овакав изборни суноврат Деголистичке странке довео је до оставке њеног лидера Ролана Вокјеа. Разочаравујући резултат има и странка *Непокорена Француска* и њен лидер Жан Лик Меланшон чији је ауторитет пољуљан. На крају, некада владајућа *Социјалистичка партија Француске* је као последња ипак успела да уђе у Европски парламент.

Литература:

- François Chatelet, Olivier Duhamel, Evelyne Pisier Kouchner, *Histoire des idées politiques*, PUF, Paris, 1982.
- Jean-Jacques Chevallier, Guy Carcassonne, Olivier Duhamel, Jullie Benetti, *Historie de la V République*, Dalloz, 15 edition, Paris, 2015.
- Constitution de la V République*, Gualino éditeur, Paris, 2016-2017.
- Valéry Giscard d'Estaing, *Le pouvoir et la vie*, Livre de poche, Paris, 1988.
- Olivier Duhamel, *La Gauche et la V république*, Revue française de science politique, Numero 2, p. 444-448, Paris, 1981.
- Michel Houellebecq, „*Soumission*“, Flammarion, Paris, 2015.
- Philippe Manin, *L'Union européenne*, Pedone, Paris, 2015.

¹⁴ <https://www.lci.fr>, 26.05.2019.

¹⁵ <https://www.franceinter.fr>, 27.05.2019.

Thibault de Montbrial, „*Le sursaut ou le chaos*”, Plon, Paris, 2015.

Slobodan Zečević, *Institucionalni sistem i pravo Evropske unije*, Institut za evropske studije, Beograd, 2015.

FRENCH ELECTIONS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT

Summary: Although the European parliamentary elections in France have somewhat less importance than national ones, several political phenomena have drawn public attention. First of all, the turnout is 50%, which means that it was higher by an overall 8 percentage points compared to the 2014 elections. The heightened interest of voters can be explained by the shock that caused the events related to "Brexit" and the existential threat of the European Union. National Party Marin Le Pen's victory with 23.3% of the votes won is relative if we take into account that she won fewer votes than the 2014 elections and a slight margin in comparison to the second-placed "Republic on the move" with 22.4%. The result of the Macron's list is not so bad considering the months of massive and sometimes violent protests of "yellow vests." The "Green Party" made a great surprise, as according to the forecasts it should have achieved 9 and won over 13% of the votes. The surprisingly bad result was achieved by the "Republicans" with only 8.5 % of the votes cast against the 15% predicted, and the list of Unsettled France and its leader, Jean-Melenchon, with 6% of the vote. The former ruling Socialist Party of France, as the last one, nevertheless managed to enter the European Parliament.

Key words: elections for the European Parliament, proportional electoral system, electoral lists, pre-election prediction, exit, Republic on the move, National gathering, election results

УЈЕДИЊЕНО КРАЉЕВСТВО И ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У СЕНЦИ БРЕГЗИТА

Сажетак: Избори за Европски парламент одржани 23. маја 2019. године у Уједињеном Краљевству показали су да се фактор Јукипа вратио пуном снагом на британску политичку позорницу у виду Странке Брегзита, што ће имати последице на даљи развој политичке ситуације у овој држави. Избори за Европски парламент у Републици Ирској такође су одржани у сенци Брегзита, услед неизвесности око тога да ли ће између Северне Ирске и Републике Ирске бити поново уведен неки облик тврде границе или не. На изборима су профитирале оне партије које су успеле да се позиционирају у односу на Брегзит као главну тему предизборне кампање.

Кључне речи: Уједињено краљевство, Ирска, избори, Брегзит, парламент

Увод у проблем

Питање односа Уједињеног Краљевства и Европске уније наметнуло се у другој деценији XXI века као централно политичко и друштвено питање британске политике и британског друштва. Оно је поделило британско друштво као ретко када у историји. Дошло је до дубинских регионалних, политичких, идеолошких, али и добних подела по овом питању.

Еволуција овог питања повезана је с амбивалентим односом Велике Британије у односу на европске интеграције у раздобљу после Другог светског рата. Британија је била 1949. међу десет земаља оснивача Савета Европе, али није била међу земљама које су формирале Европску заједницу угља и челика (1951), нити међу шест земаља оснивача Европске економске заједнице 1957. Бивши државни секретар САД Дин Ејчисон (Dean Acheson) приметио да то није била последња прилика за Британију „да уђе у Европу“, али да је то био први погрешан избор.¹ Британија је изразила жељу да приступи ЕЕЗ 1961, у време премијера Харолда Макмилана из редова конзервативаца. Лабуристичка странка била је против тог плана. После продужене француске опозиције

¹ Keith Robbins, *Britain and Europe 1789-2005*. London: Hodder Arnold, 2005, p. 249.

чланству Британије у ЕЕЗ, она је коначно постала чланица Заједнице 1. јануара 1973, под конзервативним премијером Едвардом Хитом (Edward Heath).

Лабуристи су током изборне кампање 1974. обећали референдум о чланству Британије у ЕЕЗ који је и одржан 5. јуна 1975. На њему је 67,23% бирача гласало заостанак у ЕЕЗ, 32,77% је гласало за излазак, а при излазности од 64,62%. Овај референдум „био је више стратегија да се надмудри левица у оквиру Вилсоновог кабинета и Лабуристичке странке.“ Иако су гласови „за“ били јасни „били су и без ентузијазма.“² Овај референдум стоврио је политички преседан јер је показао да национални референдум може да се употреби за унутарполитичке сврхе.

Ствари су се постепено промениле током владавине Маргарет Тачер (1979-1990), премијерке из редова Конзервативне странке. Она је заједно с Данском и Грчком направила блок „незадовољне тројке“ у оквиру ЕЕЗ. Њено противљење прерастању ЕЕЗ у дубљу унију и довело је до њене оставке 1990. Управо у време њеног мандата почиње директан избор чланова у Европски парламент, и у Британији је од првих таквих избора 1979, па све до избора 1999, постојала двоструко нижа излазност од просека за ЕЕЗ/ЕУ:

Излазност на европске извору у УК и ЕЕЗ/ЕУ, 1979-2009.

	1979	1984	1989	1994	1999	2004	2009
УК	32,3	32,6	36,2	36,4	24,0	38,5	34,7
ЕЕЗ/ЕУ	62	59	58,4	56,7	49,5	45,5	43 ³

Очигледно је да је су за значајан део британског јавног мњења избори за европски парламент били од самог почетка 1979. ствар од малог значаја. Тај став рефлектовао је евроскептицизам и неповерење према установама у Бриселу, а то неповерење посебно су подстицали британски таблоиди. Од времена Маргарет Тачер јасно се читавала подела Конзервативне странке на европскептични део и на део странке који жели интеграцију Британије у Европу.

Поделе у британском друштву замаскиране су током владавине Лабуристичке странке од 1997 до 2010. Оба британска премијера у овом периоду (Тони Блер и Гордон Браун) желела су Британију у ЕУ. Ипак, да дубоке поделе по питању ЕУ постоје постало је јасно током изјашњавања о Лисабонском уговору, односно о европском уставу. Тада је тактика британског премијера Блера била следећа: сачекати да се све чланице ЕУ изјасне, надати се да ће нека од њих одбити споразум, па тек ако све остале чланице гласају за споразум онда саопштити нацији да и Британија треба да подржи споразум. Бирачи у Француској и Холандији одбили су европски устав на референдумима у мају и јуну 2005, тако да Британија није ни морала да се изјашњава. При томе, Британије се, уопште узев, држала политике да интеграције треба да буду што шире, а не

² John Ramsden (ed.), *The Oxford Companion to Twentieth Century British Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 233.

³ Подаци за излазност за ЕЕЗ/ЕУ дати су према: Drew Desilver, “Euroskeptics are a bigger presence in the European Parliament than in past”, Pew Research Center, May 22, 2009. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/05/22/euroskeptics-are-a-bigger-presence-in-the-european-parliament-than-in-past/>

што дубље, односно да Унија треба да се шири новим чланицама, а не да продубљује постојеће интеграције.

Одржавање референдума о останку или изласку Британије из ЕУ

Када се Конзервативна странка вратила на власт у Британији 2010, поделе на две струје у њој постале су поново јасне. Међутим, после избора 2010. формиран је парламент у коме ниједна странка није имала већину (такозвани *Hung Parliament*, односно мањински парламент). Зато је морала да буде формирана коалициона влада. У њу су ушли конзервативци и либерални демократи који су били најизразитији еврофили на британској политичкој сцени. Таква коалиција онемогућила је било какву акцију владе по питању евентуалног референдума о изласку Британије из ЕУ. На изборима у пролеће 2015. Конзервативна странка изашла је са својим манифестом. У њему се изражава забирнутост што је из ЕУ дошло много више људи у Британију „него што се првобитно предвиђало.“ Обећава се да ће се испреговарати нова правила са ЕУ, а да ће се затим те промене „ставити пред британски народ на референдуму заснованом на јасном принципу ‘у или изван’ о чланству у Европској унији, а до краја 2017. године.“⁴ У време доношења манифеста процене су биле да Конзервативна странка неће имати већину у парламенту, да ће поново доћи до мањинског парламента и до нове коалиције с еврофилском Либерално-демократском странком. Та странка доживела је тежак изборни пораз 2015, и број њених посланика у парламенту сведен је са 57 на само 8. Конзервативна странка освојила је 330 од 650 места то јест апсолутну већину. Она је сама формирала владу и тиме је нестао маневарски простор за избегавање референдума јер више није било коалиционог партнера који се томе противио.

Одлуци о расписивању референдума посебно је допринео страх од даљег раста еврофобне странке Јукип која је са 3% освојених гласова 2010 порасла на 12,6% 2015. Влада Дејвида Камерона ускоро је донела закон о референдуму о ЕУ, а сам референдум организован је 23. јуна 2016, уз широко очекивање да ће победити табор оних који су се залагали за останак Британије у ЕУ. На страни овог табора био је и сам премијер Дејвид Камерон као и све главне парламентарне странке осим Конзервативне која због унутрашњих подела није могла да заузме јасан став. На референдуму је 51,89% изашлих бирача гласало за Брегзит, а 48,11% против, при излазности од 72.21%

Тада је постало јасно да је Британија оштро подељена на два табора готово једнаке величине. Иако су на референдуму победиле присталице изласка Британије из ЕУ, одмах је израчунато да је излазност младих бирача била ниска и да би њихова већа излазност променила исход референдума. Тиме је само указано на то да је већина за једну или другу опцију веома релативна, и да је британско друштво истински подељено. Заправо најподељенија је била владајућа Конзервативна странка која једина није заузела званичан став према референдуму, иако су два најутицајнија члана владе, премијер и министар финанси-

⁴ *The Conservative Party Manifesto 2015*, стр. 29-30.

ја, били у кампањи за останак. Референдум је у, у великој мери, и организован да би се спречио одлив гласова из Конзервативне странке у неку од евроскептичних странака, а посебно у Јукип.

Почетак Брегзита

Дејвид Камерон убрзо је поднео оставку, а на његово место дошла је 13. јула 2016. Териса Меј (Theresa May), дотадашња министарка унутрашњих послова. Она је и званично покренула поступак изласка Уједињеног Краљевства из ЕУ 29. марта 2017. када је упутила писмо Доналду Туску, председнику Европског савета, да почне са применом члана 50 који обезбеђује излазак земљи чланице ЕУ у року од две године. Самим тим крајњи рок за Уједињено Краљевство да напусти ЕУ постао је 29. март 2019. У складу с тим, очекивало се да неће бити избора за Европски парламент у Великој Британији јер је ова земља требало да напусти ЕУ два месеца пре одржавања избора за Европски парламент.

Истраживања јавног мњења показивала су почетком 2017. висок рејтинг Конзервативне странке и премијерка Меј сматрала је да је дошло време да капитализује резултате референдума и да повећа малу већину Конзервативне странке у парламенту. Осим тога желела је и да избрише Јукип као фактор. Потоње се и догодило јер је Јукип готово збрисан с политичке сцене и пао је са 12,6% гласова (2015) на 1,8% (2017), али уместо очекиваног повећања конзервативне већине у парламенту дошло је до новог мањинског парламента. Премијерка је од тада имала да влада с незнатном већином у коју је морала да укључи и Демократску унионистичку партију, уз постојање најмање три јаке фракције у сопственој странци: 1. фракције тврђих брегзитоваца, 2. фракције која подржава Брегзит, али само ако је претходно постигнут договор са ЕУ о изласку, и 3. фракције која је против било каквог Брегзита.

Избори	Број гласова за Конзерв. странку	Конз. %	Број гласова за Јукип	Јукип, %
2010	10,7 мил.	36,1%	0,9 милиона	3,1%
2015	11,3 мил.	36,9%	3,9 милиона	12,6%
2017	13,6 мил.	42,4%	0,6 милиона	1,8%

Владин првобитни план био је да влада изведе Брегзит сопственим потезима. Парламент је оспорио влади право да почне преговоре о Брегзиту без сагласности Британског парламента, а Врховни суд је у јануару 2017. донео одлуку да влада не може да почне преговоре о члану 50 без претходне сагласности оба дома Парламента.⁵ Тиме је потврђена улога парламента у поступку Брегзита. На основу тога премијерка Териса Меј била је присиљена да изађе пред парламент с договором који је постигла у Бриселу. Изашла је три пута

⁵ BBC, "Brexit: Supreme Court says Parliament must give Article 50 go-ahead", 24.01.2017.

пред Парламент, у јануару 2019, и два пута у марту, и три пута је била поражена што је незапамћено у британској парламентарној традицији:

Датум гласања у Доњем дому	За	Против
15.01.2019	202	432
13.03.2019	242	391
29.03.2019	286	344 ⁶

Британски парламент гласао је 1. априла 2019. о више предлога. То су били индикативни гласови који је требало да покажу шта би Парламент могао да понуди као алтернативу три пута одбијеном плану премијерке. Међу предлозима били су и:

1. Преговарање о сталној и општој царинској унији са ЕУ.
2. Прикључивање ЕФТИ и остајање у Европској економској области (ЕЕА)
3. Давање могућности бирачима да одобре било који договор о Брегзиту који прихвати Парламент пре него што се примени
4. Серија корака који би спречили УК да изађу из ЕУ без договора, укључујући и могућност да се потпуно напусти Брегзит.

Од ових опција најближа усвајању била је она о царинској унији и она је поражена са три гласа. Пошто ове одлуке немају снагу закона премијерка и влада не би били обавезни да поступе по њима и да су усвојене. Показало се да Парламент одбија да прихвати договор који је премијерка постигла са ЕУ, али да није у стању да да алтернативни предлог.

Проблем европских избора постао је тада и саставни део проблема Брегзита јер је услов ЕУ да продужи разговоре о Брегзита постао да Британија учествује на изборима за Европски парламент 23. маја 2019. Пошто Британски парламент није усвојио никакву одлуку о Брегзиту УК је остала део ЕУ и после планираног рока с обавезом да учествује на изборима за Европски парламент.

Два главна проблема Брегзита су питање постојање или непостојања царинске уније са ЕУ, и питање границе Северне Ирске и Републике Ирске које је повезано и с одредбама мировног споразума, односно такозвани бекстоп.

Гласање за Европски парламент 2019. у Уједињеном Краљевству

У околностима неизвесности око тога да ли ће Британија остати чланица ЕУ или не, морало је да се размишља и о томе колики ће посланика имати Европски парламент у случају Брегзита. Он је до избора 2019. имао 751 посланика

⁶ Видети извештаје Би-Би-Си-ја о сва три круга гласања:

<https://www.politico.eu/article/brexit-deal-rejected-by-432-votes-to-202-2/>

<https://www.bbc.com/news/uk-politics-47547887>

<https://www.politico.eu/article/house-of-commons-rejects-brexit-divorce-deal-for-third-time/>

ка. Изласком Уједињеног Краљевства Европски парламент би се смањио на 705 чланова тако што би од 73 британских места 46 било укинато, а 26 расподелено на друге земље чланице ЕУ. Република Ирска би, на пример, у односу на 11 посланика, колико је имала до 2019, добила још два у случају Брежита. Шин фејн је током кампање 2019. захтевао да се та два посланика доделе Северној Ирској која би, на тај начин, и даље била заступљена у ЕП.

Четири главне агенције за истраживање јавног мњења у Британији дале су следећу просечну процену исхода избора за Европски парламент и пројекцију расподеле мандата. Пројекције су најавиле тежак пораз Конзервативне странке и нови успон некадашњег еврофобног Јукипа који је обновљен у виду Странке Брежит:⁷

Странка	Брежит	Лабуристи	Либ.-дем.	Конзер.	Зелени	Промени УК
Постотак	31.7	20.7	13.7	11,3	9	4.7

Иако Јукип није имао никаквог успеха ни на једним националним или локалним изборима ова странка освојила је 24 посланика у ЕП 2014, али их је до пролећа 2019. само 4 остало у Јукипу.

Резултати избора за Европски парламент у Британији 2014:

Странка	Гласови	Постотак	Посланици
Јукип	4,48 мил.	26,6%	24
Лабуристичка станка	4,02 мил.	24,4%	20
Конзервативна странка	3,8 мил.	23,1%	19
Зелени	1,14 мил.	6,9%	3
ШНС	0,39 мил.	2,4%	2
Либерални-демократи	1,08 мил.	6,6%	1

Избори за Европски парламент одржани су, у крајњој неизвесности о томе какви би могли да буду односи ЕУ и Велике Британије. Различите сценарији давали су и сасвим различит значај овим изворима:

1. Уколико Британији напусти ЕУ у јесен 2019. небитан је исход ових избора за Европски парламент.
2. Могуће је да се не постигне договор са ЕУ око Брежита и, у том случају, влада може да падне у парламенту. Ако би се то догодило могло би да дође до новог одлагања формалног изласка Британије из ЕУ. У том случају, УК ће представљати у ЕП странке које не рефлектују стварно изборно расположење, али ће то бити иста ситуација као и до сада.

Резултати избора у УК за Европски парламент 23. маја 2019.

Излазност за изборе за Европски парламент у Британији била је 2014. само 35,6% у поређењу са излазношћу на националним британским изборима

⁷ <https://ig.ft.com/european-parliament-election-polls/>

која је била много виша. Она је истина достигла најнижу тачку у Британији 2002 (59%), али се опоравила 2015. када је достигла 66%. Другим речима излазност на националним изборима у УК је отприлике двострука него на европским. На националним изборима 2017. она је достигла је 69%. На изборима за Европски парламент 2019. проценат изашлих бирача у Уједињеном Краљевству је благо порастао на 37%.

За разлику од једнокружног већинског система који се примењује на националним изборима, на изборима за ЕП посланици се у Британији бирају путем пропорционалног система. Шест странака из УК освојило је довољно гласова за посланике у ЕП. Резултати су били следећи.

Странка	Постотак 2014	Постотак 2019	Посланици 2014	Посланици 2019
Странка „Брегзит“	[26,6%]	30,5%	[24] ⁸	29
Либерални демократи	6,6%	19,6%	1	16
Лабуристичка странка	24,4%	13,6%	20	10
Зелени	6,9%	11,8%	3	7
Конзервативна странка	23,1%	8,8%	19	4
Шкотска народна странка	2,4%	3,6%	2	3

Осим Лабуристичке странке остале главне странке су се поделиле у табор за и против Брегзита. Странке које подржавају брегзит освојиле су 33 посланичких места, а странке које се противе 26. Лабуристичка странка изашла је са својим манифестом тек 30. априла и у њему је и даље подржавала Брегзит који би укључио царинску унију, а ако то не буде изводљиво лабуристи су тражили опште изборе и други референдум. Јасно је било скретање Лабуристичке странке ка табору противника Брегзита, али оно није изведено до краја током кампање. Због тога резултати могу да се сматрају и као победа табора Брегзита, и као победа странака које се залажу за други референдум, јер са лабурстима странке тог табора су освојиле 36 посланика према 33 посланика странака које подржавају Брегзит. Британски посланици свеједно одудрају од просека Европског парламента јер око пола свих њихових посланика припадају евроскептицима док је процењено да је на почетку сазива новог Европског парламента 2019. године однос европејиста и евроскептика у овом телу био 70% према 29%.⁹

Избори за Европски парламент 2019. и њихов утицај на британску политичку сцену

Избори за Европски парламент показали су да се фактор Јукипа вратио пуном снагом на британску политичку позорницу у виду Странке Брегзита.

⁸ Постотак и број посланика односе се на Јукип који је као и Странку „Брегзит“ основа Најџел Фараж.

⁹ Drew Desilver, “Euroskeptics are a bigger presence in the European Parliament than in past”, Pew Research Center, May 22, 2009.

Успон ове странке показао је да би главни губитник и на општим изборима могла да буде Конзервативна странка уколико би евроскептична половина британске јавности преципирала да је ова странку напустила политику Брегзита или да није у стању да је спроведе у дело. Конзервативна странка под премијерком Тересом Меј (2016-2019) не само што није успела да капитализује велику заступљеност у медијима током и после референдума, нити референдумску победу, већ је изгубила поверење значајног дела бирача 2018/2019. јер се показало да су унутрашње поделе у Конзервативној странци, и њеном клубу у Британском парламенту, толико велике да доводе у питање и саму могућност спровођења Брегзита. У условима у којима су ванредни национални избори постали реална могућност таква ерозија поверења довела би и до катастрофалног изборног резултата. При таквим околностима, у први план је избио један од кључних протагониста кампање за излазак Британије из ЕУ, бивши министар спољних послова Борис Џонсон (јул 2016 – јул 2018) који је поднео оставку на ову дужност оптужујући премијерку за попустљивост у вођењу преговора са ЕУ. Џонсон је у тренутку оставке имао приличан проблем са посланичким клубом Конзервативне странке у коме је имао бројне опоненте.

Териса Меј је најавила 24. маја, дакле само дан после избора за Европски парламент, да ће поднети оставку на место лидера Конзервативне странке. Њена одлука била је пре свега мотивисана катастрофалним резултатима Конзервативне странке на локалним изборима у априлу 2019. тако да избори за Европски парламент нису били кључан фактор за њену одлуку. Они су, међутим, учинили до тада мало вероватан избор Џонсона за новог лидера странке, не само реалном могућношћу, већ и једином опцијом уколико је странка желела на челу особу која би могла да поврати гласове Странке Брегзита. Већ у првом кругу гласања посланика за кандидате за новог лидера странке Џонсон је избио на прво место. На крају он је био један од двојице кандидата о којима су се изјашњавали чланови Конзервативне странке који су са две трећине гласова подржали избор Бориса Џонсона. Он је постао нови лидер странке 23. јула 2019, а наредног дана преузео је дужност премијера Уједињеног Краљевства. Резултати избора за Европски парламент дали су Џонсону ветар у леђа као једином кандидату за кога су чланови Конзервативне странке сматрали да је у стању да изведе Брегзит и да је у стању да заустави ерозију утицаја Конзервативне странке.

Република Ирска

И избори за Европски парламент у Републици Ирској одржани су у сенци Брегзита, а услед неизвесности око тога да ли ће између Северне Ирске и Републике Ирске бити поново уведен неки облик тврде границе или не. Поред тога изборе за Европски парламент пратио је и уставни амандмани који би олакшао развод брака.

На изборима 2014 за Европски парламент у Републици Ирској освојиле су посланике странке Фин Гејл (4), Шин фејн (3), Фијана Фал (1), као и три

независна посланика. Изборна предвиђања *Ајриш тајмса* била су да ће доћи до благог пораста гласова за Фин гејл и странку Фијана фал, и до благог пада Шин фејна:

Странка	Гласова	% 2014	Предв. 2019.	Посланика 2014
Фин гејл	369 хиљада	22,3	29	4
Шин фејн	323 хиљаде	19,5	16	3
Фијана фал	369 хиљада	22,3	26	1
Независни	328 хиљада	19,8	22	3

Ајриш тајмс је очекивао подршка од 77% за ове амандман о разводу.¹⁰ Излазност на изборе у Ирској била је 49,7%, а на њима је забележен значајан успех Зелене странке, и значајан пад странке Фијана фал:

Странка	% гласова 2019	Број посланика 2019
Фин гејл	29,59	4
Шин фејн	11,7	1
Фијана фал	16,55	1
Независни	15,74	1
Независни за промену	7,39	2
Зелени	11,37	2 ¹¹

У погледу идеолошких сврставања европских породица странака 4 посланика из Ирске у Европском парламенту припадаће клубу народних странака, 2 клубу зелених, 1 клубу „Обновити Европу“, и 4 Конфедералној групи европске уједињене левице. У случају спровођења Брежита по једног додатног посланика добиће странке Шин гејл и Фијана фал.

Успех референдума о олакшавању разводу (38. амандман на Устав Ирске), са чак 82% гласова у корист овог предлога, показао је да је у Ирској настављен тренд либерализације насупротив многим земљама ЕУ које су кренуле у конзервативном правцу.¹²

THE UNITED KINGDOM AND THE ELECTION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT IN THE SHADOW OF BREXIT

Summary: The 2019 European Parliament election in the United Kingdom held on the 23rd of May witnessed the renewal of UKIP's political influence as the Brexit Party achieved good results, and this outcome is bound to have repercussions on further developments regarding political situation in the country. The 2019 European parliament election in the Republic of Ireland was also held in the light of the political situation concerning Brexit, as it

¹⁰ <https://www.irishtimes.com/news/politics/poll>

¹¹ <https://www.election-results.eu/national-results/ireland/2019-2024/>

¹² Ed O'Loughlin, "Ireland vote overwhelmingly to ease divorce restrictions", *The New York Times*, 26.05.2019.

remains uncertain whether stricter borders will be re-established between Ireland and Northern Ireland. UK and Irish parties which were able to position themselves successfully in relation to Brexit - the major campaign topic - saw a rise in their popularity.

Key Words: United Kingdom, Ireland, elections, Brexit, parliament

СЛОБОДАН ЈАНКОВИЋ

Институту за међународну
политику и привреду
Београд

УДК 324(3):323(450)

Оригинални научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобен: 12.09.2019

Страна: 87-99

ШПАГЕТИ ЕВРОПСКИ ИЗБОРИ*

Сажетак: У раду је у пет поглавља извршена анализа и преглед избора за Европски парламент у Италији, одржаних маја 2019. године. У уводном делу аутор је указао на значај Италије за ЕУ, и истакао претпоставку о значају тих избора. У другом поглављу аутор је указао на јединствену улогу и положај Европског парламента и специфичност италијанске политичке сцене у односу на остале чланице Уније. У трећем и четвртом поглављу представио је укратко историјат, програме и резултате странака које су прошле цензус од 4% и добиле посланике у ЕП. Аутор је користио анализу садржаја, политичку анализу, и понајвише дескриптивну методу. У закључном делу Јанковић потврђује почетну претпоставку о важности избора за ЕП као осликавања унутрашње политичке сцене, а секундарно као поља да се укаже мишљење и народа о тренутном стању у Унији.

Кључне речи: Избори за Европски парламент, Италија, Лига, Покрет пет звезда, Демократска партија, Европска унија

У Републици Италији, земљи која уз Мађарску и Пољску има евроскептичну владу, као и у другим чланицама 26. маја 2019. године одржани су избори за парламент Европске уније (ЕУ) који заседа у Стразбуру. Италија је друга чланица Уније у којој је на власт дошла коалиција евроскептичних политичких организација. Прва је била Грчка са Сиризом. Док је у Грчкој то био случај са левичарском коалицијом прераслом у јединствену партију, дотле је у Италији дошло до споразума десничарске Лиге и формално безидеолошког Покрета 5 звезда. Бављење изборима у националним парламентима има двоструку важност, једна је чињеница да се европарламентарци, махом бирократе са изузетно високим примањима, бирају у националним јединицама, па осликавају тренутне преференце бирача везано за унутрашњу политику. Друга, везана за прву, је чињеница да Унија представља заједницу држава и народа, барем фор-

* Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународно економски, правни и безбедносни аспекти“, Министарства науке Републике Србије, ев. бр. 179029, за период 2011-2019. године.

мално.¹ У том смислу је битно какво је опредељење конститутивних народа у погледу европске политике, с обзиром да они немају других прилика да искажу своје мишљење поводом делања наднационалне уније. Изузетак су референдуми који се по правилу одржавају све док једном већина не буде постигнута за даље преношење овлашћења на Унију и дубљу интеграцију (уз Брегзит као први изузетак).

Ови избори су међутим, дуго најављивани као другачији, због очекиваног пораста излазности и стрепње бирократа да конзервативне европске политичке странке добију значајан број представника у ЕП. То је најављено и у гласилима ЕУ олигархија, као што је Европски савет за спољне послове (ECFR). Тако је у тексту од фебруара 2019. најављено да треба спречити националистичке анти-европејце да добију значајан број гласова јер намеравају да 1) укину санкције Русији (а Русија је наравно непријатељ за ЕУ олигархију), 2) да спрече спољнотрговинску политику ЕУ (даље ширење споразума на штету малих произвођача у самој ЕУ), и да 3) зауставе имиграцију.² Ти циљеви против интереса олигархије су оглашени као непожељни за ЕУ, па је кампања за излазак либералних интернационалиста (како себе зову у наведеном чланку) на изборе морала бити снажнија.³ Тј, како пишу еврократе у ЕЦФР, потребно је изнаћи нове начине “инспирисања” истих.

Италија је због географске и демографске величине, политичког и економског значаја те везаности за укупни историјат Европске уније, важна земља за праћење процеса унутар те међународне творевине. Њена унутрашња политичка сцена утиче и на односе у самој Унији, више него што је то случај са другим земљама чланицама имајући у виду напред наведене чињенице.

Циљ рада је преглед изборних програма, циљева и анализа домета странака позиције и опозиције које се боре за италијанске народне гласове, да објасни значај избора за ЕУ парламент за унутрашњу италијанску политичку ситуацију. Ко су учесници, какве су им шансе, политика спрема даљег функционисања Уније, које су теме покренули у кампањи?

За потребе студије коришћени су дескриптивна метода, критичка анализа текста, статистика и политичка анализа.

У раду ћемо кратко дати осврт на релевантне политичке актере, тј. оне значајне на изборима за Европски парламент, уз напомену о општим политичким тенденцијама на Апенинима. Ваља почети од владе коју сачињавају *Покрет 5 звезда* и *Лига*. Председници ових двају политичких организација су уједно и потпредседници италијанске владе и министри.

¹ Самарџић на то указује успут у чланку о Европској унији као неграђанском друштву, тако устројеном “у диспозицији политичких елита”. Види: Slobodan Samardžić, “Evropska unija nije građansko društvo – ispitivanje kategorije građanstva u sistemu Evropske unije”, u: Slobodan Samardžić i Ivana Radić Milosavljević (прir.), *Evropski građanin u vremenu krize*, Zbornik radova, Beograd : Fakultet političkih nauka, 2014, str. 62, 66.

² Susi Dennison and Pawel Zerka, “Europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it”, ECFR February 2019 https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_2019_European_election приступ: 30/04/2019.

³ Idem.

Осим приказа самих странака корисно је кратко се осврнути на историјат италијанског учешћа у ЕУ парламенту (скраћено ЕП).

Италија у ЕУ парламенту

Италија, као једна од првих шест земаља које су основале прве европске заједнице, за угаљ и челик и за атомску енергију те Европску економску заједницу, има запажену улогу у иначе незанимљивој ЕУ институцији - Европском парламенту. Од 1979. године грађани чланица имају право да непосредно бирају представнике, што никада није побудило велико интересовање бирача у већини чланица. Чак је стварање Европске уније (1992) и њени први резултати, донекле коинцидирало са опадањем броја изашлих бирача на изборе за ЕП до испод 50 одсто гласача са бирачким правом (од 1999. године). С друге стране то је био део тренда опадања још од 1979. године.⁴ Тако је 2014. проценат изашлих на изборе за ЕП био тек 42,61 да би на последњим изборима достигао 50,62 одсто.⁵ Италија даје 73 посланика у Стразбуру, а у случају Бреگزита, тај број ће порасти на 76. У том случају по једног посланика добиће странке деснице Лига, Форца Италија и Италијанска браћа.⁶ У Италији је излазност била 54,5%, то јест гласало је 27 780 855 људи.

Сами избори и политички процеси у ЕУ одвијају се у контексту деценијске институционалне, економске и финансијске кризе како указује Слободан Самарџић.⁷ Све се закомпликовало избијањем мигрантске кризе те јачањем суверенистичких странака које се називају и популаристичким и наравно Бреگزитом.⁸

ЕП, иако скупштинско тело, заправо дели надлежности у области законодавства, тј. оно може само да изгласа предлоге закона које израде Европска комисија (ЕК)⁹, или претежно Европски савет. Индикативно је, што указује Маја Ковачевић, да је правна служба Европског савета сачинила нацрте за 90 одсто чланова будућег Уговора из Амстердама.¹⁰ Чак и скупштинске амандма-

⁴ Види у: Nicola Lupo, "The 2019 European Parliament elections: politically crucial, but without clear institutional effects", *Reconnect*, February 27, 2019, <https://reconnect-europe.eu/blog/lupo-epelections-institutionaleffects/> приступ: 20/05/2019.

⁵ "2019 European election results: Turnout by year", European Parliament, <https://election-results.eu/turnout/> приступ: 27/06/2019.

⁶ <https://www.open.online/2019/05/28/chi-sono-gli-eurodeputati-eletti-in-italia-ecco-la-lista-completa/>

⁷ Слободан Самарџић, "Европска унија између кризе и дезинтеграције", *Право и друштво*, 2012/1, стр. 9–26.

⁸ Види о мигрантској кризи ЕУ: Слободан Јанковић, „Избегличко-мигрантска криза: узрок, последице и смисао”, *Национални интерес*, Број 1/2016 год. XII Vol. 25, стр. 69-102; и Слободан Јанковић, Бранислав Ђорђевић, „Миграције у контексту кризе на Балкану и у Европи”, у: *Балканска мигрантска рута: између политике, права и безбедности*, Институт за међународну политику и привреду 2017, стр. 363-380.

⁹ О надлежностима ЕК види: Маја Ковачевић, Опаданје моћи иницијативе европске комисије, *Godišnjak FPN*, Godina V, br. 6, decembar 2011, стр. 317-18.

¹⁰ Види: Маја Ковачевић, "Višedimenzionalnost Saveta Evropske unije", *Godišnjak FPN* 2009, br. 3, стр. (507-516) 508.

не најчешће потпомаже и дефинише Европска комисија.¹¹ Надлежности су повећане са избором председника Европске комисије и са потврђивањем чланова исте. Суштински ЕП је једина институција коју непосредно бирају, махом слабо обавештени гласачи, са мање надлежности од националних парламената (у области законодавства) са испуњавањем функције одржавања принципа демократичности и изолације народа од процеса одлучивања, како је то желео још Жан Моне.¹²

Дакле, Парламент Европске уније (тј. Европски парламент) је као и друге институције тог државоликог ентитета специфичан, или како пише на званичној презентацији Уније јединствен.¹³ Јединствен је у односу на друге националне скупштине, јер је по питању надлежности он отвореније скученији у погледу једне од своје две основне функције — законодавне власти. Европарламент дели законодавну власт са Саветом Европске уније, али нема право иницијативе за доношење закона која долази из Европске комисије! Ова скупштина има право да позове Европску комисију (ЕК) да предложи Закон, донесе директиву или уредбу. Европска комисија има делимично извршну власт, (уз Европски савет и Савет ЕУ) али како видимо има изузетан утицај и на законодавну власт!¹⁴

Кратко речено Европски парламент је можда најбоље плаћени професионални дебатни клуб. Он је по дефиницији орган законодавне власти, само нема право да предлаже законе, а често их и не усваја. То је још краће речено, забава за масе. Без обзира на наведену јединственост Европског парламента, ми ћемо се бавити питањима друге природе везано за учешће италијанских политичких организација на изборима за тај и такав парламент.

На самом почетку ваља истаћи и један куриозитет, а то је да странке коалиционе владе (Лига и Покрет 5 звезда) на локалним и регионалним изборима у Италији наступају одвојено, а Лига чак и у коалицији са двама странкама (Форца Италија и Италијанска браћа) које су формално или и суштински опозиција.

Осим тога, посебност Италије огледа се и у чињеници да је то једина чланица у којој су на власти искључиво евроскептичне партије. Пољска и Мађарска имају изразито десничарске владе које се противе даљој централизацији Уније и проширењу моћи технократије у Бриселу спрам земаља чланица, али не критикују темељно устројство наднационалне творевине. У томе су у сагласју са владом у Риму. Евроскептичне партије попут *Партије слободе* у Аустрији (26 одсто гласова на парламентарним изборима 2018) или *Данске народне партије* (21 одсто на националним изборима за скупштину 2018) су

¹¹ Маја Ковачевић, "Опадање моћи иницијативе европске комисије", оп., cit, стр. 318.

¹² Види према: Бојан Ковачевић *Скривена европска револуција и њен закасни Бек*, у: Слободан Самарџић, Ивана Радић Милосављевић (ур.), *Европска унија: нове и старе димензије кризе*, Београд 2017, стр. 12, 13.

¹³ Istituzioni e altri organi dell'UE, Unione Europea, https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies_it 15/05/2019.

¹⁴ Prof.ssa Barbara Prevital, *Appunti di diritto/storia*, pp.1-2 https://www.acairoli.it/attachments/article/415/Istituzioni_UE_1.pdf приступ: 14/05/2019.

мањински партнери у владама, али у коалицији са другим странкама које не критикују озбиљније политику Брисела или Берлина.

Пред изборе је глобалистички *Viacom* у сарадњи са чувеним музичким ТВ каналом *MTV* (MTV) објавио истраживање како су млади у Италији “за Европу”, и да ће 75 одсто младих Италијана, 18-34 година старости, изаћи да гласа (65% просек ЕУ).¹⁵ То је највероватније био део стратегије еврократа да убеди јавност у Италији како наводно Лига, која је на свим претходним регионалним изборима тријумфовала, одједном и нема неку подршку међу младима. Она је била у супротности и са истраживањима на која се позивао ЕЦФР (процене до 50 одсто излазности код младих бирача у Италији).¹⁶

Но, изван пропагандног деловања, кључни предмет рада су италијанске парламентарне странке које су изашле на ЕУ изборе, и њихови програми у кампањи. У том смислу почећемо са прегледом владајућих странака да би онда прешли на оне које су према проценама и на основу резултат очекивано и ушле у ЕП.

Владајуће странке

Покрет 5 звезда

Након краја Хладног рата и процеса познатог као чисте руке (*mani pulite*) дошло је до распада обе кључне партије старог система Демокришћанске странке и Комунистичке, као и преображаја наследнице фашистичке странке Друштвеног италијанског покрета (*Movimento sociale italiano*) у странку класичне деснице - Национални савез - која ће временом нестати у оквиру Берлусконијеве Народ слобода (*Il Popolo della liberta*) који је постојао од 2009. до 2013. године. Тада је дошло до промене то јест тада је тзв, Друга република веч две године била у озбиљној кризи. Кризни период 2011-2018 обележила је владавина личности које нису изабране на скупштинским изборима. Осим Грчке и Италија је постала објекат великих банки, Немачке, ММФ, дакле и институција које нису део ЕУ и личности везаних за полу-тајну организацију Билдерберг.¹⁷ Сам ангажман *Тројке* (Европска комисија, Европска централна банка и ММФ), овде је руска реч занимљива јер се користи у ЕУ у којој руски није један од званичних језика, али совјетски изрази од комисије и комесара па до тројке јесу, што указује на далековидост Александра Солжењичина који је својевремено исправно дефинисао ЕУ као творевину налик на СССР.

¹⁵ Andrea Turco, “Sondaggi politici Viacom: i giovani credono nell’Europa”, *Termometro politico* 15/05/2019, https://www.termometropolitico.it/1429678_sondaggi-politici-viacom.html приступ: 15/5/2019.

¹⁶ Pawel Zerka, “Europe’s underestimated young voters”, *ECFR* 02dn May, 2015, https://www.ecfr.eu/article/commentary_europes_underestimated_young_voters_elections приступ: 15/5/2019.

¹⁷ Alessandro Sallusti, “Quando volevano comprare Berlusconi”, *Il Giornale* 14/07/2015 <http://www.ilgiornale.it/news/politica/quando-volevano-comprare-berlusconi-1151453.html> приступ: 14/05/2019.

У атмосфери економске стагнације у Италији и политичке импотентности левих странака које су годинама постале највећи промотери крупног капитала и НАТО ратова (тако је влада на челу са бившим комунистом Масимо Далемом учествовала у агресији на СРЈ), забављач Бепе Грило (Giuseppe Piero Grillo) од 2005. године покреће турнеју по Италији на којој оснива и покреће низ локалних удружења која се баве питањима уређења животне средине, локалне економске Политике и других везаних за локалну самоуправу. Временом ће та мрежа прерасти у Покрет пет везда који се обједињује 2009. године. Формирању Покрета претходио је неуспех Грила да се кандидује за шефа леве (Демократске партије), када му је забрањено да истакне кандидатуру.¹⁸ Дефинитивно статутарно уређење покрета датира од 2012. године, када Покрет прераста у озбиљну политичку снагу.

У првом периоду Бепе Грило и Ђанроберто Казалеђо (Gianroberto Casaleggio, +2016), ИТ предузетник воде политичку организацију. Овај двојац ће Покрет већ у фебруару 2013. довести до великог успеха са 25,55% гласова за Представнички дом и 23,79% за сенат. Тада постаје јасно да се ради о великој политичкој снази. Први велики успеси постигнути су 2017. године. Са избором кандидата Покрета за потпредседника Европарламента, и са релативном победом на регионалним изборима за представнички дом на Сицилији само су потврђени при успеси. Исте године, након избора на интернету Луиђи ди Мајо постаје нови лидер, са Грилом као почасним покровитељем. Након италијанских парламентарних избора 4. марта 2018. Покрет постаје појединачно највећа политичка снага у парламенту и у сенату са 32% добијених гласова. Доћи ће до преговора са Лигом и коначног формирања нове владе 1. јуна 2018.

Оно што је карактерисало ову политичку снагу од самог почетка до уласка у владу је одсуство идеологије, нека врста постидеолошког покрета који се огледа у залагању за одрживи развој, заштиту животне средине, успоставу директне демократије кроз гласање на интернету, позив за преиспитивање уређења Европске уније, залагање за референдум о евр (прећутано на власти), дигитализацију и аутоматизацију праћену економском реформом која би подразумевала гарантовани приход за све грађане, без обзира на то да ли раде или не.

На спољном плану су против уговора о слободној трговини које је ЕУ склопил са Канадом (СЕТА) и намеравала са САД, укидање Тројке, разоружање, реформу НАТО, за боље односе са Русијом и слично.¹⁹ За ЕП изборе увели су 24 тачке програма од којих су најбитније институција ЕУ референдума, проширење овлашћења ЕП, укидање седишта ЕУ у Стразбуру, смањење плата еврократама, радикална измена статута Европске централне банке која би постала развојна и укидање низа ограничења за економије земаља чланица а која се односе на инфлацију и задуживање, више државног инвестирања у привреду, увођење европских пензија, забрана ГМО и опасних пестицида, и коначно

¹⁸ "Pd, Grillo annuncia: "Prendo la tessera" Ma il Pd dice no: "Non ha i requisiti"", *La Repubblica*, 13 luglio 2009.

¹⁹ *Movimento cinque stelle*, <https://www.movimento5stelle.it/programma/wp-content/uploads/2018/02/Esteri.pdf> приступ: 14/5/2019.

обавезност дистрибуције имиграната и сарадња са другим чланицама како би се што више њих добровољно одселило из ЕУ.²⁰ Тешкоћа да се тако нешто спроведе допринела је опадању подршке међу бирачима. Не само то, неколико тачака значе још више ЕУ, иако је П53 започео као евроскептичан. ЕУ референдум, европске пензије и појачане надлежности ЕУ у области миграција су заправо јачање пројекта федералне уније.

Сагласје са Лигом огледа се у изворно снажном залагању водећег двојца за заустављање неконтролисаног и нерегуларног тока миграција.

Покрет пет звезда (П53) има девет министара, међу којима и потпредседника владе Луиђи Ди Маја који је истовремено задужен за економски развој, рад и социјалне политике. У европском парламенту Покрет имала је 17 посланика у европарламенту од избора 25. маја 2014. Након преговора са зеленима и либералима Грило организује интерно изјашњавање на интернету за чланове. Али, упорно одбијање ЕУ либерала да прими Покрет довела је до тога да је П53 оформио заједничку посланичку групу са британском евроскептичном партијом УКИП. Још једном, септембра 2017. Покрет ће покушати да уђе у коалицију са либералима, али ће их они опет одбити. Након избора маја 2019. Покрет је у групи неуписаних где има други највећи број посланика, после Брежит партије Најцела Фараца која има 29 посланика у актуелном сазиву ЕУ парламента.

Након избора за ЕП, П53 има 14 посланика након 17,06 одсто гласова, што је пропорционално пад од 4,1 одсто у односу на изборе за ЕП одржане 2014. године.

Перспектива

Промена политике Лиге за север која се трансформисала у Лигу, довела је до јаснијег профилисања на десници, што је оставило мањи број бирача на клоњених десним темама за Покрет. Заправо Лига је преузела значајан број бирача, десничарских евроскептика који су могли да гласају за Покрет због нејасног идеолошког профила.

За ове изборе Покрет пет звезда истиче важност омогућавања референдума и на нивоу Уније, чиме се дезавуише изворна идеја о слабљењу ЕУ. Осим тога, Покрет наставља са

Према последњим истраживањима, а сагласно вишемесечним истраживањима Покрет пет звезда има трећу по бројности подршку на италијанској политичкој сцени са у просеку нешто више од 17 одсто подршке. (Термометро политико-Termometro politico).

Лига

Лига настаје 1989-1990. као унија шест аутономашких покрета на северу Италије и у Тоскани у оквиру почетка кризе дотадашње прве републике. До 2012. партију предводи Умберто Боси (Umberto Bossi) који је давао доминантно аутономистички и повремено сепаратистички тон политици странке. Најве-

²⁰ Continuare per cambiare, <https://continuarexcambiare.it/programma/>

ћи успех постигао је на почетку каријере када је Лига севера (како се тада звала) 1992. добила 8,6 одсто гласова (Представнички дом) тј. 8,2% за Сенат. Након кратког председавања Роберта Маронија, и неуспеха на изборим 2013. са 4,08 (Представнички дом) и 4,33% гласова (Сенат) Марони бива изазван. Тада на интерним изборима са 82 одсто подршке партију преузима млађани Матео Салвини (1973-). Већ следеће године почиње полако да расте популарност партије, која на европским изборима 2014. осваја 6,2% гласова и пет евро посланика. Представници Лиге у Европарламенту заједно са француским Националним фронтом формирају *Покрет за Европу нација и слобода* коме приступа и аустријска Партија слобода. После поновног успеха на унутрашњим изборима за шефа странке (генералног секретара), Салвини и његов тим мењају делимично визуелни идентитет и избацују реч север из имена странке. Од децембра 2017. постоји само *Лига*.

На изборима за италијански парламент марта 2018. Лига је задобила поверење 17 одсто гласача, а након формирања коалиционе владе (у којој има пет министара) и испуњавања изразито десничарских тачки програма: заустављање нерегуларне имиграције, иницијатива за право на самоодбрану, уништавање илегалних насеља (мисли се на ромске кампове), борба против организованог криминала и припрема Закона који су усмерени на очување живота, смањење подстицаја за развод и слично, Лига је добила још већу подршку на наредним локалним изборима фебруара 2019. (Абруцо, Молизе, Сардинија).

Према последњим истраживањима, пред ЕУ изборе, која никада нису давала много шансе евроскептицима, Лига је требало да има 30-32% подршке, наводно са тенденцијом пада.²¹

Провокације у предизборном процесу су биле бројне. За разлику од српске демократије у Италији већина медија критикује владу (власт некад није исто што и влада), па чак и државна телевизија. Тужилаштво је најављивало припреме за предистражне радње против Матеа Салвинија.²² Осим тога, гувернер Ломбардије Атилио Фонтана је осумњичен за коруптивне радње, јер је наводно могао да има учешћа у запошљавању једне жене која је имала плату 1000 евра, а за коју је замољен да интервенише, наводно у замену за 30,000 евра. На основу онога што је тада изашло у јавност једини доказ је да су два човека замолила њега да то уради, а нема никакве одлуке или потеза самог гувернера који би указао да он има нешто са њеним запослењем.²³ Следила су масовнија хапшења лица оптужених за корупцију и за организовани криминал.

Матео Салвини је увече 14. маја на првом програму државне Радио телевизије Италије (РАИ) у емисији *Порта а Порта* (*Porta a Porta*), позвао Италијане да гласају на изборима да би „мењали Европу”. Он је указао да се на тим изборима не гласа толико за странке, мислећи на националне програме, већ за то шта и како треба да ради Унија.

²¹ “Ultimi sondaggi elettorali, elezioni europee: chi vincerà i dati finali”, *Termometro politico*, 10/05/2019, https://www.termometropolitico.it/1427976_ultimi-sondaggi-elettorali-elezioni-europee.html приступ: 10/5/2019.

²² <https://www.nextquotidiano.it/inchiesta-direttiva-anti-ong-salvini-alan-kurdi/>

²³ *Libero Quotidiano* 15 Maggio 2019, <https://www.liberoquotidiano.it/news/politica/13462629/vittorio-feltri-congiura-contro-matteo-salvini-domina-italia-accusa-magistratura-luigi-di-maio-m5s.html>

Лига је за изборе спремила документ о циљевима које намерава да спроведе заједно са Покретом начијем је челу Марин ле Пен и другим странкама деснице у чланицама Уније, са којима ће после избора оформити парламентарну групу Идентитет и демократија. У документу се наводи да је потребно повратити суверенитет национални државама и успоставити Европу нација, с тим у вези је и залагање за измену економских политика и повратак надлежности на државе, смањивање ограничења контроле дефицита и сличног уз залагање за прилагођавање економске политике потребама сваке чланице. Залажу се за заустављање неконтролисане имиграције и забрану обавезне редистрибуције, што је у нескладу са програмом П53.²⁴

Лига је на изборима за ЕП 2014. под именом Лига севера освојила 6,2 одсто гласова да би 2019. избила на убедљиво прво место у Италији са 34,3 одсто гласова. Тако је и број њених представника у ЕП скочио са 5 на чак 28 представника, па је италијанска странка постала и највећи партнер у парламентарној групи у којој је и француска Национално окупљање.

Странке опозиције

Форца Италија- Напред Италија

Форца Италија (ФИ) Силвија Берлусконија, настаје 1994. као модернија странка десног центра која треба да наследи Демокришћанску партију али у новим околностима. Сам назив странке је слоган Демокришћана из 1987. године.²⁵ Након утапања у конгломерат народ слободе 2009. Године странка је привремено нестала. Међутим, годину и по након губитка власти, Берлускони са Антониом Тајанијем поново оснива Напред Италију. Ова странка је на изборима за европарламент 2014. освојила 16,8% гласова и задобила 13 посланика од којих је до избора 2019. остало 11. Чланови су Народне странке Европе (Partito popolare europeo) у европарламенту.

На прошлогодишњим парламентарним изборима освојили су 14-14,4% гласова (4.590.000) и постали четврта снага у скупштини и у сенату. Њихова сенаторка Марија Елизабета Алберти Казелати (Maria Elisabetta Alberti Casellati) је председница италијанског Сената.

Према истраживањима странка се и поред бројних скандала и оптужби за корупцију налазила на око 9,5% подршке, што је невероватно с обзиром на хапшења бројних функционера странке током маја.²⁶ Након избора остали су са 8.8 одсто гласова и 7 посланика у ЕП, и даље у оквиру групе Народњака.

²⁴ <https://www.money.it/Lega-programma-elezioni-europee-2019-Salvini> и <https://www.leganord.org/lo-statuto-della-lega-nord/category/1-il-movimento?download=1454:programma-matteo-salvini>

²⁵ "Dc, Forza Italia", *Archivio spot politici*,

<http://www.archivispolitici.it/dettaglio.spot.php?idspot=109> приступ: 15/5/2019.

²⁶ На пример: "Tangenti, 28 arresti a Milano: anche Tatarella e Altitonante di Forza Italia. "Finanziamento illecito a Fratelli d'Italia" ", Il Fatto Quotidiano 7 Maggio 2019, <https://www.ilfattoquotidiano.it/2019/05/07/tangenti-28-arresti-a-milano-anche-tatarella-e-altitonante-di-forza-italia-finanziamento-illecito-a-fratelli-ditalia/5158729/> приступ: 7/5/2019.

Демократска партија

Настала као фузија преобраћених комуниста и дела демохришћана и социјалдемократа, Демократска партија (ДП) је на наведеним изборима кандидовала и једну Албанку рођену у Тирани, која изјављује да се бори против Салвинија и његове политике „против мањина, и жена” (Церарта Бало - Gerarta Ballo)!²⁷ Ова боркиња против Салвинија није изабрана у ЕУ парламент.

Демократска партија је настала 2007. године, у европарламенту је у прошлом сазиву (2014-2019) имала 29 (првобитно 31) посланика, чланова Европске прогресивне левичарске странке. Били су на власти без избора у периоду 2011-2013. На изборима 2013. са 31 одсто гласова добијају већинску премију, у складу са тадашњим законом који је касније оцењен као неуставан. Међутим, убрзо по победи Демократе одстрањују политичаре који су предводили странку на изборима. На предлог Карла Де Бенедетија, експонента Ротшилда, медијског магната који је имао велику улогу у приватизацијама, партија бира градоначелника Фиренце за председника и за премијера Италије, Матеа Ренција.²⁸ Након усвајања низа савремених левичарских одлука, Закон о цивилним унијама, о вакцинама и слично, и залагања за промену Устава који би допринео суштински смањењу броја посланика и улоге семата, те пораза на референдуму (59 одсто изашлих гласало против), Ренци даје оставку. На изборима 2018. добили су свега 19 одсто гласова подршке. На изборима за ЕП 2019. добили су 22,7% гласова и укупно 19 европосланика.

Италијанска браћа

Странка Италијанска браћа (Fratelli d'Italia) настаје 20. децембра 2012. у оквиру Народа слободе, а као резултат распада странке и постепеног одвајања десног крила. Председница је од фебруара 2014. Ђорђа Мелони. Символ странке је тробојна ватра, исто као и својевремено Друштвеног покрета Италије (наследнице фашистичке партије).

У европарламенту је имала 2 посланика. Залаже се за промену ЕУ у конфедерацију и као и Лига против је сваког преношења суверенитета на Унију. Као и Лига залажу се за јединствену пореску стопу од 15 одсто за предузећа која запошљавају у Италији. За велике јавне радове, уз пропаганду против Немачке и Француске. За реформу банкарског система и поновно враћање банке Италије као државне. Траже забрану отуђења прве куће, и пренос престонице конфедералне Европе из бирократског Брисела у Рим или у Атину.²⁹

Према проценама имала је подршку 5,2% италијанских гласача, а добила је више од 6 одсто (6,44%) чиме је изненадила све процене.

²⁷ “Geri Ballo, la candidata albanese del Pd lancia la sfida: "Sono l'anti-Salvini"”, *Il Gironale*, <http://www.ilgiornale.it/news/politica/geri-ballo-candidata-albanese-pd-lancia-sfida-sono-lanti-1693648.html> приступ: 14/5/2019.

²⁸ “Renzi si toglie la maschera e si fa sostenere da Carlo De Benedetti”, *Il Signoraggio*, <http://www.signoraggio.it/renzi-si-toglie-la-maschera-e-si-fa-sostenere-da-carlo-de-benedetti/> приступ: 14/5/2019.

²⁹ “Il programma di Fratelli d'Italia per le elezioni europee 2019”, *Il Post* 8 Maggio 2019, <https://www.ilpost.it/2019/05/08/programma-fratelli-italia-elezioni-europee-2019/> приступ: 10/5/2019.

Закључак

Као што је једина чланица ЕУ у којој су на власти две евроскептичне странке, тако Италија остаје чланица којој убедљиво највећу подршку бирача има евроскептична десница (Лига). Избори за Европски парламент у тој земљи показали су изузетан раст подршке Лиги и уопште десници у Италији (види табелу 1.) као охрабрење да се спроведу обећане евроскептичне политике. Оно што је занимљиво, јесте да је након промене на врху ПД и кризе идентитета П53 дошло до мањег јачања странке левице и следствено слабијег резултата Покрета који је покренуо чувени Бепе Грило. Покрет пет звезда је на овим изборима био не само постидеолошки него се формално и даље представља као евроскептичан, мада са програмом који подразумева даље преношење овлашћења на ниво Уније.

Табела 1. Избори за ЕП у Италији 2014. и 2019. ³⁰							
Главне партије и листе, број посланика и проценат гласова							
година	странка	Лига	ДП	П53	ФИ	Италијанска браћа	Südtiroler Volkspartei (SVP) ³¹
2014		5 (6,2%)	31 (40,8)	17 (21,2%)	13 (16,8%)	/	1 (0,48%)
2019		28 (34,3%)	19 (22,7%)	14 (17,1%)	6 (8,8%)	5 (6,4%)	1 (0,5%)

Каснија истраживања јавног мњења о подршци партијама покажу наставак јачања Лиге и стагнацију ПД и П53 два месеца након избора за Е5 (види графикон 1). То додатно указује колико су избори за ЕП уствари битнији за националну политику.

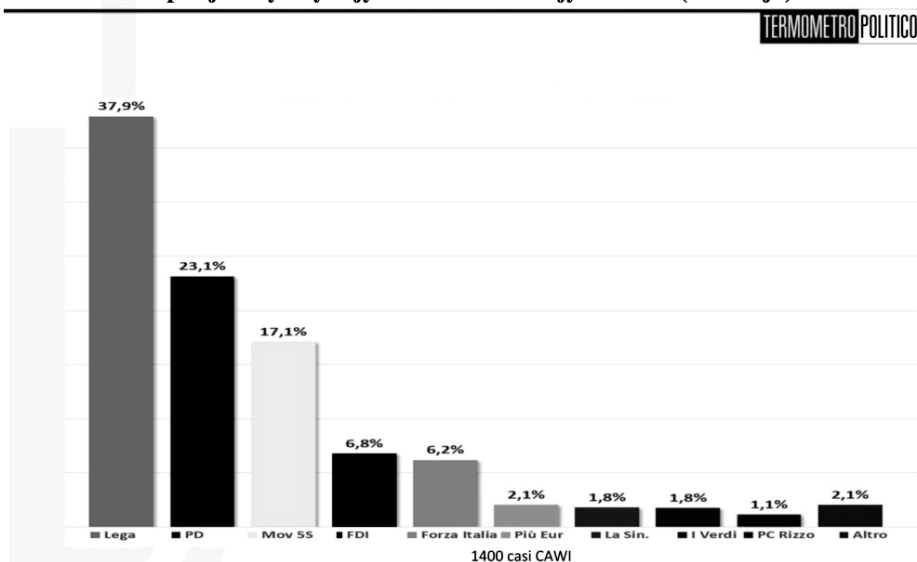
Све то укупно одсликава изразито незадовољство у Италији како левицом тако и функционисањем ЕУ и оставља још простора суверенистима да остваре кључна обећања. Ови резултати су такође довели до медијског притиска због измене односа снага коалиционих странака на власти, мада још није дошло до поделе владе.

Уосталом, показало се да странке које су тражиле више Европе, тј, даљу и дубљу ЕУ интеграцију у Италији имају све мању подршку.

³⁰ Табелу израдио Слободан Јанковић.

³¹ Партија мањине.

Графикон 1. Истраживање јавног мњења о подршци партијама у случају гласања од 22. јула 2019. (Италија)

Извор: Термометро политико (Termometro politico https://www.termometropolitico.it/1448014_sondaggi-elettorali-un-confronto-i-minority-report-degli-istituti-al-22-luglio-2019.html)

Литература:

1. Susi Dennison and Pawel Zerka, "Europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it", *ECFR* February 2019
https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_2019_European_election pristup: 30/04/2019.
2. Pawel Zerka, "Europe's underestimated young voters", *ECFR* 02nd May, 2015,
https://www.ecfr.eu/article/commentary_europes_underestimated_young_voters_elections pristup: 15/5/2019.
3. "Il programma di Fratelli d'Italia per le elezioni europee 2019", *Il Post* 8 Maggio 2019,
<https://www.ilpost.it/2019/05/08/programma-fratelli-italia-elezioni-europee-2019/> pristup: 10/5/2019.
4. Slobodan Janković, „Izbegličko-migrantska kriza: uzrok, posledice i smisao”, *Nacionalni interes*, Broj 1/2016 god. XII Vol. 25, str. 69-102.
5. Slobodan Janković, Branislav Đorđević, „Migracije u kontekstu krize na Balkanu i u Evropi”, u: *Balkanska migrantska ruta: između politike, prava i bezbednosti*, Institut za međunarodnu politiku i privredu 2017, str. 363-380.
6. Bojan Kovačević Skrivena evropska revolucija i njen zakasneli Berk, u: Slobodan Samardžić, Ivana Radić Milosavljević (ur.), *Evropska unija: nove i stare dimenzije krize*, Beograd 2017.

7. Maja Kovačević, “Višedimenzionalnost Saveta Evropske unije”, *Godišnjak FPN* 2009, br. 3, str. (507-516) 508.
8. Maja Kovačević, “Opadanje moći inicijative evropske komisije”, *Godišnjak FPN*, Godina V, br. 6, decembar 2011, str. 313-325.
9. Nicola Lupo, “The 2019 European Parliament elections: politically crucial, but without clear institutional effects”, *Reconnect*, February 27, 2019, <https://reconnect-europe.eu/blog/lupo-elections-institutionaleffects/> pristup: 20/05/2019.
10. *Movimento cinque stele*, <https://www.movimento5stelle.it/programma/wp-content/uploads/2018/02/Esteri.pdf> pristup: 14/5/2019.
11. Prof.ssa Barbara Prevital, Appunti di diritto/storia, https://www.acairoli.it/attachments/article/415/Istituzioni_UE_1.pdf pristup: 14/05/2019.
12. Slobodan Samardžić, “Evropska unija između krize i dezintegracije”, *Pravo i društvo*, 2012/1, str. 9–26.
13. Slobodan Samardžić i Ivana Radić Milosavljević (prir.), *Evropski građanin u vremenu krize*, Zbornik radova, Beograd : Fakultet političkih nauka, 2014, str. 250.
14. Slobodan Samardžić, “Evropska unija nije građansko društvo – ispitivanje kategorije građanstva u sistemu Evropske unije”, u: Slobodan Samardžić i Ivana Radić Milosavljević (prir.), *Evropski građanin u vremenu krize*, Zbornik radova, Beograd : Fakultet političkih nauka, 2014
15. Andrea Turco, “Sondaggi politici Viacom: i giovani credono nell’Europa”, *Termometro politico* 15/05/2019, https://www.termometropolitico.it/1429678_sondaggi-politici-viacom.html pristup: 15/5/2019.
16. “Ultimi sondaggi elettorali, elezioni europee: chi vincerà i dati finali”, *Termometro politico*, 10/05/2019, https://www.termometropolitico.it/1427976_ultimi-sondaggi-elettorali-elezioni-europee.html pristup: 10/5/2019.

SPAGETTI EUROPEAN ELECTIONS

Summary: In five chapters of this paper, author analysed elections for EU Parliament, held in Italy in May 2019. In introductory part Jankovic highlights the importance of Italy as a member for EU, and claimed the degree of importance of the elections. In the next chapter he describes the unique role of EU Parliament and particularities of Italian political scene compared to other EU member countries. Brief presentation of Italian political parties, their history, election programme and results are presented in next two paragraphs. Janković used content analysis, political analysis and description. In final chapter Janković assesses the assumption on the importance of elections for EU Parliament, as a testing ground for internal political situation, and only secondary as an opportunity for broader opinion of the nation on EU situation.

Key words: Elections for EU Parliament, Italy, Lega, 5 star movement, Democratic Party, European Union

МИЛАН ИГРУТИНОВИЋ*
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(492+493+436.9)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобрен: 12.09.2019

Страна: 101-116

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У ЗЕМЉАМА БЕНЕЛУКСА**

Сажетак: Поред географске блискости, три земље Бенелукса често имају улогу посредника и земаља компромиса на нивоу Европске уније. Тако политичари ових земаља имају високу проходност на више функције у Унији, па су чак три политичара из ових земаља на овим изборима били носиоци листа испред својих група. Поред тога, овим земљама је заједничка фрагментација бирачког тела и парламентарне снаге странака, што је једна од одлика која ће нужно обележавати и рад новог састава Европског парламента и Европске комисије после избора 2019. Резултати избора су донели нека изненађења и благо престројавање на десници, пре свега у Холандији.

Кључне речи: избори, Европски парламент, Холандија, Белгија, Луксембург, 2019.

Увод

У тренутку избора за Европски парламент маја 2019. године, све три земље Бенелукса – Холандија, Белгија и Луксембург – су имале владе са премијерима из либералних странака, у углавном разнородним коалицијама. Из најмање од њих је на сцени одлазећи председник Европске комисије, а из друге две су дошла три носиоца паневропских партијских листа на актуелним изборима.

У Холандији су европски избори дошли два месеца након регионалних избора тако да су се кампање настављале једна на другу. У Белгији су федерални и локални избори одржани истог дана када и европски и саме европске теме су биле донекле загушене државним. Само су у Луксембургу европски избори одржани релативно удаљени од осталих избора. Укупна величина ове три земље није толика да би резултати могли битно утицати на укупне, или бити посебан путоказ укупних токова политике на европском континенту.

* milan.igrutinovic@ies.rs

** Овај текст је настао као део пројекта Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције и идентитет који под бројем ОН179014 финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Изборна кампања и резултати у Холандији

Оквир избора за Европски парламент у Холандији одређен је готово деценијском премијерском позицијом Марка Рутеа (Mark Rutte) и његове Народне партије за слободу и демократију (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie - ВВД) као стожера владајућих коалиција од 2010. године. Од последњих парламентарних избора марта 2017. године та коалиција је постала сложенија него раније, и чине је још две странке десног центра: Хришћански демократски апел (Christen-Democratisch Appèl - ЦДА) и Хришћанска унија (ChristenUnie - ЦУ), те либерални Д66 (Democraten 66). На европском партијском нивоу чланице ове коалиције су чалнови два табора: ВВД и Д66 су чланице Алијансе либерала и демократа у Европи (АЛДЕ), док су ЦДА и ЦУ чланице Европске народне партије (ЕПП). Хришћанска унија је своју међународну афилијацију пребацила у ЕПП након ових избора, напустивши групу Европских конзервативаца и реформиста (ЕЦР).

Опозициона сцена се може груписати у три целине. Прву чине десне странке, супротстављене власти по питању односа према Европској унији и односу европско - национално, питању миграната и варијететима културних и идентитетских питања. У Другом већу холандске Генералне скупштине¹ најјача десна опозициона странка је Партија за слободу (Partij voor de Vrijheid - ПВВ) под вођством свог оснивача Херта Вилдерса (Geert Wilders), некадашњег члана ВВД који се етаблирао у холандској политици понајвише на питању односа према исламу у широком смислу, од потенцијалног чланства Турске у ЕУ до улоге ислама у домаћој политици. Током претходних десетак година ПВВ је често била и најпопуларнија странка у Холандији, али осим краткотрајне подршке мањинској Рутеовој влади 2010-11. године њен статус је био и остао опозициони. ПВВ је претрпела фактички пораз на последњим регионалним изборима марта 2019. године од стране нове десне странке, Форума за демократију (Forum voor Democratie - ФвД) под вођством Тијерија Бодеа (Thierry Baudet). На крајњем десном крилу демохришћанског спектра налази се Реформистичка политичка партија (Staatkundig Gereformeerde Partij - СГП), најстарија партија у Холандији са непрекинутим трајањем и заснована на калвинистичком традиционализму. Она је блиска Хришћанској унији и на претходним изборима за Европски парламент 2014. године су биле у коалицији, али на државном нивоу у опозицији.

Лева опозиција се састоји од социјалистичких, социјал-демократских и еколошких партија. Највећа међу њима је Партија рада (ПвдА) под вођством Франса Тимерманса (Franciscus Timmermans), потпредседника Европске комисије у мандату Жан-Клод Јункера (Jean-Claude Juncker) и носиоца листе Партије европских социјалиста за изборе 2019. године. Партија рада је трпела неколико

¹ Холандска скупштина је дводомна. Прво веће (горњи дом, сенат) чини 75 представника изабраних на провинцијалном нивоу (12 провинција у метрополи и три са Кариба). Друго веће (доњи или заступнички дом) чини 150 посланика изабраних са партијских листа по пропорционалном принципу и уз природни цензус за тај број посланика ($100/150 = 0,66\%$).

изборних пораза на националном нивоу, посебно 2017. године када је кажњена од својих бирача због коалирања са Рутевим либералима и када је са 38 спала на 9 мандата у Другом већу скупштине. Нови пораз је претрпела и на регионалним изборима марта 2019. године али је на европским изборима у мају приредила највеће изненађење избивши на прво место у Холандији. Лево од ње је позиционирана Социјалистичка партија (Socialistische Partij - СП), изворно комунистичка-маоистичка странка из 1970-их, и која је претекла Партију рада по броју мандата на изборима 2017. године. Она ипак није имала успеха на европским изборима ни 2014. ни 2019. године нити има устаљену афилијацију на европском нивоу. У овој групи партија се налазе и Зелено-леви (GroenLinks - ГЛ), важна странка коалиције зелених на европском нивоу (Зелени – Европска слободна алијанса – Г-ЕФА). Један од њена два највиђенија политичара, поред председника странке Јесија Клавера (Jesse Klaver) је Бас Ајкхаут (Bas Eickhout), који је један од двоје носилаца листе европске коалиције Г-ЕФА на изборима 2019. године. Странка има снажан раст неколико последњих година и највише је поправила свој парламентарни положај 2017. године добивши 14 након 4 мандата.

Трећа група опозиционих странака су оне фокусиране на поједина друштвена питања. Ту можемо убројати 50плус (50PLUS) која заступа интересе пензионера у социјалном смислу, потом Партију за животиње (Partij voor de Dieren - ПвдД) која заступа права животиња. Обе партије су имале релативног успеха претходних година, и обе су успеле на изборима за Европски парламент 2019. да освоје по један мандат. Поред њих на изборима је учествовала и странка Денк (Denk) која заступа права досељеника у Холандији (на челу су јој парламентарци турског порекла), другачије приступе друштвеној интеграцији кроз заговарање прихватања од стране традиционалног друштва. Денк није успела да добије довољно гласова за мандате у Европском парламенту, нити је раније имала посланика будући да је основана 2015. године.

Како је већ речено, у Холандији су марта 2017. године одржани избори за доњи дом парламента, после којих је уследило шест месеци сложених преговора за формирање владе где је Руте успео да измени коалицију и остане на власти. Ти избори су били више праћени него они претходни зато што су се одржали након брегзита и након избора Доналда Трампа (Donald Trump) за председника САД 2016. године, а мало пре председничких избора у Француској. Значајан део Западних медија је и изборе у Холандији сврстао у изборе на којима ослабљени центар трпи ударце радикалне деснице, коју је у Холандији тада углавном представљао Херт Вилдерс.

Једна од линија Рутеове одбране од напада са десна је била та да је његова власт представљала „добру врсту популизма“ наспрам „лоше врсте“ коју је симболизовао Вилдерс и растући Форум за демократију (Meeus, 2019). Форум за демократију је под вођством Бодеа до почетка 2019. постао практично водећа снага десне опозиције. Они су дошли у центар пажње холандске јавности када су 2016. постали водећа снага иза организације (необавезујућег) референдума о ступању на снагу споразума о асоцијацији између Европске уније и Украјине. Упркос испод половичне излазности, резолутно „не“ на том рефе-

рендуму је донекле одложило усвајање тог споразума и послало сигнал да се на Форум мора рачунати као на озбиљну снагу која поред скептицизма ка спољној политици Уније уз тврдње о њеној инхерентној недемократичности, поседује и организационе способности и ентузијазам присталица. Шта је то што разликује Форум од Вилдерсовог ПВВ-а? У политици, Форум је нешто блажи у својој анти-исламској реторици, иако је спремно окривио „мекану“ мигрантску политику власти за једну пуцњаву и троје страдалих за које је био крив човек турског порекла, непосредно пред пролећне провинцијалне изборе; на широком фронту се противи надлежностима ЕУ и начелно подржава право Холандије за излазак из ЕУ („нексит“) иако не заговарају то као главно питање. Оно што им је донело растућу популарност је можда најпре наступ и стил. За разлику од затвореног и неприступачног Вилдерса, Тијери Бодје користи све медијске линије за свој наступ, поседује високо формално образовање и не бежи од ауре интелектуалца нити се поставља као анти-елитиста (Schaart, 2019).

Пред европске изборе се кристалисала и подела између Рутевих либерала и нарастајућег Форума по питањима односа Холандије и ЕУ. Тијери Бодје је наступио отворено и фронтално, истичући да је он „идеолошки против ЕУ, против заједничког тржишта, против отворених граница, против евра, против целе те ствари“ (Schaart, 2019). Носилац листе Форума за европске односе је био Дерк Јан Епинк (Derk Jan Eppink), новинар који је неко време радио у институцијама ЕУ у Бриселу, о чему је написао две врло критичне књиге које су га позиционирале као једног од најпознатијих инсајдерских критичара Уније. Епинк је у кампањи наглашавао либералну и анти-зелену црту Форума – „сви желе више ЕУ, ми желимо мање ЕУ“, „ФвД се залаже за слободу, да људи доносе своје одлуке. Кажу нам да не смемо више да једемо говеђе месо, да туширања морају кратко да трају, да су дизел возила ђаволи на точковима“ (Henley, 2019). Форум је, суочен са растом популарности ЕУ међу холандским грађанима (86% за останак у ЕУ - van Willigen, 2019) а што је била последица брегзита и превирања у британској политици након 2016, донекле умањио своју реторику о потреби изласка Холандије ЕУ и нису јасно заговарали ни излазак ни референдум о томе током кампање. Док је критиковао ЕУ као „недемократски хаос“, Бодје је истицао важност Европе као цивилизацијског концепта „који је сада у рушевинама“ и предности европске сарадње али ослоњене на националне државе како би се изашло „из хаоса“ (Pieters, 2019a; Kleinpaste, 2019). Пасивизација Форума по питању јасног опредељења за „нексит“ је послужила Рутеу да сам појача реторику по том питању, оптужујући Форум да жели да Холандија напусти ЕУ уз навођење бројних негативних последица тог корака. „Европа није савршена, али не можемо да јој окренемо леђа“, говорио је Руте, називајући Бодјеве идеје о напуштању Уније „чудноватим измишљотинама, заснованим на дивним теоријама које су неком пале напамет на неком тавану“ (Pieters, 2019b). Истовремено, Рутева партија је са два десна члана коалиције (ЦДА и ЦУ) гласала у Доњем дону за предлог да се из ЕУ уговора избаци термин „све ближа унија“ (ever closer union), наглашавајући пожељно ограничавање надлежности Уније и трансфер моћи ка националним државама.

Министар финансија из ЦДА, Хоекстра (Wopke Hoekstra) је изјавио да је време да се „ЕУ погледа у огледало“ кад не може да привуче земље као што су Норвешка, Швајцарска и Британија, и када Шведска и Данска не желе да буду део еврозоне (Слерре, 2019b). Владајућа коалиција је тако градила простор да са једне стране критикује ЕУ до мере до које она жели, а са друге да подржава постојање ЕУ, све контрирајући оснаженој десној опозицији.

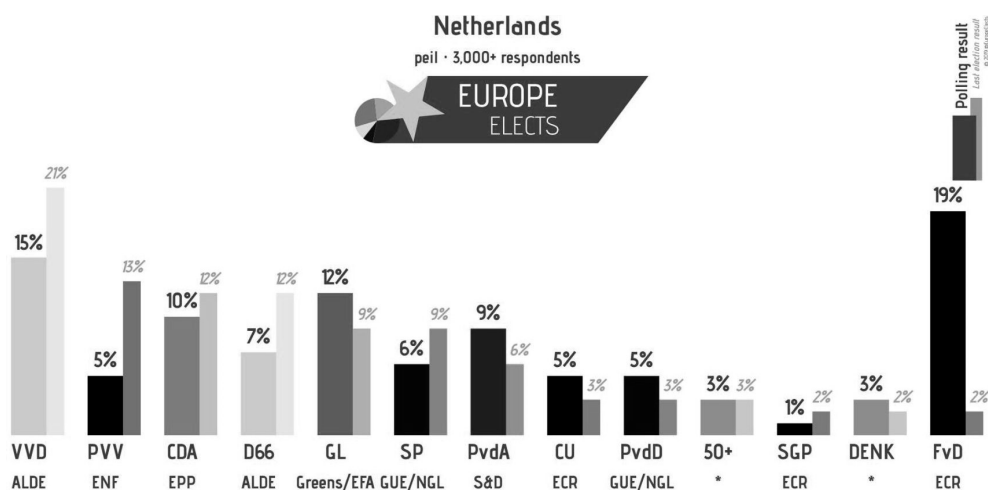
Руте је током кампање стално понављао неколико основних теза, да се ВВД залаже за мање надлежности Брисела који би морао брже да доноси и ефикасније да спроводи одлуке, за чвршћу контролу спољних граница и потпуно пресецање ланаца нелегалне миграције. Хришћанска унија је имала сличан однос према ЕУ и мигрантском питању али уз наглашавање хришћанске компоненте Европе, за сарадњу али без супердржаве у Бриселу. Други коалициони партнер, ЦДА, се залагао да ЕУ кључно води политике спољне безбедности, климатских промена, енергетике, мигрантске политике и економске стабилности, уз већу сарадњу група држава унутар ЕУ уједињених по питањима од заједничког интереса. Д66 је традиционално странка која заговара ширење надлежности ЕУ уз унутрашњу демократизацију. У овој кампањи су тражили веће надлежности за Европски парламент у односу на Европски савет и Комисију, те јачање заједничких политика миграција, енергетике, заједничке одбране, унутрашње безбедности против транснационалног криминала те заједничку пореску политику. Такође, они су једна од ретких партија у ЕУ која устањено заговара да ЕУ буде стални члан Савета безбедности УН те да јединствено заступа чланице у Светској трговинској организацији, Међународном монетарном фонду и Светској банци (Pieters, 2019a).

Вилдерсова ПВВ је држала нешто тврђу линију него Бодеоов Форум. Они су јасно тражили напуштање ЕУ и еврозоне, критикујући владу јер учествује у економском поретку који је отворио границе Европе мигрантима и који троши новац на земље Јужне Европе. ПВВ је понудио најкомплетнији програм суверенизације Холандије на овим изборима. Са леве стране, Зелено-леви су углавном причали о еколошким темама, с обзиром да су и чланови Зелене коалиције на ЕУ нивоу. Обновљива енергија и широко доступни и пан-европски јавни транспорт су били основне тачке њиховог програма, док се по питању функционисања ЕУ тражила већа транспарентност кроз институције, увођење транснационалних листа ради развоја демократије на ЕУ нивоу те смањење прага за гласање на 16 година. Социјалисти су понудили најрадикалнији програм реформи институција ЕУ, тражећи да се укине Комисија те да земље директно шаљу своје предлоге ојачаном Европском парламенту на усвајање, уз смањивање надлежности ЕУ и преполовљавање њеног буџета. Они су такође супротстављени идеји ЕУ као супердржаве па и ЕУ као заједничке владе. Партија рада је тражила мање реформе ЕУ, кроз увођење већинског принципа гласања и одлучивања ради веће ефикасности, фиксирање локације Парламента уместо путовања између Брисела и Стразбура. Франс Тимерманс је током кампање у први план често стављао питање климатских промена, тврдећи да су за то питање сва остала питања повезана. ПвдА је практично једина холандска партија која је предлагала већу улогу ЕУ у креирању позитивних социјалних промена,

опорезивању великих компанија и уопште праведнијој расподели економских добитака на нивоу ЕУ (Pieters, 2019a; Cokelare, 2019).

Резултати избора су донели значајно изненађење у виду релативне победе Тимермансове ПвдА, која је прошла знатно боље од очекивања и најава анкета. Два су главна разлога за то. Прво, Франс Тимерманс је лично, као „шпиценкандидат“ европских социјал-демократа био веома активан и у Холандији и на ЕУ нивоу, и чини се да је успео да подигне профил странке кроз ту позицију. Друго, ПвдА је успела да поврати део разочараних бирача, нудећи јасније профилисану понуду у односу на либерале и десни центар, и успела и да се профилише као контратежа – барем на ЕУ нивоу – укупној динамици односа између десног центра и крајње деснице која је фундаментално обележавала холандску политику задњих неколико година. Такође, нешто већа излазност на овим изборима – 41,9% у односу на очекивања па и у односу на претходне изборе (37,2% у 2014) изгледа да је дошла кроз већи одзив бирача за ПвдА. Посебно изненађење је лоше изборни резултат Вилдерсовог ПВВ-а који није прошао природни цензус а тиме није освојио мандат у Европском парламенту, поткрепљујући тиме тезу о престројавању гласача деснице од Вилдерса ка Бодеу, који је узео три мандата, лошије од очекиваног након регионалних избора.

Слика 1: Упросечене вредности анкета пред изборе у Холандији.²

² Europe Elects - <https://europeelects.eu/european-union/netherlands/>

Слика 2: Резултати избора у Холандији.

Избори за Европски парламент 2019. у Холандији (26 мандата по изборној расподели)				
странка	број посланика 2014.	европска афилијација 2014.	број посланика 2019.	европска афилијација 2019.
Партија рада (ПвдА)	3	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)	6	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)
Народна партија за слободу и демократију (ВВД)	3	Алијанса либерала и демократа у Европи (АЛДЕ)	4	Обновимо Европу (АЛДЕ)
Хришћански демократски апел (ЦДА)	5	Европска народна партија (ЕПП)	4	Европска народна партија (ЕПП)
Форум за демократију (ФвД)	странка није постојала		3	Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР)
Зелени-леви (ГЛ)	2	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)	3	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)
Демократе 66 (Д66)	4	Алијанса либерала и демократа у Европи (АЛДЕ)	2	Обновимо Европу (АЛДЕ)
Хришћанска унија (ЦУ)	1	Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР)	1	Европска народна партија (ЕПП)
Реформистичка политичка партија (СПП)	1	Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР)	1	Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР)
Партија за животиње (ПвдД)	1	Европска уједињена левица - Нордијска зелена левица (ГУЕ-НГЛ)	1	Европска уједињена левица - Нордијска зелена левица (ГУЕ-НГЛ)
50плус	0		1	Европска народна партија (ЕПП)

Изборна кампања и резултати у Белгији

Кампања за изборе за Европски парламент у Белгији се одвијала паралелно са кампањом за федералне и за регионалне изборе, који су одржани истог дана, 26. маја. Сложени управни систем (шест парламената) и важност језичких разлика су генерално условили и расцепканост партијског спектра и сложене коалиције као начин управљања земљом³. За почетак, морамо уочити да кроз језичку поделу функционишу идеолошки блиски „парови“ странака. Франкофона Социјалистичка партија (Parti socialiste - СП) и фламанска „дру-

³ Белгијски федерални парламент је дводомни, и чине га Представнички дом (150 представника) и Сенат (60 сенатора). Представнички дом се бира преко 11 изборних (језичких) округа: пет фламанских, пет валонских и један двојезични, пропорционално по популацији.

гачија“ Социјалистичка партија (Socialistische Partij Anders – Сп.а) су настале из поделе некад јединствене Социјалистичке партије Белгије, крајем 1970-их. Слично том распаду на две језичке фракције, некада уједињени демохришћани од краја 1968. функционишу кроз две партије десног центра, франкофони Хуманистички демократски центар (Centre démocrate humaniste – цдХ) и фламанске Хришћанске демократе и Фламанце (Christen-Democratisch en Vlaams – ЦДиВ), која је у традиционално била највећа појединачна фламанска партија. Трећа партија из некада јединственог блока је германофона Хришћанска социјална партија (Christlich-Soziale Partei – ЦСП) која стабилно заступа бројчану малу немачку заједницу лоцирану на истоку провинције Лијеж, уз немачку границу. Иако нису потекле из исте партије, франкофони Реформистички покрет (Mouvement Réformateur - МР), под вођством тренутног премијера Шарла Мишела (Charles Michel) има свог фламанског „пара“ у Отвореним фламанским лигбералима и демократама (Open Vlaamse Liberalen en Democraten – Опен ВЛД), чији је – и на европском нивоу – најпознатији политичар Ги Верхофштат (Guy Verhofstadt), један од лидера листе АЛДЕ на изборима за Европски парламент и вођа те групације у текућем сазиву. Зелене партије су такође организоване по језичком принципу: франкофони Еколо (Écologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales) и фламански Зелени (Groen). Ових девет партија у четири сада већ стандардне групације (социјалдемократске, демохришћанске, либералне и зелене) обично представљају највећи део бирачког тела Белгије.

Међутим, политичка сцена у Фламанији је задњих година под притиском раста регионалних, ексклузивно фламанских партија које суштински заговарају мирну сепарацију свог региона од Белгије. Прва међу њима је Нова фламанска алијанса (Nieuw-Vlaamse Alliantie, Н-ВА) која на европском нивоу припада групи ЕЦР, а залаже се за супсидијарност и конфедерализам на европском нивоу, поред регионализма и конфедерализма (као корака ка сецесионизму) на белгијском нивоу, док је неки аутори обележавају као националистичку, популистичку, неолибералну и конзервативну партију (Abts et al, 2019, p. 854-855). Последњих неколико година она је, по резултатима и анкетама, углавном најјача појединачна партија у Белгији (Clerpe, 2019a). Од 2014. до 2018. године била је део владајуће коалиције са Мишеловим Реформистичким покретом, фламанским либералима и демохришћанима, а напустила је владу крајем 2018. због супротстављања белгијском потпису на Декларацији из Маракеша (Глобални споразум о миграцијама) будући да је њена политичка позиција везана за чвршћу контролу спољних граница Уније и прекид илегалне миграције, по чему је оштро критиковала и ЕУ. Друга снага фламанске деснице је Фламански интерес (Vlaams Belang - Фл. Беланг), чији је значајан успех на локалним изборима октобра 2018. најавио и добар резултат на тројним мајским изборима 2019. Поред фламанског сецесионизма који укључује и „флексит“ – излазак Фламаније и из ЕУ (Boylan, Turkina, 2019, p. 6), Фламански интерес се залаже за тврђи став према мигрантима и мигрантској политици, нулту толеранцију у примени закона чији су прекршиоци често мигранти (ситне крађе, улична препродаје дроге) и активнију укљученост државе у борбу против исламског те-

роризма. Објашњавајући растућу популарност Фламанског интереса, њен лидер Том ван Грикен (Tom Van Grieken) је отворено истакао да је партија посебно популарна код млађих гласача из једноставног разлога: „имали смо терористичке нападе и велику мигрантску кризу“ (Ceruleus, 2019). Треба истаћи и да је Фл. беланг потрошила два пута више новца на кампању преко друштвених мрежа него што је то урадила Н-ВА као појединачно највећа белгијска партија (Ceruleus, 2019). Изузетак од свих побројаних партија, по томе што оперише на целој територији и није језички подељена је Радничка партија Белгије (Partij van de Arbeid van België; Parti du Travail de Belgique), левичарска чланица ГУЕ-НГЛ на европском нивоу.

Напуштање владајуће, тзв. шведске коалиције (плава боја за Н-ВА, жута за две либералне партије, и крст за ЦДиВ) од стране Н-ВА је показала снагу мигрантског питања у домаћој белгијској политици, која се пренела и на европску политику, дајући на значају питању заштите спољних граница и унутрашње безбедности. Поред тога, школске акције о еколошким проблемима од краја 2018. су добиле на политичком значају све до самих избора, и за две зелене странке и мањим делом левицу су представљали додатни начин да профилу своје политике. Исто тако, социјално мотивисани штрајкови од почетка 2019. године и посебно генерални штрајк од фебруара су били усмерени против неолибералних мера Мишелове владе и допринели су укупно слабом резултату и његових и Верхофстатових либерала на сва три мајска избора. Чини се да се Радничка партија најбоље снашла у тим околностима, форсирајући чврст синдикални приступ штрајковима и шаљући неколико кључних порука: да ће њихови парламентарци приходовати само део плате колика је и просечна радничка плата у Белгији, да ће давати приоритет јавном сектору као сервису грађана, те да ће се борити против ушанчених корпоративних интереса у ЕУ (Broder, 2019).

Партија Фламански интерес је направила озбиљан резултат на сва три избора 26. маја, показујући јачи искорак фламанских гласача у десно, будући да је и Н-ВА остварила солидан резултат, мада на европском нивоу не као 2014. године јер је изгубила један мандат. На федералном нивоу су узеле збирно око 43% фламанских гласова (Н-ВА 24,8% и Фл. беланг 18,6%) и по три мандата у Европском парламенту. Фламанске партије владајуће коалиције су узеле збирно тек 28,5% на федералним изборима и по два мандата у Европском парламенту. Франкофони социјалисти су остали појединачно најјача партија у свом језичком корпусу, са 26,2% на федералним изборима и два мандата у ЕП. Дobar резултат обе зелене странке, посебно Еколоа у Бриселу, им је омогућио три мандата у ЕП (Brzozowski, 2019). Укупно узев, приметна су два различита тренда. У фламанском корпусу јача десни, сецесионистички блок уз слаб либерални и десни центар и сасвим слабу левицу. Лидер Н-ВА и градоначелник Антверпена, Барт де Вевер (Bart De Wever), је на вече саопштавања изборних резултата изјавио „краљу ће требати велика кутија парацетамола, оних јачих“ (Verschelden, 2019), алудирајући на снагу две партије које се у суштини залажу за сецесију фламанског дела државе. Око Вл. беланга је до сада био подизан „санитарни кордон“ јер практично нико није желео са њом да

сарађује кроз коалиције. Њен раст донекле одговара и Н-ВА јер се она сада може приказати као неизбежни фактор белгијске политике; већ је била у претходној влади из које је изашла својом вољом и на основу својих ставова а који поред Ф. беланга делују умерено и прихватљиво за остале актере (Brzozowski, 2019). Са друге стране, у франкофоном корпусу је ојачала левица, уз очување позиција социјалиста као појединачно најјаче партије и уз раст Радничке партије и зелених. Мишелови либерали и опозициони демохришћани су претрпели јасне иако не посебно драматичне поразе.

Слика 3: Резултати избора за Европски парламент у Белгији.

Избори за Европски парламент 2019. у Белгији (21 мандат по изборној расподели)				
странка	број посланика 2014.	европска афилијација 2014.	број посланика 2019.	европска афилијација 2019.
Нова фламанска алијанса (Н-ВА)	4	Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР)	3	Европски конзервативци и реформисти (ЕЦР)
Фламански интерес (Фл. Беланг)	1	Европа нација и слобода (ЕНФ)	3	независни
Социјалистичка партија (ПС) - франкофона	3	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)	2	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)
Фламаски либерали и демократе (Опен ВЛД)	3	Алијанса либерала и демократа у Европи (АЛДЕ)	2	Обновимо Европу (АЛДЕ)
Хришћански демократи и Фламашци (ЦДнВ) - фламанска	2	Европска народна партија (ЕПП)	2	Европска народна партија (ЕПП)
Еколо - франкофона	1	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)	2	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)
Реформистички покрет (МР) - франкофона	3	Алијанса либерала и демократа у Европи (АЛДЕ)	2	Обновимо Европу (АЛДЕ)
Зелени (Грон) - фламанска	1	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)	1	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)
Социјалистичка партија (Сп.а) - фламанска	1	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)	1	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)
Радничка партија Белгије (ПТБ-ПВДА)	0	Европска уједињена левица - Нордијска зелена левица (ГУЕ-НГЛ)	1	Европска уједињена левица - Нордијска зелена левица (ГУЕ-НГЛ)
Хуманистички демократски центар (цдХ) - франкофона	1	Европска народна партија (ЕПП)	1	Европска народна партија (ЕПП)
Хришћанска социјална партија (ЦСП) - немачка	1	Европска народна партија (ЕПП)	1	Европска народна партија (ЕПП)

Три су сценарија за формирање нове белгијске владе. Влада састављена од десног центра, овај пут са стожером око Н-ВА за разлику од претходне владе чији су стожер били Мишелови либерали, би била можда најлогичнији исход федералних избора. Даље, франкофони социјалисти, као појединачно најјача странка, су спремни да преговарају о новим финансијским аранжманима између федерације и региона, и тако чине корак у сусрет Н-ВА која је номинално суздржана према овој коалиционој могућности, стварања специфичне „конфедералне“ коалиције. Трећа опција је да се створи широки фламански блок без Н-ВА или Фламанског интереса уз погодне франкофоне партнере (Clerpe, 2019a; Dennison, Zerka, 2019, p. 19). Чини се да је у сваком случају фламански елемент критично важан, а у оквиру њега се Н-ВА успела најбоље позиционирати за учествовање у федералној власти. Две зелене странке су оствариле одређени напредак, а на нивоу ЕП су узеле три уместо два мандата 2014. године. Имајући у виду и шире европске трендове, посебно у суседима Немачкој и Луксембургу, оне могу бити пожељне чланице нове владајуће коалиције. Сам Шарл Мишел је добио нову улогу на нивоу ЕУ, будући да је почетком јула изгласан за новог шефа Европског савета. Тиме се уклонио из белгијске политике, којој највероватније следи период подужег тражења математички и програмски могуће коалиције.

Промене у скупу од 21 посланика које је Белгија послала у Европски парламент нису посебно велике. Скок Фл. беланга са једног на три мандата, благо слабљење две либералне странке (четири уместо шест мандата) и појава Радничке партије у ЕП су најважније новости. Пет партија шаље по два посланика и пет по једног посланика; само две десне фламанске партије шаљу по три посланика.

Изборна кампања и резултати у Луксембургу

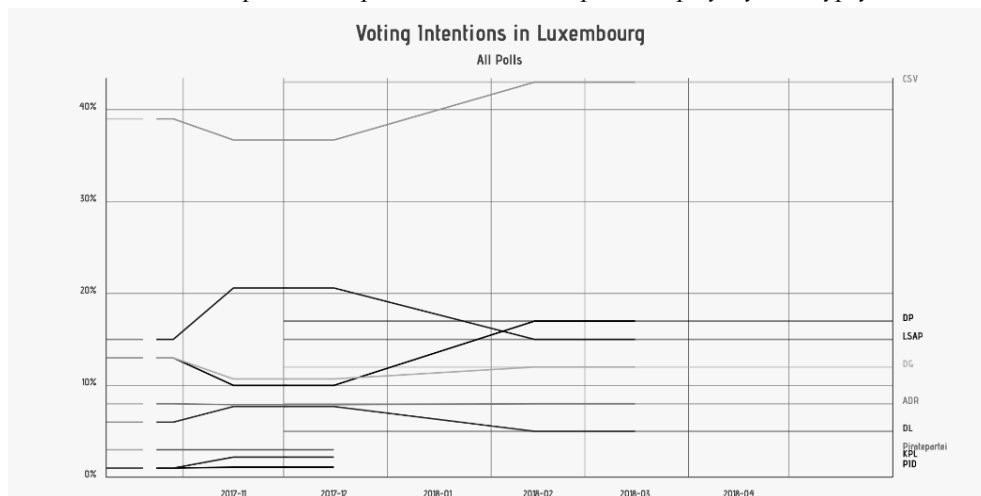
У Луксембургу се од 2013. године на власти налази тзв. семафор коалиција, састављена од Демократске партије (Demokratesch Partei - ДП) премијера Ксавијера Бетела (Xavier Bettel), Луксембуршке социјалистичке радничке партије (Lëtzebuerger Sozialistesche Aarbechterpartei - ЛСАП) и Зелене партије („жути“, „црвени“ и „зелени“). Иста коалиција је обновила власт на парламентарним изборима октобра 2018. године, стварајући себи релативно чисту ситуацију пред изборе за Европски парламент. Паралелно с тим, главна опозициона и традиционално појединачно највећа странка у Луксембургу је Хришћанска социјална народна партија (Chrëschtlech Sozial Vollekspartei – ЦСВ), чланица ЕПП из које долази председник Европске комисије Жан-Клод Јункер. Мимо Бетела (од 2013) и Гастона Торна (Gaston Thorn) током 1970-их, из ЦСВ-а су долазили сви премијери Луксембурга од Другог светског рата до данас.

Резултати избора за Европски парламент су по први пут довели до тога да ЦСВ не буда прворангирана партија, иако су то анкете најављивале. Владајућа Демократска партија је однела 21,4%, свега 0,3% више од ЦСВ, али довољно симболички битно да потврди снагу и Бетелове партије и шаренолике коалиције на власти. И ДП и ЦСВ су узеле по два мандата од укупно шест, док је у претходном сазиву Европског парламента тај однос био три према један у

корист ЦСВ-а. Ово је уједно и највећи бројчани значај избора. Проблем за ЦСВ је што је она у дужем, вишегодишњем паду популарности, који је потврђен и на националним и на европским изборима. Са друге стране, социјалисти су били у паду од избора 2013. године али су успели да се задрже на резултату (око 12%) који им је обезбедио један мандат иостанак у Европском парламенту. Зелени су наставили свој раст, са 10,1% на националним изборима 2013. године до 15,1% 2018. године, да би на европским изборима 2019. године узели 18,9% и такође задржали свој мандат (Roberts, 2019). У спектру партија које су узеле места у Европском парламенту ниједна се не може описати као евроскептична или као популистичка.

За разлику од Холандије и Белгије, мигрантско питање није било изражено у луксембуршкој јавности током кампање. По многим анкетама најпопуларнији политичар и тренутни министар иностраних послова, социјалиста Жан Аселборн (Jean Asselborn) се залаже за заједничку и релативно отворену ЕУ политику према мигрантима, и често се јавно сукобљава са припадницима деснице и на националном и на европском нивоу. Стога су главне теме у Луксембургу биле могуће последице брегзита, питање владавине права у ЕУ (и однос према појединим источним државама) те економска и фискална политика ЕУ. На последњем питању је дошло до разлика у ставовима у владајућој коалицији, будући да су ЛСАП и Зелени заинтересовани за проактивнију улогу ЕУ и веће редистрибуцију новца, док је ДП у суштини заговорник досадашње фискалне политике, и у томе слична холандској влади или белгијским либералима (Dennison, Zerka, 2019, p. 35). Демократска партија је значајну енергију у претходном периоду посветила изменама у пореском систему, имајући у виду лукративан положај војводства као пореског раја и негативно наслеђе афера из времена кад је Жан-Клод Јункер био премијер (Banea, 2019). Чини се да је тај напор и донео добре резултате демократама.

Слика 4: Упросечене вредности анкета пред изборе у Луксембургу.⁴

⁴ <https://europeelects.eu/european-union/luxembourg/>

Слика 5: Резултати избора у Луксембургу.

Избори за Европски парламент 2019. у Луксембургу (6 мандата по изборној расподели)				
странка	број посланика 2014.	европска афилијација 2014.	број посланика 2019.	европска афилијација 2019.
Демократска партија (ДП)	1	Алијанса либерала и демократа у Европи (АЛДЕ)	2	Обновимо Европу (АЛДЕ)
Хришћанска социјална народна партија (ЦСВ)	3	Европска народна партија (ЕПП)	2	Европска народна партија (ЕПП)
Зелена партије (Зелени)	1	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)	1	Зелени - Европска слободна алијанса (Г-ЕФА)
Луксембуршка социјалистичка радничка партија (ЛСАП)	1	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)	1	Прогресивна алијанса демократа и социјалиста (СиД)

Уместо закључка

У односу на предизборне анкете, резултати су донели три изненађења. У Холандији је посве неочекивано победила Партија рада, док је Форум за демократију који је углавном водио у анкетама био тек четврти. У Луксембургу је Хришћанска социјална народна партија по први пут постала другопласирана партија, иза владајуће Демократске партије. Гледајући збирно, у ове три земље није било драматичних промена, и с обзиром на њихову величину (53 посланичка места) и фрагментираност политичке сцене, не можемо рећи да су оне посебно утицале на укупне резултате на европском нивоу. Можда је главни утисак добар резултат Партије рада, имајући у виду укупно слаб резултат социјалдемократа на европском нивоу.

Раст деснице је у овим земљама био у суштини умерен. Сама холандска влада годинама уназад држи углавном чврсту линију по неколико питања ЕУ политика, од финансија, противећи се фискално уједињавању и заговарајући политике ниских буџетских дефицита, до отпора политици проширења ЕУ, и то чини великим делом како био задржала кредибилитет код већинског десног бирачког тела и смањила простор за напад са те стране (Kleinpaste, 2019). Оно што су такође показали европски и регионални избори овог пролећа је да је простор за крајњу десницу углавном ограничен, тј. да се Форум за демократију и Вилдерсова ПВВ боре за исто бирачко тело које не показује знаке осетног раста. Успех ФвД-а је дошао углавном на штету ПВВ-а, пре него што је ФвД себи привукао нове гласаче (Dikov, 2019). У Белгији је ситуација другачија јер је тамо раст деснице концентрисан у фламанској заједници и мораће се чекати на формирање нове владе да би се подробније уочиле могуће промене у унутрашњим односима.

Успех Тимерманса и Партије рада је на европском нивоу био други највећи успех за европске социјалдемократе, после шпанске ПСОЕ. Тимерманс је накратко фигурирао као могући компромисни предлог за шефа Европске комисије, али су одужени преговори унутар Европског савета ипак довели до тога да Урсула фон дер Лајен (Ursula von der Leyen), немачка министарка одбране из редова ЦДУ-а, буде предложена за то место. Можда и једнако изненађење је направљено избором Шарла Мишела за председника Европског савета након истека мандата Доналду Туску (Donald Tusk) који је сам наследио Белгијанца на том месту, Хермана ван Ромпуја (Herman van Rompuy). У том избору се видела и снага Емануела Макрона (Emmanuel Macron) који је успео да прикаже либералног колегу Мишела – франкофоног премијера Белгије који је вођа коалиције са две (до 2018. три) фламанске партије – као практично и разумно решење за ту позицију, имајући у виду сложености белгијске политике и паралеле које се у том смислу могу повући са ЕУ. Тиме се још једном показала и позиција неке земље Бенелукса као пожељне географије компромиса око персоналних решења.

Литература:

1. Abts Koen, Dalle Mulle Emmanuel, Laermans Rudi (2019): “Beyond issue diversification: N-VA and the communitarisation of political, economic and cultural conflicts in Belgium”, *West European Politics*, Vol. 42, Issue 4, pp. 848-872.
2. Banea Andra et al (2019): “EU country briefing: Luxembourg”, *Euractiv*, 6 May, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/eu-country-briefing-luxembourg/>
3. Boylan Brandon M., Turkina Ekaterina (2019): “Calling on Europe? Secessionist Political Parties and Their Communications to the European Union”, *Journal of Common Market Studies*, <https://doi.org/10.1111/jcms.12895>.
4. Broder David (2019): “A Marxist in the European Parliament: An Interview with Marc Botenga”, *Jacobin*, 31 May, <https://jacobinmag.com/2019/05/ptb-belgium-european-parliament-workers-party>
5. Brzozowski Alexandra (2019): “Belgium’s ‘Black Sunday’ sees far-right surge, threatens new government crisis”, *Euractiv*, 27 May, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/belgian-black-sunday-sees-far-right-surge-threatening-new-government-crisis/>
6. Van Willigen Niels (2019): “Dutch leadership: the end of mere pragmatism?”, *European Council on Foreign Relations*, 6 May, https://www.ecfr.eu/article/commentary_dutch_leadership_the_end_of_mere_pragmatism
7. Verschelden Wouter (2019): “Belgian king’s far-right migraine”, *Politico*, 29 May, <https://www.politico.eu/article/belgium-vlaams-belang-flanders-alliance/>
8. Dennison Susi, Zerka Pawel (2019): The 2019 European Election: How Anti-Europeans Plan to Wreck Europe and What Can Be Done to Stop It, European Council of Foreign Relations, Berlin.

9. Dikov Ivan (2019): "Anti-EU Populists 'Forum for Democracy' Surprisingly Win Provincial Elections in Netherlands", *European Views*, 21 March, <https://www.european-views.com/2019/03/anti-eu-populists-forum-for-democracy-surprisingly-win-provincial-elections-in-netherlands/>
10. Kleinpaste Thijs (2019): "The New Face of the Dutch Far-Right", *Foreign Policy*, 28 March, <https://foreignpolicy.com/2019/03/28/the-new-face-of-the-dutch-far-right-fvd-thierry-baudet-netherlands-pvv-geert-wilders/>
11. Meeus Tom-Jan (2019): "Mark Rutte's last stand", *Politico*, 19 April, <https://www.politico.eu/article/the-netherlands-prime-minister-mark-rutte-last-stand-populism-far-right/>
12. Pieters Janene (2019a): "Dutch Parties' Views for Europe Election Range from Nexit to Joint Defense", *NL Times*, 10 May, <https://nltimes.nl/2019/05/10/dutch-parties-views-europe-election-range-nexit-joint-defense>
13. Pieters Janene (2019b): "Dutch PM Criticizes Populist Politician's 'Irresponsible' Nexit Views", *NL Times*, 15 May, <https://nltimes.nl/2019/05/15/dutch-pm-criticizes-populist-politicians-irresponsible-nexit-views>
14. Roberts Duncan (2019): "EP Election: 7 Things We Learned from the Vote in Luxembourg", *Delano*, 27 May, <https://delano.lu/d/detail/news/ep-election-7-things-we-learned-vote-luxembourg/205990>
15. Schaart Eline (2019): "5 things to know about Dutch far right's new figurehead", *Politico*, 25 March, <https://www.politico.eu/article/thierry-baudet-forum-for-democracy-netherlands-5-things-to-know-about-dutch-far-rights-new-figurehead/>
16. Henley Jon (2019): "Dutch Eurosceptics dream of united front to roll back EU", *The Guardian*, 20 May, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/20/dutch-eurosceptics-dream-of-united-front-to-roll-back-eu>
17. Cerulus Laurens (2019): "Inside the far right's Flemish victory", *Politico EU*, 27 May, <https://www.politico.eu/article/inside-the-far-rights-flemish-victory/>
18. Cleppe Pieter (2019a): "European and national elections in Belgium: is new political gridlock on the horizon?", *Open Europe*, 25 April, <https://openeurope.org.uk/today/blog/european-and-national-elections-in-belgium-is-new-political-gridlock-on-the-horizon/>
19. Cleppe Pieter (2019b): "The Netherlands looks set to send a strong Eurosceptic contingent to the European Parliament", *Open Europe*, 8 May, <https://openeurope.org.uk/today/blog/the-netherlands-looks-set-to-send-a-strong-eurosceptic-contingent-to-the-european-parliament/>
20. Cokelare, Hanne (2019): "Timmermans votes as Dutch kick off EU election", *Politico EU*, 23 May, <https://www.politico.eu/article/frans-timmermans-votes-european-election-2019/>

EUROPEAN PARLIAMENT ELECTIONS IN BENELUX COUNTRIES

Summary: Besides the geographic proximity, the three Benelux countries often have a role of mediators and compromise countries at the EU level. Thus, the politicians of these countries have high upward mobility to higher offices of the Union, and three politicians of these countries are leading candidates of their party groups in these elections. Also, fragmentation of the electorate and parliamentary party representation is one of the common features

that will mark the work of the new European Parliament and the new European Commission after the 2019 elections. The results of the elections have brought some surprises and mild shift on the right, primarily in the Netherlands.

Key words: elections, European Parliament, Netherlands, Belgium, Luxembourg, 2019.

РАЈКО ПЕТРОВИЋ*

Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(460+469)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобрен: 12.09.2019

Страна: 117-133

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. У ШПАНИЈИ И ПОРТУГАЛУ

Сажетак: Недавно одржани избори за Европски парламент су изузетно су важни за будућност Европске уније. У овом раду ћемо анализирати те изборе у два чланица Европске уније – Шпанији и Португалу. Обе земље су заједно приступиле Европској унији 1986. године након демократске транзиције која је уследила по паду две десничарске диктатуре – Франкове у Шпанији и Салазарове у Португалу. Последњих година избори за Европски парламент су постали „одскочна даска“ за крајње десне политичке партије, а управо су Шпанија и Португал биле једине земље чланице Уније у којима такве партије нису успеле да остваре неки значајнији политички резултат. За разлику од Португала у коме доминантну политичку позицију заузимају партије левог и десног центра, те где крајње десне политичке партије не очекују значајније резултате на изборима за Европски парламент, у Шпанији се одвија супротан процес. Не само да је крајње леви Подемос поново ушао у Европски парламент, већ је и крајње десни Вокс по први пут прешао изборни цензус. Сходно томе, циљ овог рада је да анализира најзначајније изборне теме у два земљама, детектује најважније политичке актере, те да изложи изборне резултате и њихове политичке последице. У истраживању ћемо се користити историјском методом, методом студије случаја и компаративном методом.

Кључне речи: избори, Европски парламент, Шпанија, Португал, Европска унија

Увод

Избори за Европски парламент 2019. године су једни од најважнијих избора у историји Европске уније. Унија је већ дуги низ година у својеврсној политичкој, економској и идеолошкој кризи. Не само да је Велика Британија на референдуму 2015. године одлучила да напусти ЕУ, већ су и у осталим државама чланицама у порасту политичке партије које су евроскептичне. Било је за очекивати да ће на предстојећим парламентарним изборима удружена крајња десница остварити огroman изборни успех (Stone, 2019).

* rajko.petrovic@ies.rs

Шпанија и Португалу једине чланице ЕУ у којима до сада крајње десне партије нису успеле да остваре значајније изборне резултате (Joksimović, 2016). Управо су ове државе истицане као земље које су примери успешне демократизације и транзиције након што су деценијама биле диктатуре. Шпанија је готово четрдесет година била под диктаторским режимом генерала Франсиска Франка (Francisco Franco), који је био крајње конзервативан, ултра-католички и искључив, те репресиван по питању било каквих различитих погледа на организацију друштва и државе (Risques Corbella, 2015: 174-179). На другој страни, Португалом је деценијама владао диктатор Антонио Салазар (António de Oliveira Salazar), а демократске принципе владавине су замењивали интегрализам и спрега војне, политичке и црквене власти (Costa Pinto and Inacia Rezola, 2007: 357-360). Обе земље су, након пада диктатура на Иберијском полуострву 70-их година прошлог века, закорачиле у процес демократизације који је завршен њиховим заједничким приступањем у Европску унију 1986. године (Moreno Juste and Blanco Sío-López, 2016: 3).

У Португалу се годинама на власти смењују две умерене политичке партије – Социјалистичка партија (Partido Socialista) и Социјалдемократска партија (Partido Social Democrata), уз које треба додати и Народну партију (Partido Popular) као трећу политичку снагу. Ове партије бележе најзначајније резултате, између осталог, и на изборима за Европски парламент. Томе у прилог иде чињеница да је Португал политички стабилна земља, са умереним опцијама на власти, те крајњом левицом спремно на политички компромис. Крајње десне партије, насупрот томе, ни не остварују политичке резултате који завреднују пажњу.

У Шпанији је дуги низ година функционисао двопартијски систем, где су се на власти смењивале две партије – Социјалистичка радничка партија Шпаније (Partido Socialista Obrero Español) и умерено десна Народна партија (Partido Popular). Оне су бележиле најбоље резултате и на изборима за Европски парламент. Међутим, временом се шпанска партијска сцена усложњава, те се појављују нове релевантне политичке партије. Управо су претходни изборни циклуси за Европски парламент били важни за те партије, попут Подемоса (Podemosa), крајње леве партије, који је био највеће изненађење избора 2014. године. За разлику од Португала, у Шпанији се буди и крајња десница. Након великог резултата на регионалним изборима у Андалузији, крајње десни Вокс (Vox) је по први пут ушао у Европски парламент, чиме су ови избори за Европски парламент постали важни за политичку будућност Шпаније.

Избори за Европски парламент 2019. у Шпанији

Ретроспектива претходног изборног циклуса

Изборе за Европски парламент 2019. у Шпанији тешко је разумети без увида у претходни изборни циклус. Сходно томе, направимо кратку ретроспективу избора за Европски парламент 2014. године у овој земљи.

Избори за Европски парламент 2014. године поново су били избори на којима су доминирале националне политичке теме. Одржани су средином мандата нове народњачке владе Маријана Рахоја (Mariano Rajoy) која је до тада већ предузела неколико непопуларних политичких и економских мера. Ови избори остаће упамћени као почетак краја бипартизма у Шпанији. Велико неповерење Шпанаца у две највеће политичке партије довело је до историјских изборних успеха нових партија. Премда су народњаци и социјалисти поново освојили највећи број гласова, обе партије су оствариле далеко лошији резултат него на претходним изборима. Тако је Народна партија освојила 26,1% гласова (16 посланичких места), док је Социјалистичка партија освојила 23% гласова (14 места). Велико изненађење представљао је резултат крајње леве партије Подемос, која је освојила 8% гласова, односно 5 посланичких места. Уједињена левица (Izquierda Unida) освојила је 10% гласова, а занимљиво је додати и да су Грађани (Ciudadanos) освојили 3,2% гласова, односно 2 посланичка места (Hernández and Fraile, 2014: 255-259). Временом су и Подемос и Грађани постали две изузетно важне политичке партије у Шпанији и на националном нивоу, те да су им ови избори представљали одличну „одскочну даску“ за даљи ток политичког живота.

Изборни успех Подемоса и Грађана показао је идеолошку кризу традиционалних партија. Подемос, као крајња левица, за коју су гласали људи незадовољни постојећим економским и социјалним стањем у земљи (премда просечан гласач Подемоса није био социјално или економски угрожен), махом је „преотео“ бирачко тело Социјалистичкој партији. Посебно је важно истаћи да је добар део гласача Подемоса чинило младо и образовано становништво, што свакој партији даје снажну покретачку снагу. На другој страни, Грађани су „преотели“ бирачко тело Народне партије, махом млађе конзервативце, образоване и солидног економског и социјалног статуса. Ово указује да су млади Шпанци на овим изборима, било да је реч о десничарима или левичарима, гласали из превасходно идеолошких побуда (Valero-Oteo, 2017: 127-128).

Крај бипартизма у Шпанији: нови актери на политичкој сцени

Шпанија је дуги низ година практично била двопартијски систем. На власти су се смењивале две највеће политичке партије -Социјалистичка радничка партија Шпаније и Народна партија. Од избора за Европски парламент 2014. па наовамо на шпанској политичкој сцени су се појавиле још три релевантне политичке партије на националном нивоу: Подемос, Грађани и Вокс. Укратко ћемо изложити најзначајније одлике ових пет партија.

Социјалистичка радничка партија Шпаније (*Partido Socialista Obrero Español-PSOE*) је једна од најстаријих политичких партија у Шпанији и тренутно стожер владајуће коалиције. Реч је о партији умерене леве која се кроз историју залагала за радничка права, а данас је модерна партија социјалдемократске оријентације. Од 2014. године на челу партије је актуелни шпански премијер Педро Санчез (Pedro Sánchez). Социјалисти се залажу за низ реформи у економској и социјалној сфери које ће омогућити стабилније и боље плаћене

послове свим радницима. Велику пажњу посвећују образовању, младима и спорту. Залажу се за поштовање Устава Шпаније и демократских вредности на којима посттранзиционо шпанско друштво почива. Занимљиво је истаћи да социјалисти све већу пажњу посвећују феминистичким темама, попут борбе против насиља над женама, сексуалних деликата и сл. Социјалистичка партија је присталица секуларног, отвореног и толерантног друштва које је инклузивно према мањинским групама (попут Рома), мигрантима итд. (PSOE, 2019).

Народна партија (*Partido Popular-PP*) је највећа опозициона партија у Шпанији и партија која се током две деценије смењивала на власти са социјалистима. Спада у умерено десне политичке партије, конзервативних и демокришћанских политичких вредности. Од 2018. године на челу партије је млади Пабло Касадо (Pablo Casado), који је на том месту заменио бившег премијера Шпаније Маријана Рахоја. Народњаци се залажу за тржишну привреду, строго поштовање Устава Шпаније и постојећи модел аутономних заједница. Народна партија се залаже за контролисану легалну имиграциону политику у складу са потребама шпанског тржишта рада, док је изричито против илегалног прилива миграната. Када је реч о каталонској кризи, Народна партија се залаже за строго поштовање Устава Шпаније, те јачања присуства званичних државних институција у тој аутономној заједници (Partido Popular, 2019).

Грађани (*Ciudadanos-Cs*) је назив тренутно треће по снази политичке опције у Шпанији. Реч је о релативно младој политичкој партији која је настала 2005. године у Каталонији. Може се рећи да је ова партија настала као партија центра, посвећена решавању акутних проблема са којима се грађани Шпаније суочавају. Основни принципи за које се Грађани залажу јесу демократска обнова земље, транспарентност у раду, борба против корупције, вишејезичност, поштовање слободе и једнакости, лаицизам и конституционализам. Први велики успех ова партија је остварила на изборима за Европски парламент 2014, када је за њу гласало 500.000 Шпанаца (Ciudadanos, 2019).

Подемос (*Podemos*) је крајње лева политичка партија у Шпанији. Ова партија је настала као артикулација политичких захтева учесника протеста широм Шпаније 2014. године (тзв. огорчених – *los indignados*). Пабло Иглесијас (Pablo Iglesias), професор политичких наука са престижног Универзитета Комплутенсе (Universidad Complutense) убрзо је постао вођа Подемоса и његова препознатљива фигура. Партија настаје као производ незадовољства великог дела шпанске јавности постојећом економском и социјалном кризом, као и традиционалним политичким партијама. Од свог оснивања представљала је жестоког критичара Европске уније. Пред прве изборе је наступила са идејом да је потребно отписати јавне дугове Шпаније, загарантовати минималне месечне приходе свих грађана како би се искоренило сиромаштво, затим расписати референдуме о свим битним питањима (између осталог, и референдуме о самоопредељењу), укинути Лисабонски уговор и Споразум о слободној трговини између Европске уније и Сједињених Америчких Држава, дати приоритет социјалном благостању Шпанаца, а не профиту великих компанија итд. (Meyenberg, 2017: 222-234). Као што смо већ истакли, Подемос први изборни

успех доживљава на изборима за Европски парламент 2014. године, и од тада се усталио као релевантна политичка партија на националном нивоу.

Вокс (VOX). У времену економске кризе, као што је дошло до буђења крајње левице, тако се у Шпанији полако али сигурно будила и крајња десница. Незадовољни бивши чланови Народне партије основали су 2013. године партију под називом Вокс, алудирајући тако на глас пробуженог и незадовољног народа. Сам лидер Вокса, Сантијаго Абаскал (Santiago Abascal) је бивши члан Народне партије. Премда током првих година деловања нису успевали да остваре значајније изборне резултате, у жижу јавности долазе крајем 2018. године када улазе у андалузијски парламент са скоро 400.000 освојених гласова (12 посланичких места). Вокс је прилично контроверзна партија с обзиром да је многи етикетирају као популистичку или чак фашистичку. Основни принципи на којима Вокс почива су: јединство Шпаније, укидање аутономних заједница (посебно када је реч о потреби за суспензијом каталонске аутономије), смањивање пореза, строго контролисана имиграциона политика, укидање абортуса и закона о родном насиљу, повратак Гибралтара под шпански суверенитет итд. (El Confidencial Digital, 2018).

Изборне теме: примат националних у односу на европске теме

Оправдано је рећи да су се избори за Европски парламент у Шпанији одржали у сенци општих избора који су одржани 28. априла 2019. године. Реч је о ванредним парламентарним изборима које је расписао актуелни председник владе Педро Санчезнакон што је његов предлог о новом зајму Шпаније добио недовољан број гласова у парламенту. Сепаратистичке партије, које су подржале Санчезов долазак на власт пре неколико месеци нису хтеле да наставе са подршком премијеру (Sánchez y Ruiz de Almirón, 2019). Нови парламентарни избори (трећи у последње четири године) само су један од показатеља политичке кризе у којој се Шпанија налази, без чијег разумевања није могуће разумети ни предстојеће изборе за ЕП у њој. Јасно је да су се кампање, али махом и теме, преклапалеу оба изборна надметања. Убедљиву победу на тим изборима остварила је Социјалистичка радничка партија Шпаније са 28,6% гласова, док су иза ње биле Народна партија (16,7%), Грађани (15,8%), Подемос (14,3%), док је велики успех остварио Вокс које се са 10,2% гласова први пут нашао у парламенту (RTVE, 2019).

Каталонска криза је највећи изазов са којим се шпанска држава и друштво суочавају у последњих неколико година и предмет највећег спора између политичких партија. Након неуставног референдума о проглашењу независности тзв. Републике Каталоније 1. октобра 2017. године, политичке тензије између централне власти у Мадриду и регионалне каталонске власти у Барселони не јењавају. Упркос примени члана 155. Устава Шпаније и раписивања нових регионалних избора, у Каталонији су на власт поново дошле сецесионистичке партије са којима компромис није успела да пронађе ни умерена влада Педро Санчеза (Anguera de Sojo, 2019). Док се социјалисти и Подемос залажу за дијалог са Каталонијом како би се пронашло решење, партије умерене дес-

нице (Народна партија и Грађани) предлажу нову примену члана 155. Устава док се ситуација у Каталонији не нормализује. Вокс је посебно радикалан по том питању јер предлаже укидање свих аутономија и централизацију земље (Levante, 2019).

Шпанско друштво се по први пут након пада франкизма суочава са појавом политичке партије која баштини одређене идеје тог режима. Реч је о партији Вокс. Однос према овој партији једно је од важнијих питања. Друштво се у приличној мери поларизовало на левицу и десницу и тешко је очекивати било какву велику коалицију између партија ова два пола. Свакако да партије левице нису спремне на политичку сарадњу са Воксом, док је умерена десница на примеру Андалузије показала да са том партијом може постићи договор.

За Европску унију, чини се, много су важнији изборни резултати на општим изборима у Шпанији, мада је Шпанија далеко од најбитнијих тема за Унију у овом тренутку. На другој страни, за Шпанију је изузетно важно питање „Брегзита“, с обзиром да око 400.000 Британаца живи и ради у Шпанији, те због територијалног спора који Шпанија има са Уједињеним Краљевством око Гибралтара. Сходно томе, ово питање је имало значајно место у изборној кампањи (El País, 2019).

Економска криза у Шпанији (али и у ЕУ) није завршена. Однос између Мадрида и Брисела у погледу решавања економских проблема представља важно и осетљиво питање. Из Брисела стижу упозорења да би Шпанија у наредном периоду могла осетити нови удар кризе, те да је потребно кориговати постојећу фискалну политику (Pellicer, 2019). Судећи по релевантним истраживањима, за просечног Шпанца најважније теме су незапосленост и опште економско стање у земљи. Такође, теме пензија и имиграције су једне од најзначајнијих (Villacorta, 2019). Реч је о темама које су итекако повезане са Европском унијом, односно које Шпанија као држава не може решавати без договора са њом. Посебно је осетљиво питање имиграната, које заузима све значајније место у дебатама широм ЕУ. Док је, судећи по званичним извештајима, протекле године број миграната који су ушли на територију ЕУ достигао историјски минимум, број миграната који у ЕУ улазе преко Шпаније се повећао. Након што је Италија појачала контролу својих граница шпанска рута је постала све привлачнија за мигранте из Северне Африке (Smith-Spark, 2019). У складу са тим, ова тема је била актуелна на изборима за ЕП у Шпанији.

Шпанија је традиционално проевропски опредељена земља. Штавише, грађани Шпаније имају веће поверење у институције ЕУ него у институције сопствене државе. Ипак, интерес Шпанаца за европске изборе никада није био на завидном нивоу. Истраживања показују да скоро 80% Шпанаца није знало датум одржавања избора за Европски парламент. Свега 15% је знало да се одржавају у мају, односно 5,5% да се одржавају 26. маја 2019. На другој страни, Шпанци су исте изборе посматрали као изузетно важне. Тако је више од 50% испитаника европске изборе сматрало важним средством за одбрану интереса Шпаније. На другој страни, 28,2% испитаника је видело мало или нимало користи од истих. Шпанци верују да се у европским институцијама решава-

ју бројна кључна питања, те сматрају да шпанске партије треба да учествују у тамошњим процесима одлучивања. Тако 72% грађана Шпаније верује да Шпанија треба да има већи утицај на доношење одлука у Бриселу. Чак 63,7% испитаника сматра да шпанске партије треба да се првенствено посвете решавању проблема незапослености кроз европске институције. За 36,4% највише пажње треба посветити имиграцији, образовање као приоритет види 30% грађана, здравствену заштиту 25.9%, док 22,1% испитаних сматра да приоритет треба дати политици родне равноправности. Ваља додати и да је преко 40% Шпанаца истакло да ће се на европским изборима одредити за исту партију као и на градским, односно регионалним изборима. Такође, испитаници су се већином сложили са оценом да на нивоу Европске уније много већи утицај имају партије деснице него ли левице (Pi, 2019).

Када је реч о подршци европских партијских породица појединим шпанским партијама треба истаћи да Партија европских социјалиста (Partido de los Socialistas Europeos-PES) као и увек даје пуну подршку Социјалистичкој радничкој партији Шпаније, али и премијеру Санчезу лично. За европске социјалисте ова партија је изузетно важна због тога што је једна од ретких која припада групацији, а налази се на челу владајуће коалиције у једној великој и значајној земљи за ЕУ каква је Шпанија (Romero, 2019). На другој страни, Народна партија је чланица Европске народне партије (Partido Popular Europeo-PPE) од које традиционално црпи подршку. Нови млади и енергични лидер партије Пабло Касадо успео је да стекне пуну подршку међу високо позиционираним политичким круговима из ове групације (ABC, 2018).

Предизборна истраживања јавног мњења

У наредном делу ћемо изложити истраживања спроведена у Шпанији пре избора за ЕП 2019. о могућим изборним резултатима.

Према истраживању Социометрике (SocioMétrica) за лист „Ел Еспањол“ (El Español) објављеном 14. јануара 2019. предвиђена је победа Социјалистичке радничке партије Шпаније, захваљујући подељености на десном политичком спектру, први пут после 15 година. Истраживање јој је предвиђало подршку од 22,1% бирача (14 места), а иза ње би следиле Народна партија са 18,5% (11 места), Грађани са 18,2% (11 места), затим коалиција око Подемоса са 15,6% (10 места), док би највећи скок забележио крајње десни Вокс са 13% гласова, односно 8 посланичких места. Од мањинских партија, предвиђало се да ће коалиција окупљена око баскијске Билду партије (Eh Bildu) и Каталонске републиканске левице (ERC) освојити 5,2% (3 места), а коалиција окупљена око Баскијске националистичке партије (Partido Nacionalista Vasco) 3% гласова, односно 1 место (Lucas-Torres, 2019).

Истраживање Европског парламента објављено 18. фебруара дало је сличне прогнозе. Судећи по њему, за социјалисте би гласало 25,4% грађана Шпаније, што би им донело 16 посланичких места, док би друго место заузели народњаци са 23,5% гласова, односно 15 посланичких места. За разлику од социјалиста који би повећали број посланика за 2 у односу на изборе 2014.

године, народњаци би имали једно место мање него у прошлом сазиву. Са 17,9% гласова, предвиђено је да ће Грађани ушестостручити број посланика у односу на 2014. годину (са 2 на 12). Подемос, који је био највеће изненађење прошлих избора, у коалицији са мањим левичарским партијама остао би на 9 представника у ЕП, са подршком од 14,1% бирача. Судаћи и по овом истраживању, Вокс се профилисао као пета политичка снага у земљи. За ову партију је предвиђено да ће освојити 9,6% гласова, односно имати 6 посланичких места у ЕП (Manjón, 2019).

Поновљено истраживање Европског парламента (објављено 1. марта 2019.) показало је да расте популарност социјалиста за које би гласало 26,8% Шпанаца, што би им донело 18 посланичких места у ЕП. Показао се и пад Народне партије, која би могла да рачуна на 20% гласова, односно на 13 посланичких места. Грађани би у односу на претходно истраживање изгубили једног посланика, односно остали са укупно 11. Коалиција окупљена око Подемоса би освојила 9 места, Вокс је наставио са трендом раста и предвиђено му је 7 посланичких места, а Каталонској републиканској левици 1 место (Manjón, 2019).

Занимљиво је изнети и резултате истраживања јавног мњења урађене за потребе Социјалистичке радничке партије Шпаније, а које је 6. марта објавио угледни шпански лист „Ел Конфиденсијал“ (El Confidencial). Судаћи по њима, социјалисти би однели победу са најмање 17 посланичких места, односно 3 више него на претходним изборима 2014. године. Тај раст би био на рачун пада подршке левичарској коалицији окупљеној око Подемоса, која би освојила 9 места (која је, збирно посматрајући њене партије, на прошлим изборима имала 11 европосланика). Главни противник социјалиста, Народна партија, освојила би 15 места, док би Грађани освојили значајних 13 места у поређењу са 2 из претходног циклуса. Такође, и ово истраживање је потврдило да ће се Вокс по први пут наћи у Европском парламенту са минимално 5 посланика. Треба напоменути да се спекулисало да ће Шпанија, због изласка Велике Британије из Европске уније, дати 59 уместо 54 посланика (El Confidencial, 2019).

Престижни шпански лист „Ел Мундо“ (El Mundo) објавио је 7. марта резултате истраживања истраживачке куће „Сигма Дос“ (Sigma Dos) према којима би социјалисти однели убедљиву победу са 28,8% гласова, што би им донело чак 19 посланичких места. На другом месту би се нашла Народна партија са 20,3% гласова (13 места), док би коалиција око Подемоса направила помак и освојила 10 места, односно 15,6% гласова. Грађани би освојили 9 места (дакле, мање него што су предвиђала претходна истраживања), Вокс 5 места (8,4% гласова), док би коалиција око Ех Билдуа и Каталонске републиканске левице освојила чак 3 места (Suanzes, 2019).

Резултати избора и могуће последице

Убудљиву победу на овим изборима остварила је Социјалистичка радничка партија Шпаније са 32,8% освојених гласова, односно 20 посланичких места. Ово је резултат вредан пажње и повољнији и од најоптимистичнијих

предвиђања о успеху ове партије. Народна партија је освојила 20,1% гласова (12 места), чиме је бар зауставила тренд пада популарности у последњих годину дана. Крајње леви Подемос поново се нашао у Европском парламенту са 10% освојених гласова, односно 6 посланичких места, показавши да је, и поред унутрашњих проблема у партији, она и даље релеватна партија са стабилним бирачким телом. Грађани су са 12,1% подршке бирача остварили далеко већи успех него на претходним изборима за Европски парламент, те ће сада имати 7 представника. Вокс је успео да уђе у Европски парламент са 6,2% гласова (3 места), мада су партијски апетити били далеко већи, с обзиром да су европски избори увек били добра прилика за мале и опозиционе политичке партије. Представнике у Европски парламент су дали и коалиција око Каталонске републиканске левике и Ех Билдуа (3 места), коалиција око Заједно за Каталонију (2 места) и коалиција око Баскијске националне партије са 1 посланичким местом (El País, 2019).

Након ових избора Социјалистичка радничка партија Шпаније предвођена Педром Санчезом показала је да је тренутно најзначајнија политичка снага у Шпанији и озбиљна чланица групе европских социјалиста у Европском парламенту. Народна партија је зауставила даље осипање бирачког тела, али је била далеко од изборног успеха из 2014. године. Грађани и Подемос су показали да су релевантне политичке партије које су се усталиле на шпанској политичкој сцени, док је Вокс својим уласком у Европски парламент показао да на шпанску крајњу десницу треба рачунати и у будућности. Занимљиво је истаћи да, и поред тога што су Карлес Пуђдемон и Тони Комин (Toni Comín), који је био министар у Пуђдемоновој влади, изабрани као нови чланови Европског парламента, њима за сада није омогућено да присуствују раду тог тела (Weise and de la Blaume, 2019). Ваља додати и то да су ови избори одржани заједно са општинским изборима и изборима у неким од шпанских региона.

Избори за Европски парламент 2019. у Португалу

Избори „другог реда“ 2014. године

Избори за Европски парламент у Португалу 2014. године били су избори „другог реда“ више него икада. У атмосфери економске кризе, на овим изборима су доминирале националне политичке и економске теме, док су питања везана конкретно за Европску унију била скрајнута. Једино је крајња левица била нешто више заинтересована за европске теме (Freire and Santana-Pereira, 2015: 381).

Изборну победу је однела Социјалистичка партија (Partido Socialista) са 31,5% освојених гласова, односно 8 посланичких места у Европском парламенту, поправивши свој резултат у односу на претходне изборе за 5%. Друго место је заузела Социјалдемократска партија (Partido Social Democrata) са 27,7% гласова, што је пад од 4% у односу на претходне изборе. Ипак, освојили су укупно 7 посланичких места, те оправдали улогу једног од фаворита на из-

борима. Велики успех је остварила коалиција између Комунистичке партије Португала и Еколошке партије (ПСР-РЕУ) са 12,7% освојених гласова, тј. 3 посланика. Цензус су прешле још и Земаљска партија (МРТ), зелена конзервативна партија, са 7,2% гласова (2 посланика) и Леви блок (ВЕ) са 4,6% гласова, односно 1 послаником у Европском парламенту (Freire and Santana-Pereira, 2015: 390).

На изборима за Европски парламент 2014. године у Португалу је забележена најнижа излазност од како је Португал приступио Европској унији. Свега 33,7% грађана је изашло на изборе, а треба додати и да је било 7,5% неважећих гласова. Политичка апатија је надвладала партиципацију пре свега због огромног незадовољства Португалаца економском кризом, политиком штедње, као и тадашњом влашћу у Португалу у целини. Мала излазност није представљала бунт против Европске уније као такве, већ одраз незадовољства политичким естаблишментом у земљи (Freire and Santana-Pereira, 2015: 391).

Главни актери на изборима: доминација умерених снага

Укратко ћемо се осврнути на најзначајније политичке актере у Португалу, од којих се очекује да ће остварити запаженије резултате на предстојећим европским изборима.

Социјалистичка партија (*Partido Socialista-PS*) је једна од две највеће политичке партије у Португалу и тренутни стожер владајуће коалиције. Према томе да је настала као класична левичарска партија, она данас припада умереном левом политичком спектру. У време Салазарове диктатуре, делујући у иностранству, португалски социјалисти су заузимали класичне марксистичке позиције. Током демократизације португалског друштва, заузели су умереније позиције, те су као приоритетне партијске циљеве поставили борбу за боља радничка права, заштиту појединца, социјалну демократију, плуралистичко друштво, бољи здравствени и социјални сектор и сл. Социјалистичка партија је била присталица евроатлантских интеграција Португала (Mateus e Ramalho, 2013: 9-10).

Социјалдемократска партија (*Partido Social Democrata-PSD*) је друга највећа португалска политичка партија и тренутно највећа опозициона снага у парламенту. Реч је о партији која је настала након револуције 1974. године, тада као умерена левица. Без обзира на сам назив, треба напоменути да је данас реч о партији десног центра, која баштини либерални конзервативизам, демохришћанске идеје и центризам. С обзиром да је последњих година партија пролазила кроз идеолошку кризу, приметан је тренд повратка ка њеним социјалдемократским коренима (Mateus e Ramalho, 2013: 10-12).

Народна партија (*CDS-Partido Popular*) је националистичка, конзервативна и демохришћанска политичка партија. Реч је о десној партији која као кључне теме истиче питања национализма, сеоске традиције, питања безбедности, породичне вредности и сл. Партија махом одбацује левичарска решења у области економије (Mateus e Ramalho, 2013: 9).

Леви блок (*Bloco de Esquerda-BE*) је левичарска партија настала 1999. године уједињењем мањих марксистичких, социјалистичких и револуционарних организација. У почетку, партија је била антикапиталистичких и марксистичких левичарских идеја. Партија је временом повећавала број посланика у парламенту, али се и прилагођавала модерним политичким токовима, те се данас махом фокусира на постматеријалистичка питања (Mateus e Ramalho, 2013: 12-13).

Комунистичка партија Португала (*Partido Comunista Português-PCP*) је најстарија португалска партија. Реч је о крајње левој партији, која се сматра бедемом португалске левнице и предводником радника и радничке класе. Премда је након пада Салазаровог режима ова партија имала снажну мобилизаторску снагу, умерене снаге су је временом потисле (Mateus e Ramalho, 2013: 8-9). Као што смо претходно истакли, ова партија је већ неколико година у коалицији са Еколошком партијом.

Предизборне теме: друштво са проевропским консензусом

Португал спада у друштва са изузетно високим проевропским опредељењем грађана. Упркос томе, избори за Европски парламент у Португалу већ деценијама привлаче пажњу малог броја бирача. То се може објаснити чињеницом да је португалско друштво ретко када било поларизовано око неких кључних европских питања. С обзиром да се крајем 2019. године у Португалу одржавају и општи избори, јасно је да су европски избори били увертира за њих (Dennison and Zerka, 2019: 39).

Може се рећи да се европске политичке и економске теме у Португалу посматрају кроз националну призму. Неке од најдоминантнијих европских предизборних тема у Португалу су: питања везана за еврозону, финансијски оквир Европске уније након 2020. године, улога Уније као актера на глобалном плану, усклађивање економског раста са потребом заштите животне средине (што је посебно важна тема за левичарске партије) итд. Премда је у многим државама чланицама тема имиграције једна од најзначајнијих, она у Португалу не заузима важно место, с обзиром да постоји снажан унутрашњи политички консензус да је потребно примити и интегрисати мигранте у португалско друштво (Dennison and Zerka, 2019: 39). Економски проблеми су највећи изазов са којим се Португал данас суочава. Он је међу пет најзадуженијих земаља света, чији дуг износи 122% БДП-а. Око 70% португалских породица се суочава са финансијским потешкоћама. Банкарски систем се показао прилично рањивим у годинама економске кризе, док је ниво приватних дугова међу највишим у целој ЕУ (Tavares, 2019). Сходно томе, ни не чуди што економске теме заузимају водеће место у изборној кампањи. Занимљиво је истаћи да међу релевантним политичким партијама нема претераних разлика у погледу решавања економских проблема. Мере штедње на које се обавезала претходна умерено десна влада доследно спроводи тренутно владајућа Социјалистичка партија. Штавише, она је успела да својим коалиционим партнерима (партијама крајње левнице) наметне своје економске и социјалне предлоге који нису у складу са њиховим идеолошким профилем (Príncipe, 2018).

Португалски партијски систем није претрпео значајније промене у последњих неколико година као што је случај са другим европским земљама. Две најзначајније политичке опције су уједно и чланице две највеће европске политичке групације. Тако је Социјалистичка партија чланица групе Социјалиста и демократа (Socialists & Democrats-S&D), док је Социјалдемократска партија чланица Европске народне партије (European People's Party-EPP). Када је реч о кључним европским темама, обе партије деле исте ставове. Међу њима постоји изражен проевропски консензус када је реч о економији, владавини права или питањима миграције. Чак је и Народна партија напустила евроскептичне погледе и сада је посвећена проевропској и проатлантској агенди. Обе крајње леве политичке партије – Леви блок и Комунистичка партија Португала су чланице европарламентарне групе Уједињена европска левица-Нордијска зелена левица (European United Left–Nordic Green Left). Леви блок је сличан грчкој Сиризи или шпанском Подемосу, те се критички односи према капитализму и савременој бирократији која гуши грађанску партиципацију у политичким токовима. Међутим, ваља истаћи да су обе крајње леве партије снажни противници ксенофобије, расизма и национализма (Dennison and Zerka, 2019: 39).

Предизборна истраживања јавног мњења

Истраживачка кућа Аксимиц (Aximage) традиционално спроводи истраживања јавног мњења у Португалу у вези са изборима за Европски парламент. Тако је и пред изборе у мају 2019. године спровела неколико истраживања која су заинтересованима пружила увид у могуће резултате избора. Истраживања су рађена на узорку од око 602 испитаника и прихваћена су као релевантна у складу са истраживачким стандардима (Europe Elects, 2019). У наредним табелама изложићемо нека од њих.

Табела 1. *Истраживање јавног мњења у Португалу од 05.02. до 10.02.2019. године*

Политичка партија	Проценат гласова на изборима за Европски парламент 2019. године
Partido Social Democrata	26.2%
Partido Socialista	36.0%
Bloco de Esquerda	9.7%
CDS–Partido Popular	8.6%
Coligação Democrática Unitária	8.8%
Pessoas–Animais–Natureza	1.5%
Aliança	1.9%
Остали	7.3%

Извор: <https://europeelects.eu/european-union/portugal/> (Пристапљено: 23.04.2019.)

Табела 2. Истраживање јавног мњења у Португалу од 09.03. до 13.03. 2019. године

Политичка партија	Проценат гласова на изборима за Европски парламент 2019. године
Partido Social Democrata	29.1%
Partido Socialista	34.1%
Bloco de Esquerda	7.6%
CDS–Partido Popular	7.3%
Coligação Democrática Unitária	9.2%
Pessoas–Animais–Natureza	1.9%
Aliança	2.0%
Остали	8.8%

Извор: <https://europeelects.eu/european-union/portugal/> (Пристапљено: 23.04.2019.)

Табела 3. Истраживање јавног мњења у Португалу од 30.03. до 01.04.2019. године

Политичка партија	Проценат гласова на изборима за Европски парламент 2019. године
Partido Social Democrata	31.1%
Partido Socialista	33.6%
Bloco de Esquerda	8.0%
CDS–Partido Popular	6.8%
Coligação Democrática Unitária	9.4%
Pessoas–Animais–Natureza	1.3%
Aliança	1.3%
Остали	8.5%

Извор: <https://europeelects.eu/european-union/portugal/> (Пристапљено: 23.04.2019.)

Као што се може видети из приложених табела, истраживања су показивала да ће две највеће политичке партије у Португалу – Социјалистичка партија и Социјалдемократска партија поново освојити убедљиво највећи број гласова. Истраживања су само потврдила тезу да у политичком животу Португала доминантну улогу имају леви и десни центар - дакле, умерене политичке опције.

Резултати избора и њихове последице

Владајућа Социјалистичка партија остварила је прилично убедљиву победу са 33,4% освојених гласова, односно са 9 од укупно 21 посланика колико Португал даје у Европски парламент. Социјалдемократска партија је освојила 22% гласова, односно 6 посланичких места, што је приближан резултат оном од пре пет година, али уз напомену да су им предизборне анкете обећавале већи успех. Коалиција око Народне партије је добила подршку 6,2% бирача, те

ће дати једног посланика у новом сазиву парламента. Леви блок је освојио 9,8% гласова и имаће два посланика, док је Комунистичка партија Португала добила подршку 6,9% бирача и имаће једног посланика. Највеће изненађење је представљао изборни успех партије под називом Људи-Животиње-Природа (Pessoas-Animais-Natureza) са 5,1% освојених гласова и једним послаником. Треба додати да је чак 68,4% грађана Португала апстинирало на овим изборима (Político, 2019).

Ови избори су још једном показали да је Португал политички стабилно друштво, са јаким партијама левог и десног центра, али и са крајње левим партијама које имају стабилно бирачко тело (премда далеко мање од умерених опција). Крајње десне партије ни овај пут нису успеле да пређу изборни праг, чиме је Португал остао практично једина земља чланица Европске уније која је успела да „одоли“ таласу „десног популизма“. Такође, може се рећи да су ови избори показали и да Социјалистичка партија оправдано важи за фаворита на предстојећим парламентарним изборима у Португалу.

Закључак

По завршетку овогодишњих избора за Европски парламент можемо извести неколико закључака. Прво, да је у Шпанији дефинитивно дошао крај бипартизму и да се на тамошњој политичкој сцени могу уочити пет релевантних политичких партија. Друго, после неколико деценија шпанска крајња десница је коначно успела да оствари запажен резултат на националном нивоу. Треће, крајње леви Подемос није представљао само „епизоду“ у шпанском политичком животу, већ релативно снажну политичку опцију која има стабилно бирачко тело. Четврто, да је Португал политички стабилно друштво у коме умерене политичке снаге имају највећу подршку бирача. Пето, да је Португал остао практично једина земља у Европској унији у којој крајње десна опција није успела да оствари запажен резултат ни у једном од претходних изборних циклуса. Шесто, да ће и шпанске и португалске политичке партије дати важан допринос у формирању народњачке, односно социјалистичке групе у Европском парламенту.

Литература:

1. Anguera de Sojo, Iva (2019): “Torra abre la batalla en twitter contra Pedro Sánchez por su rechazo a la independencia“, *El Independiente*, 5 de Abril de 2019, <https://www.elindependiente.com/politica/2019/04/05/torra-se-enzarza-sanchez-twitter/>, Pristupljeno: 14.04.2019.
2. “Casado se estrena en el Partido Popular europeo y suma su apoyo para condenar el secesionismo catalán“, *ABC*, 7 de Noviembre de 2018, https://www.abc.es/espana/abc-casado-estrena-partido-popular-europeo-y-suma-apoyo-para-condenar-secesionismo-catalan-201811072046_noticia.html, Pristupljeno: 18.04.2019.

3. Costa Pinto, António and Inácia Rezola, Maria (2007): "Political Catholicism, Crisis of Democracy and Salazar's New State in Portugal", *Totalitarian Movements and Political Religions*, Vol. 8, No. 2, pp. 353–368.
4. Dennison, Susi and Zerka, Pawel (2019): *The 2019 European election: How anti-europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it*, European Council on Foreign Relations, February 2019
5. El País, 2019, <https://resultados.elpais.com/elecciones/2019/europeas-globales/19/>, Pristupljeno: 31.05.2019.
6. "España, ante las elecciones europeas, según el diario 'Político'", *El País*, 5 de Marzo 2019, https://elpais.com/internacional/2019/03/05/actualidad/1551785895_912022.html, Pristupljeno: 14.04.2019.
7. "EU election results country by country", *Politico*, 27/5/2019, <https://www.politico.eu/article/eu-election-results-2019-country-by-country/>, Pristupljeno: 01.06.2019.
8. Freire, Andre' and Santana-Pereira, Jose' (2015): "More Second-Order than Ever? The 2014 European Election in Portugal", *South European Society and Politics*, Vol. 20, No. 3, pp. 381–401.
9. Hernández, Enrique and Fraile, Marta (2014): "Spain: The beginning of the end of bipartisan rule?", in: De Sio L., Emanuele V. and Maggini N. (eds), *The European Parliament Elections of 2014*, CISE, Rome
10. "Holgada victoria socialista en las europeas, según las encuestas de Ferraz", *El Confidencial*, 6 de Marzo de 2019, <https://www.elconfidencialdigital.com/articulo/politica/holgada-victoria-socialista-europeas-encuestas-ferraz/20190305190619122621.html>, Pristupljeno: 16.04.2019.
11. Joksimović, Nikola (2016): „Ko su evropski desničari?", *Sputnik*, 25.05.2016,
12. <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/201605251105927820-evropskadesnica-njihovi-portreti/>, Pristupljeno: 13.04.2019.
13. Levante (2019): "PSOE y Podemos abogan por el diálogo en Cataluña", 8 de Abril de 2019,
14. <https://www.levante-emv.com/elecciones/2019/04/08/psoe-abogan-dialogo-cataluna/1859712.html>, Pristupljeno: 17.04.2019.
15. Lucas-Torres, Carmen (2019): "El PSOE ganará las europeas por primera vez en 15 años gracias a la división de la derecha", 14 de Enero de 2019, https://www.lespanol.com/espana/politica/20190114/psoe-ganara-europeas-primera-gracias-division-derecha/368213743_0.html, Pristupljeno: 15.04.2019.
16. Manjón, Pedro (2019): "El PSOE ganaría las elecciones europeas y Vox lograría seis eurodiputados, según un sondeo del Parlamento Europeo", *RTVE*, 18 de Febrero de 2019, <http://www.rtve.es/noticias/20190218/psoe-ganaria-elecciones-europeas-vox-lograria-seis-eurodiputados-segun-sondeo-del-parlamento-europeo/1886021.shtml>, Pristupljeno: 15.04.2019.
17. Manjón, Pedro (2019): "El PSOE amplía su ventaja y Vox sube ante el retroceso del PP, según el sondeo del Parlamento Europeo", *RTVE*, 1 de Marzo de 2019, <http://www.rtve.es/noticias/20190301/psoe-amplia-su-ventaja-vox-sube-ante-retroceso-del-pp-segun-sondeo-del-parlamento-europeo/1892640.shtml>, Pristupljeno: 16.04.2019.
18. Mateus, Jorge e Ramalho, Tiago (2013): "O sistema de Partidos em Portugal", CIES e-WorkingPaper N.º 151/2013, Centro de Investigação e Estudos de Sociologia, Instituto Universitário de Lisboa, pp. 1-20.
19. Meyenberg, Yolanda (2017): "Disputar la democracia. El caso de Podemos en España", *Revista Mexicana de Ciencias Políticas y Sociales*, Nueva Época, Año lxii, núm. 230, pp. 221-242.

20. Moreno Juste, Antonio and Blanco Sío-López, Cristina (2016): "Spain and the European integration process", *CVCE*, pp. 1-13.
21. "Elecciones generales, autonómicas y municipales 2019: Programa electoral", Partido Popular, <https://www.pp.es/sites/default/files/documentos/programa-electoral-elecciones-generales-2019.pdf>, Pristupljeno: 18.04.2019.
22. "Orígenes", Ciudadanos, <https://www.ciudadanos-cs.org/origenes>, Pristupljeno: 18.04.2019.
23. Pellicer, Lluís (2019): "Bruselas advierte del alto riesgo de la deuda de España y otros seis países", *El País*, 4 de Febrero 2019, https://elpais.com/economia/2019/02/03/actualidad/1549210017_425093.html, Pristupljeno: 14.04.2019.
24. Pi, Jaume (2019): "Casi el 80% de los españoles no sabe cuándo son las elecciones europeas", *La Vanguardia*, 1 de Enero de 2019, <https://www.lavanguardia.com/politica/20190105/453928662881/mayoria-espanoles-no-sabe-acierta-cuando-son-elecciones-europeas.html>, Pristupljeno: 15.04.2019.
25. „Portugal“, *Europe Elects*, <https://europeelects.eu/european-union/portugal/>, Pristupljeno: 23.04.2019.
26. Príncipe, Catarina (2018): "The Portuguese Myth", *Jacobin*, 06.09.2018, <https://jacobinmag.com/2018/06/portugal-left-bloc-socialist-party-austerity>, Pristupljeno: 21.04.2019.
27. "Programa electoral PSOE/Elecciones generales 2019", PSOE, <https://www.psoe.es/media-content/2019/04/PSOE-programa-electoral-elecciones-generales-28-de-abril-de-2019.pdf>, Pristupljeno: 18.04.2018.
28. "¿Qué propone Vox en su programa electoral?", *El Confidencial Digital*, 8 de Diciembre de 2018, https://www.elconfidencialdigital.com/articulo/te_lo_acclaro/vox-programa-electoral/20181207135237119110.html, Pristupljeno: 18.04.2019.
29. "Resultados Elecciones Generales 2019", *RTVE*, <http://resultados-elecciones.rtve.es/generales/2019/congreso/>, Pristupljeno: 31.05.2019.
30. Risques Corbella, Manuel (2015): "La dictadura franquista", *Revista Reflexão e Ação*, Santa Cruz do Sul, v.23, n.2, pp.170-197.
31. Romero, Juanma (2019): "Los socialistas europeos hacen suyo el 28-A para medir su fuerza en las urnas en mayo", *El Confidencial*, 24 de Febrero de 2019, https://www.elconfidencial.com/elecciones-generales/2019-02-24/socialistas-europeos-generales-28-abril-fuerza-elecciones-europeas_1843994/, Pristupljeno: 18.04.2019.
32. Sánchez, Ana y Ruiz de Almirón, Víctor (2019): "Pedro Sánchez consume su legislatura fallida y aboca a España a nuevas elecciones", *ABC*, 15.02.2019, https://www.abc.es/espana/abci-sanchez-consuma-legislatura-fallida-y-aboca-espana-nuevas-elecciones-201902132327_noticia.html, Pristupljeno: 14.04.2019.
33. Smith-Spark, Laura (2019): "La migración ilegal a la Unión Europea cae a su nivel más bajo en 5 años, pero aumenta en España", *CNN*, <https://cnnespanol.cnn.com/2019/01/05/migracion-ilegal-union-europea-espana-nivel-bajo-anos-aumenta/>, Pristupljeno: 15.04.2019.
34. Stone, Jon (2019): "European elections: Anti-EU populists set to win enough seats to gain influence and 'paralyse' bloc", *Independent*, 11 February 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/european-elections-2019-eurosceptic-far-right-juncker-foreign-policy-eurozone-a8773531.html>, Pristupljeno: 13.04.2019.
35. Suanzes, Pablo (2019): "El bloque de la investidura de Pedro Sánchez ganaría las europeas", *El Mundo*, 7 de Marzo de 2019,

- <https://www.elmundo.es/internacional/2019/03/07/5c8019ddfc6c83460e8b45c3.html>,
Pristupljeno: 16.04.2019.
36. Tavarez, Rodrigo (2019): "The lack of public debate in Portugal", *Plataforma*, 28.03.2019, <https://www.plataformamedia.com/en-uk/opinion/columnists/interior/the-lack-of-public-debate-in-portugal-10719303.html>, Pristupljeno: 21.04.2019.
37. Valero-Oteo, Irene (2017): "El Perfil del Votante del Cambio en España: De las Elecciones Europeas a las Generales del 20D". *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 6(2), pp. 107-136.
38. Villacorta, Diego (2019): "Eurobarómetro: La inmigración preocupa más a los europeos y en España incrementa la incertidumbre laboral", *esRadio*, 19 de Marzo 2019, <https://esradio.libertaddigital.com/castilla-y-leon/2019-03-19/eurobarometro-la-inmigracion-preocupa-mas-a-los-europeos-y-en-espana-incrementa-la-incertidumbre-laboral-1276635064/>, Pristupljeno: 15.04.2019.
39. Weise, Zia and de la Baume, Maïa (2019): "Catalan ex-leader Puigdemont denied access to European Parliament", *Politico*, 29.5.2019, <https://www.politico.eu/article/catalonia-carles-puigdemont-denied-access-to-european-parliament/>, Pristupljeno: 31.05.2019.

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT 2019 IN SPAIN AND PORTUGAL

Summary: Recently held elections for the European Parliament are extremely important for the future of the European Union. In this paper, we will analyze these elections in two EU member states - Spain and Portugal. Both countries jointly became members of the European Union in 1986 after a democratic transition that followed the fall of two right-wing dictatorships - Francoist in Spain and Salazar's in Portugal. In recent years, elections for the European Parliament have become a "stepping stone" for far-right political parties, and it is precisely Spain and Portugal that were the only member states of the Union in which such parties failed to achieve a more significant political result. Unlike Portugal, where left and right center parties occupy a dominant political position and where extremeright-wing political parties do not expect significant results in the European Parliament elections, the opposite is taking place in Spain. Not only the far left-wing Podemos re-entered the European Parliament, but also the far right-wing Vox crossed the election census for the first time. Consequently, the aim of this paper is to analyze the most important election topics in the two countries, detect the most important political actors, and to present electoral results and their political consequences. In the research we will use the historical method, the case study method and the comparative method.

Key words: elections, European Parliament, Spain, Portugal, European Union

АЛЕКСАНДАР САША ГАЈИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 324)4:323(439+438)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобен: 12.09.2019
Страна: 135-152

ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ 2019 У МАЂАРСКОЈ И ПОЉСКОЈ*

Сажетак: Рад анализира ток европских парламентарних избора 2019 у Мађарској и Пољској. Полазећи од сличности и разлика између улога Пољске и Мађарске у ЕУ, прелази се на приказ развоја ове две земље од почетака транзиције преко ступања и ЕУ њене позиције унутар Уније. Потом се, у централном делу рада, даје анализа страначких система и предизборне прогнозе а потом описују предизборне кампање главних политичких актера у Пољској и Мађарској. Завршни део рада анализира резултате избора и пружа њихово објашњење у контексту процена успешности изборних кампања.

Кључне речи: избори за ЕП, Пољска и Мађарска, нелиберална демократија, популизам, предизборне кампање

Читав низ сличности између Мађарске и Пољске видљив је како у вези са њиховом позицијом унутар ЕУ тако и по питању избора за ЕП који су одржани између 23. и 26. маја 2019 године. Ради се од две средњоевропске припаднице „Вишеградске групе“ - бивше социјалистичке државе чији је пут друштвено-економске трансформације у процесу приступања ЕУ био у многоме истоветан. Обе земље су приступиле Унији кроз „велико проширење“ 2004 и имале сличну улогу припадника „нове Европе“ у европском здању (уз јасну припадност НАТО-у и подржавање процеса даљег проширења ЕУ на југоисток).¹ Током друге декаде 21. века у обе земље се одиграо отклон у правцу суверенизма, то јест окретање ка националним традицијама и нелибералним демократским приступима при решавању економских и политичких проблема. То их је обе довело у немилост Брисела, поготово по питању њиховог противљења илегалној имиграцији. У обе државе на власти су странке у мање-више

* Рад је настао у оквиру пројекта 179014 кога финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије

¹ Видети: Pajak Patkowska Beata, Rachwal Marcin, *Hungary and Poland in Times of Political Transition*, Selected Issues, Faculty of Political Science – Adam Mickiewicz University, Poznan, 2016

отвореном сукобу са леволибералним елитама које су у претходном периоду контролисале Европску комисију. Бриселске бирократе су им претиле санкционисањем њиховог понашања (коришћењем фамозног члана 7 Лисабонског уговора). Режији у Мађарској и Пољској су од стране глобалних медија означавани као „антиевропске снаге“ иако су, у ствари, припадници десног центра (у случају мађарског „Фидеса“ – ЕПП (народњака), у случају пољске „Партије права и правде“ – „Савеза конзервативаца и реформиста у Европи“) који не заговарају политику изласка нити растурања, већ трансформисања ЕУ у конзервативном, хришћанско-демократском правцу. Њихова позиција, то јест припадност постојећим породицама европских партија у постизборној ситуацији прилично је нејасна и неизвесна, као и степен њихове подршке другим антисистемским, популистичким партијама у Европи.

Поред свих поменутих сличности, Мађарска и Пољска имају и извесних разлика које су везане за њихово специфично историјско наслеђе. Пре свега, ту је разлика у величини и културно-историјским преференцама који се одражавају на делом различите начине одношења према ширем европском идентитету и према ЕУ, али и према другим важним субјектима међународних односа – САД и Русији. Овде је видљив и највећи степен њиховог размимоилажења: док Пољска себе види као велику европску државу која треба да има водећу улогу у ЕУ и то кроз лидерство које (мање-више у потпуности) следи шире америчке геостратешке интересе на „старом континенту“, Мађарска себе не види као велику, већ средњу националну државу усмерену пре свега сопственој обнови и очувању уз пружање узорног понашања другим Европљанима. Мађарска зато тежи да се са много више флексибилности постави између постојећих „крупнијих играча“ на простору целе Европе. У том смислу, она је много мање непоколебљиви савезник САД и много отворенија за пријатељску сарадњу са Русијом (поготово по питању енергетске политике), за разлику од Пољске чији је антируски историјски сентимент чини и ригидним стратешким опонентом Русије а експонентом Вашингтона, у првом реду у погледу стратегије НАТО „опкољавања“ Русије и осујећивања њених геоенергетских стратешких замисли заобилажења и превазилажења новог „санитарног кордона“ на истоку ЕУ.

Мађарска и Пољска пре и након ступања у ЕУ

Мађарска интеграција у светски капиталистички систем крајем осамдесетих година прошлог века почивала је како на жељи ка поновном стварању суверене националне државе, тако и на тежњи да се дојучерашњи комунистички поредак преобрази у неки вид социјалне а тржишне државе. Међутим, како се је „држава благодања“ након пропасти комунизма почела да бива демонтирана и на крајњем западу Европе, Мађарска је била приморана да у потпуности усвоји и примени дивљи, неолиберални приступ током читавог периода своје транзиције. Реформски процес је оставио болне социоекономске последице по цело друштво, премда је на почетку 21. века почео да даје и неке умерено позитивне резултате у смислу раста бруто дохотка и већег степена

привлачења страних инвестиција. Када су и ова достигнућа са светском кризом била оспорена чак и урбаним центрима који су једини доживели постепени развој (док је провинција систематски опустела), незадовољство велике већине грађана постало је огромно. Године 2009. чак 72% грађана делило је убеђење како је капиталистички систем економски погубнији него некадашњи социјалистички режим, док 62% међу њима није уопште гледало благонаклоно на тржишну привреду. Преокрет је наступио на изборима у априлу 2010. године. Тада је партија десног центра „Фидес“ Виктора Орбана заједно са својим мањинским коалиционим партнером „Хришћанском демократском партијом“ освојила 52,2 % гласова, што им је, према важећем изборном закону, омогућило двотрећинску већину у мађарском парламенту. Убрзо су Орбан и нова власт започели активност ресуверенизације и државне регулације дивљих тржишних односа.² „Фидес“ је у јавности наступао са ставом да су стране компаније искористиле слабу економију Мађарске и политике „отвореног друштва“ током транзиције да би експлоатисале радну снагу и ресурсе земље. Орбан је у том контексту тврдио како средства ЕУ која су послата у Мађарску да помогну држави да се приближе западноевропским економијама и нису права помоћ, већ вид компензације за експлоатацију од стране Запада у раним годинама посткомунистичке ере. Током свог првог мандата, Орбанова влада је увела посебне порезе који су били осмишљени како би највише погодили стране компаније и банке. Критика који су упућивали страни инвеститори и банке због мера као што су посебни порези наметнути од стране владе и присилна конверзија кредита заснованих на швајцарским франку у форинте, наишли су на оштре реторичке контра-реакције владе. Са друге стране, мере владе су наишле на одушевљену подршку већине грађана Мађарске.

Доласком на власт 2010. године, „Фидес“ се у партијском спектру мађарске поставио, по речима самог Виктора Орбана, као „сила централне позиције“ између радикално десне странке „Јобик“ и фрагментиране левице, које су, отприлике, били једнаке снаге на половима политичког спектра. Позицирајући се као централна сила која се супротставља обема екстремима, „Фидесу“ је готово пуну деценију полазило за руком не само да освоји апсолутну већину бирачког тела и формира владу, већ и да између својих опонената одржи чврсту и непомирљиву поделу на екстремну левицу и десницу која је по свим битним питањима, па и оним везаним за пуко опонирање властима и њиховим мерама, практично непремостива. Штавише, релативно снажан „Јобик“ постао је погодно средство владајућем „Фидесу“ да се прибави и спољна подршка како уместо њега на власт не би дошао неко знатно екстремнији у својим нелибералним (али и немократским) ставовима.

Целокупно „Фидесово“ деловање на власти може се разумети као прилагођавање демократског поретка специфичној, културно-историјски уобличеној природи Мађарске. То у пракси значи успостављање јаке, суверене државе

² Rajcsányi Gellért, Viktor Orbán's Hungary: Orbanist Politics and Philosophy from a Historical Perspective, Political Change, Konrad Adenauer Stiftung, 2018, стр. 123-134, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=8e914238-5bca-e235-e176-f8d502f4a33f&groupId=288143 приступљено 03.05.2019.

која услишава базичну жељу грађана ка стварању политичког поретка који чува наслеђени вредносни систем и основна лична и колективна права грађана. У практичној политици „Фидес“ је приступио смањивању опште стопе опорезивања и накнада, ублажујући оно што су грађани сматрали најтежим наметима (нпр, смањење комуналних трошкова). Покушавајући да обезбедни стабилне фискалне приходе, мађарска влада је истовремено тежила да избегне мере опште штедње тако што је посебним таксама повећала пореска оптерећења појединих крупних привредних субјеката. Одмах је приступљено овладавању државним институцијама у свим гранама власти, пре свега кроз стављање Уставног суда под контролу која се показало од изузетне важности. Прво су изгласана четири амандмана у Основном закону који су се тицали смањења надлежности Уставног суда у вези са фискалном политиком. Након тога, приступило се променама начина избора нових судија у Уставном суду. То је обезбедило да нови кадрови буду из редова владајућег „Фидеса“. Када су и на функцију председника републике дошли припадници „Фидеса“ (Пал Шмит (2010-2012) и Јанош Адер (2012) више није постојао ни један државни орган који би представљао противтежу „Фидесовој“ монолитној извршној и законодавној власти. У свом другом и трећем мандату, „Фидес“ је наставио да учвршћује своју власт користећи механизме редистрибуције националних добара, истовремено настављајући са оштром политиком упереном против либералног крила невладиног сектора. У јеку мигрантске кризе, Орбанова влада је одлучним мерама државног апарата заштитила своје државне границе и у великој мери сузбила покушаје миграната да на илегални начин уђу унутар територије Мађарске. Такође, новим законским решењима о приватном високом образовању, Сорошев „Отворени универзитет“ изгубио је акредитацију те је морао да се помири са својим затварањем и напуштањем мађарског тла. Истовремено, у идеолошком смислу мађарска држава је започела систематску реafirмацију мађарског патриотизма кроз указивање на позитиван значај религије, пропагирање друштвеног конзервативизма, државног капитализма и нескривене државне контроле медијског сектора. Овај процес добио је своје потпуно уобличену форму изнету у Орбановом говору у Тушнадфирду 2014. године у коме је он отворено говорио о циљу стварања хришћанске, нелибералне демократије те указивао на опадање европске цивилизације и погубан утицај либералних елита и њихове идеологије „отвореног друштва“. Поред тога, Орбан је упро прост у цензуру коју политичка коректност намеће широм Запада, као и чињеницу да се у политичкој и друштвеној стварности данашњице могућност избора углавном своди или на либералну недемократију или нелибералну демократију.³

Пољска је такође започела свој пут приступања ЕУ као посткомунистичка држава са низом социо-економских проблема чија је транзиција из централно-планске у правцу тржишне привреде представљала прву фазу свеопште трансформације у оквиру евроинтегративних процеса.⁴ Пригрливши либерал-

³ Full text of Viktor Orbán's speech at Băile Tușnad (Tusnádfürdő) of 26 July 2014, The Budapest Beacon, July 29, 2014, <https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014> приступљено 03.05.2019.

⁴ Pajak Patkowska Beata, Rachwal Marcin, *Hungary and Poland in Times of Political Transition*, Selected Issues, Faculty of Political Science – Adam Mickiewicz University, Poznan, 2016

ни економски концепт у нади да ће на тај начин убрзати свој економски раст, Пољска ипак није подлегла општој приватизацији стратешких привредних грана. Напротив, она их је делом ревитализовала кроз докапитализацију и унапређивање, махом средствима из европских фондова (који је износио 2, 4 милијарде 2004 а 17, 2 милијарде евра 2014), а само делом их отворила за директне стране инвестиције. Успех овог приступа био је несумњив већ након прве деценије транзиције, па је Пољска постала својеврсни лидер у економском расту који се наставио и након приступања ЕУ 2004. Кључ овог успеха лежао је у селективној приватизацији и умереном протекционизму пољског тржишта док оно не ојача довољно за отворену коменпацију, као и паметном стратешком коришћењу тада позапашних предприсупних фондова ЕУ. Главна снага Пољског економског раста лежала је у његовој извозној оријентацији, стриктној заштити прехранбене индустрије и пољопривреде, као и знатно мањој ослоњености на прилив страних директних инвестиција и структуралних фондова а више на снажну домаћу тражњу и повећану продуктивности домаћих произвођача. Све то је допринело да се током прве деценије чланства у ЕУ Пољски извоз утростручи (са 48, 4 на 125, 2 милијарде евра). Три четвртине овог извоза усмерено је ка другим чланицама ЕУ и већ од 2009. године пољски извоз је већи од њеног увоза.⁵

Ако је у економској сфери Пољска приступила делимичној и контролисаној либерализацији, она је то још мање учинила у другим, пре свега социјалним и политичким сферама. Пољска је евроинтеграције схватила пре свега као вид њеног западног цивилизацијског опредељења те као изградњу демократских институција и поново проналажење националног суверенитета, а не као њихово губљење у супранационалном европском здању. Тако је Пољска већ у првим годинама након пријема у ЕУ тврдоглаво бранила систем гласања из Нице упркос томе што је на нивоу ЕУ већ био постигнут договор о његовој измени. Наредна влада левог центра у Варшави потом се сагласила са садржајем европског Устава (који је касније пропао због негативног референдумског изјашњавања неких других чланица ЕУ). Формирање владе 2007. године (коју су чиниле „Грађанска платформа“ и „Пољска народна партија“) представља отклон од пређашњих тврђих ставова у правцу флексибилнијег улажења у различите коалиције са другим државама чланицама ЕУ по читавом низу европских питања. И поред тога, континуитет јасне (гео)политичке оријентације свих влада у Варшави у 21. веку остао је видљив у залагању за споровођење „Европске суседске политике“ (ENP) ка постсовјетском истоку, затим у веома израженом скептицизму ка јачању „Европске спољне и безбедносне политике“ и снажном залагању за политику даљег проширења ЕУ - пре свега Балкана и Турске - чији је главни заговорник била Велика Британија. Сви ови ставови очигледно су на линији са атланстичком, англо-америчком (гео)политиком и њеним стратешким циљевима на простору Европе.

Крупан преокрет у позицији Пољске према Бриселу дешава се након 2015. године с повратком на власт „Партије права и правде“ коју су основала браћа Качински. У питању је национално-конзервативна, демохришћанска

⁵ Kolodziejczyk Katarzyna, „Poland in EU: ten years of membership“, Revista UNISCI / UNISCI Journal, № 40, Madrid, January 2016, стр. 13.

странка десног центра са јасним суверенистичким одликама, веома налик мађарском „Фидесу“. Њене главне политичке активности су усмерене против негативних друштвених токова и појава, уз јасно приржавање агенде поштовања закона и реда са солидаристичких социјално-конзервативних позиција блиских римокатоличкој цркви.⁶ У односу према ЕУ „Партија права и правде“ заузима благу евроскептичну позицију (налик „Фидесовој“), али уз јасну анти-руску геополитичку оријентацију (за разлику од „Фидеса“). Насупрот пољској либералној опозицији, „Партија права и правде“ се противи тешњим федералистичким евроинтеграцијама. Њене програмске позиције стоје на типичној демохришћанском залагању за социјално-тржишну економију са благим отклоном у правцу државног интервенционизма и протекционизма те жестоком инсистирању на борби против корупције. Ова партија се залаже за оснажење историјског идентитета Пољске, јачање националних војних капацитета, за побољшање програма социјалне заштите, смањење пореских стопа и универзалну здравствену заштиту.⁷ Позиције „Партије права и правде“ по питању унутрашње трансформације политичког система усмерене су на јачање председничке власти, смањење броја чланова законодавних тела (Сејма (скупштине) и Сената) и одлучно спровођење лустрације у пољском друштву према припадницима некадашњег комунистичког државног апарата. Ту је, свакако, и залагање за традиционалне вредности и афирмацију породичне политике те противљење илегалној имиграцији, абортусу, еутаназии и идеологији јачања ЛГБТ агенде.

Повод за отворени сукоб између пољске владе и бриселске бирократије у ЕК представља ткз. „криза пољског Уставног суда“ која је започела у октобру 2015 када су на позиције судија од стране тада владајуће „Цивилне платформе“ доведена петорица судија блиских овој странци. После победе на парламентарним изборима, „Партија права и правде“ је оспорила легалност ових избора и поставила друге судије, а затим и изменила начин гласања у Уставном суду који је изискивао двотрећинску већину уз неопходност присуства 13 од укупно 15 судија. Ова решења су од стране Европске комисије била проглашена за потчињавања судске власти извршној, чиме се наводно нарушава владавина права и угрожавају основна људска права грађана Пољске. Због тога је 13. јануара 2016 на основу члана 7. Лисабонског уговора започет процес санкционисања Пољске који, теоретски, може да доведе до одузимања права гласа овој држави у институцијама ЕУ. Касније, током 2017. године, оптужбама о нарушавању владавине права и њиховом санкционисању су придодате и оптужбе везане за спорну сечу шума у Биаловијеску, као и одбијање пољске владе да прихвати квоте имиграната у складу са европским програмом њихове релокације итд. Чврсто контрирање владе у Варшави свим оптужбама из Бри-

⁶ Видети: Kulesza Czesław, Rae Gavin, „The Law and Justice Party and Poland’s Turn to the Right“. Transform Europe, Brussels January 2017, https://www.transform-network.net/fileadmin/user_upload/raekulesza_paper_final_19_01_2017.pdf
Приступљено 03.05.2019.

⁷ Булахтин М.А., „Борьба партии «Право и справедливость» за новую модель польской республики“, Cyberleninka, 2013, <https://cyberleninka.ru/article/v/borba-partii-pravo-i-spravedlivost-za-novuyu-model-polskoj-respubliki> приступљено 04.05.2019.

села довело је до општег погоршања односа између Пољске и ЕУ. Из ових разлога аналитичари европских прилика односе између актуелне Варшаве и Брисела најчешће приказују као стагнантне, па и назадујуће.⁸

Процене избора у Мађарској и Пољској за ЕП 2019

Мађарска и Пољска су, дакле, ушле у до сада најзначајније изборе за Европски парламент као две државе-чланице нелојалне Бриселу. Њихове су владајуће партије означене као „антиевропске“, као отелотворења нелибералног популизма, упркос томе што су обе чланице породице „мејнстрим“ европских партија десног центра. Какве су биле предизборне прогнозе изборног циклуса у обе државе чланице?

Прогнозирана излазност на изборе за ЕП у Мађарској била је нешто нижа него што је то на њеним националним и локалним изборима. 2009 излазност на изборима за ЕП је била 36% а 2014 свега 29% процената, углавном због нешто мањег интересовања јавности за европске изборе, али и због тога што су кандидати за посланике у ЕП, уз пар изузетака, били углавном мање познати бирачком телу. Поред тога, изборни закон у Мађарској предвиђао је гласање за изборне листе за ЕП, а не за поједине кандидате. Због опште климе везане за важност избора али и предизборне кампање које су покушавале да око најважнијих питања мотивишу бирачко тело да се одазове и изађе на изборе, предвиђало се да ће на изборима 2019 излазност бити већа него у ранијим изборним циклусима. Нешто већа излазност је прогнозирана и зашто што је будимпештанска влада законски омогућила право гласа држављанима Мађарске који живе изван ЕУ, као што су они у Србији и Украјини. Због тога већина прогноза сматрала да ће излазност бити знатно већа од 30%. Процењивало се да би „Фидес“ на изборима могао да добије између 48-59% подршке изашлих бирача, односно између 23 и 41 процената целокупног електората.⁹ Најчешће се сматрало како „Фидес“ (у коалицији са „Демохришћанском народном партијом“) може да освоји 54, 3% активних бирача. На тај начин владајућа коалиција би у Мађарској освојила 13 места за ЕП, што би представљало увећање за 2 посланичка места у односу на изборе из 2014. Високи резултат објашњавао се популарношћу антиимигрантског става владе кога дели више од две трећине електората, а толико грађана је, отприлике, мање-више задовољно и потезима владе да се носи са проблемом имиграције.

Овакав степен подршке кључној владиној агенди стављао је мађарску опозицију у веома тешку и незахвалну позицију. Због тога је она покушала да своју кампању преусмери на друга важна питања, пре свега на корупцију владајуће већине као што су случајеви коришћења европских фондова и одбијања Мађарске да се укључи у рад канцеларије Европског јавног тужиоца из разлога

⁸ Gromadzki Grzegorz, „Poland in EU: Unavoidable marginalization with a small question mark“, Friedrich Ebert Stiftung – Poland, Warsaw, february 2018, стр. 2-3.

⁹ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/hungary/> приступљено 05.05.2019.

што би то штетило мађарском суверенитету. Осим тога, опозиција је била и остала дубоко идеолошки подељена те је наступала у неколико различитих колона. Једну је предводио „Јобик“, радикално десна странка која се у последње време постепено помера у правцу десног центра и систематски ублажава своје до јуче екстремистичке ставове. „Јобик“ критикује „Фидес“ са национално-суверенистичких позиција, углавном због питања корупције и по њима неумерене политике која је Мађарску беспотребно конфронтирала са Бриселом. Једну од две преостале колоне - он левог центра, предводили су социјалисти који су водили Мађарску пре „Фидеса“ (за које се вежу многобројне коруптивне афере), док је другу предводила демократска коалиција. Процењивало се да би „Јобик“ на изборима за ЕП могао да освоји између 12 и 15% гласова (чешће се прогнозирао први проценат), док би социјалисти могли да освоје између 10 и 12%, а припадници демократске коалиције око 6% гласова активних бирача. У случају оваквог исхода гласања „Јобик“ би освојио три мандата у ЕП, док би социјалисти освојили три, а демократска коалиција два мандата. „Партија зелених“, према већини процена, са освојених 2 % гласова не прелази изборни цензус. Исту судбина по овим предвиђањима очекивала је „Моментум“, центристичку проевропску партију (која, ценило се, може да освоји до 2% гласова) и покрет „Наш дом“ (настао одвајањем екстремнијег, изворнијег дела „Јобика“ из ове партије након што је она направила заокрет од крајње деснице ка десном центру) који је, такође, претендовао на свега 1-2% гласова. Све у свему, готово све предизборне процене ишле су у прилог убедљиве победе Орбановог „Фидеса“. Непознаница је била само да ли ће „Фидес“ као још увек чланица ЕПП-а после избора подржати кандидатуру Манфреда Вебера, вођу европских народњака, за функцију председника Европске комисије, будући да је ова партија суспендована од стране истих тих народњака (након афере „Јункер“), а још давно пре тога проказана као „антиевропска“ у фамозном Сарђентинијевом извештају. Овај извештај сачињен у другој половини 2018. године је, такође, оштро критковао Орбанову владу због угрожавања владавине права и представљао основу за покретање казненог поступка на основу члана 7 Лисабонског споразума. Друга могућност је да „Фидес“ у постизборним околностима напусти европске народњаке и да се, као отворено суверенистичка и анти-бриселски настројена партија, придружи новом европскептичном блоку у ЕП предвођеног Салвинијем, Ле Пеновом и немачким АФД-ом.

Ситуација у Пољској везано за изборе за ЕП 2019 је нешто сложенија, па су и предизборне прогнозе биле нешто неизвесније. Наиме, Пољаци су до сада три пута излазили на биралишта за ЕП, и сваки пут је излазност била једна од најнижих у целој Европској унији. Ни једном она није прешла 25% бирачког тела. На претходним европским изборима данас опозициона „Грађанска платформа“ успела је да победи „Партију права и правде“ са разликом свега 0,30% од укупног броја гласова. Иако су обе партије имале по 19 посланика у ЕП, „Грађанска платформа“ је освојила 32,13% а Партија права и правде 31,78% гласова. Тада су посланичка места освојили и „Лева демократска алијанса“ са 9,44% (5 посланика), „Конгрес нове деснице“ са 7,15 % (4 посланика) и „Пољ-

ска народна партија“ са 6.8% гласова (4 посланика).¹⁰ И у Пољској се, због важности избора и оштре политичке поларизације по читавом низу важних тема, очекивала нешто већа излазност, у сваком случају по први пут изнад 30% укупног бирачког тела.

Током претходне четири године европска теме постале су централне у унутрашњој јавној дебати, будући да оне произлазе из нараслих тензија између актеулених власти и европских институција (пре свега ЕК) по питању оптужби за урушавање владавине права. Како су за јесен ове године заказани редовни парламентарни избори, а наредне године и председнички избори, надметање око посланичких места у ЕП представљао је својеврсни увод у борбу за власт на националном нивоу. Главна политичка борба се и даље водила између две највеће политичке партије – владајуће „Партије права и правде“ (PiS) и опозиционе либералне „Грађанске платформе“ (PO) чија су најважнија упоришта велики градови. Како би се супроставила владајућој странци, „Грађанска платформа“ је са другим опозиционим групацијама попут либерала (Nowoczesna) и „Пољске народне партије“ (PSL) оформила „Европску коалицију“. Ту су и две нове, самоникле партије на левом и десном крају политичког спектра. Прву предвиди Роберт Биедрон, градоначелник Слупска, леволиберални и први отворени пољски геј политичар, својеврсни „пољски Маркон“ са својом партијом „Пролеће“ (Wiosna). Као нова и до сада некомпромитована појава на политичкој сцени, он је почео привлачи леволиберални део бирачког тела који је био незадовољан радом и учинцима „Грађанске платформе“ и њених политичких савезника. На другој страни је радикално десна, неконформистичка странка „Кукис 15“. Њу предводи Павел Кукис бивши панк рок музичар који је на председничким изборима 2015 направио велико изненађење када је освојио чак 21% гласова. Програм покрета „Кукис 15“ базиран је на заговарању „уништавања партитократије“, изборној реформи у правцу пропорционалног представљања, залагању за грађанске слободе, строго поштовање одвајања грана власти и инсистирању на што чешћем референдумском изјашњавању грађана.¹¹ На европској сцени „Кукис 15“ је програмски близак италијанском „Покрету пет звездица“. Његово бирачко тело су пре свега национално опредељени гласачи, омладина и сви они који су незадовољни естаблишментом. Предизборне прогнозе оцењивале су како би на предстојећим изборима владајућа „Партија права и правде“ успела да освоји највећи број гласова, чак 39-40%. То би јој донело 23 од 51 места превиђених за Пољаке у ЕП. Са 35% освојених гласова, њих би следила „Европска коалиција“ предвођена „Грађанском платформом“ која би у том случају имала 20 посланичких места у Стразбуру. Биедреново „Пролеће“ се сматрало за трећу по снази групацију која, процењивало се, тежи да освоји 9-10% гласова и узме 5 посланичких места, док би покрет Павела Кукиса, могао да узме 6,5% гласова и освоји три посланичка места.¹² Остале десне радикалне партије (попут Слобо-

¹⁰ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/poland/> приступљено 05.05.2019.

¹¹ <https://pikio.pl/kukiz-narodzil-sie-ruch-ktory-przywroci-panstwo-obywatelom/> приступљено 26.04.2019.

¹² <https://www.politico.eu/2019-european-elections/poland/> приступљено 05.05.2019.

Александар Саша Гајић, Европски парламентарни избори 2019 у Мађарској и Пољској де, Конфедерације Корвин итд) према свим проценама нису биле у стању да пређу изборни цензус.

Главне теме и токови кампања

Агенда са којом су премијер Виктор Орбан и владајућа партија „Фидес“ тежили да мобилишу гласаче састојала се у томе да представе ове изборе као својеврсни референдум за или против имиграције који снажно поларизује мађарској јавно мњење (које је више од 70% антиимигранционо наклоњено), а која ће у предстојећим годинама представљати централни проблем ЕУ. Предизборна кампања је формално започела 10. фебруара када се Орбан обратио гласачима за позивом да бране хришћанске нације од имиграције која, по његовим речима, „шири вирус криминала и тероризма, поготово криминала упереног против жена“.¹³ За Орбана, фокус кампање је био да објасни суштину сукоба између мултикултурализма и хришћанске културе који се директно рефлектују на ставове за и против имиграције, али и на сукоб између федералистичке Европске уније коју заговарају леволиберали у Бриселу и Европе националних држава које пропагира „Фидес“. За Виктора Орбана елите формиране 1968 су криве за све невоље у ЕУ, па се он радује свим видовима реакције против њих, то јест суверенистичким покретима широм Европе тако јасно видљивим пре свега у Италији, Аустрији и Немачкој. Осим тога, Орбан себе доживљава као идеолошког предводника суверенистичког хришћанско-демократског покрета који се шири Европом и који за свог главног доктринарног противника види либерално-прогресивистичког француског председника Емануела Макрона (који такође има континенталне лидерске идеолошке претензије).¹⁴ Орбан слика призор будуће Европе – конзервативне, засноване на традиционалним вредностима: на Богу, породици и нацији. Истовремено, он се бори да оповргне оптужбе опозиције за корупцију, гушење медија и грађанских слобода те стварање партијске државе. Са друге стране, „Фидесова“ кампања је била јасно усмерена ка практичним мерама за остваривање визије конзервативне, хришћанске Мађарске у „Европи нација“. Опозиционе групације, притешњене „Фидесовом“ доминантом медијском кампањом, покушавале су да отворе што више других тема и негативно прикажу „Фидесове“ досадашње учинке, али и перспективе које Мађарска има (то јест) губи са оваквим државним руководством. Будући да је имигрантском темом Орбан практично до краја преотео агенду десничарском „Јобику“ који се „нормализовао“ и умерио у правцу десног центра, опозиција је покушала да води негативну кампању против „Фидеса“ и Орбана лично. Оштрица њихових напада усмерена је ка критици корупције, гушења медијских и грађанских слобода те претварања Мађарске у пар-

¹³ „Orbán opens EU elections campaign, vows defence of ‘Christian’ Europe”, Euractiv, 11.02.2019 <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/orban-opens-eu-elections-campaign-vows-defence-of-christian-europe/> приступљено 04.05.2019.

¹⁴ „Orbán wants to shift Europe to the right“, Eutopics, <https://www.eutopics.net/en/203809/orban-wants-to-shift-europe-to-the-right> приступљено 04.05.2019.

титократију. Проблем је што опозициона левица (социјалисти) носи позамашан баласт корупционих афера из времена када су били на власти, док је „Јобиково“ критковање грешака власти које кваре односе са европским партнерима неубедљиво из уста дојучерашњих радикала чију је некадашњу агенду у потпуности преузео актуелни режим.

„Фидесов“ главни изборни адут представљала је најаву пакета од седам мера који се огледа у смањивању пореза и разним олакшицама те новчаним давањима којима би се подстакле мађарске породице да подижу што више деце. Ове мере се сматрају првим корацима практичне демографске ревитализације Мађарске насупрот бриселском интернационализму који као једино решење за опадање наталитета широм Европе пропагира прихватање трећесветске имиграције.¹⁵ „Ми нећемо само више беба, ми хоћемо мађарске бебе“ – истакао је Орбан наглашавајући како ће у Мађарској жене које роде четири или више дете бити доживотно ослобођене плаћања пореза на лична примања.

Целокупна „Фидесова“ предизборна кампања само је наставак континуираних медијских обраћања која се једне стране теже да афирмишу традиционалне вредности и национални суверенитет, а са друге дефамирују оне који му прете. Вишегодишња негативна кампања против Џорџа Сороса (кога „Фидес“ и њему наклоњени медији виде као главног финансијера како имигрантског прилива са Близког истока тако и бриселских проимигрантских ставова) са почетком предизборне кампање настављена је додајући му и друге негативне фигуре. Један од постера који раме уз раме са Соросом ставља и Жан Клода Јункера, одлазећег председника Европске комисије и лидера европских народњака (чијој породици партија припада и „Фидес“), изазвао је велике потресе широм Европе.¹⁶ Европски народњаци су захтевали извињење „Фидеса“ и претили санкцијама, а потом је до избора пронађено „соломонско решење“: „Фидес“ је због „увреда“ упућених Јункеру само суспендован, али не и трајно искључен из групације ЕПП-а. То је обема странама савршено одговарало док не прођу избори 26. маја. Иако је „Фидес“ упутио неку врсту формалног извињења ЕПП-у, Орбан је током кампање наставио да негативно квалификује лидера највеће политичке групе у ЕП којој и његова странка припада, описујући га као „аутентичног социјалисту“ који носи велику одговорност за Брегзит и мигрантску инвазију, уз истицање како ЕУ, насупрот вредносно-програмским начелима народњака, хрли у лево, у либералном працу према изградњи европске империје, односно у правцу Европе имиграната.¹⁷ Уз отворену сарадњу са Матеом Салвинијем и његовом Лигом, Орбан је у великој мери назначио постизборни правац ка коме ће „Фидес“ у будућности гравитирати, с обзиром да увиђа како међу европским народњацима који спроводе леволибералну а не демохришћанску политику за „Фидес“ нема места.

¹⁵ <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/orban-opens-eu-elections-campaign-vows-defence-of-christian-europe/> приступљено 02.05.2019.

¹⁶ <https://www.politico.eu/article/orban-faces-backlash-after-attack-on-junker/> приступљено 02.05.2019.

¹⁷ <http://hungarymatters.hu/2019/04/08/orban-outlines-fideszs-plan-to-stop-immigration/> приступљено 03.05.2019.

Како је у Пољској клима у јавном мњењу по питању квалификација ЕУ знатно другачија него у Мађарској, јак проевропски приступ опозиције је имао знатно више потенцијала да уроди плодом. Поред тога, један део опозиционих партија, њих пет (предвођених „Грађанском платформом“, другом по снази партијом у Пољској) формирао је 24. фебруара моћни блок, „Европску коалицију“. Она је имала много више шансе да на изборима за ЕП по броју гласова сустигне владајућу „Партију права и правде“.¹⁸ Циљ кампање „Европске коалиције“ био је да да искористи сукоб владајуће странке у Пољској са Бриселом како би изборе представили као својеврсни референдум о пољском чланству у ЕУ, кривећи „Партију права и правде“ да је својом антиевропском политиком довела до маргинализације Пољске у ЕУ и да ће, ако остане на власти, на крају одвести Пољску изван ЕУ. Насупрот томе, владајућа партија тежила је да порекне ове оптужбе, усмеравајући се на читав низ других питања на којима је она, придржавајући се своје конзервативно-социјалне агенде, забележила значајне успехе. Такође, „Партија права и правде“ је своју кампању базирала на чврстом пропагирању демохришћанске политике десног центра и њеним идентитетским одређењима, пре свега јачању националног суверенитета, супростављања француско-немачким плановима о федерализацији ЕУ, борби против илегалне имиграције, као и одбрани традиционалних вредности и класичне породице.

Проблем и за власт и за водећу опозициону групацију лежи у томе што је Пољска већ дуги низ година мање-више претворена, ако не у двопартијско друштво - онда у друштво где доминирају две највеће партије које обе имају снижен кредибилитет у очима велике већине грађана. Остале странке су веома слабе или потпуно неискусне на политичкој сцени да би могле да озбиљније угрозе две организационо и бројчано надмоћне политичке групације. Засићење великим партијама које се смењују на власти је јасно приметно: истраживања показују како 71% становништва негативно гледа на председника „Партије права и правде“ Качинског и сматра да би било најбоље да се он повуче из политике.¹⁹ Слично као што је „Грађанска платформа“ на изборима из 2015 остала и без идеја и енергије да мобилише гласаче након осам година проведених на власти (а ни до сада, боравећи у опозицији, није успела да поврати готово ништа од изгубљене енергије и поправи своје недостатке), исти проблем почео је да се показује и у случају „Партије права и правде“. То је, додуше, изражено у знатно мањој мери, пошто се њена влада углавном показала компетентном да спроведе неке од популарних мера за које се дуго залагала док је боравила у опозицији. Но, и код ње почиње да се промећује „замор материјала“, губитак идеја и инспирације. Слабости обе доминанте политичке групације показале су се јасно видљивим на прошлогодишњим локалним изборима:

¹⁸ “Polish opposition forms coalition for European elections”, Euractiv, 25.02.2019.

<https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/polish-opposition-forms-coalition-for-european-elections/> приступљено 04.05.2019.

¹⁹ Tilles Daniel, Jules Tom, „The Future of Politics Is Coming to Poland”, Foreign Policy, 08.02.2019. <https://foreignpolicy.com/2019/02/08/the-future-of-politics-is-coming-to-poland/> приступљено 04.05.2019.

владајућа „Партија права и правде“ показала се неспособном да победи у већим урбаним центрима, док је „Грађанска платформа“ поново демонстрирала неуспешност да овада унутрашњошћу земље, поготово мањим, руралнијим срединама. Штавише, обе странке су претрпеле низ пораза на изборима за градоначелнике широм земље где су тријумфовали независни кандидати. Међутим, нове опозиционе групације још увек су недовољно зреле и непрофилисане да би значајније искористиле ову ситуацију. Биедреново „Пролеће“ само делом успева да анимира либералне апстиненте и разочаране дојучерашње гласаче „Грађанске платформе“, док Павел Кукисов антиестаблишмент покрет са својим хаотичним и непрофилисаним насупом успева да допре само до омладине и радикално настројеног дела бирачког тела.

У датим околностима, две доминантне политичке групације покушавале су да, подижући температуру и отварајући бројне афере, мобилишу своје бирачко тело у дубоко подељеном пољском друштву. Радикализација ставова била је видљива још у новембру прошле године када се „Партија права и правде“ отворено придружила екстремно-десним групама на маршу прославе стогодишњице пољске независности. Радикализацијом својих ставова, владајућа странка је само отворила простор за инсинуације либералне опозиције како се она претворила у отворено антиевропску партију која жели да изведе Пољску изван ЕУ. У овим медијским кампањама опозиција је добила отворену подршку бриселских функционера, попут посета потпредседника ЕК Франца Тимерманса који је понављао оптужбе против пољске владе које су довеле до покретања казненог поступка на основу члана 7 Лисабонског уговора.²⁰ Такође, приметно је јачање опозиционих медија улагањем новца из иностранства, чији је најсимптоматичнији пример улагање Џорџа Сороса у куповање друге по утицају радио станице у Пољској, Еурозета. Пољске дневне новине *Gazeta Wyborcza* (чији је власник медијска група Агора) упознале су пољску јавност са тиме како су оне купиле 40% акција Еурозета, док све остале акције већ поседује *SFS Ventures* - део Соросовог Фонда за Инвестирање у медијски развој.²¹

У садашњој ситуацији, опозициони медији искоршћавали су низ афера како би се режим описао као екстремистички: иако истражни поступак ни на који начин не упућује на политичку мотивацију која би стојала иза убиства дугогодишњег либералног градоначелника Гдањска Павела Адамовича, његова смрт је приказана као последица непријатељске атмосфере коју владајућа партија шири у пољском друштву и која, полазећи од говора мржње за коју се терете гласноговорници „Партије права и правде“, иде у правцу обрачуна са идеолошким неистомишљеницима.

²⁰ “EU action against Poland before elections: Just a coincidence?” Poland Daily, 10.04.2019.

<https://polanddaily.com/293-eu-action-against-poland-before-elections-just-a-coincidence> приступљено 04.05.2019.

²¹ “Soros moves to buy into Polish media ahead of elections”, New Europe, 27.02.2019.

<https://www.neweurope.eu/article/soros-moves-to-buy-into-polish-media-ahead-of-elections/> приступљено 04.05.2019.

Током предизборне кампање питања ЛГБТ права постала су једна од најексплоатисанијих тема којом су се и владајућа странка и главна опозициона групације бавиле како би поларизацију везану за ово питање искористиле за придобијање што већег дела бирачког тела.²² Повод за отварање овог питања представљала је одлука Рафала Трђаковског, градоначелника Варшаве (члана „Грађанске платформе“) да потпише декларацију о заштити ЛГБТ права у престоници. Донета декларација је припадницима ове сексуалне оријентације гарантовала основне потребе међу којима су апострофирани не само хостели за смештај ове мањинске групе, систем за њихову заштиту у кризним ситуацијама, већ и увођење „антидискриминационих едукација у школама“. Конзервативци и радикална десница је ово видела као вид наметања ЛГБТ идеологије међу најмлађом популацијом (све под изговором „антидискриминационих мера“) које директно угрожавају традиционалне породичне вредности на којима почива пољска нација. Због тога су започете жестоке контрамере: демонстрације, негативна медијска кампања и слично. Владајућа „Партија права и правде“ је у придруживању овој кампањи видела за себе шансу за успех на предстојећим изборима и то из више разлога. Противљење ЛГБТ агенди владајућу странку не само додатно учвршћује међу претежно већински конзервативним, католички настројеним делом бирача, већ и доприноси да се ова агенда преотме од радикалне деснице која је у Пољској у успону, али и да се главна опозициона групација потисне са позиција умереног, левог центра још више у леволибералном правцу. Наиме, опозициона „Европска коалиција“ је прилично шаролика и унутрашње издиференцирана по овом питању, од „Грађанске платформе“ која је либерална у економском али умерено конзервативна у социјалној сфери (тј. само једна њена фракција је збиља леволиберална и про-ЛГБТ) до „Савеза демократске левнице“ или „Зелених“ и других чланова коалиције који се нескривено афирмативно односе према овој агенди. Стога је анти-ЛГБТ кампања владајуће странке желела да изазове што дубљи раскол у редовима опозиционе коалиције, па чак и да допринесе да неки од неодлучних либералних гласова не оду овој коалицији, већ „Пролећу“ Роберта Биедрона, декларисаном геј политичару.

Сам ток кампање као несумњиво веома успешну владину агенду потврђивао је једино изношење новог програма јавне потрошње. Због тога је владајући режим прибегао прибављању спољнополитичких поена посетом пољског председника Дуде америчком председнику Трампу, свог главном стратешком савезнику, и то у самом финишу кампање. Неколико дана раније, исту ствар је учинио и мађарски премијер Виктор Орбан.

²² Harper Joe, „PiS pic LGBT battleground in Poland“, *Forbes*, 24.03.2019.

<https://www.forbes.com/sites/joharper/2019/03/24/pis-picks-lgbt-battleground-in-poland/#45a3efc42459> приступљено 04.05.2019

Закључна разматрања о изборним резултатима

Мада је на први поглед све указивало на предвидивост резултата, избори за ЕП у Пољској и Мађарској донели су извесна изненађења и по питању излазности и по питању исхода гласања. Као прво, излазност је била знатно већа од прогнозиране. Она нам говори о успешној мобилизацији бирача кроз предизборне кампање и владајућих странака и опозиције. Уместо прогнозираних преко 30%, излазност у Пољској је износила чак 45, 5 % (што је далеко највећа стопа излазности у Пољској од како је постала чланица ЕУ), док је у Мађарској она износила читавих 52,33% и добила размере најширег референдумског изјашњавања.

Ни што се тиче самог исхода избора није недостајало изненађења. У Пољској, где је надметања између владајуће партије и опозиционе проевропске коалиције указивало на неизвесан, крајње „тесан“ резултат у корист владајуће партије уз приметно јачање нових опозиционих групација, десило се нешто мало очекивано. Владајућа „Странка права и правде“ значајно је одскочила у односу на ривалску коалицију и добила изненађујуће високих 45, 38%, гласова, чак 5% више него што су јој најоптимистичније процене прогнозирале. „Европска коалиција“, напротив, добила је тачно колико је и очекивала – нешто преко 38% гласова активног електората. Пољска је тако постала чланица Уније која ће, с обзиром на исход гласања, имати највише, тачније више од половине (53%) евроекспетичних представника у ЕП. Изненађење, и то негативно, представља лош резултат преосталих опозиционих странака. Само је Бидероново „Пролеће“, за кога се очекивало да ће освојити добар део либералних гласова - по неким проценама и до 10%, прешло изборни цензус и освојило 6% гласова. Популистички „Кукис 15“, међутим, за кога се ценило да ће засигурно освојити више од 6%, остао је далеко испод изборног прага са освојених свега 3, 16 % гласова. Све то нам показује како је Пољска дубоко поларизовано друштво свстано у два табора где једва да има места за неког трећег. Истовремено, то нам говори и да је изборна стратегија радикализације порука обе доминанте стране донела резултате двома најмоћнијим политичким групацијама, али више владајућој странци. Својом радикализованом конзервативном агендом она је успела да највећој мери апсорбује гласове несистемских, десних и радикалних гласача и то у условима неочекивано високе излазности. Због тога су не само „Кукис 15“, већ и остале радикално десне опције (коалиција „Конфедерација“ предвођена „Корвином“ и „Националним покретом“) остале испод цензуса. Са друге стране, опозициона „Европска коалиција“ предвиђена „Грађанском платформом“ успела је да својом кампањом одржи на окупу проевропске и либералне гласове и не дозволи унутрашњи раскол око горућих тема које је наметао главни политички опонент. Такође, она је спречила озбиљнији успех новоосноване леволибералне алтернативне опције – Биедроновог „Пролећа“ и успела да му узме, односно да у своје окриље врати део разочараних и пасивизираних либералних гласача. Класична левица је ионако на крајњој политичкој маргини, па су и њени резултати („Удружене левице“ нпр.) изразито слаби (1,24%). Коначни исход гласања је следећи:

„Партија права и правде“ освојила је чак 27 посланичких места, „Европска коалиција“ 22, док је „Пролеће“ обезбедило 3 мандата у Европском парламенту.

У Мађарској Орбанов «Фидес» није дозволио никаква изненађења што се тиче резултата владајуће коалиције, али опозиција јесте - и то у негативном смислу. Орбан је убедљиво тријумфовао са 52, 33% добијених гласова у условима неочекивано високе излазности што је било сасвим у оквирима оптимистичких предизборних прогноза. Са друге стране, опозиција је несумњиво подбацила: социјалисти су освојили 6,68%, припадници демократске коалиције 16%, «Моментум» 9,92% а «Јобик» свега 6,44% гласова. У складу са резултатима расподела посланичких мандата је следећа: «Фидес»-«Демохришћанска партија» 13 посланика, «Демократска коалиција» 4 посланика, «Моментум» 2 посланика, социјалисти 1 посланика и «Јобик» 1 посланика. Све то нам говори о веома успешној «Фидесовој» кампањи а неуспешној негативној кампањи социјалиста и «Јобика» који су претпели неуспех у намери да се представе као борци против корупције, односно као умерене и прихватљиве политичке снаге. Њихову незахвалну ситуацију у извесној мери су искористиле партије проевропског центра (као и чињеницу да се «Фидес» са позиције десног центра позиционирао још више удесно) и успеле да се пласирају у ЕП.

Припадници обе владајуће партије тријумфално су обзнанили своју победу на изборима, као и циљеве њихове будуће борбе у ЕП. Јарослав Качински, лидер пољске владајуће партије, славodobитно је прогласио најбоље резултате које је «Партија права и правде» освојила на свим досадашњим изборима. Он указао како ће најважнија битка бити настављена на јесењим националним парламентарним изборима, али и унутар ЕП и то на основу оних вредности који су историјски чинили Пољску важном европском нацијом. Са друге стране, припадници опозиционе «Европске коалиције» нису крили своје разочарање исходом избора, нарочито резултатима оствареним ван већих урбаних центара. Све то је отворило сумње да ли ће ова опозициона коалиција опстати до јесењих националних избора.

Виктор Орбан је у свом постизборном обраћању истакао како одлични резултати јасно изражавају да мађарски гласачи желе да виде крупне промене у Бриселу, пре свега у односу према имигрантима, али и у поштовању европских нација и заштити европске културе. Остаје отворено питање у оквиру које политичке групације ће «Фидес» покушати да оствари ове циљеве, будући на њихову суспензију и крајње неизвесни статус унутар европских народњака. Слична је ситуација и са пољском «Партијом права и правде»: они за сада остају унутар групације «Европских конзервативаца и реформиста» заједно са британским конзервативцима (који су претпели историјски катастрофалан пораз од Фаражовог популистичког покрета «Брегзит сада»). Но, када Британија једном дефинитивно иступи из ЕУ, отвориће се и питање којој ће парламентарној групацији Пољски «меки евроскептици» приступити.

Литература:

1. Булахтин М.А., „Борьба партии «Право и справедливость» за новую модель польской республики“, Cyberleninka, 2013, <https://cyberleninka.ru/article/v/borba-partii-pravo-i-spravedlivost-za-novuyu-model-polskoy-respubliki>
2. Viktor Orbán's speech at Băile Tușnad (Tusnádfürdő) of 26 July 2014, The Budapest Beacon, July 29, 2014, <https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014>
3. Gromadzki Grzegorz, „Poland in EU: Unavoidable marginalization with a small question mark“, Friedrich Ebert Stiftung – Poland, Warsaw, february 2018
4. “EU action against Poland before elections: Just a coincidence?” Poland Daily, 10.04.2019. <https://polanddaily.com/293-eu-action-against-poland-before-elections-just-a-coincidence>
5. Kolodziejczyk Katarzyna, „Poland in EU: ten years of membership“, Revista UNISCI / UNISCI Journal, N° 40, Madrid, January 2016
6. Kulesza Czesław, Rae Gavin, „The Law and Justice Party and Poland's Turn to the Right“. Transform Europe, Brussels January 2017, https://www.transform-network.net/fileadmin/user_upload/raekulesza_paper_final_19_01_2017.pdf
7. “Orbán opens EU elections campaign, vows defence of ‘Christian’ Europe”, Euractiv, 11.02.2019 <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/orban-opens-eu-elections-campaign-vows-defence-of-christian-europe/>
8. „Orbán wants to shift Europe to the right“, Eutopics, <https://www.eurotopics.net/en/203809/orban-wants-to-shift-europe-to-the-right>
9. Pajak Patkowska Beata, Rachwał Marcin, *Hungary and Poland in Times of Political Transition*, Selected Issues, Faculty of Political Science – Adam Mickiewicz University, Poznań, 2016
10. “Polish opposition forms coalition for European elections”, Euractiv, 25.02.2019. <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/polish-opposition-forms-coalition-for-european-elections/>
11. Rajcsányi Gellért, Viktor Orbán's Hungary: Orbanist Politics and Philosophy from a Historical Perspective, Political Change, Konrad Adenauer Stiftung, 2018, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=8e914238-5bca-e235-e176-f8d502f4a33f&groupId=288143
12. “Soros moves to buy into Polish media ahead of elections“, New Europe, 27.02.2019. <https://www.neweurope.eu/article/soros-moves-to-buy-into-polish-media-ahead-of-elections/>
13. Harper Joe, „PiS picks LGBT battleground in Poland“, Forbes, 24.03.2019. <https://www.forbes.com/sites/joharper/2019/03/24/pis-picks-lgbt-battleground-in-poland/#45a3efc42459>

EUROPEAN PARLIAMENTARY ELECTIONS 2019 IN HUNGARY AND POLAND

Summary: The Paper analyzes the course of European parliamentary elections in 2019 in Hungary and Poland. Starting from the similarities and differences between roles of Poland and Hungary in the EU, we observe the development of these two countries from the beginning of transition through their accession into EU and their position within the European Union. Then, in the central part of the Paper, analysis of both Hungarian and Polish of

party systems is being provided, as well as pre-election prognosis and pre-election campaigns of the main political actors in Poland and Hungary. The final part of the Paper observes the results of the elections and gives their explanation in the context of assessing the effectiveness of election campaigns.

Key words: EP elections, Poland, Hungary, non-liberal democracy, populism, pre-election campaigns

АНАЛИЗА ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У БУГАРСКОЈ И РУМУНИЈИ

Сажетак: Избори за Европски парламент у Бугарској и Румунији окончани су надмоћном победом проевропских партија (посебно у Румунији), мање-више задовољних Европском унијом каква је сада. При томе је ентузијазам бирача у ове две суседне земље за евроизборе био драстично различит: док је у Румунији забележен историјски максимум, чему је донекле допринео и референдум о корупцији, у Бугарској никад није забележен овако низак одзив. Различит је и утицај који ће ови избори имати на домаћу политичку сцену. У Румунији су владајући социјалдемократи доживели тежак пораз, што не може проћи без последица на парламентарним изборима, док је у Бугарској померање политичког клатна било неупоредиво умереније. Дотле је заједничка тема политичара и јавности у обе земље била корупција, што није прошло без извесних потреса ни у Бугарској.

Кључне речи: Бугарска, Румунија, избори, Европски парламент, Европска унија, корупција, партије, одзив, мандати, цензус.

БУГАРСКА

На први поглед, политичка мапа Бугарске остала је мање-више иста као и пре избора за Европски парламент одржаних 26. маја ове године. Владајућа партија Грађани за европски развој Бугарске (Граждани за европейско развитие на Българија, ГЕРБ) премијера Бојка Борисова (Бойко Борисов) освојила је највише мандата у законодавном телу Европске уније – шест од 17, колико припада Бугарској. Заправо, ГЕРБ има пет европосланика, док је један мандат припао мањинском коалиционом партнеру Савезу демократских снага (Съюзът на демократичните сили, СДС). ГЕРБ у сваком случају контролише шест мандата у Европском парламенту, колико и до сада, при чему је повећан проценат гласова – 31,07, наспрам 30,40 одсто освојених на изборима 2014. године.¹

Опозициона Коалиција за Бугарску (Коалиция за Българија), којом доминира Бугарска Социјалистичка партија (Българска социалистическа партия,

¹ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/>

БСП), остала је друга најјача политичка снага у земљи, чак је повећала број европосланика са дотадашњих четири на пет, док је у односу на претходне изборе, када је освојила 18,93 одсто гласова, овог пута осетно побољшала резултат са 24,26 процената.

Партија етничких Турака, Покрет за права и слободе (Движение за права и слободи, ДПС; турски *Hak ve Özgürlükler Hareketi*) Мустафе Карадаија (*Mustafa Karadayi*), остала је трећа странка по снази, али је пала са четири на три мандата. Такође је изгубила део бирачког тела – 16,55, уместо 17,27 одсто гласова колико је освојила пре пола деценије. Оснивач протурске партије је њен садашњи почасни председник Ахмед Доган (*Ahmed Dogan*), бивши припадник бугарске тајне службе.

Велики успех постигла је Унутрашња македонска револуционарна организација – Бугарски национални покрет (Вътрешната македонска револуционна организација-Българско национално движение, ВМРО-БНД), млађи коалициони партнер ГЕРБ у Влади Бугарске, која је наступала самостално. Ова националистичка странка, коју предводи потпредседник Владе и министар одбране Красимир Каракачанов, освојила је два мандата са 7,36 одсто гласова. На чињеницу да ће тиме први пут после десет година, откад је Атака имала европосланике, у Европском парламенту седети неко из Бугарске ко се сврстава у тзв. евроскептике, пажњу је скренуо и Политико (*Politico*).²

Постојала је могућност да ВМРО-БНД изађе на евроизборе у коалицији Уједињени патриоти, коју чине још Национални фронт спаса Бугарске (Национален фронт за спасение на България) Валерија Симеонова и Атака Волена Сидерова, али су се изјавили договори о томе ових трију идеолошки веома блиских партија. Очито су превладале сепаратне калкулације, иако се све три ове евроскептичне партије залаже за Европу нација и веома оштро се противе идеологији тзв. родне равноправности, односно „цендер идеологији”, као и мешању ЕУ у правне и образовне системе држава чланица. У сваком случају, избори су показали да ово размимоилажење није нанело никакву штету ВМРО-БНД, док су остале две партије прошле као „босе по трњу”, једва премашивши по један одсто гласова.

Изборни фијаско посебно је болан за Атаку, с обзиром на то да је та партија не тако давно, на изборима 2009. године, изборила два мандата у Европском парламенту са 14,4 одсто гласова, док је три године пре тога њен лидер Сидеров био победник првог круга председничких избора са безмало 20 одсто гласова. На парламентарним изборима у марту 2017. премашили су пристојних девет одсто гласова, али овај бродолом могао би угрозити и голи опстанак партије на политичкој сцени.

Списак партија које су избориле улазак у Европски парламент закључује Демократска Бугарска (Демократична България), коалиција коју предводе Демократи за јаку Бугарску (Демократи за силна България, ДСБ) Атанаса Атанасова, у којој су још Да, Бугарска! (Да, България!) и Зелена партија Бугарске

² Европски огранак истоимене америчке медијске корпорације са седиштем у Бриселу и канцеларијама у Лондону, Берлину, Паризу, Франкфурту и Варшави, који је од септембра 2014. удружен са немачким медијским концерном Аксел Шпрингер (*Axel Springer*).

(Зелена партија Бугария). На основу добијених 6,06 одсто гласова (нешто мање од 6,45 процената освојених 2014.), ова коалиција освојила је један мандат. Наглашено еврофилну ДСБ основао је 2004. године Иван Костов, бугарски премијер од 1997. до 2001.³

Од партија које нису прешле изборни цензус, најближа томе била је Воља – бугарски родољупци (Воља – Българските Родолюбци), странка која се залаже за „Бугарску на првом месту” и „Европу јаким и независним нација”,⁴ са 3,62 одсто гласова, док се Покрет Обнови Бугарску (Движение Презареди България), бивша Бугарска без цензуре (България без цензура), постарао да остави најгори могући утисак. Јер, ако је Атака доживела изборни бродолом, како тек назвати катастрофу ове партије која је колико пре само пет година изборила два мандата у Европском парламенту са 10,66 одсто гласова, да би на овогдишњем изборном надметању задобила поверење само 0,20 одсто бугарских бирача!⁵

Истина је да ови избори нису много променили политичку мапу Бугарске, али су бирачи, ипак, послали неке значајне поруке политичкој елити.

На једну од тих порука, одмах после избора, указао је тренутно најпопуларнији политичар, председник Бугарске Румен Радев. Бугари, додуше, ни у претходним приликама нису показивали превелики ентузијазам за изборе за Европски парламент, али овако мали одзив (само 32,64 одсто)⁶ никад није забележен. Радев је одмах по објављивању резултата нагласио да је мизеран одзив „шамар за политичку класу”, али је додао и поруку која је више звучала као упозорење: избори не могу да служе као опроштајница за корупционашке скандале.⁷ Овој алузији није био потребан „превод”: Радев је јасно циљао на владајући ГЕРБ премијера Борисова.

Још оштрији био је бивши шеф кабинета председника Радева Иво Христов, који је изабран за европосланика на листи БСП, односно Коалиције за Бугарску. Он је, чак, довео у питање регуларност, рекавши да није убеђен да су ово били „часни и поштени избори” и да има „много сведочења о принуди, притиску”.⁸

Осврнувши се на велики корупционашки скандал потпредседника ГЕРБ-а, „десне руке Борисова”, Цветана Цветанова, који је куповао луксузне станове по цени која једва достиже трећину тржишне цене (исти греси су коштали фотеље једног министра и двоје заменика министра), Христов је рекао да је ипак унижавајући начин на који је Цветанов одстрањен.

Борисов је Цветанова четири дана после избора за Европски парламент принудио на оставку на све руководеће положаје у партији, а два месеца пре

³ <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=385>

⁴ <https://voliabg.com/>

⁵ <https://dariknews.bg/novini/evroizbori-2019/cik-obiavi-rezultatite-ot-izborite-za-evropejski-parlament-2168952>

⁶ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/#92014>

⁷ <https://izbori.bnt.bg/analizi-single/rumen-radev-rezultatite-ot-izborite-ne-oproshtavat-politicheski-grehove/>

⁸ https://www.dnevnik.bg/politika/2019/06/03/3915082_cvetanov_da_suzdade_organizaciia_gerb_bushoni_predloji/

тога Цветанов је већ морао да напусти национални парламент (Народно събрание на Република България) у којем је руководио парламентарном групом ГЕРБ-а.

Насупрот већинским оценама да је Борисов најзаслужнији што ГЕРБ нису потопиле корупционашке афере, Христов сматра да није премијер добио изборе за ГЕРБ, већ да су их добили „они који држе мреже и контролишу (изборне) комисије, наиме – Цветанов. Карактеристичан је начин на који је он одстрањен. Видите, о њему сада надмено говоре (људи из његове партије) и бацају га на ђубриште ГЕРБ-а”, а заправо им је он добио изборе. Ова тврдња утемељена је на чињеници да је Цветанов 12 пута веома успешно водио предизборне кампање ГЕРБ-а на разним нивоима, онако како их је водио и средствима која је користио.

Христов је резигнирано закључио да је победа ГЕРБ над БСП „победа апатије над здравим разумом”, додавши да је он очекивао „да ГЕРБ доживи потпун колапс, зато што не постоји друштво које толерише корупцију, али испада да је бугарско друштво некаква аномалија”.

Кад је реч о регуларности избора, знатно оштрија од Христове била је ВМРО-БНД Красимира Каракачанова, која стално инсистира на томе да има улогу да протурску ДПС „држи изван власти”, непрестано је сумњичећи за латентни сепаратизам. Заменик председника те партије Искрен Веселинов директно је оптужио ДПС за „бесрамну” куповину гласова.⁹

На сам дан избора огласило се и Тужилаштво Бугарске најавом да ће испитати 18 случајева (који нису повезани само са једном партијом) за које постоје сумње изборних манипулација,¹⁰ да би дан касније саопштило да ће испитати још два таква случаја.¹¹

Резултат анемичне БСП – која је рачунала да ће талас корупционашких скандала потопити владајући ГЕРБ – према Радану Каневу (Радан Кънев), једином европосланику Демократске Бугарске, обелоданио је неспособност бугарских социјалиста да се наметну као алтернатива власти. Он је указао да је БСП прокоцкала савршену прилику да потуче странку премијера Борисова, оптерећену тешким корупционашким скандалима и падом Цветанова. То се догодило зато што нико не верује да би оваква каква је сада БСП могла да побољша живот грађана, оценио је Канев, додавши да је владајућа партија ипак опоменута ниским одзивом бирача и добрим резултатима ВМРО-БНД и Демократске Бугарске. Према Каневу, ГЕРБ је од изборне хаварије спасло жртвовање Цветанова његовим одстрањивањем из парламента у време предизборне кампање.¹²

⁹ https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/06/02/3914904_dps_neistovo_kupuvashе_glasove_obiavi_iskren_veselinov/

¹⁰ https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/26/3911578_prokuraturata_razsledva_18_sluchaia_na_prestupleniia/

¹¹ https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/27/3912019_prokuraturata_razsledva_kupuvane_na_glasove_v_pleven_i/

¹² https://www.dnevnik.bg/politika/2019/05/30/3914020_evroizborite_pokazaha_nesposobnostta_na_bsp_da_e/

ГЕРБ-у неколико месеци пред изборе нису цветале руже и због осталих корупционашких скандала, укључујући одговорност функционера владајуће партије за издавање лажних бугарских пасоша за турске и македонске држављане, затим због тога што су обелодањени сукоби унутар владајуће коалиције, а паду рејтинга кумовале су и оштре критике којима их подвргава председник Радев.

ГЕРБ и сам Борисов могли би да буду посебно рањиви због открића да министар финансија Владислав Горанов већ седам година бесплатно користи стан од 180 квадрата у једној вили у луксузном софијском насељу, који му је уступио један бугарски бизнисмен.¹³ Тај бизнисмен, син високог официра тајне комунистичке службе, наводно није тражио ништа заузврат, а, како сам Горанов каже, он не види у томе никакав сукоб интереса. Испоставило се, међутим, да од 2015. у министарству које води Горанов ради син тог бизнисмена и то као члан тендерских комисија.¹⁴ Тај случај подигао је приличну прашину јер Горанов није обичан министар: како спекулишу бугарски медији, Борисов овог свог штићеника, ако ГЕРБ добије и локалне изборе ове јесени, спрема за наследника. Нејасно је, међутим, да ли је премијер његов једини покровитељ.

Председница најјаче опозиционе странке БСП Корнелија Нинова (Корнелија Нинова) алудирала је на загонетног покровитеља, тражећи од премијера „да изађе и да каже да ли је Владислав Горанов његов министар или не”, запитавши га: „Ово је твој министар или можда није? Чији је? Ко је поставио Горанова? Ко ће носити одговорност за ово? Према Уставу и правилима то је премијер. Али да изађе и каже јасно: Горанов је министар ГЕРБ и ја носим одговорност за то. Или: Горанова ми је други поставио и тешко ми је да сносим одговорност за то”. Нинова је додала да је Горанов „јасан израз” модела закулиских радњи, непостојања институција, нарушених принципа државности и правне државе, „модела који БСП жели да промени”.¹⁵

Посебну тежину имају критике Радева, с обзиром на неспорну чињеницу да је он убедљиво најпопуларнији политичар и да је институција шефа државе једина која Бугарима улива поверење. Према анкетама из децембра 2018. године, 47 одсто Бугара одобрава деловање председника, а мање од петине (17 процената) не. Борисов има 30 одсто позитивни и 37 одсто негативни рејтинг, влада 17 одсто позитивни и 45 процената негативни рејтинг, а Собрање само осам одсто позитивни и чак 53 одсто негативни рејтинг.¹⁶ Поверење у тужилаштво, као и у све остале државне институције, сем председничке, такође је на критично ниским гранама.

Опозициону БСП од маја 2016. предводи Нинова. Сматра се да је њен највећи успех допринос победи Радева у новембру 2016. у председничкој трци.

¹³ https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/11/23/3350789_prokuraturata_proveri_ava_vladislav_goranov_z/

¹⁴ <https://bivol.bg/en/finance-ministers-godfather-provides-lavish-villa-as-well.html>

¹⁵ https://www.actualno.com/politics/kornelija-ninova-borisov-da-otgovori-koj-naznachi-goranov-news_709379.html

¹⁶ <http://www.intellinews.com/president-radev-emerges-as-bulgaria-s-new-saviour-150849/>

Њени критичари јој, међутим, руше рејтинг доводећи је у везу са руским пензионисаним генералом Леонидом Решетњиковом (Леонид Решетников) за кога тврде да је дугогодишња сива еминенција бугарске политичке сцене и да контролише више бугарских медија. Већина бугарских медија је ипак против Нинове, оцењујући да је она претња прозападној оријентацији земље. Ипак, Нинова (као и Радев) јавно увек изражавају лојалност ЕУ и НАТО-у.

У бугарским медијима доста се спекулисало да би рејтинг партије могао да подрије однос према Сергеју Станишеву (Сергей Станишев), претходнику Нинове на челу БСП, као и питање ко ће предводити листу, Елена Јончева (Елена Йончева), коју тужилаштво терети за прање новца,¹⁷ или, ипак, Станишев. Врх БСП одредио је Јончеву за носиоца листе, док је Станишеву као петом претило да остане „први испод црте”, што се ипак није догодило. Изборним исходом вероватно на ово неће бити стављена тачка, не само зато што се очекују даља превирања унутар БСП, него и зато што ГЕРБ, оптерећен корупционашким аферама, утиче – како га опозиција и део јавности сумњичи – на тужилаштво које терети Јончеву. Станишев је пре избора упозоравао да би унутрашња трвења могла да подрију потенцијал партије уочи избора за Европски парламент.

С друге стране, Нинова је оштро против истополних бракова и Истанбулске конвенције, као и Софија прајда, што изазива незадовољство групације Партије европских социјалиста (Party of European Socialists, PES) на нивоу ЕУ.¹⁸ Расположење бугарске јавности према ЛГБТ идеологији свакако одсликава и пресуда Уставног суда Бугарске, према којој су вредности које промовише Истанбулска конвенција у супротности са Уставом Бугарске.¹⁹

Познато је и у које ће групације у Европском парламенту ући бугарски представници и ту неће бити никаквих изненађења. ГЕРБ ће остати међу „народњацима”, групи Европских народних партија (The European People's Party group, EPP). Члан исте групације биће по свему судећи, као и до сада, и европосланик ДСБ, односно листе Демократска Бугарска. Посланици коалиције за Бугарску, предвођене БСП, биће и даље у саставу Напредног савеза социјалиста и демократа (Progressive Alliance of Socialists and Democrats, S&D). Партија етничких Турака ДПС остаје верна Савезу либерала и демократа (The Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, ALDE), који је после прикључења тој групацији партије француског председника Емануела Макрона (Emmanuel Macron) Република у покрету! (La République En Marche!) 12. јуна ове године променио назив у Обнови Европу (Renew Europe). Најзад, очекује се да се ВМРО-БНД прикључи евроскептичној групацији Европских конзервативаца и реформиста (The European Conservatives and Reformists, ECR).

После ових избора Бугарску очекују локални избори на јесен. Термин још није званично одређен, али се поновни излазак Бугара на биралишта

¹⁷ <https://balkaneu.com/opposition-bulgarian-socialist-party-to-begin-deciding-candidates-for-european-parliament-elections/>

¹⁸ <https://sofiaglobe.com/2018/06/11/differences-between-party-of-european-socialists-and-bulgarian-socialist-party-over-istanbul-convention-continue/>

¹⁹ <https://balkaninsight.com/2018/07/27/bulgaria-s-constitutional-court-says-istanbul-convention-not-in-line-with-basic-law-07-27-2018/>

очекује највероватније 27. октобра.²⁰ Биће то нова прилика за политичко сучељавање, при чему ће најважнија бити борба за градоначелника Софије, у којој ће несумњиво фаворити бити кандидати ГЕРБ и БСП. С једне стране ће засигурно бити садашњи челник бугарске престонице Јорданка Фандкова (Јорданка Фандџкова), а спекулише се да би кандидат социјалиста могла да буде национални омбудсман Бугарске Маја Манолова (Мая Манолова), премда је она избором на ту функцију од 2015. године, у складу са законом, престала да буде члан БСП.

Наредни редовни парламентарни избори у Бугарској требало би да буду одржани у мају 2021. године, али у овом тренутку нико не би могао да искључи ванредне изборе, мада је готово немогуће да се то догоди до краја ове године, као што је овог јануара наговестио председник Радев. Јер, три изласка на биралишта у једној календарској години била би и превише. Али, оцена шефа државе да уопште није питање да ли ће бити ванредних избора „већ када” чини се тачном, не само због трвења коалиционих партнера у Влади Бугарске. Према речима Радева, превремени парламентарни избори су неопходни због: „Сламања корупције, повратка слободе говора, јер видите шта се догађа критичарима оних на власти; ради повратка грађанима осећања безбедности и правичности. И све то почиње бескомпромисном применом закона”.²¹ Радев је оптужио извршну власт за притиске на медије коју указују на корупцију, закључивши: „Уколико допустимо да буду прегажени последњи поштени новинари и медији којима је још дозвољено да критикују власт, изгубили смо битку за Бугарску као правну државу”.²²

РУМУНИЈА

Позиције присталица Европске уније, овакве каква је сада, у Румунији су остале стопроцентно чврсте и после избора за Европски парламент 26. маја ове године: и даље нико од изабрана 32 румунска европосланика (биће их 33 по изласку Велике Британије из Европске уније) није у табору тзв. евроскептика.

Однос снага на домаћој политичкој сцени, међутим, драматично је промењен драстичним падом владајуће Социјалдемократске партије (Partidul Social Democrat, PSD) – што је одмах резултирало притиском председника Румуније Клауса Јоханиса (Klaus Iohannis) и опозиционих партија на владу Виорике Данчиле (Viorica Dăncilă) да поднесе оставку – солидним растом опозиционе Националне либералне партије (Partidul Național Liberal, PNL) и снажним продором новоформиране коалиције Савез 2020. УСР ПЛУС (Alliance 2020 USR PLUS).

²⁰ <https://www.monitor.bg/bg/a/view/evrovot-na-26-maj-2019-mestnijat-shte-e-na-27-oktomvri-temata-prognoza-153170>

²¹ <http://www.intellinews.com/bulgaria-s-president-says-early-parliamentary-election-inevitable-155460/>

²² <https://www.mediapool.bg/prezidentat-bi-podkrepi-nov-politicheski-proekt-i-smyata-predsrochnite-izbori-za-neizbezni-news289145.html>

Друга упадљива карактеристика ових избора је висок одзив (51,07 одсто), највиши на евроизборима од уласка Румуније у Европску унију 2007. године (за разлику од суседне Бугарске у којој је забележен најнижи одзив икада). Овако висок одзив тумачи се великом мотивисаношћу бирача да се супротставе упорним покушајима владе (који су изазвали и дуготрајне масовне демонстрације) да пошто-пото отупи оштрицу борбе против корупције како се на њеном удару не би нашли високи функционери владајуће странке. Високом одзиву допринео је и референдум (необавезујући, али огромне политичке тежине), који је расписао председник Јоханис, на којем је огромна већина Румуна одбацила покушаје владе да на једва прикривен начин онемогући кажњавање високих функционера за корупцију. Тиме су бирачи у једном дану задали два снажна удараца владајућој партији и њеним мањинским партнерима.²³

Оваква политичка динамика произвела је и трећу карактеристику ових избора: досад незабележену брзину промене опредељења бирача. Анкете јавног мњења су само неколико месеци пред изборе давале једнаке шансе владајућој ПСД и опозиционој ПНЛ (по око 27 одсто), с минималном, практично зенемарљивом, предношћу ПСД, али су бележиле да ПНЛ напредује у поређењу с претходним истраживањима. Истина, било је и истраживања која су ПНЛ давала предност, али не већу од тропоцентне.²⁴

Социјалдемократи су, међутим, пали на само осам мандата, јер је овог пута за њих гласало 22,5 процената бирача, што је историјски минимум ПСД на евроизборима. Пре ових избора имали су 16 посланика у Европском парламенту, на основу 37,6 одсто гласова освојених на изборима 2014. године (на парламентарним изборима у децембру 2016. за њих је гласало чак 45 одсто румунских бирача). Према подељеној оцени политичких аналитичара, једноставно им је на наплату испостављен рачун због корупционашких афере, оптужби за изборне преваре и формирање „организоване криминалне групе”.

Све то повезује се са лидером ПСД Ливијуом Драгнеом (Liviu Dragnea), годинама најмоћнијом политичком фигуром у земљи. Како сада ствари стоје, његова ера у политичком животу Румуније је окончана, пошто је дан после ових избора спроведен у затвор Рахова на ободу Букурешта, на издржавање правоснажне затворске казне од три године и шест месеци коју је потврдио Високи касациони суд Румуније. На толику казну Драгнеа је осуђен због фиктивног запошљавања двеју активисткиња ПСД у агенцији за заштиту деце, а оне су заправо наставиле партијске послове примајући све време плату од те агенције. Другим речима, новцем пореских обвезника плаћан је партијски рад. Драгнеу тек чека судски процес под оптужбом да је „створио криминалну групу ради исисавања готовине из државних пројеката”,²⁵ могућно и због изборних превара. Наравно, сам Драгнеа тврди да су све те оптужбе „политички мотивисане”.

²³ <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-romania/romanians-punish-ruling-party-in-anti-graft-referendum-eu-poll-idUSKCN1SW0T6>

²⁴ <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/un-sondaj-comandat-de-pnl-ii-pozitioneaza-pe-liberalii-pest-psd-in-preferintele-alegatorilor-1097827>

²⁵ <https://www.bbc.com/news/world-europe-48421430>

Драгнеа није једини: низ функционера ПСД, од локалног до савезног нивоа, такође је на удару због корупције и других огрешења о закон, укључујући двојицу бивших лидера румунских социјалдемократа. Тако је Виктор Понта (Victor Ponta), премијер од 2012. до 2015. године, био под истрагом због корупције, док је оснивач партије Јон Илијеску (Ion Iliescu), председник Румуније од 1989. до 1996. и од 2000. до 2004. године, био суочен са оптужбама за злочин против хуманости због суровог гушења демонстрација рудара и индустријских радника у Букурешту у јуну 1990. Против Илијескуа и још двојице високих званичника, после истраге која је с прекидима трајала три деценије, у априлу ове године такође је подигнута оптужница²⁶ која их терети да су после пада румунског председника Николае Чаушескуа (*Nicolae Ceaușescu*) и његове супруге Елене, који су убрзо стрељани по кратком поступку, створили „општу психозу тероризма”. Према оптужници, то су постигли издавањем контрадикторних наредби безбедносним службама и војсци у намери да изазову хаос и размену „пријатељске ватре”, а крајњи биланс њихових поступака током критичних пет дана по паду Чаушескуа 21. децембра 1989. године била је смрт 862 грађана Румуније и рањавање 2.150, док је стотине других арбитрарно хапшено.

Све ово терало је воду на млин политичке конкуренције, тако да опозиционој Националној либералној партији (Partidul Național Liberal, PNL) сада припада 10 места у Европском парламенту, четири више него на изборима пре пет година. Гледано према процентима освојених гласова, резултат ПНЛ је још повољнији: 27 наспрам 15 одсто.

Ово је свакако и лични успех Лудовика Орбана (Ludovic Orban), који се после два безуспешна покушаја помогао места председника ПНЛ у јуну 2017. године. Орбан је познат по оштром језику: тако је пре нешто више од деценије, као министар саобраћаја, тадашњег шефа државе Трајана Басескуа (Traian Băsescu) називао „имбецилом”, а једном приликом и „последњим Сауроном који влада овим царством таме”.²⁷

ПНЛ је друга највећа странка у румунском парламенту, иза ПСД. На изборима за Европски парламент, либерали су 2007, 2009. и 2014. освајали између 13,4 и 15 одсто гласова, тако да је ово њихов историјски успех. У Европском парламенту ПНЛ је до 2014. била чланица групације Савез либерала и демократа за Европу (Alliance of Liberals and Democrats for Europe group, ALDE), али је од пре пет година променила табор прешавши у групацију „народњака”. Румунски либерали проповедају и економску (приватизација и денационализација) и социјалну либерализацију, док се у моралним и религијским питањима држе конзервативних начела.

Ветар у леђа овој партији давао је и бивши лидер либерала, председник Румуније од 2014. Клаус Јоханис (Klaus Iohannis), који као шеф државе више не може да буде члан странке, али је оштрим критикама владајућих социјалдемократа несумњиво допринео успеху ПНЛ. Јоханиса крајем ове године чека трка за за други председнички мандат у чему га је ПНЛ већ званично подржала.

²⁶ <https://balkaninsight.com/2019/04/08/romania-indicts-former-officials-for-usurping-1989-revolution/>

²⁷ <https://evz.ro/orban-basescu-e-sauron-83936.html>

Ипак, највећи успех на изборима постигао је опозициони Савез 2020. УСР ПЛУС (Alianța 2020 USR-PLUS), коалиција наглашено антикорупционашке Уније спаса Румуније (Uniunea Salvați România, USR) и новоформиране изразито проЕУ Партије слободе и друштвеног јединства (Partidul Libertății și Unității Sociale, PLUS). Премашивши предизборне анкете, које су јој давале 15 до 17 одсто гласова,²⁸ ова коалиција је освојила 22,36 процената, што јој је донело осам европосланика.

Лидер УСР Дан Барна познат је по наглашеном истицању блискости партији француског председника Емануела Макрона (Emmanuel Macron) Република у покрету! (La République En Marche!). Истоветан став је одмах по избору за лидера ПЛУС крајем јануара ове године потврдио и Дачан Чолош (Dacian Cioloș), европски комесар за пољопривреду и развој села од 2010. до 2014. и премијер Румуније од новембра 2015. до јануара 2017. године, тако да формирање ове коалиције никог није изненадило.

За изненађење се постала Централна изборна комисија Румуније која је одбила да региструје листу ове коалиције – што није забележено никад после пада комунизма у Румунији – упркос томе што су задовољени сви законски услови, укључујући прикупљање више од 200.000 потписа за регистрацију.²⁹ Централна комисија нашла је типично бирократско објашњење: листе се региструју на основу званичног регистра политичких партија а у регистар нису уношене измене после 2016. године. То је изазвало талас протеста у Румунији, а и у иностранству, па и ироничне наслове попут „Ако не можеш да их победиш, забрани их”,³⁰ па је забрана регистрације брже-боље повучена.

Места у Европском парламенту избориле су још три румунске странке, свака по два: опозиционе За Румунију (Pro România) и Партија народног покрета (Partidul Mișcarea Populară, PMP) и провадин Демократски савез Мађара у Румунији (Româniai Magyar Demokrata Szövetség, односно Uniunea Democrată Maghiară din România, UDMR, на румунском).

Од те три странке, најбољи резултат остварила је партија За Румунију, коју је у мају 2018. основао бивши премијер Понта (и бивши лидер ПСД), освојивши 6,44 одсто гласова. ПМП Еугена Томака (Eugen Tomac) ће имати исти број мандата као и у претходном сазиву, али с нешто мањом подршком бирачког тела: 5,76 одсто, наспрам 6,21 одсто, колико јој је припало 2014. године. То важи и за странку румунских Мађара УДМР Хунора Келемена (Kelemen Hunor), која је сада тек пребацила цензус (5,26 одсто), док јој је поверење пре пет година поклонило 6,3 одсто бирача.

Међу губитницима најближи уласку у Европски парламент био је мањински коалициони партнер ПСД у влади, Савез либерала и демократа (Alianța Liberalilor și Democraților, ALDE), Калина Попеску-Таричеануа (Călin

²⁸ <https://www.romania-insider.com/european-elections-2019-romania-candidates>

²⁹ <https://europeangreens.eu/content/romania%E2%80%99s-alliance-2020-usr-plus-election-participation-rejection-must-be-overturned>

³⁰ <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/if-you-cant-beat-them-ban-them-romanian-electoral-bureau-rejects-cioloș-alliance/>

Popescu-Tăriceanu). На основу анкета само пар месеци пре избора веровало се да има подршку око девет одсто бирача, али их је пребројавање у гласачким кутијама оставило на 4,11 одсто, испод цензуса. Очигледно, платили су цех учешћа у влади. Нема другог објашњења.

Приметно је да се и већински (ПСД) и мањински (АЛДЕ) партнер у влади – чак и уочи и током румунског председавања Европској унији – нису устручавали да критикују Брисел, поручујући да „поједини ЕУ званичници третирају Румунију као другоразредну земљу”³¹ (високи функционер ПСД Михај Фифор), тврдећи да о стању у Румунији Европску унију медији „дезинформишу”³², а у другој прилици доводећи у питање саму законитост тзв. Механизма за сарадњу и верификацију³³ на основу којег Брисел процењује напредак судских реформи у Бугарској и Румунији откад су се те две земље придружиле ЕУ 2007. године (председница владе Данчила). Лидер АЛДЕ Попеску-Таричеану, пак, поручио је Европској комисији да има кризу легитимитета, као и да „непоштено третира” Пољску, Мађарску и Румунију, док би наговештена Европа у две или више брзина произвела „додатно оптерећење на путу ка консензусу”.³⁴ Одушак снажном незадовољству односом високих званичника Европске уније, посебно потпредседника Европске комисије Франса Тимерманса (Frans Timmermans), ПСД је показао чак и предизборним музичким спотом.³⁵

Показало се да су избори били важан тест после серије масовних уличних протеста којима су грађани изражавали нагомилано незадовољство стањем у земљи. Ти протести и унутрашњи политички сукоби потпуно су засенили румунско председавање Европској унији (јануар-јун 2019).

Као слаб прогностер показао се POLITICO Europe, (уосталом као и већина других истраживача јавног мњења) према чијој анализи, објављеној само петнаестак дана пред изборе, цензус прелази само пет изборних листи: ПСД (са девет посланика; освојила је осам), ПНЛ (са осам посланика; освојила је десет), ПЛУС-УСР (са седам посланика; освојили су осам), АЛДЕ и За Румунију (по четири посланика; прва партија је остала испод цензуса, а другој је припало дупло мање мандата).³⁶ На крају је испало да су Румуни у Европски парламент послали шест листи, од којих су две анкетари превидели: УДМР и ПМП.

Распоред румунских посланика у Европском парламенту битан је за односе снага у Европској унији, с обзиром на то да је Румунија на шестом месту по броју европосланика, после Немачке (96), Француске (79), Италије (76), Шпаније (59) и Пољске (52).³⁷ Представници Румуније ући ће у три посланичке групације.³⁸ ПНЛ, УДМР и ПМП остају верни „народњацима”, групи

³¹ <https://www.apnews.com/58b3e44a87471792bed36317faaad4>

³² <https://www.foxnews.com/world/romania-slams-eu-for-treating-it-as-second-rate-country>

³³ http://www.news4europe.eu/6375_european-union/5703079_romanian-prime-minister-confronts-ep-in-debate-about-rule-of-law.html

³⁴ <http://www.parl2019ro.eu/eu/dp.comunicat?idn=98&idl=2&idm=20>

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=VTliOGzh2cc>

³⁶ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/romania/>

³⁷ <https://www.romania-insider.com/european-elections-2019-romania-candidates>

³⁸ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/romania/#92034>

Европских народних партија (The European People's Party group, EPP). Ни ПСД са својих осам мандата неће мењати политички дрес који су носили и док су имали 16 европосланика: и даље ће бити у саставу Напредног савеза социјалиста и демократа (Progressive Alliance of Socialists and Democrats, S&D). Савез либерала и демократа (The Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, ALDE), који је после прикључења тој групацији партије француског председника Макрона Република у покрету! 12. јуна ове године променио назив у Обнови Европу (Renew Europe), биће појачан посланицима Савеза 2020. УСР ПЛУС и За Румунију.

Литература:

1. ACTUALNO.COM. (2018). *Bugarska politika*. [online] Dostupno na: https://www.actualno.com/politics/kornelija-ninova-borisov-da-otgovori-koj-naznachigoranov-news_709379.html [Pristupljeno 25. aprila 2019].
2. AP. (2018). *Romania politics*. [online] Dostupno na: <https://www.apnews.com/58b3e44a8747471792bed36317faaad4> [Pristupljeno 4. maja. 2019].
3. Balkan Insight. (2018). *Bulgaria court*. [online] Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2018/07/27/bulgaria-s-constitutional-court-says-istanbul-convention-not-in-line-with-basic-law-07-27-2018/> [Pristupljeno 26. aprila 2019].
4. Balkan Insight. (2019). *Romania Indicts*. [online] Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2019/04/08/romania-indicts-former-officials-for-usurping-1989-revolution/> [Pristupljeno 4. maja 2019].
5. BBC News. (2019). *Romania corruption*. [online] Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48421430> [Pristupljeno 4. maja 2019].
6. БИВОЉ. (2018). *Бугарска малверзације*. [online] Dostupno na: <https://bivol.bg/en/finance-ministers-godfather-provides-lavish-villa-as-well.html> [Pristupljeno 25. aprila 2019].
7. Българска национална телевизия. (2019). *Бугарска избори*. [online] Dostupno na: <https://izbori.bnt.bg/analizi-single/rumen-radev-rezultatite-ot-izborite-ne-oproshtavat-politicheski-grehove/> [Pristupljeno 29. maja 2019].
8. bne Intelli News. (2018). *Bulgaria president*. [online] Dostupno na: <http://www.intellinews.com/president-radev-emerges-as-bulgaria-s-new-saviour-150849/> [Pristupljeno 24. aprila 2019].
9. bne Intelli News. (2019). *Bulgaria president*. [online] Dostupno na: <http://www.intellinews.com/bulgaria-s-president-says-early-parliamentary-election-inevitable-155460/> [Pristupljeno 24. aprila 2019].
10. ВОЛЯ|Българските Родолюбци. (2019). *Бугарска напмуја*. [online] Dostupno na: <https://voliabg.com/> [Pristupljeno 29. maja 2019].
11. DARIKNEWS. (2019). *Bugarska izbori*. [online] Dostupno na: <https://dariknews.bg/novini/evroizbori-2019/cik-obiavi-rezultatite-ot-izborite-za-evropejski-parlament-2168952> [Pristupljeno 29. maja 2019].
12. digi24. (2019). *Rumunija sondaže*. [online] Dostupno na: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/un-sondaj-comandat-de-pnl-ii-pozitioneaza-pe-liberali-pest-psd-in-preferintele-alegatorilor-1097827> [Pristupljeno 4. maja 2019].

13. DNEVNIK. (2019). *Bugarska izbori*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/06/02/3914904_dps_neistovo_kupuvashе_glasov_e_obiavi_iskren_veselinov/ [Pristupljeno 28. maja 2019].
14. DNEVNIK. (2019). *Bugarska politika*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/politika/2019/06/03/3915082_cvetanov_da_suzdade_organizacija_gerb_bushoni_predloji/ [Pristupljeno 29. maja 2019].
15. DNEVNIK. (2019). *Bugarska politika*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/politika/2019/05/30/3914020_evroizborite_pokazaha_nesposobnostta_na_bsp_da_e/ [Pristupljeno 2. juna 2019].
16. DNEVNIK. (2019). *Bugarska tužilaštvo*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/26/3911578_prokuraturata_razsledva_18_slucaha_na_prestupleniia/ [Pristupljeno 28. maja 2019].
17. DNEVNIK. (2019). *Bugarska tužilaštvo*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/27/3912019_prokuraturata_razsledva_kupuvane_na_glasove_v_pleven_i/ [Pristupljeno 28. maja 2019].
18. ESI. European Stability Initiative. (2009). *Bulgaria Kostov*. [online] Dostupno na: <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=385> [Pristupljeno 29. maja 2019].
19. EURACTIV. (2019). *Romania Registration*. [online] Dostupno na: <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/if-you-cant-beat-them-ban-them-romanian-electoral-bureau-rejects-cioloss-alliance/> [Pristupljeno 4. maja 2019].
20. European Greens. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://europeangreens.eu/content/romania%E2%80%99s-alliance-2020-usr-plus-election-participation-rejection-must-be-overturned> [Pristupljeno 4. maja 2019].
21. EVZ.RO. (2008). *Rumunija Sauron*. [online] Dostupno na: <https://evz.ro/orban-basescu-e-sauron-83936.html> [Pristupljeno 3. juna 2019].
22. FOX NEWS. (2108). *Romania EU*. [online] Dostupno na: <https://www.foxnews.com/world/romania-slams-eu-for-treating-it-as-second-rate-country> [Pristupljeno 4. juna 2019].
23. Iba. (2019). *Bulgaria opposition*. [online] Dostupno na: <https://balkaneu.com/opposition-bulgarian-socialist-party-to-begin-deciding-candidates-for-european-parliament-elections/> [Pristupljeno 26. aprila 2019].
24. KAPITAL. (2018). *Bugarska tužilaštvo*. [online] Dostupno na: https://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2018/11/23/3350789_prokuraturata_proveriava_vladislav_goranov_za/ [Pristupljeno 25. aprila 2019].
25. mediapool.bg. (2019). *Bugarska predsednik*. [online] Dostupno na: <https://www.mediapool.bg/prezidentat-bi-podkrepi-nov-politicheski-proekt-i-smyata-predsrochnite-izbori-za-neizbezhni-news289145.html> [Pristupljeno 24. aprila 2019].
27. MONITOR. (2018). *Bugarska izbori*. <https://www.monitor.bg/bg/a/view/evrovot-na-26-maj-2019-mestnijat-shte-e-na-27-oktomvri-temata-prognoza-153170> [Pristupljeno 25. aprila 2019].
28. news4europe. (2018). *Romania EU*. [online] Dostupno na: http://www.news4europe.eu/6375_european-union/5703079_romanian-prime-minister-confronts-ep-in-debate-about-rule-of-law.html [Pristupljeno 5. juna 2019].
29. Parliamentary Dimension. (2019). *Romania EU*. [online] Dostupno na: <http://www.parl2019ro.eu/eu/dp.comunicat?idn=98&idl=2&idm=20> [Pristupljeno 5. juna 2019].
30. POLITICO. (2019). *Bulgaria elections*. [online] Dostupno na: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/> [Pristupljeno 29. maja 2019].

31. POLITICO. (2019). *Bulgaria elections*. [online] Dostupno na: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/#92014> [Pristupljeno 29. maja 2019].
32. POLITICO. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/romania/#92034> [Pristupljeno 5. juna 2019].
33. Reuters. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-romania/romanians-punish-ruling-party-in-anti-graft-referendum-eu-poll-idUSKCN1SW0T6> [Pristupljeno 5. juna 2019].
34. Romania-Insider.com. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://www.romania-insider.com/european-elections-2019-romania-candidates> [Pristupljeno 4. maja 2019].
35. Sofia Globe. (2018). *Bulgaria Europe Socialists*. [online] Dostupno na: <https://sofiaglobe.com/2018/06/11/differences-between-party-of-european-socialists-and-bulgarian-socialist-party-over-istanbul-convention-continue/> [Pristupljeno 26. aprila 2019].
36. YouTube. (2019). *Romania EU*. [online] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=VTliOGzh2cc> [Pristupljeno 5. juna 2019].

ANALYSIS OF ELECTIONS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT IN BULGARIA AND ROMANIA

Summary: Elections for the European Parliament in Bulgaria and Romania resulted in an overwhelming victory of pro-EU parties (especially in the latter), more or less content with the EU as it is today. That being said, the enthusiasm of voters in these two neighbouring countries was drastically different. In Romania it reached historical maximum, which was partly contributed by the referendum on corruption, while Bulgaria saw the lowest turnout of all times. The result is also in the impact of elections on domestic political scenes of the two countries. In Romania, the ruling social democrats experienced a bitter defeat, which will not pass without consequences in the upcoming parliamentary elections. At the same time, political balance was not disrupted so dramatically. The common theme for both the politicians and the public in both countries was corruption, especially in Romania, but the same topic caused a certain amount of political distress in Bulgaria too.

Key words: Bulgaria, Romania, elections, European Parliament, European Union, corruption, political parties, election turnout, mandates, election threshold.

ЈОВИЦА ПАВЛОВИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(485+489+480)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобрен: 12.09.2019
Страна: 167-180

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У ШВЕДСКОЈ, ДАНСКОЈ И ФИНСКОЈ 2019. ГОДИНЕ: ПОЗИЦИОНИРАЊЕ ПАРТИЈА У ОДНОСУ НА ДОМАЋЕ И ЕВРОПСКЕ ТЕМЕ*

Сажетак: Овај рад изучава друштвено-политичке поделе које постоје унутар нордијских земаља чланица Европске уније како би пружио упоредни аналитички увид у начин позиционирања шведских, данских и финских странака током изборне кампање за Европски парламент (ЕП) 2019. године, што последично доприноси и разумевању резултата које су северноевропске партије оствариле на тим изборима. Први циљ подразумева пружање анализе изборних резултата у Скандинавији, док други циљ истраживања обухвата примену дизајна најсличнијих система (*MSSD – most similar systems design*) ради уочавања независних варијабли које су допринеле разликама у резултатима, као и разликама у начину позиционирања партија левице, деснице и центра у три поменуте државе током кампање, при чему се за теоријски оквир узима Липсетова и Роканова (Lipset & Rokkan 1967) теорија о сврставању странака; теорија расцепа. Полази се од хипотезе да је на кампање нордијских странака највише утицала потреба да се одреде у односу на две теме, имиграцију и Брегзит (*Brexit*), као и да је (не)успех сваке партије на изборима био сразмеран (не)способности њеног руководства да се адекватно позиционира и постави у односу на те теме. Резултати истраживања указују на то дасу странке – како би оствариле позитивне изборне резултате – све спремније да своје историјски препознатљиве ставове и позиције обликују према актуелним питањима. Тај тренд делимично уздрмава стабилност партијских система нордијских земаља, али их не нарушава у потпуности, што се види и по исходу избора за ЕП.

Кључне речи: Шведска, Данска, Финска, Европска унија, Европски парламент, избори, теорија расцепа

* Истраживање је спроведено у оквиру пројекта „Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције, идентитет“ (број 179014). Руководилац пројекта је научни саветник др Миша Ђурковић. Пројекат спроводи Институт за европске студије и део је програма основних истраживања и основних усмерених истраживања за циклус 2011. - 2020. године којим управља Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Више информација доступно на Интернет страници www.ies.rs.

Увод: Контекстуализација предизборних кампања за Европски парламент у нордијским државама

Утисак који се могао стећи читањем Интернет портала скандинавских земаља чланица Европске уније током трајања предизборне кампање за ЕПје тај да су избори за посланике у Европском парламенту никада важнији.¹ Међутим, упркос сензационалистичким насловима који су одавали утисак да је гласање за ЕП политички догађај деценије најављујући „Луде европске изборе“ (Sipilä 2019, 23. април) или „Најјачу подршку Европској унији до сада“ (Baastrup 2019, 25. април), предизборна кампања за ЕП у Финској и Данској кренула је озбиљније да се захуктава тек пред саме изборе, што и не чуди, јер су током прве половине 2019. године политичке партије у овим државама највећим делом биле посвећене домаћим парламентарним изборима који су у првој поменутој земљи одржани 14. априла, док су у другој одржани 5. јуна, непуне две недеље након европских избора.

Ипак, финске и данске партије домаће предизборне кампање једним делом су искористиле и како би се позиционирале у односу на теме које су значајне и за европске изборе, који су у Скандинавији одржани 26. маја ове године. У том смислу, најзаступљеније су биле теме попут Брегзита (*Brexit*), мигрантске кризе и масовне имиграције, раста популарности радикалне деснице, као и теме везане за економске, еколошке, спољне и безбедносне политике Европске уније и њених држава чланица, док питању могућег проширења на остатак Балканског полуострва пажња није посвећена чак ни у контексту дебате о евентуалним изменама постојећег формата ЕУ.

За разлику од данских и финских странака, овогодишња активност шведских партија у потпуности је била окренута европским темама, односно изборима за ЕП, јер су кампању за домаће парламентарне изборе завршиле у септембру 2018. године, док су преговоре о формирању Владе –који су трајали прилично дуго у односу на уобичајену праксу–окончале средином јануара, када је социјалдемократ Стефан Левен (*Stefan Löfven*) поново изабран на место премијера, овог пута захваљујући обећању Либералне странке и Странке центра да неће блокирати формирање левичарске мањинске Владе (иако у њој неће учествовати) како би се избегла могућност доласка све популарнијих Шведских демократа на власт. Судећи по доминантним темама предизборне кампање за ЕП, Шведску јавност такође највише интересују питања везана за Брегзит, миграције и имиграцију, економију, безбедност, екологију и раст рејтинга странака које се позиционирају крајње десно на политичком спектру, док је у овој земљи донекле било присутно и питање родне равноправности и заступљености жена у руководећим телима Европске уније, што није у истој мери случај код њена два нордијска суседа.

Теме које се намећу као најзаступљеније у медијима и у јавном дискурсу управо и представљају највећу разлику између ове и кампање која је претхо-

¹ У скандинавске државе овде убрајамо и Финску превасходно због културно-историјских (а не нужно географских) разлога.

дила изборима за ЕП 2014. године. Током петогодишњег периода између два изборна циклуса питање имиграционе политике постало је – као последица миграционе кризе – темељ најновије линије расцепа у скандинавским друштвима, док је након Брежита важно место заузела и тема будућности Европске уније, односно места нордијских земаља у њој. Иако се политички расцепи које ова питања и теме наглашавају једним делом подударају са традиционалним друштвеним несугласицама које су изнедриле партијске системе нордијских држава, не може се занемарити нова паневропска димензија тих подела која не само што додатно наглашава постојеће разлике између левице и деснице и тако продубљује поларизацију бирача унутар све три државе, већ истовремено уздрмава и структуру скандинавских партијских система увећавајући међупартијски јаз.

Такав развој догађаја – у ком леви блок тежи очувању свог уобичајено јаког упоришта код просечног скандинавског бирача истицањем посвећености постојећем европском пројекту, док се умерени десни блок дистанцира од некада присутног евроскептицизма да би се удаљио од нове деснице која својим гласачима нуди или другачију визију Европске уније или аргументе за напуштање исте – несумњиво је представљао један од фактора који је утицао на повећану излазност на европске изборе 2019. године. Излазност у Шведској и Данској традиционално надмашује европски просек, што је био случај и овај пут (ЕУ 50,95%, Шведска 55,27%, Данска 66,08%), док је у Финској обично нешто мања, па је тако и 26. маја ове године била 40,70% (European Parliament 2019). Поређења ради, 2014. године излазност у ЕУ била је 42,61%, у Шведској 51,07%, у Данској 56,32%, а у Финској 39,10% (European Parliament 2014).

Теоријски приступ: Утицај друштвено-политичких расцепа на партијско позиционирање нордијским државама

Извесно је да је на поменути пораст излазности на европске изборе утицала актуелност Брежита као теме о којој медији помно извештавају још од 2016. године, али и растућа поларизација три нордијска друштва, која је – иако не искључиво – пре свега производ супротстављених погледа на проблем масовних миграција, односно на мигрантску кризу која је свој врхунац достигла 2015. године, када су скандинавске земље, првенствено Шведска, постале финална дестинација већини људи који су у Европу пристизали из Африке и са Блиског истока. Појава нових кључних тема које нису у том облику и у толикој мери биле присутне у јавном дискурсу током претходних избора за ЕП произвела је и нове линије друштвено-политичких подела у Скандинавији.

Међутим, поделе које су произашле из раније непостојећих политичких питања попут Брежита и мигрантске кризе једним делом се преклапају са традиционалним западноевропским друштвеним расцепима које су пре више од пола века идентификовали Липсет и Рокан (1967). Липсетов и Роканов структуралистички приступ расцепима користан је и као подлога за разумевање актуелних изборних токова и резултата. Због тога њихова теорија расцепа

(*cleavagetheory*) према којој су старе европске партије настале у односу на четири структурне поделе које карактеришу друштва Западне Европе (а то су подела између центра и периферије, урбане и руралне средине, државе и цркве, власника капитала и радника), а према којој нове партије настају/профитирају сваки пут када се појави нова значајнија друштвено-политичка подела, и даље може послужити као одличан оријентир за разумевање савремене поларизације нордијског бирачког тела, а самим тим и за разумевање начина на који су поменути расцепи утицали на позиционирање и на резултате партија на изборима за ЕП.

Оно што највише одваја теорију расцепа од других теорија које се баве бирачким преференцијама и позиционирањем партија у односу на релевантна политичка питања је то што њен приступ занемарује краткотрајну стратешку страначку интеракцију и психолошке аспекте који утичу на изборне одлуке гласача како би пажњу посветио структурним узроцима који одређују партијско сврставање и бирачко понашање (Hooghe&Marks 2017, 111). Према теорији расцепа, политичке партије могу донекле бити флексибилне у прилагођавању својих ставова постојећим трендовима који одређују токове предизборних кампања, али ће суштина њиховог политичког деловања увек бити одређена ставом који заузимају у односу на кључне актуелне политичке расцепе (ибид., 112). Истовремено, сваки коперникански обрт у смислу одрицања од вишедесетогодишњег позиционирања према за нордијска друштва историјски кључној друштвеној подели (власници капитала – радници) представљао би превелики шок за гласаче који припадају језгру бирачког тела традиционалних странака, што са собом носи ризик који старе нордијске партије нису спремне да преузму чак и када се то језгро видно умањује. Најбољи доказ таквог партијског понашања на северу Европе представљају странке умерене деснице – Странка умерених у Шведској (тзв. модерати), Конзервативна народна странка у Данској (тзв. конзервативци) и Партија националне коалиције у Финској (тзв. коалиционисти) – које упркос умањењу бирачког тела на које могу да се ослоне (што због демографских промена у самој структури становништва, што због промене лојалности код млађих гласача који се окрећу радикалној десници) остају при политичким позицијама којима су историјски лојалне и према којима су препознатљиве.

Међутим, то не значи да су партије статичне конзервативне организације које нису способне да се прилагоде новом времену, новим темама и новим изазовима. Према теорији расцепа, странке нове друштвене расцепе препознају, али се труде да их дискурзивно обухвате и каналишу кроз призму традиционалних расцепа на основу којих постоје – што објашњава настанак тзв. кечол (*catch-all*) странака које се труде да понуде одговор на сваку тему изазвану новим расцепима – или да замагле значај нових расцепа како би истакле уобичајене теме на којима оне скупљају гласове, што је стратегија на коју се у Скандинавији ослањају и устаљена левица и десница, али која неизбежно доводи до дестабилизације партијског система и настанка или јачања нових странака које се отвореније баве актуелним темама, попут зелених странака које су се у Скандинавији појавиле осамдесетих година, радикално десних

партија које су настале деведесетих година, као и партија налик Феминистичкој иницијативи у Шведској које су се појавиле у скорије време као странке првенствено фокусиране на једно питање (*single-issue party*).

Истраживачка питања и методолошки приступ

Када су у питању овогодишњи избори за ЕП, истраживање пре свега захтева пружање одговора на следеће питање: „Који су структурни чиниоци (независне варијабле) и на који начин допринели разликама у позиционирању партијалевице, деснице и центра у односу на кључне теме током предизборних кампања у Шведској, Данској и Финској?“ Друго истраживачко питање, које се надовезује на прво, гласи: „Како је начин на који су се нордијске партије позиционирале у односу на предизборне теме утицао на коначан исход избора за ЕП у Скандинавији?“

Примена дизајна најсличнијих система као методе помоћу које ћемо доћи до одговора на прво истраживачко питање чини се логичном, с обзиром да испуштамо партијско позиционирање (које овде одређујемо као зависну варијаблу) у државама у којима су партијски системи, институционалне поставке, друштвено-политичке теме, историјско наслеђе и културе врло сличне. Ради испуњавања сврхе овог рада сличности успостављамо као независне контролне варијабле, док ћемо разлике које идентификујемо сматрати независним експланаторним варијаблама. Треба напоменути и то да се материјал на који се ослањамо приликом пружања одговора на друго истраживачко питање састоји од релевантних аналитичких текстова, новинских чланака и Интернет извора који се баве политичким дешавањима на северу Европе и који су објављени не више од годину дана пре одржавања избора за ЕП.

Хипотезе: Опште претпоставке о позиционирању партија у односу на кључне теме

Хипотеза 1—Као што је већ наведено, полази се од хипотезе да је на кампање нордијских странака највише утицала потреба да се одреде у односу на две теме, имиграцију и Брегзит, јер те две теме тренутно производе најзначајније друштвено-политичке поделе и тако приморавају партије да јавну активност обликују у односу на њих. Међутим, начини на који то чине странке сличних усмерења у три државе које су предмет ове студије често су различити, а претпоставка је да су те разлике проузроковане структурним дивергенцијама три бирачка тела у њиховом односу према имиграцији и Брегзиту. Рецимо, док традиционално најјача Социјалдемократска странка, која се у Шведској везује за нордијски модел државе благостања, све више нагиње транснационалној — паневропској и глобалној — солидарности како би се позиционирала као странка која Швеђанима нуди очување њиховог егалитаријанског идентитета, Социјалдемократска странка у Данској заузима све тврђи став

по питању имиграције, потенцирајући важност презервације данске културе и нације, што годи просечном гласачу у Данској. Такође, док су Шведске демократе неколико месеци уочи избора за ЕП промениле свој став према чланству у Европској унији –одустајући од политике „Свегзита“ (*Swexit*) и напутшајући европску посланичку групу „Европа слободе и непосредне демократије“, увидевши да та политика нема подршку шведских бирача – њима политички сродна Данска народна партија задржала је дотадашње спољнополитичке ставове који подразумевају чланство Данске у ЕУ које ужива велику подршку бирачког тела, али је уједно и приступила Европској алијанси народа и нација Матеа Салвинија (*Matteo Salvini*), баш као и Партија Финаца, како би остала доследна и политици коју подржава њено бирачко језгро, а то је политика залагања за промене унутар Европске уније које би државама чланицама обезбедиле већи суверенитет.

Хипотеза 2–Већ је наглашена и претпоставка да је (не)успех сваке партије на изборима био сразмеран (не)способности њеног руководства да се адекватно позиционира и постави у односу на две доминантне теме. У случају кечол странака као што су социјалдемократске партије, партије центра и умерено-конзервативне партије, претпоставка је да је успех зависио од њихове способности да прилагоде своје кампање актуелним темама, а да притом превише не одступе од својих препознатљивих политика. У случају странака које се првенствено фокусирају на једно питање као што су зелене странке и Феминистичка иницијатива у Шведској, претпоставка је да је њихов резултат на изборима зависио од способности да се та питања наметну као доминантна, односно од могућности да се она уклопе у оквире теме имиграције и Бреگزита.

Шведска: Избори за европски парламент као прилика за одмеравање снага

Приступање Шведске Европској унији уследило је годину дана након тесног референдума о чланству одржаног 1994. године, у оквиру ког се 52,3% гласача изјаснило позитивно, а 45,8% негативно по питању приступања ЕУ, док је укупна излазност била 83,3% (Gilljam & Homberg 1996, 4). Плебисцит је одржан у повољном тренутку по заговорнике чланства јер је евроентузијазам изазван распадом СССР-а и демократизацијом Источног блока још био у пуном јеку и питање је да ли би Шведска данас била чланица Европске уније да је гласање одржано коју годину касније, или би се држала своје дотадашње политике неутралности и следила пример Норвешке која има врло развијену економску сарадњу са ЕУ иако није држава чланица.

Од приступања ЕУ грађани ове скандинавске земље бирали су посланике за ЕП шест пута. Последњи, шести пут, на изборима одржаним 2019. године резултати су били следећи: од двадесет места колико шведски представници заузимају у Европском парламенту, пет места, као и прошли пут, освојила је Социјалдемократска странка (која припада Прогресивној алијанси социјалиста и демократа) са подршком од 23,48%, што је за непуних 1% мање у односу на

резултат из 2014. године, али за читавих 4,78% мање него на парламентарним изборима одржаним у септембру 2018. године. Странка умерених (Европска народна партија) повећала је број гласова са 13,65% на 16,83% и тако освојила додатно место, па сада у ЕП има четири посланика, али је тај резултат и даље нешто слабији у поређењу са прошлогодишњим изборима када су умерати освојили 19,84%. Шведске демократе (раније Европа слободе и непосредне демократије, сада Европски конзервативци и реформисти) надале су се да ће ово бити први избори у оквиру којих ће постати друга по јачини странка, али су са резултатом од 15,34% и три посланичка места остали нешто иза Странке умерених. Ипак, направили су приметан скок у односу на 2014. годину када су освојили 9,67% гласова, али и благи пад у односу на парламентарне изборе на којима су освојили 17,53% (Valmyndigheten 2019).

Затим се по броју освојених гласова даље ређају Странка животне средине - Зелени (Зелени - ЕФА) са 11,52% и два освојена места (15,41% 2014. године), Странка центра (АЛДЕ) са 10,78% и два освојена места (6,49% 2014. године), Демохришћани (ЕПП) са 8,62% и два освојена места (5,93% 2014. године), Лева странка (ГУЕ/НГЛ) са 6,80% и једним освојеним местом (6,30% 2014. године) и Либерали (АЛДЕ) са 4,13% и једним освојеним местом (9,91% 2014. године), док од странака које су раније имале посланике у ЕП цензус нису прешле Феминистичка иницијатива и Пиратска партија (Valmyndigheten 2019).

Поменути резултати нам указују на то да су у одмеравању снага шведских партија, што су ови избори једним делом и представљали, највећи губитници биле *single-issue* странке, док јасног победника није било. Феминистичка иницијатива и Пиратска партија као синоними за странке које се баве само једном темом, нису пронашле начин да своју кампању прилагоде најважнијим актуелним питањима. Растућа поларизација шведског друштва по питању имиграције (а у контексту избора за ЕП и Брегзита) њихове теме учинила је питањима другог – а слободно се може рећи и трећег – реда, па је неуспех ових партија на изборима 2019. године био готово неизбежан. Велики пад у односу на претходне изборе забележила је и Странка животне средине - Зелени, иако су еколошка питања играла важну улогу у оквиру кампање за ЕП широм Европе. Међутим, док су зелене странке-чланице европске политичке групације „Зелени - Европски слободни савез“ –у другим ЕУ државама (попут Финске) забележиле изузетно добре резултате, зелени у Шведској могу се сматрати жртвом никада веће подељености бирачког тела у односу на питања везана за имиграцију, па су еколошка питања, иако трећа по реду по важности после Брегзита, остала у сенци, што је ову *single-issue* партију ставило у неповољан положај.

С друге стране, Шведске демократе – странка коју многи такође сматрају партијом једног питања – профитирале су на изборима 2019. године јер им није било превише тешко да се јасно одреде по питању имиграције у Европску унију и последично имиграције у Шведску, пошто се добар део програма који желе да спроведу заснива на потпуном обустављању прилива новог становништва из земаља које нису чланице ЕУ. Ипак, иако је постигла приметан скок

у односу на претходне изборе, остаје утисак да ова партија није остварила прижељкиване резултате, јер су очекивања креирана предизборним истраживањима јавног мњења (као и одређеном дозом медијске панике због раста популарности радикалне деснице) била велика, можда и превелика. Чињеница да нису успели да постану друга најпопуларнија странка у Шведској изненадила је многе аналитичаре који су предвиђали могућност таквог исхода, а руководство Шведских демократа ставила у ситуацију да јавност убеђује у чињеницу да је остварен позитиван изборни резултат.

Док су се Шведске демократе усресредиле на тему имиграције, социјал-демократе су успеле да окрену тему Брегзита у своју корист, користећи потешкоће кроз које пролази Влада Уједињеног Краљевства да увери шведску јавност да је опстанак у Европској унији – упркос свим проблемима изазваним мигрантском кризом – једини прави избор за будућност Шведске, представивши себе као гарант активније улоге Шведске у процесу доношења одлука унутар ЕУ. Према политичким порукама које су упућивале социјалдемократе, решење не лежи у напуштању ЕУ, нити у промени њеног формата, већ у имплементацији фер квота за расподелу избеглица. У кампањи су гласну подршку својих бирача добили приликом помињања могућности увођења казних мера за које ће се залагати на нивоу Европске уније; казних мера усмерених према земљама попут Мађарске, које не желе да раде на стварању заједничке имиграционе политике ЕУ. Тако су одговорност за негативне последице мигрантске кризе успели да пребаце на екстерне факторе, уједно задржавши дискурс о важности егалитаријанског приступа према оним избеглицама које су већ пристигле у Шведску.

Иако су успели да задрже подршку готово четврт бирача који су изашли на изборе за ЕП, ни Социјалдемократска странка није могла да прогласи „победу“ на овим изборима. Пошто значајних објективно-мерљивих осцилација у односу на резултате остварене у септембру 2018. године није било, може се рећи да су од нерешеног резултата приликом овогодишњег одмеравања снага у субјективном смислу највише профитирале партије умерене деснице и центра (пре свега Демокришћани и Странка центра, али и Странка умерених), доказавши кроз благи раст популарности на изборима за ЕП да радикална десница није незаустављиви талас који прети да угрози положај старих партија њихове политичке оријентације.

Данска: Избори за Европски парламент важни упркос одржавању парламентарних

За разлику од Шведске која је Европској унији приступила тек 1995. године, Данска је свој захтев за чланство Европској економској заједници (ЕЕЗ) поднела још 1961. године, одмах након што је то учинило Уједињено Краљевство. Данска економија била је средином двадесетог века толико везана за британску да је опонашање односа Уједињеног Краљевства према ЕЕЗ сматрано најрационалнијом спољном политиком (Bache & George 2006, 540-542). Зато је,

након што је председник Француске Шарл де Гол (*Charles de Gaulle*) уложио вето на чланство Велике Британије, Данска такође одлучила да обустави преговоре о приступању ЕЕЗ. Преговори су настављени након промена у француском Председништву, а резултирали су интеграцијом Данске у ЕЕЗ 1973. године након референдума у ком је учествовало 90,1% грађана, од којих је 63,3% подржало приступање, док је 36,7% било против (Dieter & Stöver 2010, 524).

Данска је тако једина нордијска држава чији су грађани учествовали на свим изборима за Европски парламент, али је излазност 2019. године од 66,08% била већа него икада раније (European Parliament 2019.) Међутим, иако је је имиграција као тема која је била саставни део предизборне кампање утицала на пораст броја бирача који су 26. маја изашли да гласају, њен утицај је био другачије природе него у Шведској. Наиме, док се у Шведској главна линија друштвено-политичке поделе заснива на теми прилива странаца, Данско становништво је кроз фазу страха од имиграције прошло неколико година раније, па је пред изборе за Европски парламент тема добрим делом већ била затворена након два догађаја. Први се односи на низ рестриктивних имиграционих политика које је Дански парламент (*Folketing*) усвојио током претходних годину дана, једна од којих предвиђа одузимање приватне имовине илегалним придошлицама до окончања поступка потражње азила у Данској, као и смештање оних чији је захтев одбијен – а који немају намеру или средства да се врате у своју домовину – на напуштено острво Линдхолм (Abend-Vordingborg 2019, 26. април). Други догађај, који је директно везан за први, представља радикални заокрет Социјалдемократске странке која је променила доскорашњи политички курс када је не само подржала све анти-имиграционе мере, већ и преузела анти-имиграциону реторику којом је до тада суверено владала крајња десница, оставивши тако странке попут Данске народне партије без њиховог најјачег оружја.

Социјалдемократска странка профитирала је и на убедљиво најважнијој теми Европских избора у Данској, а то је тема Брегзита, јер се попут најјаче либералне странке у држави (збуњујућег имена „Левица“) позиционирала као гарант опстанка Данске у Европској унији. У маниру истинске кеч ол странке, доминирала је и еколошким темама попут глобалног загревања. Прошлогодишње рекордне летње температуре на северу Европе учиниле су ово питање једном од кључних на изборима за ЕП, јер су Данци као главну институционалну инстанцу за сучељавање са климатским променама препознали сарадњу европских земаља кроз наднационалне органе Европске уније. Пошто је успела да се позиционира и као странка која води одговорну еколошку политику, Социјалдемократска странка (која припада Прогресивној алијанси социјалиста и демократа) обезбедила је три места у ЕП остваривши резултат од 21,5%, што је за 2,4% више него 2014. године, док су само неколико дана касније на парламентарним изборима узели чак 25,9% гласова. Ипак, поменута Левица (АЛДЕ) завршила је изборе за ЕП као највећи победник остваривши раст од 6,8% у односу на изборе 2014. године (сада су освојили четири места уз резултат од 23,5%), док су на парламентарним изборима поновили тај резултат са 23,4% (DR 2019). Левица је позитиван резултат остварила одличним позиционира-

њем у односу на тему Брегзита, као и јаом анти-руском реториком, јер је Русију и њену обавештајну делатност представљала као главну претњу по стабилност и јединство Европске уније.

Највећи губитници овогодишњих избора за ЕП и парламентарних избора у Данској свакако је радикално десна Данска народна партија (Европска алијанса народа и нација), која је на европским изборима остварила резултат од 10,8% и обезбедила само једно место, што је за читавих 15,8% мање него 2014. године када су из кампање изашли као најјача странка, да би на парламентарним изборима 5. јуна доживела потпуни дебакл када је са резултатом од 8,7% остала без двадесет једног од тридесет седам места у парламенту (DR 2019). Овакав исход, иако неочекиван, био је крајње логичан ако се у обзир узме чињеница да је Данска народна партија у својој основи странка која је као *single issue* партија своје највеће успехе остварила управо на инсистирању на имиграцији као главној теми. Пошто су друге партије успеле да се адекватно позиционирају у односу на овај друштвено-политички расцеп, Данској народној партији остављен је јако мали маневарски простор за позиционирање у односу на друге (сада актуелније) теме попут Брегзита, на којој – у таласу свеопштег евроензузијазма који је захватио Данску 2019. године – такође нису могли да профитирају као традиционално евроскептична опција. Ипак, треба поменути да су описаном суноврату допринеле и корупционашке афере које су се везивале за деловање функционера ове странке управо у Европском парламенту, због којих је првобитни шеф њихове посланичке групе Мортен Месершмит (*Morten Messerschmidt*) морао да се повуче са тог места августу 2016. године.

Од осталих партија треба напоменути Конзервативну народну странку (ЕПП) која је са 6,2% (2,9% мање него 2014. године) задржала једно место у Европском парламенту, док је са 6,6% на парламентарним изборима добила шест нових столица у Данском парламенту, као и три странке које су оствариле повољне резултате фукосирањем на еколошка питања: Социјалистичку народну странку (Зелени - ЕФА) која је освојила два места са 13,2%, што је 2,2% више него 2014. године, Радикалну либералну левицу (АЛДЕ) која је такође освојила два места са 10,1%, што је за 3,6% више у односу на 2014. годину и Црвено-зелену алијансу (ГУЕ/НГЛ) која је у оквиру свог првог учешћа остварила резултат од 5,5% и обезбедила једно место у ЕП (DR 2019).

Финска: Избори за Европски парламент у сенци парламентарних избора

Финска је Европској унији приступила 1995. године, кад и Шведска. На референдуму одржаном годину дана раније појавило се 70,8% гласача, од којих је мало више од пола (тачније 56,9%) подржало придруживање Финске Европској унији, док је 43,11% било против. Месец дана касније на Оландским Острвима одржан је засебан плебисцит, у оквиру ког је приступање ЕУ подржано великом већином гласова.

На шестим по реду изборима за Европски парламент у Финској Партија националне коалиције (ЕПП) освојила је 20,8% гласова, што је 2,6% више него на априлским парламентарним изборима, али и непуна 2% мање у односу на 2014. годину, због чега је задржала три места у ЕП. Зелена лига (Европска зелена странка) освојила је 16,0%, што је за 4,5% више него на парламентарним и читавих 6,7% више него на претходним изборима за ЕП, па је овај пут обезбедила два посланика, уз трећег додатног који ће приступити својим дужностима након што Уједињено Краљевство напусти Европску унију. Социјалдемократска странка (Партија европских социјалиста) била је трећа по јачини странка и такође је обезбедила два места са 14,6%, што је за 2,3% више него 2014. године, а за 3,1% мање него у априлу. Партија Финаца (Европска алијанса народа и нација), раније позната као Прави Финци, освојила је 13,8% гласова, чиме је за 1% надмашила резултат од пре пет година и тако задржала два посланичка места, али је уједно и умањила подршку за 3,7% у односу на парламентарне изборе. Странка центра (АЛДЕ) изгубила је једно посланичко место освојивши два са 13,5% гласова, док су по једно место освојиле Лева алијанса (ГУЕ/НГЛ) са 6,9% и мањинска Странка Шведског народа у Финској (АЛДЕ) са 6,3% (Yle 2019).

Као и у Шведској и Данској, током предизборне кампање највише се говорило и имиграцији и Бреگزиту, али се за Финску може рећи да су еколошке политике биле једнако важне као тема, ако не и важније. Ипак, за разлику од Шведске где питања попут имиграције поларизују различите друштвено-политичке таборе, све веће финске странке – с изузетком Партије Финаца – заузимају сличне ставове у односу на три наведена питања, а то су следећи ставови: а) треба консолидовати и пооштрити имиграциону политику Европске уније, али и равноправно међу државама чланицама распоредити избеглице којима је заиста потребна помоћ, б) треба сачувати основу постојећег формата Европске уније и унапредити је како би била способна да агилније реагује на нове изазове, в) треба заједнички радити на проналаску решења за превенцију даљих климатских промена, као и на сучељавању са већ присутним последицама тих промена.

Ипак, финске партије су током кампање изнеле различите погледе о начинима на који треба постићи поменуте циљеве (да ли економских или политичким, европским или домаћим мерама), док је партија Финаца остала чврсто на свом становишту да је свака дискусија о темама које се не тичу имиграције тренутно бесмислена, јер су Финској под хитно потребне крајње рестрективне имиграционе политике које би првенствено обуставиле прилив нових избеглица у ову нордијску државу. Анти-имиграциона кампања помогла им је да остваре јако добар резултат на парламентарним изборима, али су на изборима за ЕП предност добиле странке које су озбиљно приступиле еколошким питањима. То најбоље доказује резултат Зелене лиге, која је, иако друга по броју гласова, из мајских избора изашла као највећи победник. Њихови гласачи били су мотивисанији да изађу на европске изборе него на националне, јер је највећа зелена странка у финској успела да постави питање климатских промена као наднационално европско питање. С друге стране, реторика Парти-

је Финаца остала је заробљена у националним оквирима који су успостављени месец дана раније на парламентарним изборима, а неуспех руководства ове странке да питање имиграције постави као питање које се решава не само на државном, већ и на европском нивоу, допринело је паду са другог на четврто место међу најпопуларнијим странкама у року од непуна два месеца.

Закључак: Упоредна анализа кампање и резултата избора за Европски парламент у нордијским државама

Из управо описаног тока предизборне кампање и анализираних изборних резултата закључује се да су идентификовани друштвено-политички расцепи који постоје унутар нордијских земаља чланица Европске уније (и који се заснивају на теми имиграције, Брегзита и једним делом на еколошким питањима), иако исти у својој основи, од државе до државе варирали по свом значају, што је утицало на кампањско позиционирање и резултате странака. Полазећи од претпоставке о општој социолошко-политичкој сличности шведског, данског и финског друштва и страначких сцена унутар ових држава, може се идентификовати неколико специфичних структурних разлика које су допринеле другачијим кампањама и различитим исходима избора за ЕП.

Пре свега, примећено је да је егалитаријански приступ питању имиграције део Шведског идентитета у знатно већој мери него у Данској и Финској. Тако је описана подела око приступа питању имиграције у Шведској створила јасну политичку поделу, док је у Данској и Финској та подела била мањег интензитета, због чега су радикално десне партије у ове две државе, али нарочито у Данској, имале слабији резултат него у већини држава Европске уније. Њихова стратегија да сву енергију током кампање усмере на питање прилива миграната једноставно није уродила плодом.

У Данској је, уместо имиграције, главна тема била Брегзит, а избори су протумачени као прилика да се покаже лојалност идеји и пројекту Европске уније. Партије које су успеле да се одреде као изразито про-европске (а уједно и анти-руске, јер је Русија интерпретирана као једна од претњи по стабилност Европске уније) највише су профитирале на овим изборима. Поларизације партија у том смислу није било у оној мери у којој је она постојала у Шведској, јер су за непријатеља више идентификовани спољни фактори него супарничке странке.

У Финској је радикална десница пробала да наметне имиграцију као тему, али пошто је она виђена као домаће питање (пре свега због географске одвојености Финске од остатка ЕУ и мањег прилива миграната током мигрантске кризе у поређењу са западним суседима), десничари су остварили слабији резултат него на парламентарним изборима. Зелена лига постигла је одличан резултат, пошто су њени гласачи изборе за ЕП препознали као прилику за утицање на решавање глобалних еколошких питања, што је у мањој мери био случај у Данској, а у још мањој мери у Шведској.

Закључујемо запажањем да позиционирање нордијских партија током предизборне кампање за ЕП, као и резултати које су те партије оствариле, указују на то да су гласачи на северу Европе дали јасну подршку заједничког будућности северноевропских држава унутар Европске уније. Иако су структурне разлике допринеле разликама у нивоу важности доминантних предизборних тема од државе до државе, општа питања која привлаче пажњу скандинавских гласача су иста, а политичка решења која прижељкују везана су за будућност у ЕУ. То се види не само по већој излазности на изборе и већој заступљености предизборне кампање у медијима него икада раније, већ и по резултатима избора који су на северу Европе ишли изразито у корист про-европских странака.

Литература:

1. Abend-Vordingborg, Lisa. 2019 (16. januar). "An Island for 'Unwanted' Migrants Is Denmark's Latest Aggressive Anti-Immigrant Policy". *Time*, preuzeto sa: <https://time.com/5504331/denmark-migrants-lindholm-island/>
2. Baastrup, Simon. 2019 (25. april). "Klimakamp, Brexit, Trumpogrussisketrold: DanskernebakkeropomEUsomaldrigfor"(Klima, Bregzit, Tramp i ruski botovi: Danci pružaju najjaču podršku Evropskoj uniji do sada). *Politiken*, preuzeto sa: <https://politiken.dk/indland/art7158022/Danskerne-bakker-op-om-EU-som-aldrig-f%C3%B8r>
3. Bache, Ian & Stephen George. 2006. *Politics in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
4. Dieter, Nohlen & Philip Stöver (eds). 2010. *Elections in Europe: A Data Handbook*, Baden-Baden: Nomos Publishing.
5. DR. 2019. "Valgresultat". (Rezultati izbora). *DR*, preuzeto sa: <https://www.dr.dk/nyheder/politik/resultater/ep-valg>
6. European Parliament. 2014. "Results of the 2014 European Elections - Turnout". *TNS/Scytl in cooperation with the European Parliament*, preuzeto sa: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>
7. European Parliament. 2019. "2019 European Election Results". *European Parliament in collaboration with Kantar*, preuzeto sa: <https://election-results.eu/turnout/>
8. Gilljam, Mikael & Sören Homberg (eds). 1996. *Ett knappt ja till EU: Väljarna och folkomröstningen 1994* (Tesno „da“ za EU: Birači i referendum 1994.). Stockholm: Gotab.
9. Hooghe, Liesbet & Gary Marks. 2017. "Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage" *Journal of European Public Policy*, 25 (1): 109-35.
10. Lipset, Seymour & Stein Rokkan (eds). 1967. *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.
11. Sipilä, Annamari. 2019 (23. april). "Britanniaan on tulossa hullut euro-vaalit, ja Nigel Farage uusi Brexit-puolue hioo jo kynsiään" (Ludi evropski izbori stižu u Britaniju, a nova Stranka za Bregzit Najdžela Faraža zadovoljno trlja ruke). *Helsingin Sanomat*, preuzeto sa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006080413.html>
12. Valmyndigheten. 2019. "Valresultat 2019" (Rezultati izbora). *Valmyndigheten*, preuzeto sa: <https://www.val.se/valresultat/europaparlamentet/2019/valresultat.html>
13. Yle. 2019. "Eurovaalit" (Rezultati izbora). *Yle*, preuzeto sa: <https://vaalit.yle.fi/epv2019/fi>

ELECTIONS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT IN SWEDEN, DENMARK AND FINLAND IN 2019: PARTY POSITIONING IN RELATION TO DOMESTIC AND EUROPEAN ELECTION TOPICS

Summary: This work examines the socio-political divides that exist within Nordic EU member states with the goal of providing a comparative analytical insight into the manners in which Swedish, Danish and Finnish parties positioned themselves on the political spectre during the 2019 elections to the European Parliament (EP), and with the sequential aim of analysing and understanding the results which they achieved. The paper first offers an analysis of the Scandinavian EU election results, and then applies the most similar systems design in identifying the independent variables which contribute to the different election outcomes and to the differences in the ways in which left, right and centre parties positioned themselves during the election within the three mentioned countries, while leaning on Lipset and Rokkan's theoretical framework about party alignment; cleavage theory (1967). The starting hypothesis is that the campaign of Nordic parties was mostly influenced by their need to position themselves in regard to two key issues, the issue of immigration and Brexit. It is hypothesised that the success/failure of Nordic parties at the 2019 EU elections depended on the success/failure of each party in approaching the two mentioned key issues. Election results show that parties are ever more ready to modify their historically recognisable positions in line with new emerging issues if it means achieving better results. This trend causes a certain dose of instability within the Nordic party systems, but it does not completely break them apart, as the results of the EU elections indicate.

Key words: Sweden, Denmark, Finland, European Union, European Parliament, elections, cleavage theory

СТРАХИЊА ОБРЕНОВИЋ*

Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(437.1/2+437.6)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобрен: 12.09.2019

Страна: 181-196

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У ЧЕШКОЈ И СЛОВАЧКОЈ

Сажетак: У раду ће се разматрати избори за Европски парламент који су одржани у Чешкој и Словачкој. Ове државе су од чланства у Унији до сада учествовале у четири изборна циклуса. Оно што карактерише обе државе је релативно мала излазност бирача на изборима за ЕП, која је у Словачкој у сва четири изборна циклуса била убедљиво најнижа на нивоу Европске уније. Разматрајући претходне изборне циклусе, настојаћемо да укажемо на неке трендове који су обележили учествовање ове две државе на изборима за Европски парламент. Представићемо све релевантне политичке партије и актере који су до сада остварили значајне изборне резултате и који су били, или су и даље, чланови Европског парламента. Од првих избора за Европских парламент на којима су учествовале Чешка и Словачка, велики број политичких партија је имао посланичка места у ЕП. То је у великој мери последица фрагментисане политичке сцене у овим државама, у којима се појавио и већи број нових политичких групација и партија које су брзо стекле своје присталице и гласаче. Многе велике и претходно етаблиране партије су доживеле пораз на изборима, чиме се велики број бирача приклонио новим политичким партијама. Новина европских избора 2019. године је улазак крајње десних странака у Европски парламент, у обе ове државе. На овим изборима је повећана и излазност бирача у односу на претходне изборне циклусе, али је упркос томе остала и даље најнижа на нивоу целе Уније.

Кључне речи: Европски избори, Европски парламент, Чешка, Словачка

Увод

У Европској унији су 2019. године одржани девети по реду непосредни избори за Европски парламент (ЕП). То су уједно и четврти избори за Европски парламент одржани у Чешкој и Словачкој, након њиховог приступања Европској унији (ЕУ) 2004. године. Обе државе су биле део „великог проширења“ Европске уније поменуте 2004. године, када је још шест држава Централне и Источне Европе (ЦИЕ) приступило овој организацији, заједно са Ки-

* strahinja.obrenovic@ies.rs

пром и Малтом. Ове државе нису карактеристичне само по томе што су заједно приступиле Европској унији, већ су Чешка и Словачка некада биле заједно у оквиру Чехословачке. Из тог разлога ове државе представљају компактну целину за поређење обзиром на заједничку прошлост, али и због развијених односа у садашњем тренутку. Вреди истаћи да ове државе не носе бреме историје јер је њихов „развод“ унутар заједничке државе био миран, па је и назван „плишаним разводом“ (енг. *velvet divorce*). Деценију након стварања засебних држава –Чешке и Словачке, две државе су се нашле заједно унутар Европске уније и Организације северноатлантског пакта (НАТО).

Када је реч о изборима за Европске парламент, Чешка и Словачка спадају међу државе са најмањом излазношћу бирача. Један од основних проблема са којим се Унија суочава јесте и критика због тзв. демократског дефицита (енг. *democratic deficit*), односно јавља се потреба да се грађани што више укључе у политички живот и буду ваљано представљени њихови интереси унутар Европске уније и њених институција. На последњим изборима за Европски парламент 2014. године, у Чешкој и Словачкој је излазност била испод двадесет процената. Убедљиво најнижа излазност у свим чланицама Уније је била у Словачкој, и износила око 13%, док је одмах изнад Словачке била Чешка са око 18 процената излазности. Слични резултати су били забележени и током претходних изборних циклуса, 2004. године и 2009. године. На основу ових резултата можемо уочити да грађани ове две државе показују малу заинтересованост за изборе за Европски парламент у односу на грађане неких других чланица, али и у односу на изборе за национални парламент.

Чешка на изборима за Европски парламент до 2014. године

Чешка је држава Централне Европе и према последњем попису има преко 10 милиона становника. Као чланице Европске уније од 2004. године, ова држава је представљена и у Европском парламенту. Обзиром да се број посланичких мандата расподељује на основу бројности становника чланица Европске уније, ова држава је до сада имала 21 мандат у Европском парламенту. Према одредбама Лисабонског уговора, који је познат и као реформски уговор,

„Европски парламент је састављен од представника грађана Уније. Њихов број не прелази седамсто педесет чланова уз председника. Заступљеност грађана се смањује пропорционално, а најмањи број представника износи шест чланова по држави чланици. Ни једној држави чланици не додељује се више од деведесет шест представничких места.“¹

До сада, Чешка је учествовала у три изборна циклуса за Европски парламент, и то 2004, 2009, 2014. године.

На првим изборима за Европски парламент који су одржани 2004. године у Чешкој, излазност је била око 28% и Чешка је имала 24 мандата у парламен-

¹ Члан 14 Лисабонског уговора. Погледати: Pročištěné ináčice Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije
<http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>

ту. Највише мандата (9) на тим изборима је освојила Грађанска демократска партија (*Občanská demokratická strana* – ODS), која припада групацији Европске народне партије (*European People's Party*– EPP). Следећа партија по броју освојених мандата (6) је била Комунистичка партија Чешке и Моравске (*Komunistická strana Čech a Moravy*– KSČM), која је део групације Европске уједињене левице – Нордијска зелена левица (*European United Left/Nordic Green Left*– GUE/NGL). Интересантно је да су ове странке као и већина јавног мњења током избора за ЕП 2004. године били евроскептички настројени, премда је евроскептички председник Вацлав Клаус (*Václav Klaus*) сматрао да је чланство у Унији једини поуздан избор када је реч о напретку државе, до којег је дошло исте те године (Hrabálek and Strelkov, 2015: 494).

Када је реч о осталим странкама, Хришћанска и демократска унија – Чехословачка народна партија (*Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová*, KDU – ČSL) и СНК европске демократе (*SNK Evropští demokraté*) су освојиле два, односно три мандата, као део групације Европске народне партије. Цензус су још прешле Чешка социјалдемократска партија (*Česká strana sociálně demokratická*– ČSSD) са освојена 2 мандата у оквиру групације Партије европских социјалиста (*Party of European Socialists*), и Независне демократе (*Nezávislí demokraté*) са 2 мандата унутар тадашње групације Независност/демократија (*Independence/Democracy*).

На наредним изборима 2009. године, излазност је била готово идентична као и на оним из 2004. године, и износила око 28% од укупног броја бирача. У сазиву Европског парламента из 2009. године, Чешка је имала 22 мандата, односно два мандата мање у односу на претходне изборе. Највише мандата (9) је освојила Грађанска демократска партија, која се прикључила Алијанси европских конзервативаца и реформиста (*Alliance of European Conservatives and Reformists* - AECR). Два мандата мање (7) је добила Чешка социјалдемократска партија из групације Партије европских социјалиста. Иза ове две партије су Комунистичка партија Чешке и Моравске са 4 мандата, и 2 мандата су припала Хришћанској и демократској унији из групације Европске народне партије.

Последњи избори за Европски парламент 2014. године су обележени значајним променама у страначком систему унутар Чешке. Дошло је до оснивања нових партија којима је пришао значајан број бирача. Партија Традиција одговорност просперитет (*Tradice Odpovědnost Prosperita* – TOP 09) је основана 2009. године, када је одређени број политичких актера напустио друге партије и формирао нову. Актуелни премијер Чешке, Андреј Бабиш (*Andrej Babiš*) је 2011. године основао нову странку – Акција незадовољних грађана (*Akce nespokojených občanů* - ANO 2011). Ове партије су забележиле значајан успех на изборима за Европски парламент, и освојиле су по четири мандата. На изборима 2014. године, Чешка је имала 21 мандат у Европском парламенту. Највећи губитник на изборима 2014. године је Грађанска демократска партија, која је са 9 мандата које је освојила на изборима 2009. године, сада добила само 2 мандата. Чешка социјалдемократска партија је, такође, изгубила 3 мандата, и на изборима 2014. године добила четири места у Европском парламенту. Комунистичка партија Чешке и Словачке је сада освојила мандат мање у

односу на претходне изборе, и добила три посланичка места у парламенту. Мандат више у односу на изборе 2009. године, добила је Хришћанска и демократска унија, и сада је имала 3 места у представничком телу. Један мандат у Европском парламенту је припао Партији слободних грађана (*Strana svobodných občanů*), која је део групације Савеза за директну деморатију у Европи (*Alliance for Direct Democracy in Europe* - ADDE).

Уколико посматрамо досадашње изборе за Европски парламент у Чешкој, можемо да уочимо неколико битних чињеница. Најпре, број укупних мандата на изборима за Европски парламент се мењао током изборних циклуса. Највише мандата Чешка је имала на изборима 2004. године, и то 24. У следећим изборним циклусима (2009, 2014) број мандата у Чешкој се смањио на 22, односно на 21 мандат. Број мандата се мењао и у зависности од проширења² Уније на нове чланице.

Следећи податак тиче се излазности на изборима за Европски парламент у Чешкој. Током изборних циклуса за ЕП, почев од 2004. године, у Чешкој је била изражена ниска излазност у односу друге чланице Уније, која је достигла драстично низак ниво на изборима 2014. године. Излазност се процентуално кретала од 28% на изборима 2004. и 2009. године, да би 2014. излазност износила свега 18,2% од укупног броја бирача. На изборима 2014. године једино је Словачка имала нижу стопу излазности (око 13%), док је просек излазности на нивоу Уније био око 42%.

Табела 1. Излазност на изборима за ЕП у Чешкој

Година избора за ЕП	Излазност у Чешкој	Просек на нивоу ЕУ
2004.	28,30%	45,47%
2009.	28,22%	42,97%
2014.	18,20%	42,61%

Извор: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>

Постоји више разлога зашто је излазност у Чешкој драстично ниска када је реч о изборима за Европски парламент. Најчешће навођени разлози ниске излазности су: ниска идентификација грађана са политичким партијама и њиховим програмима, избегавање „европских тема“ од стране чешких политичара, ниска заинтересованост медија, изборне кампање нису засноване на конкретним проблемима, скромни буџети за кампање, страх од губитка националног идентитета и независности (Fislage, 2015: 5).

Слаба излазност је последица и присутног евроскептицизма³ у овој држави, коме је склон и велики број политичара. Током избора за ЕП 2014. године, чешки председник Милош Земан (Miloš Zeman) је истакао да Чеси нису превише заинтересовани за Европску унију и њену интеграцију, док је бивши

² Након проширења из 2004. године, следећи „таласи проширења“ су били 2007. године, када су Бугарска и Румунија постале чланице ЕУ, и 2013. године, када је Хрватска постала чланица.

³ Више о евроскептицизму: Flood, Chris (2002): “Eurosceticism: A problematic concept, Paper presented to the UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference”, Queen's University Belfast.

председник Клаус признао да је „25 година након пада комунизма,можда по први пут, оклевао да изађе на биралиште“ (Euractiv, 2014).У анкети коју се спровела једна чешка телевизија, највећи број испитаника је изнео став како избори за Европски парламент нису неопходни (Euractiv, 2014).

Присуство евроскептицизма међу бирачима не значи увек да ће евроскептичке странке имати користи, односно више гласова. Један од разлога је, као што смо претходно поменули, слаба идентификација грађана са партијама. Такође, евроскептичке партије се у великој мери разликују међусобно. Постоје оне партије које заговарају тзв. „тврди евроскептицизам“ (енг. *hard euroscepticism*), и оне које су ближе „меком евроскептицизму“ (енг. *soft euroscepticism*).⁴Док се под тврдим евроскептицизмом подразумева „принципијелно супротстављање Европској унији и европској интеграцији, и може се видети код странака које мисле да њихове државе треба да се повуку из чланства, или чије се политике према Европској унији свODE на супротстављање целом пројекту европске интеграције...“, дотле код меког евроскептицизма „не постоји принципијелно одбацивање европске интеграције или чланства у Европској унији, али где забринутост једним или више поља политике доводи до изражавања противљења према ЕУ, као и „када постоји осећај да је „национални интерес“ у „завади“ сатрајекторијумом ЕУ“ (Taggart and Szczerbiak, 2002: 4).

На изборима за Европски парламент у Чешкој, до сада,није било већег успеха међу екстремним партијама. Највећи добитници претходних изборних циклуса су странке десног и левог центра. Унутар Чешке се појавио и већи број нових странака, које су привукле значајан број бирача. Приметно је да након националних избора у Чешкој 2013. године долази до фрагментације партијске сцене, која је у великој мери и резултат незадовољства постојећим партијама, али и због склоности појединаца унутар власти корупцији. Тако је настала и партија АНО 2011 актуелног чешког премијера Бабиша, која је из покрета *Акција незадовољних грађана* прерасла у партију. Она је успела да привуче велики број незадовољних бирача, и тако се наметне као доминантна политичка странка у Чешкој.

Слаба излазност на изборима за ЕП у Чешкој 2014. године је последица и неподударања термина избора са националним изборима. У већини чланица Европске уније је тренд веће излазности на националним изборима, него на европским изборима. Како „избори за Европски парламент не доводе до формирања владе, они су од мањег значаја бирачима, медијима и националним политичарима него избори за национални парламент“ (Hix and Marsh, 2011: 5). У великом броју случајева бирачи на европским изборима „кажњавају“ владе својих држава, уколико су оне изневериле очекивања грађана. То се дешава у случају када грађани улажу тзв. „протестни глас“ (енг. *protest vote*) приликом изласка на европске изборе, и нај тачин изражавају свој став према политици која се води у њиховој држави.

⁴ Постоје аутори који се не слажу са коришћењем дихотомије тврди/меки евроскептицизам. Видети: Kopecky, Petr and Mudde, Cas (2001): “The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe”, *European Union Politics* Vol.3 Iss.3, pp. 297-326.

Када су били национални избори у Чешкој 2013. године, бирачи нису били у прилици да казне своју власт на изборима за Европски парламент, јер се власт тек конституисала. Оно што је претходило овим националним изборима је био коруптивни скандал, у који су били укључени и поједини представници тадашње власти, што је довело до оставке премијера Петр Нечаса (Petr Nečas) и његовог кабинета, као и до расписивања ванредних избора. Губитник на тим изборима била је, до тада владајућа, Грађанска демократска странка. Победници избора су биле чешке социјалдемократе и партија АНО 2011 чешког бизнисмена Андреја Бабиша. Заправо, потоња партија је била истински победник ванредних избора 2013. године, јер је тек била формирана и то као одговор на коруптивне радње појединица у власти. Избори за Европски парламент, који су одржани 2014. године, обележили су изузетно ниску излазност у Чешкој. То је значило да су чешки бирачи више били заинтересовани за националне теме, док европске теме нису биле довољно заступљене. Такође, бирачи нису могли да оцене рад тек формиране владе, и на тај начин „казне“ владајуће странке на изборима за ЕП.

Словачка на изборима за Европски парламент до 2014. године

Словачка је, као и Чешка, држава смештена у централној Европи. Након дисолуције заједничке државе, Словачка је 1993. постала независна држава. Њен европски пут је био нешто другачији у односу на Чешку, нарочито током мандата словачког премијера Владимира Мечијара (Vladimír Mečiar). Ова држава је 1997. године у *Агенди 2000* означена као једина држава кандидат за чланство у Унији, која није испунила критеријуме⁵ из Копенхагена (Fiebig, 2003:144). Ипак, након промене власти, Словачка је постала чланица Европске уније 2004. године. Исте године је постала и чланица Организације северноатлантског пакта.

Када је реч о изборним циклусима, Словачка је, такође, учествовала на изборима 2004, 2009. и 2014. године.

На изборима за Европски парламент 2004. године, највише мандата у Словачкој је припало оним странкама које су биле унутар групације Европске народне партије у Европском парламенту. У сазиву парламента из 2004. године, Словачка је имала укупно 14 мандата. Словачка демократска и хришћанска унија – Демократска партија (*Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana*, SDKÚ-DS) је освојила 3 мандата. Толико посланичких места припало је и Народној партији – Покрет за демократску Словачку (*Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko*, ĽS-HZDS), партији Смер – социјална демократија (*Smer – sociálna demokracia*, Smer – SD) унутар групације Партије европских социјалиста, као и партији Хришћанско-демократски покрет (*Kresťanskodemokratická strana*, Kresťanskodemokratická strana).

⁵ Копенхашки критеријуми су усвојени током самита Европског савета у Копенхагену 1993. године. Представљају критеријуме (политичке, економске, и правне) које морају да достигну државе које желе да постану чланице Европске уније. Овим критеријумима је придодат и (административни) критеријум из Мадрида, који је усвојен током самита Европског савета у Мадриду 1995. године.

tanskodemokratické hnutie, KDH). Преостала два мандата је освојила Партија мађарске коалиције (*Stranamad'arskej komunity - Magyar Közösség Pártja*, SMK-MKP).

Идући избори за Европски парламент су одржани 2009. године. На овим изборима, Словачка је имала 13 посланичких места. Све партије које су прешле цензус на изборима 2004. године, поново су се нашле у парламенту. Новина је била улазак Словачке народне странке (*Slovenská národná strana*, SNS) у Европски парламент, која је освојила један мандат. Једино је странка Смер – социјална демократија успела да повећа број мандата на овим изборима, и сада је имала пет посланичких места у парламенту. По два мандата је припало партијама Демократска и хришћанска унија – Демократска странка, Партији мађарске коалиције, Хришћанско-демократском покрету. Један мандат на изборима 2009. године, освојила је и Народна партија – Покрет за демократску Словачку.

Последњи избори за Европски парламент 2014. године су обележени значајним променама на партијској сцени у Словачкој. У међувремену су основане нове странке, које су успеле да уђу у парламент на овим изборима. Партија Обични људи (*Obyčajní ľudia*) је основана 2011. године, и на овим изборима је освојила један мандат. Толико је посланичких места припало и партији Слобода и солидарност (*Sloboda a Solidarita*, SaS), која је основана 2009. године. Једно место у парламенту припало је и коалицији партија Нова већина (*Nová väčšina*, NOVA), и она је основана 2011. године. Међуетничка партија Мост (*Most-Híd*), основана 2009. године, је успела да обезбеди место у представничком телу Уније. Губитник ових избора је Словачка народна странка, која је изгубила мандат који је освојила на претходним изборима и тиме остала без представника у Европском парламенту.

Попут Чешке, можемо да уочимо одређене карактеристике избора за Европски парламент и у Словачкој. Оно што је упечатљиво за изборе за ЕП који су се одржали у Словачкој, јесте изузетно ниска излазност. Након што је ушла у Европску унију 2004. године, у Словачкој су се одржала три изборна циклуса (2004, 2009, 2014) за Европски парламент. Словачка је имала 14 мандата у ЕП након избора 2004. године. Већ на идућим изборима за ЕП 2009. године, Словачкој је додељено 13 мандата. Идентичан број посланичких места је имала и након избора 2014. године. Промене у броју посланичких места су се догодиле и као последица два последња проширења Уније 2007. и 2013. године.

На свим изборима за Европски парламент у Словачкој забележена је најнижа излазност у поређењу са осталим чланицама Уније. Она је 2004. године износила нешто више од 16 процената, док је европски просек те године био око 45%. На изборима 2009. године, излазност у Словачкој је износила нешто мање од 20%, док је европски просек био око 43%. Иако су избори за ЕП у Словачкој 2004. године обележени најнижом излазношћу у историји Европског парламента, излазност у тој држави је била још нижа на изборима 2014. године. На тим изборима излазност је била рекордно ниска и износила око 13% од укупног броја бирача.

Табела 2. *Изразност на изборима за ЕП у Словачкој*

Година избора за ЕП	Изразност у Словачкој	Просек на нивоу ЕУ
2004.	16,97%	45,47%
2009.	19,64%	42,97%
2014.	13,05%	42,61%

Извор: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>

Постоје различита објашњења зашто је излазност веома ниска у овој чланици Европске уније. Један од разлога јесте што политичари и странке у Словачкој нису окупирани европским, колико националним, темама. Други разлози се односе на недостатак средстава за кампању на изборима за ЕП, недовољно познавање кандидата за посланике у Европском парламенту, особено словачког изборног система (Fislage, 2015: 9).

У Словачкој је приметна велика разлика у излазности између националних и европских избора. То није карактеристично само за ову државу, већ и за велики број других чланица Уније. Ипак, у Словачкој је ова разлика веома изражена, као што смо видели на основу излазности грађана на изборе за Европски парламент. Постоји и теоријско објашњење слабије излазности на европске у односу на националне изборе. Једно од објашњења јесте да су избори за Европски парламент „национални избори другог реда“ (енг. *second-order national elections*)⁶. Под тиме се подразумева да су „европски избори: (1) национално такмичење, пре него европско такмичење; и (2) мање битни него главно национално такмичење (општи национални избори) и самим тим су од другоразредног значаја“ (Hix and Marsh, 2005: 3). Као избори „другог реда“, европски избори остају у сенци националних избора и мобилишу мање бирача. Проблем је што избори за Европски парламент нису приоритет великом броју политичара, који сматрају да неће имати од њих велике користи као што би имали од националних избора. Као што можемо да уочимо, мала излазност није само последица недовољног интересовања бирача, већ и слабог интересовања политичара. Претходно смо поменули и недовољна средства за финансирање кампања за европске изборе. Све ово је допринело да се Словачка у сва три изборна циклуса за ЕП нађе на дну листе по броју изашлих бирача.

Можемо да приметимо и да се европски избори нису поклапали са термином националних избора. Услед великог броја изборних циклуса, код одређеног броја бирача се јавља „замор“ од изласка на биралишта, и они су склони да разматрају трошкове и користи (енг. *cost-benefit*) које имају од изласка на биралиште. Како су национални избори „избори од прворазредног значаја“, на њима је учествовао и већи број грађана, али су и политичари били више заинтересовани за кампању и привлачење потенцијалних бирача.

⁶ Видети: Reif, Karlheinz and Schmitt, Hermann (1980): *Nine Second - Order National Elections—A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results*, European Journal of Political Research 8, pp. 3 – 44.

На изборима за ЕП, као и у Чешкој, највећи добитници су странке позициониране око центра, док су екстремне партије бележиле слабе резултате. У сва три изборна циклуса, највише гласове су добиле оне партије које су биле део групације Европске народне партије или Партије европских социјалиста. Пред изборе за ЕП 2014. године дошло је до фрагментације политичке сцене, слично као што се десило и у Чешкој. Основане су конзервативне и демокришћанске партије - Обични људи 2011. године и Нова већина 2012. године, и оне су ушле у Европски парламент 2014. године. Либертаријанска и евроскептичка партија Слобода и солидарност, основана 2009. године, је такође ушла у Европски парламент. Исте године је основана и интернетничка партија Мост, након што је део један број чланова Партије мађарске коалиције напустио ту странку и формирао нову. Једна од последица фрагментације партијске сцене је и присуство већег броја странака (8) из Словачке у Европском парламенту након 2014. године.

Кампања за изборе у Чешкој 2019. године

У Чешкој је на претходним изборима забележена најнижа излазност од чланства ове државе у Унији, и представљала је другу најнижу излазност, одмах иза Словачке. То је последица и присутног евроскептицизма међу многим партијама, које су доминантне на политичкој сцени. Ипак, тај евроскептицизам не подразумева нужно противљење целокупној идеји Европске уније, већ захтев за реформом у појединим пољима и политикама Уније. Многе партије у овој држави су блиске идеји већ поменутог „меког евроскептицизма“. Када је реч о грађанима Чешке, они се према недавним истраживањима налазе међу грађанима Уније који најмање виде користи од чланства њихове државе у ЕУ, заједно са Британцима и Италијанима (Euractiv, 2019).

Кампања се у Чешкој за предстојеће изборе води између два супротстављена тabora, једног који истиче позитивне стране чланства државе у Унији, и другог који води кампању која се претежно базира на питањима миграција и евроскептицизма. Та супротстављеност се најбоље може уочити на скуповима који су одржани у Прагу и Оломуцу. У престоници су се окупили представници антимигрантске странке Слобода и директна демократија, чији је лидер Томио Окамура (Tomio Okamura) угостио председницу Националног окупљања (*Rassemblement national*) Марин ле Пен (Marine Le Pen) и лидера Партије за слободу (*Partij voor de Vrijheid*) Герта Вилдерса (Geert Wilders). У исто време су се у чешком граду Оломуцу окупили проевропски настројени грађани и политички лидери, који сматрају да Чешка има значајне користи од чланства. Лидер Слободе и директне демократије истиче негативне стране чланства у Европској унији, и залаже се за излазак Чешке из Уније (енг. *Czexit*).

Од избора у Чешкој 2019. године, очекује се сучељавање либералних и популистичких партија, које би требало и да добију највећи број гласова у ЕП према последњим испитивањима (Klekner, 2019). Према тим истраживањима највећи број гласова би требало да добије партија АНО, нарочито ако буде

већа излазност. Очекује се значајна подршка партији Пирати, док ће сличну подршку имати и партија ОДС (Aktualne.cz, 2019). Повољан резултат би требало да остваре и партија ТОП 09, и партија Слобода и директна демократија (Aktualne.cz, 2019). Новина ових избора јесте јачање партије Пирати, која није успела на прошлим изборима за Европски парламент да освоји мандат, а сада ужива значајну подршку пре свега младих и у престоници Прагу. Друга новина јесте јачање партије Слобода и директна демократија, која би требало да уђе у Европски парламент, и која је кампању базирала на антимигрантској реторици.

Када је реч о темама које интересују грађане Чешке на изборима за ЕП, они приоритет дају домаћим над европским темама (Heller, 2019). Када је реч о конкретним темама којима грађани ове државе поклањају пажњу, ту су популарне теме миграције, заштита животне средине, заштита потрошача и безбедност производа, али постоји и значајан број грађана који нису заинтересовани за конкретне теме на овим изборима. Иако је питање миграција једно од главних тема за одређени број бирача, оно све више места уступа другим темама, првенствено оним која се тичу животног стандарда и квалитета живота.

Изразност је на претходним изборима у Чешкој за ЕП била друга најнижа у Европској унији, одмах након Словачке. Очекује се нешто већа излазност на изборима 2019. године, иако та излазност неће бити драстично већа у односу на претходне изборне циклусе за ЕП у овој држави (Heller, 2019). Један од основних разлога слабе излазности на овим изборима је мањак интересовања међу грађанима, при чему добар део бирача не доживљава ове изборе као важне у односу на националне изборе. Иако чешко друштво важи за евроскептичко унутар ЕУ, кроз ову кампању је приметан пораст интересовања, пре свега младих, о Европској унији и њеном значају за Чешку.

Кампања за изборе у Словачкој 2019. године

У Словачкој је циљ кампање на изборима за Европски парламент да се подигне свест о важности учествовања грађана на овим изборима, узимајући у обзир ниску излазност на претходним изборима за ЕП. Једна од мера је била информисање младих људи уопште о Европској унији и њеном значају за њих и остале грађане. Представништво Европске комисије у Словачкој је започело кампању под слоганом „Ко не гласа, може да заћути“ (словач. *Kto nevolí, môže držať hubu*), како би се подстакли грађани Словачке да изађу на изборе (Topky.sk, 2019).

Према последњим истраживањима јавног мњења, може се очекивати већа излазност него претходних година, и према тим проценама Словачка би могла имати већу излазност него Аустрија, Чешка и Малта (Gabrižová, 2019). Европске теме које највише интересују грађане Словачке су заштита потрошача и безбедност хране, привредни раст и економија, миграције, упошљавање младих, али и питања социјалне заштите, као и промовисање демократије и

људских права. Такође, према поменутом истраживању, већина грађана Словачке је против изласка те државе из Европске уније, при чему скоро 80% грађана сматра да Словачка има користи од чланства у Унији (Gabrižová, 2019).

Када је реч о младим бирачима у Словачкој, широм државе су у средњим школама одржане симулације избора за Европски парламент, што је било и у циљу упознавања младих са Европском унијом и њиховог подстицања да изађу на гласање. Резултати са симулација су показали да би већина средњошколаца гласала за странку крајње деснице Народна странка наша Словачка (Štrba and Debnár, 2019). Следе странка Прогресивна Словачка у коалицији са СПОЛУ, која је основана пре нешто више од годину дана и на чијој листи је победила актуелна председница Словачке Зузана Чапутова (Zuzana Čaputová). На шестом месту по популарности, међу младим средњошколцима, налази се владајућа партија Смер, која је на претходним изборима за ЕП освојила највише мандата.

Према последњим истраживањима у мају, на узорку од 1000 испитаника, могу се уочити значајне разлике у односу на претходне изборе (The Slovak Spectator, 2019). Владајућа партија Смер ће, према овом истраживању, освојити око 19%. Следеће странке по популарности су новооснована партија Прогресивна Словачка у коалицији са СПОЛУ, партија Маријана Котлебе - Наша Словачка, као и странка Слобода и солидарност, са око 13% подршке. Преко 5% подршке имају и партије Ми смо породица, Словачка народна партија, Хришћанско-демократски покрет, Обични људи, и партија Мост.

За разлику од претходних избора, једна од доминатнијих тема ће бити питање миграција. Поједине странке су успеле да привуку одређени број присталица управо на овој теми. Значајна новина у односу на претходне изборе је раст популарности крајње десничарске странке Наша Словачка, која није имала место у Европском парламенту. Њен лидер је заговорник евраскептицизма, противи се чланству Словачке у НАТО, жели повратак на словачку националну валуту уместо евра. Ипак, Котлеба је пред европске изборе истакао да одустаје од изласка Словачке из Европске уније, и да је неопходно радити на њеној реформи (Kellöová, 2019). Словачки државни тужилац је пред Врховним судом те земље поднео захтев да се странка Наша Словачка забрани због подривања демократског поретка, што је Врховни суд у априлу 2019. године одбио и заузео став да је захтев неоснован.

Један део присталица на теми мигрантске кризе је прикупила и странка словачког предузетника Бориса Колара (Boris Kollár) Ми смо породица. У мају 2019. године је одржана и конференција у Братислави, која је окупила десничарске странке из чланица Уније, и где је гост била и председница Националног окупљања Марин ле Пен. Овај скуп је у великој мери одсликао кампању базирану на антимигрантској политици, која ужива подршку међу појединим словачким бирачима.

Резултати избора у Чешкој 2019. године

У Чешкој су се избори за ЕП одржали у два дана, 24. и 25. маја. Излазност је овога пута била виша него на претходним изборима. Заправо, на нивоу целе Европске уније је повећана излазност на изборима 2019. године, што је прво повећање у односу на претходне изборне циклусе, у којима је излазност константно опадала. Излатно бирача на нивоу Уније 2019. године је достигла готово 51%, док је излазност у Чешкој на овим изборима износила 28,72% (*Election-results.eu*, 2019). Иако су бирачи у Чешкој изашли у знатно већем броју у односу на претходне изборе, излазност у Чешкој је и овога пута друга најнижа на нивоу целе Европске уније.

Велики број странака у Чешкој је и овога пута ушао у Европски парламент. Како се очекивало, највећи број мандата (6) је освојила партија АНО 2011. Следећа партија по броју мандата у Европском парламенту је Грађанска демократска партија, са 4 освојена мандата. Велико изненађење ових избора јесте улазак партије Пирата у Европски парламент, који су на изборима 2014. године остали испод изборног прага. У парламенту се поново налазе посланици коалиције ТОП 09+СТАН, са 3 освојена мандата. Велика новина је и улазак десничарске партије Директна демократија, која је освојила 2 мандата и први пут ушла у Европски парламент. У Парламент су ушле још две странке – демокришћани и Комунистичка партија Чешке и Моравске. Највећи губитник ових избора у Чешкој је Чешка социјалдемократска партија, која је остала без посланичких места у новом сазиву Парламента.

Када је реч о групацијама у Европском парламенту, највећи број мандата након избора у Чешкој је припао групацији либерала, у оквиру које се налази и партија премијера Бабиша. Други по снази у Чешкој су партије окупљене око групације европских народњака. Потом следе партије у оквиру групације конзервативаца и реформиста. Захваљујући успеху партије Пирата, три мандата ће имати и групација зелених, док ће успехом Директне демократије и Чешке комунистичке партије, два мандата из ове државе припасти групацији под називом Идентитет и демократија, односно један мандат радикалној левици у ЕП. Можемо да уочимо да групација социјалиста и демократа у ЕП неће моћи да рачуна ни на један мандат из Чешке, што је пре свега последица неуспеха Чешке социјалдемократске партије на овим изборима.

Резултати избора у Словачкој 2019. године

У Словачкој су избори за Европски парламент одржани 25. маја. Као што смо могли да приметимо у претходном делу рада, Словачка је од чланства у Европској унији имали константно најнижу излазност од свих чланица на изборима за ЕП. На изборима 2019. година се поновио тај тренд, с тим да је излазност овога пута порасла, и износила око 22,74% (*Election-results.eu*, 2019). То је повећање око 10% у односу на изборе 2014. године, када је забеле-

жена и најнижа излазност на изборима за Европски парламент од увођења директних избора.

Ови избори за ЕП у Словачкој су донели значајне измене у саставу посланика за Европски парламент. Велико изненађење избора је коалиција партија Прогресивне Словачке и СПОЛУ, која је освојила 4 места у Парламенту. Партија Смер – социјална демократија је освојила 3 мандата, и више није на првом месту по броју посланичких места. Изненађење ових избора је и улазак радикалне десничарске партије Наша Словачка у Европски парламент, која је са два освојена мандата трећа снага по броју гласова на изборима у Словачкој. У Парламент су још ушле партије: Слобода и солидарност са 2 мандата, демокришћани и коалиција ОЛАНО+НОВА, са по једним мандатом. Испод цензуса су остале партије које репрезентују мађарску заједницу у Словачкој, међу којима је и интернетичка партија Мост, која је део власти у Словачкој. Испод изборног прага је остала и Словачка национална партија, која је на претходним изборима за ЕП успела да освоји посланичка места, и која је део актуелне власти у Словачкој. Партија Ми смо породица није успела да освоји ни једно посланичко место у ЕП, иако је активно учествовала у кампањи, па чак и приредила скуп у Братислави који је окупио политичке истомишљенике широм Европе.

Када је реч о посланичким групама у Европском парламенту, из Словачке је највећи број посланика међу европским народњацима. Мандат мање ће имати групација социјалиста и демократа. По два мандата ће имати представници групације либерала и европских конзервативаца и реформиста. Партија Наша Словачка се није нашла ни у једној групацији у Европском парламенту, обзиром да су је и друге партије сличне идеолошке или политичке оријентације критиковале због појединих ставова које њени чланови заступају.

Закључак

Избори за Европски парламент 2019. године су четврти по реду одржани избори у Чешкој и Словачкој, од њиховог приступања Унији 2004. године. Оно што је обележило ове изборе, као и протекле изборе 2014. године, јесте релативно ниска излазност у поређењу са осталим чланицама Европске уније. Новина ових избора јесте улазак радикално десних партија у Европски парламент, које су претходно оствариле добре изборне резултате и на националним изборима. Приметна је и повећана излазност бирача на Европским изборима у овим државама, што је и последица опште кампање која је требало да укаже грађанима на важност ових избора и подстакне их да изађу на биралишта. На последњим изборима је уочљива и повећана присутност европских тема, које су до сада биле у сенци националних тема. Питања квалитета живота, животног стандарда, заштите потрошача и еколошка питања, почињу да добијају све значајније место међу бирачима приликом изборног опредељивања. Приметно је и опадање популарности неких традиционалних и „стarih“ партија које су некада биле доминантне на унутрашњој политичкој сцени, и чије место заузи-

мају нове политичке опције и актери. Тако је на овим изборима Чешка социјалдемократска партија први пут остала изван Европског парламента, иако је до недавно представљала једну од две највеће партије у Чешкој. Сличан тренд је уочљив и у Словачкој, где владајућа партија Смер није добила највећи број мандата на овим изборима као што је то био случај на претходним, док Словачка национална партија и партија Мост, које су такође део власти у Словачкој, нису успеле да уђу у Европски парламент. Уместо њих се појављују нове политичке опције које привлаче значајан број бирача, што у значајној мери доприноси и фрагментацији политичке сцене у овим државама.

Литература:

1. European elections results 2019, European Parliament, *Election-results.eu* <https://election-results.eu/czechia/> (pristupljeno: 12.6.2019).
2. European elections results 2019, European Parliament, *Election-results.eu* <https://election-results.eu/slovakia/> (pristupljeno: 12.6.2019).
3. “EurópskacomisiaprovokujeSlovákov: VIDEO Nedržtehubu, poďtevolit!”, *Topky.sk*, 27 Apr, 2019 <https://www.topky.sk/cl/1003053/1790077/Europska-komisias-provokuje-Slovakov--VIDEO-Nedrzte-hubu--podte-volit>(pristupljeno: 1.6.2019).
4. Fierro, Elena (2003): *The EU's Approach to Human Rights Conditionality in Practice*, Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague.
5. Fislage, Franziska (2015): EU Elections – Where Are the Voters? Study about the low turnout in new EU Member States, Konrad Adenauer Stiftung, No. 165.
6. Flood, Chris (2002): *Euroscpeticism: A problematic concept*, Paper presented to the UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference, Queen's University Belfast.
7. Gabrížová, Zuzana (2009): “Záujem o eurovoľby na Slovensku rastie. Určíte sa chystá voliť 20 % ľudí”, *Euroactiv.sk*, Apr 25, 2019 <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/zaujem-o-eurovolby-na-slovensku-rastie-urcite-sa-chysta-volit-20-ludi/>(pristupljeno: 1.6.2019).
8. Hix, Simon and Marsh, Michael (2011): *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*, Electoral Studies 30, pp. 4-15.
9. Hix, Simon and Marsh, Michael (2005): *Understanding European Parliament Elections: Punishment or Protest?*, Paper prepared for presentation at the Ninth Biennial International Conference of the European Union Studies Association, Austin, Texas, 31 March - 2 April.
10. Heller, Jakub (2019): “Průzkumy ukazují vysokou účast. K volbám ale může přijít nejméně lidí od vstupu do EU“, *Aktualne.cz*, May 14, 2019 <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prijde-k-evropskym-volbam-vice-lidi-pruzkumy-si-to-mysli-v-m/r~125a259c758511e9ae850cc47ab5f122/>(pristupljeno: 19.5.2019).
11. Hrabálek, Martin and Strelkov, Alexander (2015): *The Czech Parliament and European Integration*, In: Hefftlar C., Neuhold C., Rozenberg O., Smith J. (eds) *The Palgrave Handbook of National Parliaments and the European Union*, Palgrave Macmillan, London, pp. 494-512.
12. Kellöová, Laura (2019): “Kotlebaotočil, namiestovystúpenia z EÚ hovorí o jej dôležitosti a reformách”, *Aktuality.sk*, May 12, 2019

- <https://www.aktuality.sk/clanok/691254/kotleba-otocil-namiesto-vystupenia-z-eu-hovori-o-jej-dolezitosti-a-reformach/> (pristupljeno: 16.5.2019).
13. Klekner, Radim (2019): "Poslední průzkum: V eurovolbách posilují liberálové euroskeptici, vyhrají lidovci", *Aktualne.cz*, May 17, 2019 <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/evropsky-parlament/pruzkum-v-eurovolbach-posiluji-liberalove-i-euroskeptici/r~2ddd2c7677d611e9b2a00cc47ab5f122/> (pristupljeno: 20.5.2019).
 14. Kopecky, Petr and Mudde, Cas (2001): *The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe*, European Union Politics Vol.3 Iss.3, pp. 297-326.
 15. "Median: Nízká účast by nahrála koalici TOP 09, STAN a zelených, mohou mít 11 procent", *Aktualne.cz*, May 9, 2019 <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby-do-evropskeho-parlamentu/median-v-eurovolbach-by-ano-mohlo-mit-25-pct-ods-a-pirati-14/r~287b9b88723511e9b5e8ac1f6b220ee8/> (pristupljeno: 16.5.2019).
 16. "New liberal coalition enjoys the same support as extremists", *The Slovak Spectator*, May 13, 2019 <https://spectator.sme.sk/c/22119396/new-liberal-coalition-enjoys-the-same-support-as-extremists.html> (pristupljeno: 16.5.2019).
 17. Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (pristupljeno: 4.5.2019).
 18. "Record low turnout in Czech vote", *Euractiv*, 25 May, 2014 <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2014/news/record-low-turnout-in-czech-vote/> (pristupljeno: 27.5.2019).
 19. Results of the 2014 European elections, European Parliament <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html> (pristupljeno: 15.4.2019).
 20. Štrba, Pavol and Debnár, Ján (2019): "Študentisicvičilieurovolby: Jasný víťaz je Kotlebova ĽSNS", *Aktuality.sk*, 10 May, 2019 <https://www.aktuality.sk/clanok/690927/studentske-volby-eurovolby-2019-vysledky/> (pristupljeno: 15.5.2019).
 21. Taggart, Paul and Szczeciak, Aleks (2002): *The party politics of euroscepticism in EU member and candidate states*, Paper prepared for presentation at the European Consortium for Political Research Joint Workshops, Turin.
 22. Valero, Jorge (2019): "Less than half of Brits, Czechs and Italians would vote to remain in the EU", *Euractiv*, Apr 25, 2019 <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/less-than-half-of-brits-czechs-and-italians-would-vote-to-remain-in-the-eu/> (pristupljeno: 26.4.2019).

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT IN THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA

Summary: The paper will discuss the European Parliament elections held in the Czech Republic and Slovakia. So far, these countries have participated in the four election cycles since their membership in the Union. What is characteristic of both countries is relatively low voter turnout in the elections for the EP, which in Slovakia in all four election cycles was the lowest on the level of the European Union. Considering previous electoral cycles, we will try to point out some trends that marked the participation of these two countries in the European Parliament elections. We will present all relevant political parties and

actors who have so far achieved significant electoral results and who, or are still, are members of the European Parliament. Since the first elections for the European Parliament in which the Czech Republic and Slovakia took part, a large number of political parties held seats in the EP. This is largely a consequence of the fragmented political scene in these countries, where a large number of new political groups and parties emerged that quickly gained supporters and voters. Many large and previously established parties were defeated in the elections, with which a large number of voters bowed to new political parties. The news of the European elections in 2019 is the entry of extreme right parties to the European Parliament, in both of these states. In these elections, the turnout of voters increased comparing it to the previous election cycles, but nevertheless remained the lowest on the level of the whole Union.

Key words: European elections, European Parliament, Czech Republic, Slovakia

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. Г. – ЕСТОНИЈА, ЛЕТОНИЈА И ЛИТВАНИЈА

Сажетак: Циљ овог чланка је да прикаже изборну позадину, логистику и резултате избора за тзв. „Европски парламент“ (тј. парламент Европске уније) маја месеца 2019. г. у три тзв. „Балтичке државе“ – Естонији, Летонији и Литванији. Битност ове три државе за Европску унију не лежи у томе да су оне економски гиганти, поседују рудна и остала природна богатства или имају развијене технологије већ једино у томе што су геополитички на границама Русије – традиционалног непријатеља Запада. Самим изборима за Европски парламент се на Балтику не придаје велики значај обзиром да је утицај ових земаља на доношење политичких и других одлука у Бриселу крајње миноран нити су резултати избора у овим државама битни за тзв. „Бриселску бирократију“.

Кључне речи: Балтик, Естонија, Летонија, Литванија, Европска унија, Европски парламент, избори, еуроскептицизам

Уводне напомене

Три „Балтичке државе“ – Естонија, Летонија (Латвија) и Литванија припадају европском региону „Балтичких земаља“ са површином од 175,015 кв. км. и популацијом (2010. г.) од 6,607,400 становника чији се број из године у годину осетно смањује услед два главна разлога: 1) негативног природног прираштаја, и 2) екстремне емиграције на Запад. Примера ради, у последњој години егзистенције СССР-а, Литванија је имала 3,7 милиона становника док данас тај број реално не прелази 2,8 милиона становника. Све три „Балтичке државе“, засада једине са простора бившег СССР-а, су постале чланице Европске уније (ЕУ) и НАТО пакта 2004. г. а данас су у Шенгенској зони као и у зони Европске монетарне уније (ЕМУ).

Такозвани Европски парламент (ЕП), који је уствари парламент Европске Уније а не Савета Европе или неке друге свеевропске организације је једи-

* sotirovic@global-politics.eu

на институција ЕУ чији се састав директно бира од стране грађана исте. ЕП је све до 1979. г. имао минорну улогу у систему „европских“ институција, тј. садашње ЕУ али је од те године, када су организовани по први пут избори за ЕП улога овог парламента постепено постајала све важнија у компликованом и бирократизованом систему одлучивања. Постепено је ЕП добио право да одлучује о садржини већине законских платформи ЕУ заједно са Саветом ЕУ и коначно је постао најутицајнија институција за избор новог председника и чланова Комисије ЕУ и на тај начин знатно променио институционалне односе у оквиру система одлучивања ове супранационалне организације или европске супердржаве. Ипак, у оквиру овог система постоји тзв. „демократски дефицит“ – термин који се у стручној литератури превасходно односи на још увек недовољно јаке компетенције ЕП обзиром да ова институција још увек не функционише као врховно законодавно тело ЕУ.

Естонија

Ова најмања „Балтичка држава“ је за чланове Европског парламента гласала 26. маја. Број парламентарних представника које даје Естонија је 6 (у случају евентуалног неучествовања Велике Британије због Брежита у процесу парламентарних избора Естонија би добила још једно место у ЕП). Да се подсетимо да највећи број парламентарца (751) долази из најмногљуднијих земаља чланица ЕУ – из Немачке 96, из Француске 74, из Велике Британије 73, из Италије 73, из Шпаније 54, из Пољске 51, итд.

Са логистичке тачке гледишта, у Естонији је могуће гласати преко интернета (online), могуће је рано гласање, гласање поштом у Естонији, гласање поштом из иностранства као и гласање у одређеним дипломатским представништвима (амбасадама) Естоније. Изборни систем у принципу помаже особама са телесним проблемима. Није могуће гласати за другог (proxyvoting). Надлежна изборна институција је Национални комитет за изборе.

Држављани Естоније су аутоматски регистровани и за гласање након регистрације места пребивалишта у Естонији. Ипак, пре самог гласања на гласачким местима, сви регистровани гласачи добијају поштом тзв. „гласачке карте“ на адресе пребивалишта на којима су званично пријављени. Обзиром да је у Естонији могуће гласање преко интернета, сви они гласачи који желе да искористе ову техничку могућност и повољност претходно морају да траже и добију „електронску гласачку картицу“ на адресу своје званично регистроване електронске поште.

Гласање преко интернета у суштини омогућава свим грађанима Естоније који су званично регистровани са бирачким правом да гласају из било које земље на свету са било ког рачунара који је прикључен на интернет. Држављани било које чланице ЕУ а који немају естонско држављанство се аутоматски региструју као „електронски“ гласачи под условом да су регулисали свој боравак и статус у Естонији према естонским законима о пребивалишту.

За шест места у ЕП у Естонији, према социолошким истраживањима јавног мњења, највише шанси за улазак у ЕП је имало седам партија:

1. Реформска партија Естоније – Листу је предводио бивши заменик председника ЕУ Комисије за дигиталне везе Андрус Ансип. Следио га је бивши премијер Тави Роивас док је на трећем месту партијске листе био тренутни еуропарламентарца Урмас Пает. На листи се нашао под бројем 5 и бивши министар Кале Палинг.
2. Партија центра Естоније – Од свих кандидата са листе ове политичке партије најпознатији је био Јана Том, тренутни еуропарламентарца.
3. Социјалдемократе Естоније – Једна од најјачих партија у земљи.
4. Конзервативна народна партија Естоније – Партија типа немачке ЦДУ и савезник италијанског премијера Салвинија.
5. Про Патриа – Листу ове партије десног центра је предводио генерал Рихо Терас, бивши командант естонских одбрамбених снага.
6. Зелени Естоније – Листу је предводила Евелин Илвес, бивша супруга бившег председника Републике Естоније Томаса Хендрика Илвеса и бивша извршитељица за комуникације.
7. Естонија 200 – Ова минорна партија је такође поднела своју листу од девет кандидата за ЕП иако је на недавним естонским парламентарним изборима остварила катастрофалне резултате.

На основу коначних резултата мајских избора за ЕП само су четири партије освојиле места у парламенту:

1. Реформска партија Естоније – 2 места (26,2%)
2. Социјалдемократе Естоније – 2 места (23,3%)
3. Партија центра Естоније – 1 место (14,4%)
4. Конзервативна народна партија Естоније – 1 место (12,7%)

За разлику од предходних (2014. г.) избора за ЕП када није било еуроскептика изабраних у Естонији, ова земља је 2019. г. послала у парламент једног еуроскептика (Конзервативна народна партија Естоније).

Летонија

Летонија је за ЕП гласала 25. маја, дакле дан раније у односу на суседне „Балтичке сестре“ – Естонију и Литванију. Летонија је имала 1,553,556 регистрованих гласача а као ЕУ чланица припадало јој је 8 места у ЕП. У случају да Велика Британија не гласа за ЕП, Летонији није дато ни једно додатно место.

Према летонском изборном закону, за разлику од естонског, није могуће гласати преко интернета. Рано гласање је могуће као и гласање преко поште из земље или из иностранства. За разлику од случаја Естоније или Литваније, није могуће гласање у летонским амбасадама. Гласање за другог (proхувoting) такође није могуће као и у естонском и литванском случају.

У Летонији је Централна изборна комисија надлежна државна институција за изборни мониторинг и верификацију изборних резултата. Држављани Летоније који имају статус сталних житеља морају бити предходно регистровани да би добили могућност гласања у техничком смислу. Након регистрације

им се одређује гласачко место које зависи од званичне адресе пребивалишта грађана.

Држављани Летоније који тренутно не живе у земљи могу да гласају поштом или на одређеном бирачком месту у Летонији. Држављани других земаља ЕУ који живе у Летонији морају лично или преко поште да поднесу захтев за гласање Централној изборној комисији. Регистрација бирача се мора обавити до 30 дана пре изборног дана за све бираче.

На изборима за ЕП у Летонији је највише шанси имало шест странака које су се бориле за неко од осам места у парламенту колико припада овој земљи. Од укупног броја кандидата 70% су били мушкарци а 30% жене. Међу кандидатима су била два са држављанством САД и по један са држављанством Канаде, Немачке и Шпаније. Три од седам водећих партија на изборима за ЕП нису ни постојале на претходним изборима пре пет година (2014. г.): Нова конзервативна партија, Покрет за! иКо је власник државе?

Профили најјачих шест странака које су се појавиле на изборима би изгледали овако:

1. Јединство –Листу ове политичке странке је предводио бивши премијер Летоније и тренутни заменик председника Европске комисије Валдис Домбровкис. У земљи популарна парламентаркиња Сандра Калниете је била на другом месту изборне листе.
2. Социјалдемократска партија – Партија левог центра која се бори за друштвену правду и све остале класичне принципе европске социјалдемократије.
3. Нови конзервативци – Андис Кудорс, експерт за хибридне опасности и кибернетску безбедност, је предводио листу ове странке. На другом месту листе је био парламентарца Гатис Еглитис који је уједно и председавајући Комитета за европске односе летонског парламента док је на трећем месту листе била чланица летонског парламента Линда Озола.
4. Развитак/За! – Носилац листе је био Иварс Ијабс водећи академски стручњак из области политичких наука док је на другом месту била жена бизнисмен Баиба Рубеса. Треће место је било резервисано за дипломаткињу Иеву Илвес која је иначе супруга бившег естонског председника Томаса Илвеса.
5. Унија зелених и фармера – Листу ове партијске политичке коалиције је предводила бивша министарка финансија Дана Реизније-Озола.
6. Национална алијанса – Члан ЕП Робертс Зиле је предводио листу ове странке док је на другом месту била министарка културе Даце Мелбарде.

Коначни резултати расподеле места у ЕП након мајских избора за Летонију су:

1. Ново јединство – 2 места (26,24%)
2. Социјалдемократска партија – 2 места (17,45%)
3. Национална алијанса – 2 места (16,4%)
4. Развитак/За! – 1 место (12,42%)
5. Унија летонских Руса – 1 место (6,24%)

Летонија је 2019. г. у ЕП послала још једног еуроскептика за разлику од 2014. г. када је у ЕП отишао само један еуроскептик. Оба еуроскептика који одлазе у ЕП из Летоније су из партије Ново јединство.

Литванија

Ова највећа и најмногљуднија „Балтичка држава“ је за ЕП гласала 26. маја када се истовремено гласало у овој земљи за председника државе (други изборни круг). Јасно је да су председнички избори и кампања били много важнији од истих за ЕП па су ови други избори и одржани истог дана када и други изборни круг за председника државе како би излазност бирача била што већа. Иначе, избори за ЕП не привлаче много пажњу јавности обзиром да сва истраживања јавног мњења јасно показују да већина бирача нема великог поверења у институције ЕУ нити види неке веће конкретне користи од функционисања ЕП поготово стога јер овај парламент у пракси не обавља основну функцију у свим парламентарним демократијама – законодавну.

Литванија у ЕП шаље 11 парламентарца а у случају не гласања Велике Британије овој балтичкој републици није била предвиђена могућност доделе још једног или више места у парламенту (за разлику од Естоније). Са логистичке тачке гледишта, у Литванији није могуће гласање преко интернета, гласање поштом у иностранству или из иностранства нити је могуће гласање уместо другог (proхувoting). Могуће је гласање пре званичног изборног дана, гласање поштом као и гласање у одређеним дипломатским представништвима у иностранству. Гласачи са посебним потребама уживају и посебан третман за време гласања. Тзв. Централна изборна комисија је задужена за организовање и спровођење логистичке подршке изборима.

Литвански држављани који имају пријављено стално место пребивалишта у земљи добијају пре гласања гласачку карту, тј. позив за гласање са свим потребним пратећим информацијама. За литванске држављане који живе у иностранству је предвиђена посебна гласачка процедура у литванским дипломатским представништвима. За ову врсту гласача је предвиђен електронски систем регистрације који региструје име гласача на гласачку листу тачно одређене амбасаде или конзулата Литваније у иностранству. Држављани других земаља ЕУ који живе и раде у Литванији морају да буду регистровани у пребивалишним регистаром и на основу свог званично регистрованог статуса остварују своја бирачка права.

Према социолошким истраживањима јавног мњења непосредно пред изборе шест политичких партија су имале највеће шансе да расподеле између себе 11 места у ЕП резервисаних за Литванију:

1. Отаџбински савез-Литвански хришћански демократи – Класична локална копија немачке ЦДУ и највећа националистичка и русофобска партија у земљи. Тесно су повезани са Ватиканом и главни заговорници спољне политике САД, НАТО и ЕУ. Кандидаткиња ове странке је ушла у други круг овогодишњих председничких избора у коме је добила једну трећину гласова бирачког тела.
2. Социјалдемократска партија Литваније – Реформисана и препаклована бивша КП Литваније из времена СССР која је дала првог председника Литваније након обнове независности 1991. г. (Алгирдас Бразаускас). Партија припада ширем кругу левог центра и од свог главног конкурента на политичкој сцени (хришћански де-

мократи) се највише разликује по питању спољне политике у томе што није уопште русофобична и умерено је прозападно оријентисана.

3. Либерални савез Републике Литваније – Главни коалициони партнер у парламенту хришћанским демократама. Партија која је у прошлом мандату огрезла у корупцији и примању мита тренутно је у круцијалној реконструкцији у намери да поврати рејтинг код бирача.
4. Партија рада – Ова странка покушава да створи сопствени имиџ као литванске варијанте британских лабуриста. Рејтинг странке је опао након скандала са пореком финансирања странке од пре неколико година а сама странка покушава да тај рејтинг поврати нереалним предизборним обећањима о знатном повећању личних доходака и скоку животног стандарда.
5. Литвански савез пољопривредника и зелених – Релативно нова политичка странка која је победила на прошлим парламентарним изборима али чији је кандидат за председника државе (тренутно премијер) изгубио још у првом кругу гласања у мају ове године. Странка је пропагандно-популистичког карактера која иза себе има неколико афера и иза које стоји крупан пословни капитал сумњивог карактера и порекла.
6. Ред и правда – Партија десног центра коју је основао и предводио бивши председник Роландас Паксас (2003. г.–2004. г.) а који је једини председник Литваније над којим је спроведен (успешно) парламентарни импичмент. Странка је повезана са политичарима и пословним људима из Русије и заговара политику сарадње са Руском Федерацијом.

Резултати избора за ЕП у Литванији су највише столица у парламенту донели конзервативцима, тј. хришћанским демократама:

1. Отаџбински савез-Литвански хришћански демократи – 3 места (19,74%)
2. Социјалдемократска партија Литваније – 2 места (15,88%)
3. Литвански савез пољопривредника и зелених – 2 места (12,56%)
4. Партија рада – 1 место (8,99%)
5. Либерални савез Републике Литваније – 1 (6,59%)
6. Независни кандидат Аушра Малдеикиене 1 место (6,51%)
7. Изборна акција литванских пољака-Унија хришћанских породица –1 место (5,5%)

Што се тиче питања еуроскептицизма и избора за ЕП, од свих тзв. “Балтичких земаља” највећи пораст овог политичког феномена у односу на претходне изборе за ЕП је остварен у Литванији. Наиме за разлику од 2014. г. када је Литванија у ЕП послала само једног еуроскептика, 2019. г. их у ЕП иде три (лабуристи и пољопривредници-зелени).

Литература:

1. Algirdas Gričius (projekto vadovas), *Europos Sąjunga: Institucinė sąranga ir politikos aktualijos*, Vilnius 2000.
2. Bengt Jacobsson (ed.), *The European Union and the Baltic States: Changing Forms of Governance*, London–New York 2010.

3. Borisas Melnikas, Eugenijus Chlivickas, Tomas Razauskas, Vida Pipirienė, *Europos Sąjunga: Plėtros procesai*, Vilnius 2011.
4. David Gowland, Richard Dunphy, Charlotte Lythe, *The European Mosaic*, Third Edition, Harlow, England 2006.
5. Desmond Dinan (ed.), *Encyclopedia of the European Union*, London 1998.
6. Gintaras Švedas (ed.), *Lithuanian Legal System under the Influence of European Union Law*, Vilnius 2014.
7. John O'Brennan, *The Eastern Enlargement of the European Union*, New York–London 2006.
8. John Peterson, Michael Shackleton, *The Institutions of the European Union*, Second Edition, Oxford–New York 2006.
9. José M. Magone, *Contemporary European Politics: A Comparative Introduction*, London–New York 2011.
10. Karlis Bukovskis (ed.), *Euroscepticism in Small EU Member States*, Riga 2016.
11. Klaudijus Maniokas, *Europos Sąjungos plėtra ir europeizacija: Vidurio ir Rytų Europos valstybių įsijungimas į Europos Sąjungą*¹, Vilnius 2003.
12. Knud Erik Jørgensen, Mark A. Pollack, Ben Rosamond (eds.), *Handbook of European Union Politics*, London–Thousand Oaks–New Delhi 2007.
13. Paul G. Lewis, Zdenka Mansfeldová (eds.), *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, New York 2006.
14. Peter Van Elsuwege, *From Soviet Republics to EU Member States: A Legal and Political Assessment of the Baltic State's Accession to the EU*, Vol. I–II, Leiden–Boston 2008.
15. Richard Balme, Didier Chabanet, *European Governance and Democracy: Power and Protest in the EU*, Lanham 2008.
16. Rodney Leach, *Europa: Glausta Europos Sąjungos enciklopedija*, Vilnius 2007.
17. Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema*, Vilnius 2006.
18. Simona Piattoni (ed.), *The European Union: Democratic Principles and Institutional Architectures in Times of Crisis*, Oxford 2015.
19. Susanne Jungerstam-Mulders (ed.), *Post-Communist EU Member States: Parties and Party Systems*, Burlington, VT 2006.
20. Thomas M. Magstadt, *Contemporary European Politics: A Comparative Perspective*, Belmont, CA 2007.
21. Yvonne Goldammer (ed.), *The Long Road of Small Countries into the Enlarged European Union: Challenges for New Member States, in particular the Baltic Countries, in Implementing and Applying EU Law*, Vilnius 2006.

Интернет странице

1. BalticReview: www.baltic-review.com
2. European Parliament: <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>
3. European Union: www.europa.eu
4. Politico: <https://www.politico.eu>
5. TheBalticTimes: www.baltictimes.com
6. Национални комитет за изборе (Естонија): <https://www.valimised.ee/en>
7. Централна изборна комисија Републике Летоније: <https://www.cvk.lv>
8. Централна изборна комисија Републике Литваније: <https://www.vrk.lt>

2019 EUROPEAN PARLIAMENT ELECTIONS – ESTONIA, LATVIA, LITHUANIA

Summary: The aim of this article is to present electoral background, logistics, and results of the elections for the so-called „European Parliament“ (in fact, the Parliament of the European Union) held in May 2019 in three the so-called „Baltic States“ – Estonia, Latvia, and Lithuania. However, the real importance of these three states for the European Union is only of the geopolitical but not of economic, natural resources or technological nature as they are bordering Russia – old/new enemy of the West. The elections for the Parliament of the European Union are not of high importance in the Baltics for the very reason that the influence of these three nations on the common politics of the European Union is very weak. On the other hand, the electoral results in the „Baltic States“ are not of significant importance for the „Brussels bureaucracy“.

Key words: Baltics, Estonia, Latvia, Lithuania, European Union, European Parliament, elections, Euroscepticism

СОЊА Б. ДРАГОВИЋ СЕКУЛИЋ*

Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(495+495.1)

Оригиналан научни рад

Примљен: 30.08.2019

Одобрен: 12.09.2019

Страна: 205-218

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. У ГРЧКОЈ И НА КИПРУ

Сажетак: У раду ће се анализирати избори за Европски парламент у две државе чланице Европске уније, Грчкој и Кипру. Овогодишњи избори за Европски парламент су значајни не само за будућност Европске уније и њен даљи развој већ и за појединачне државе чланице и њихова унутрашња, национална питања. Грчка као чланица Европске уније још од 1981. се и на овим европским парламентарним изборима суочава са унутрашњим политичким превирањима и променама насталим као последица велике економске кризе која је захватила ову земљу. За разлику од Грчке, Кипар као стална чланица од 2004. поред економске кризе са којом се изборио, има и нерешено територијално питање и пројекцију уласка партије крајње деснице која на претходним изборима није успела да оствари довољан број гласова за место у парламенту. Циљ рада је да се анализирају и представе најзначајнији политички актери и њихове изборне теме, као и да се представе резултати избора.

Кључне речи: избори, Европски парламент, Грчка, Кипар, Европска унија

Увод

Европски парламентарни избори 2019. године су изузетно значајни за будућност саме Европске уније из више разлога. Протеклих 5 година, од претходних избора, су прошле у светлу Брегзита, миграната, терористичких напада али и економске кризе и заоштравања односа на међународном и глобалном нивоу. Оваква дешавања је на политичкој сцени испратило јачање и појава нових популистичких и партија крајње деснице у великом броју европских земаља. Њихов улазак у европски парламент на изборима 2014. године је довео до пораста евроскептицизма а њихове националне изборне победе до јачања национализма. Истраживање ставова бирача у ЕУ је показало да су, по њиховом мишљењу, највеће претње за ЕУ: имиграције, тероризам, економска ситуација, финансијско стање појединачних земаља чланица и незапосленост. (POLITICO, 2019)

* sonja.dragovicsekulic@gmail.com

Грчка и Кипар су две државе које су од претходних европских парламентарних избора делиле сличну судбину, бар када се говори о економској ситуацији. Обе државе је захватила јака економска криза и обе су водиле преговоре са чувеном „тројком” (ЕУ, Европска централна банка и Међународни монетарни фонд).

Власт је у Грчкој до 2012. год била подељена међу тада две највеће политичке партије које су се смењивале на позицијама власти и опозиције, тако да се може рећи да је практично владао двопартијски систем. Нова демократија и Панхеленски социјалистички покрет су односиле победе на националним парламентарним изборима као и на европским парламентарним изборима, док су остале партије узимале свега пар места. На националним изборима одржаним 2012. Год долази до прве промене у односима снага и СИРИЗА осваја значајан број гласова чиме постаје озбиљна опозициона партија. Ова промена се осликава и на европским парламентарним изборима 2014. год где ова партија осваја највећи проценат гласова. 2019. година доноси нове промене у односима снага на политичкој сцени, али овај пут у корист Нове демократије чија популарност расте а на штету СИРИЗЕ која губи подршку народа и гласове првенствено због непопуларних мера штедње.

Ситуација на Кипру коју је одликовала промена економског и социјалног уређења државе у циљу смањења и елиминисања последица рецесије, довела је до сужења интересовања јавности на строго национална питања. Овакво стање је узроковало и пад поверења у политичке институције али и самим тим и пораст евроскептицизма.

Обе државе су у претходном периоду своје незадовољство исказале и кроз суздржаност од гласања, што је генерално био тренд и на нивоу целе Европске уније.

Избори за Европски парламент 2019. у Грчкој

Претходни изборни циклус 2014-2019

Да би се јасније могла сагледати политичка ситуација пред изборе за Европски парламент 2019. у Грчкој, неопходно је остварити и кратак увид у резултате претходног изборног циклуса.

Избори за Европски парламент 2014. године су одржани у периоду политичких превирања на политичкој сцени Грчке која су се одвијала у светлу актуелне политичке и економске кризе која је захватила ову земљу. Ово је био други период програма мера економског прилагођавања, у којем је Грчкој одобрено продужење периода отплате зајма, смањена каматна стопа и отписан један део дуга. Без обзира на ове мере, рецесија се погоршала а стопа незапослености се скоро утростручила. Оваква ситуација је обојила изборе националним тоном и повећала касније и број еурокептика у самом европском парламенту.

Према оцени Њујорк Тајмса, гласање је постало де факто референдум о владајућој коалицији и тест да ли обични грађани верују у тврдњу владе да је земља коначно у успону...додајући да бирачи могу користити европске парламентарне изборе како би послали поруку грчкој влади.(Yardley, 2014)

На овим изборима је учествовало 46 партија и коалиција од којих је касније у парламент ЕУ ушло свега 7. Осим Сиризе, која је представљала озбиљну претњу дотадашњим већинским партијама Пасок и Нова демократија, у изборној трци се јавља и једна нова партија – Река, али посебну пажњу привлачи и Златна зора – партија крајње деснице позната по великом броју скандала.

Резултати избора су показали да је највећи број гласова припао Коалицији радикалне левице-Сириза са освојених 26,57% гласова (6 места), затим Нова демократија са освојених 22,72% гласова (5 места)и Златна зора са освојених 9,39% гласова (3 места). Са освојених 2 места у парламенту су политичке партије Река, Панхеленски социјалистички покрет-Пасок и Комунистичка партија Грчке а једно освојено место је припало Независним Грцима.

Могла би се истаћи чињеница да је ово био први пут да је странка радикалне левице СИРИЗА добила више гласова од било које друге странке повезане са традиционалном левицом у историји националних избора у Грчкој. Алтернативно, фокус би се могао ставити и на даљи успон нео-фашистичког удружења Златна зора-популарно удружење које наставља тренд који је први пут забележен на локалним изборима 2010. године. Златна зора се појавила као трећа по величини странка у Грчкој политици упркос затварању њеног лидера и других изабраних посланика. Истовремено, ПАСОК са левог центра, који се први пут у својој 40-годишњој историји такмичио на изборима као део коалиције, наставио је своју стрму силазну путању и трансформацију из највише утицајне - од две партије које су доминирале пост-ауторитарним периодом, у једну од мањих странака у преласку на нови партијски систем. Ови резултати би се могли интерпретирати и као победа популистичких еуроскептичних снага, што је огромна промена за Грчку која је претходно важила за највише проевропски оријентисану државу на континенту. (Terperoglou,Tsatsanis, Nicolascopoulos, 2015:333.334)

Економска криза и заокрет на политичкој сцени

Већинска власт у Грчкој је све до 2012. год била подељена међу тада две највеће политичке партије које су се смењивале на позицијама власти и опозиције. Нова демократија и Панхеленски социјалистички покрет су доминирали у грчком парламенту док су остале партије узимале свега пар места. На изборима одржаним 2012. год СИРИЗА осваја значајан број гласова и постаје озбиљна опозициона партија да би већ на наредним парламентарним изборима освојила већину гласова и формирала владу док је ПАСОК једва прешао цензус. Осим претходно наведених, у актуелном сазиву грчког парламента се налази и неколико мањих партија које чине опозицију – Златна зора, Комунистичка партија, Река и Унија центриста.

Коалиција радикалне левнице – СИРИЗА (Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς ~ ΣΥΡΙΖΑ) је политичка партија која се на политичкој сцени први пут јавља 2004. године као коалиција више партија различитих идеолошких опредељења које су се окупиле око заједничких политичких ставова везаних за одређена важна питања која се јављају у Грчкој од 1990-их. На првом (оснивајућем) конгресу, одржаном 2013. год, СИРИЗА се трансформише у јединствену политичку партију демократске и радикалне левнице. Оваква одлука није подржана од стране свих чланица првобитне коалиције па тако партије као што су Активни Грађани и Демократски Друштвени Покрет, остају само у својству савезника. Коалиција први пут улази у парламент 2012. год, а већ на следећим изборима 2015. год односи победу, као самостална политичка партија, са освојених 36% гласова. Ова партија своју идеологију заснива на синтези вредности радничких покрета у комбинацији са еколошким, феминистичким и другим друштвеним покретима. Lider партије је Алексис Ципрас (Alexis Tsipras) који је уједно и премијер Грчке од 2015. На пољу спољне политике, СИРИЗА промовише вишедимензионалну политику мира Грчке према свим земљама, залаже се за трансформацију Европе у правцу развоја демократије, друштва, мира, екологије и слободе. Осим тога, залажу се и за развијање субрегионалне сарадње, посебно на простору Балкана и Медитерана, као и за решавање грчко-турских односа путем дијалога. У парламенту ЕУ, СИРИЗА је чланица Европске уједињене левнице – Нордијска зелена левица (ГУЕ/НГЛ). (SYRIZA, 2019)

Нова демократија - НД (Νέα Δημοκρατία) је изгубивши на изборима 2015. године прешла поново у опозицију. Ова политичка партија је основана 1974. год са циљем да постану модернија и прогресивнија партија у односу на партије десног крила које су до тада владале. У историји свог постојања су смењивали владајућу и опозициону позицију у парламенту. Идеологија ове политичке партије се заснива на социјалном либерализму па се с тога залажу за социјалну правду, социјалну кохезију и слободну Грчку у оквиру Уједињене Европе. Актуелни председник партије је Кириакос Мицотакис (Kiriakos Mitsotakis). У европском парламенту Нова демократија је чланица Европске народне партије (ЕПП). (NEADEMOKRATIA, 2019)

Златна зора (Λαϊκός Σύνδεσμος ~ Χρυσή Αυγή) је ултранационалистичка политичка партија крајње деснице. Партија се залаже за идеологију национализма и националну државу у којој влада социјална једнакост могућности која се заснива на меритократији па су с тога противници свих форми олигархије. Ова, често описивана као нео-нацистичка и нео-фашистичка, партија вуче корене још из 1980. год, а 1993. се региструје први пут као политичка партија. Оснивач и актуелни лидер партије је Николаос Михалољакос (Νικόλαος Γ. Μιχαλολιάκος). Као велики противник глобализације, партија се у свом програму, између осталог, залаже и за национализацију банака и природних ресурса. Познати су као еуро-скептици и заговарају трговинску размену са Русијом, Кином и Ираном. По питању спољне политике ова партија се води концептом иредентизма. У грчки парламент су ушли први пут као опозиција на изборима 2012. год, а на европским парламентарним изборима су учествовали

у претходном циклусу са освојена 3 места као независна партија. (XRYSHAYGH, 2019)

Панхеленски социјалистички покрет – ПАСОК (Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα) је социјалдемократска политичка партија основана 1974. На парламентарним изборима 1981. постају прва партија лево од центра која осваја већину гласова. Кроз своју историју, до 2019., више пута су се смењивали у парламенту на позицијама власти и опозиције. Оснивач партије је био Андреас Папандреу (Ανδρέας Γεώργιος Παπανδρέου) а актуелни лидер партије је Фотини „Фофи” Генимата (Φωτεινή ἸΦώφη Γεννηματά). Ова партија је све до избора 2012. била једна од водећих партија на Грчкој политичкој сцени да би на изборима 2015. год освојила свега 13 мандата. Популарност ове партије је нагло опала због економске кризе која је захватила Грчку у време њихове власти. У парламенту ЕУ су чланица Прогресивне алијансе социјалиста и демократа (С&Д). (PASOK, 2019)

Река (То Потάμι) је нова партија на политичкој сцени Грчке основана 2014. године, про-европске идеологије и инспирисана социјалном демократијом и либерализмом. Оснивач партије је познати водитељ Ставрос Теодоракис (Stavros Theodorakis) који нема политичку прошлост. У оквиру европског парламента су ушли у састав Прогресивне алијансе социјалиста и демократа (С&Д) али тек након одржаних избора. У свом програму се залажу за стварање федералне европе и једина су политичка партија која има посебно дефинисан програм приоритета за Европу. (POTAMI, 2019)

Маратонски избори и изборне теме

Грци ће у 2019. год имати прилику два пута да гласају. Први пут крајем маја на европским парламентарним изборима а други пут у октобру на националним парламентарним изборима. Актуелна влада Алексиса Ципраса и владајуће политичке партије СИРИЗА је на сталним ударима са једне стране због економске кризе и мера штедње а са друге стране због спољне политике и односа са Македонијом. Договор који је Ципрас склопио о именовању Републике северне Македоније је наишао на неодобравање једног дела не само опозиције већ и коалиционих партнера који су донели одлуку да напусте коалицију. Оваква ситуација је довела до гласања о поверењу актуелној влади на којем је владајућа партија ипак успела да освоји 153 од потребних 151 глас како би задржала владајућу позицију до редовних избора крајем године. У светлу оваквих дешавања влада је почетком маја најавила низ мера за период 2019-2021, чији је циљ ублажавање финансијских оптерећења Грка, укључујући смањење пореза и трајне бенефиције за пензионере који су имали смањење прихода током дужничке кризе која је избила пре десет година. Грчка је изашла из свог трећег пакета мера међународне помоћи у августу прошле године и надмашила је своје фискалне циљеве. „Мере подршке које доносимо и које ћемо врло брзо огласати су сталне, оне су правда за многе, оправдање њихових жртава ... зора новог, бољих дана за нашу земљу”, рекао је Ципрас законодавцима пре гласања. (REUTERS, 2019)

Овај изборни маратон који ће се одржати ове године има два важна резултата: а) Избор бирачког тела за ЕУ парламент вероватно ће бити подвргнут интерним критеријумима и под јаким утицајем питања ко ће освојити следећу владу и б) унутрашња расправа је скоро потпуно усредсређена на домаћа питања на штету европских питања. Наравно, Европа и предстојећи избори за Европски парламент нису потпуно изван видокруга грчких политичких снага. Питање финансијске политике је увек важно питање, посебно имајући у виду чињеницу да је Грчка - упркос томе што је завршила последњи меморандум - још увек под „појачаним надзором”. То важи и за миграциону политику јер је Грчка међу земљама ЕУ које примају и задржавају велики број миграната и избеглица. Међутим, главна расправа у Грчкој која директно укључује европски ниво је тренутно она која се тиче успона популистичке и екстремне деснице. (Koltsida, 2019)

Ипак, ни Ципрас ни Мицотакис не говоре о турским претњама, успону национализма у Мађарској и Италији, будућности Грка који живе у Британији, или претњама окружењу које би могле утицати на будућност. Исто тако, никада не расправљају о укупном положају Грчке у ЕУ. Изгледа да ниједно од ових питања није на дневном реду. Уместо тога, расправљају о томе како је друга страна корумпирана и баве се скандалима противника. (Greek reporter, 2019)

У Грчкој постоји дубоко и широко распрострањено огорчење због улоге ЕУ у спасавању националне економије након финансијске кризе. Строге реформе су значиле мање радних места и мање пензије. Чињеница да се раст сада вратио у Грчку, вероватно као резултат тих мера, ипак није учинио Брисел популарнијим. (BBC, 2019) Резултати истраживања европског парламента спроведеног пре годину дана подржавају овакве ставове Грка према ЕУ. На питање о чланству Грчке у ЕУ 45% грађана је рекло да сматра да је то добра ствар, 21% да је то лоше по Грчку а 33% да није ни добро ни лоше. Осим тога, чак 68% грађана сматра да ЕУ иде у погрешном правцу. Њих 76% сматра да се њихов глас не рачуна у ЕУ а 66% грађана није задовољно стањем демократије у ЕУ. Као најважније теме о којима би требало дискутовати пред изборе за ЕУ парламент Грци наводе Економију и развој, Борба са незапосленошћу младих и Имиграције. Постојање нових политичких партија већина доживљава као позитивну промену. (EP factsheet, 2019)

Пројекције изборних резултата према истраживањима јавног мњења

Табела 1. *Пројекција изборних резултата 14.05.2019. –POLITICO*

Политичка партија	Проценат гласова	Број места
Нова демократија	35,22	9
Коалиција радикалне левице	25,74	7
Покрет за промене	7,4	2
Златна зора	7,28	2
Комунистичка партија Грчке	6,8	1

Извор: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/greece/>

Табела 2. *Пројекција изборних резултата 18.04.2019. – Европски парламент*

Политичка партија	Проценат гласова	Број места
Нова демократија	34,6	9
Коалиција радикалне левеце	23,8	6
Покрет за промене	7,5	2
Златна зора	7,4	2
Комунистичка партија Грчке	6,2	1
Народно јединство	3,2	1

Извор: *European elections 2019 – report*

Табела 3. *Компаративни приказ пројекција изборних резултата
више новинских агенција у Грчкој*

Polling firm/Commissioner	Fieldwork date				KINAL	
Pulse/Skai	18–20 Apr 2019	25.0	35.5	8.5	8.5	6.5
Interview/Vergina TV	15–17 Apr 2019	22.7	36.4	7.2	7.9	7.0
Metron Analysis/Alpha TV	15–17 Apr 2019	25.6	35.0	5.9	8.5	7.5
Marc/Proto Thema	26 Mar–1 Apr 2019	24.8	39.2	7.2	8.9	6.3
MRB/Star	1–3 Apr 2019	25.6	36.5	7.5	7.5	6.7
Metron Analysis/To Vima	18–20 Mar 2019	23.9	36.1	7.1	7.7	6.4

Извор: https://en.wikipedia.org/wiki/2019_European_Parliament_election_in_Greece

На основу доступних резултата истраживања јавног мњења можемо закључити да ће највећи проценат гласова припасти политичкој партији Нова демократија, која ће уколико се ове пројекције реализују остварити 10% више гласова у односу на претходне изборе. Највећи пад подршке очекује СИРИЗУ док ће остале партије остати на нивоу резултата приближно претходним изборима из 2014. године.

Резултати избора

Резултати избора за Европски парламент одржаних 26.05.2019. године у Грчкој показали су да је највећи број гласова однела политичка партија Нова демократија са остварених 33,12% (8 места) а затим Сириза са остварених 23,76% (6 места). Три политичке партије су заузеле по 2 места у Европском парламенту са остварених 7,72% - Покрет за промене, 5,35% Комунистичка партија Грчке и 4,88% - Златна зора. Једно место у парламенту је припало партији Грчко решење са остварених 4,18% гласова. У односу на резултате истраживања јавног мњења спроведених пре избора, може се закључити да је остварен веома сличан поредак политичких партија са приближно истим проценти-

ма остварених гласова, са изузетком партије Грчко решење¹ за коју није било очекивања да ће остварити довољан број гласова за улазак у парламент. Оно што је значајно обележило ове изборе јесте и повећање процента излазности на нивоу ЕУ што није случај у Грчкој где је излазност била 58,76% односно за 1,21% мање него на претходним изборима 2014. године.

Гласачи су казнили владајућу странку Сиризе због неиспуњених обећања на изборима за Европски парламент. Грчки лидер је у предизборној кампањи, говорио о више од милијарду долара субвенција, у облику смањења пореза на промет у супермаркетима и ресторанима, повећања пензије. Гласачи изгледа нису били импресионирани овим мерама. Грчка је изгубила четвртину своје економске производње током осмогодишње рецесије. Незапосленост је достигла највишу стопу од 28% у 2013. Иако је опоравак који је почео под Сиризом, био и даље веома слаб. Економија је расла за мање од два одсто у 2018. години, што је резултат који се очекује и ове године. (Psaropoulos, 2019) Све то је резултирало да Сириза на изборима изгуби владајућу позицију и приморало актуелног премијера Ципраса да објави да ће национални парламентарни избори бити одржани 4 месеца раније.

Избори за Европски парламент 2019. на Кипру

Претходни изборни циклус 2014-2019

На изборима за европски парламент на Кипру је 2014. год учествовало 10 партија/коалиција и 8 независних кандидата. Највећи број гласова припао је коалицији Демократски рели-Европска партија који су освојили 2 места у парламенту (37,75%). Два места је освојила и Прогресивна партија радника са освојених 26,98% гласова. По једно место у парламенту је припало Демократској партији (10,83%) и коалицији Покрет за социјалну демократију-Зелена партија (7,68%). Ово су били трећи по реду избори на којима је учествовао Кипар. Упркос чињеници да су четири од шест чланова Европског парламента нова лица, укупна партијска расподела места остаје иста као и у претходном парламенту.

Ипак, иза ових прилично предвидљивих резултата налазе се неке занимљиве приче. Можда се најзначајнија од њих односи на излазност. У време одржавања избора, острво је патило од последица меморандума о разумевању који је потписан са „тројком” (ЕУ, Европска централна банка и Међународни монетарни фонд) у марту 2013. године и оштрим мерама штедње предвиђеним у овом договору. Насилна трансформација економског и социјалног уређења померила је фокус јавности на економске и личне последице кризе, а не на ширу политику. То је допринело даљем паду поверења у политичке институције, како европске тако и домаће и самим тим до великог пораста еуроскептицизма. (EPERN, 2014) Без популарне анти-ЕУ партије, народ је фрустрацију

¹ Ради се о младој политичкој партији која је основана 2016. године, оријентације десно од центра, која заговара про-руске односе и заступа строго националне интересе.

изразио кроз уздржаност гласања. Само 43,97% (59% је гласало 2009) регистрованих бирача појавило се на бирачким местима. Са друге стране, обзиром на забринутост око јачања екстремистичких партија у другим деловима ЕУ, важно је напоменути да ЕЛАМ (Национални народни фронт) није успио направити већи резултат. Ова партија је добила само 2,69% гласова на Кипру. Међутим, највећа прича је била о изборним центрима и учешћу кипарских Турака. Укупно је било пет кандидата кипарских Турака. По први пут је предвиђено да се кипарским Турцима који живе на северу острва омогући да прелазе линију раздвајања и гласају путем посебних изборних центара. (Ker-Lindsey, 2014)

Главни актери на политичкој сцени

У овом делу рада ће бити представљене најзначајније политичке партије на Кипру од којих се уједно и очекује да на наредним изборима за европски парламент освоје неко од 6 места.

Демократски рели (*Δημοκρατικός Συναγερμός*) је конзервативна хришћанско-демократска политичка партија која је основана 1976 . год и коју је основао Глафкос Клеридес (Glafcos Clerides). У актуелном сазиву европског парламента је чланица Европске народне партије а у представничком дому се налазе на позицији власти са освојених 18 од 56 места. Платформа ове политичке партије се фокусира на политику слободне економије, ниже директне порезе и веће индиректне порезе, економски развој, супротстављање владиним дефицитима, инвестиције у инфраструктуру, и практично решење за кипарски спор. То је најексплицитнија атлантска и про-НАТО политичка партија Кипра. (DISY, 2019)

Прогресивна партија радника - АКЕЛ (*Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού*) је тренутно највећа опозициона партија на Кипру са освојених 16 од 56 места у представничком дому. Политички ова партија припада левом крилу са марксистичко-лењинистичком и комунистичком идеолошком оријентацијом. Партија је основана 1941. год као наследница Комунистичке партије Кипра из 1926. АКЕЛ подржава независни, демилитаризовани и несврстан Кипар, као и федерално решење унутрашњег аспекта кипарског проблема. Посебан акценат стављају на приближавање кипарским Турцима. Партија је подржала улазак у Европску унију али уз одређене резерве. Лидер партије је Андрос Кипријану (Andros Kyprianou). У европском парламенту су у саставу Европске уједињене левице/Нордијске зелене левице. (AKEL, 2019)

Демократска партија - ДИКО (*Δημοκρατικό Κόμμα*) је националистичка центристичка партија основана 1976. год чији је актуелни лидер Николас Пападопулус (Nikolas Papadopoulos). Ова партија се води филозофијом „социјалног центризма”. У јуну 2003. године, ДИКО је објавио да се удаљава од традиционалног политичког позиционирања десног центра и објавио своју намеру да се креће према социјалдемократији. Према кипарском проблему су развили чврст став и били су снажни противници Анановог плана. ДИКО подржава европске интеграције и несврстану спољну политику, иако су показали подр-

шку уласку Кипра у Партнерство за мир. У европском парламенту су чланица Прогресивне алијансе социјалиста и демократа. (DIKO, 2019)

Покрет за социјалну демократију - ЕДЕК (*Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών*) је националистичка социјалдемократска партија основана 1969. год. Lider партије је Маринос Сизопулос (Marinos Sizopoulos). У европском парламенту су чланица Прогресивне алијансе социјалиста и демократа. Од свог оснивања су представљали анти-империјалистичку социјалистичку партију да би се током '80-тих развили у европску социјал-демократску партију али са националистичким основама. (EDEK, 2019)

Национални народни фронт - ЕЛИАМ (*ΕθνικόΛαϊκό Μέτωπο*) је ултра-националистичка партија основана 2008. год као покрет да би се 2011. регистровала као политичка партија. Ова партија промовише грчки национализам и представља еуроскептичну партију која на прошлим европским парламентарним изборима није успела да освоји место у парламенту иако је у то време у ЕУ јачао талас крајње деснице. Партија на неки начин представља огранак грчке политичке партије Златна зора. Манифест странке из 2011. промовише строгу антифедералистичку линију у вези с кипарским спором, нулту толеранцију имиграционе политике у вези са илегалном имиграцијом, строгу јавну едукацију усмерену у циљу супротстављања „ропству глобализације” и енергетску политику која би у потпуности искористила ексклузивну економску зону Кипра. Још увек не припадају ни једној европској партијској породици.

Предизборне теме

Кипар је држава која се придружила ЕУ током великог круга проширења 2004. године, као једина земља чланица ЕУ са делом своје територије окупиране од стране силе. Северни део острва је окупиран од стране Турске од 1974. године, а референдум о поновном уједињењу на основу плана секретара УН-а Кофија Анана након што је земља приступила ЕУ 2004. године, одбачен је на гласању. Због своје територијалне поделе, Кипар се до сада није придружио шенгенској зони али без обзира на то, земља је блиско интегрисана са остатком ЕУ од када је усвојила евро 2008. године. Иако је Република Кипар призната као једина легитимна држава, север државе води администрација самопроглашене „Турске Републике Северни Кипар”. Турска је једина земља која признаје Турску Републику Северни Кипар. Међутим, ово је проглашено неважећим од стране Савета безбедности УН, који је у резолуцијама више пута потврдио да је та територија северни део Републике Кипар. (Papalamprou et al, 2019)

Државу је погодила јака економска криза 2013. год због чега је морала да уђе у преговоре са „европском тројком” о програму помоћи за превазилажење кризе и спречавање банкрота. Већ 3 године касније (2016) су изашли из програма помоћи и економски раст се поново брзо опоравио.

На политичкој сцени влада вишепартијски систем који већ дуже време на изборима даје приближно сличне резултате. Две највеће политичке партије Демократски рели и Прогресивна партија радника се смењују на позицији вла-

сти и опозиције, па се такав однос снага огледа и у европском парламенту. Међутим, оно што је забрињавајуће на изборима 2019. за европски парламент јесте раст подршке партији екстремне деснице – Национални народни фронт, која би ове године могла први пут да освоји место у европском парламенту. За свеукупна политичка сцена Кипра се може рећи да је и даље у знаку питања уједињења, које је постало све компликованије због недавних открића плина и напете политичке ситуације у Турској.

Резултати истраживања европског парламента спроведеног пре годину дана показују ставове грађана Кипра према ЕУ. На питање о чланству Кипра у ЕУ 52% грађана је рекло да сматра да је то добра ствар, 13% да је то лоше по Кипар а 35% да није ни добро ни лоше. Осим тога, 45% грађана сматра да ЕУ иде у погрешном правцу. Њих 65% сматра да се њихов глас не рачуна у ЕУ а 52% грађана није задовољно стањем демократије у ЕУ. Као најважније теме о којима би требало дискутовати пред изборе за ЕУ парламент наводе Борба са незапосленошћу младих, Економију и развој и Безбедност и одбрамбену политику. (EP factsheet, 2019)

Вест која је свакако обележила предизборну кампању на Кипру јесте да је кандидат кипарских Турака постављен по први пут да освоји место на изборима за Европски парламент и то се поздравља као преломни тренутак за подељено острво. Ниази Кизилурек је истакнути академик којег је као кандидата поставила Прогресивна партија радника и који према анкетама ужива велику подршку. Оваква одлука АКЕЛ-а је наишла на одобравање присталица за поновно уједињење са обе стране етничке поделе медитеранског острва. (The Guardian, 2019)

Пројекције изборних резултата према истраживањима јавног мњења

Табела 1. *Пројекција изборних резултата 14.05.2019. –POLITICO*

Политичка партија	Проценат гласова	Број места
Демократски рели	31,27	3
Прогресивна партија радника	24,44	1
Демократска партија	14,7	1
Национални народни фронт	7,99	1
Покрет за социјалну демократију	6,86	0

Извор: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/cyprus/>

Табела 2. *Пројекција изборних резултата 18.04.2019. – Европски парламент*

Политичка партија	Проценат гласова	Број места
Демократски рели	34,4	2
Прогресивна партија радника	25,4	2
Демократска партија	14,3	1
Национални народни фронт	8,9	1
Покрет за социјалну демократију	6,7	0

Извор: *European elections 2019 – report*

На основу доступних резултата истраживања можемо закључити да ће поредак и однос партија у европском парламенту након избора на Кипру остати приближно исти као на изборима претходне године уз евентуални улазак партије Национални народни фронт која до сада није учествовала у парламенту и излазак партије Покрет за социјалну демократију због недовољног броја гласова уколико се пројекције остваре.

Резултати избора

Резултати избора за Европски парламент одржаних 26.05.2019. године на Кипру показали су да је највећи број гласова однела политичка партија Демократски рели са освојених 29,02% гласова (2 места), затим Прогресивна партија радника са 27,49% гласова и исто 2 места док су по једно место у парламенту заузели Демократска партија са 13,8% гласова и Покрет за социјалну демократију са 10,58% освојених гласова. Остварени резултати су у по питању поредка политичких партија скоро идентични са оним што је предвиђано предизборним истраживањима јавног мњења. Оно што се разликује у односу на пројекције јесте чињеница да ни на овим изборима партија крајње деснице – Национални народни фронт, није успела да оствари успех на изборима и уђе у парламент иако су истраживања предвиђала да ће освојити једно место, док је Покрет за социјалну демократију успео да освоји довољан број гласова и заузме своју позицију у Европском парламенту. Излазност на изборе на Кипру је била 44,99% што је за око 1% повећање у односу на излазност 2014. године.

Оно што је дефинитивно обележило изборе на Кипру, је посланика кипарских Турака који је поздрављен као тријумф могућности заједничког живота на овом подељеном острву. Ниази Кизилиурек изабран је у Европски парламент након што је освојио 25.051 глас. Његов потез придружења партији АКЕЛ је описан као симбол његове „визије слободе и поновног уједињења наше земље”. Око 5.604 кипарских Турака гласало је и утрустило број оних који су гласали на последњим изборима за Европски парламент 2014. године. Реагујући на резултате избора, кипарски председник Никос Анастасиадес изјавио је: Учешће кипарских Турака ствара услове за све грађане да схвате да Европа може да нам помогне да превазиђемо проблеме у разговорима о поновном уједињењу и да створимо услове у којима бисмо могли бити срећни живећи у уједињеној земљи. (Smith, 2019)

Закључак

Избори за Европски парламент 2019. године су донели измењени однос снага како на нивоу Европске уније тако и на нивоу појединачних националних држава чланица. Оно што је посебно означило ове изборе јесте пораст стопе одзива гласача који су ипак показали интересовање како за питања Европске уније тако и за могућност задовољења појединачних интереса држава чланица кроз Европску унију. Две државе чланице које су анализирале у овом

раду, Грчка и Кипар, су показале да су им ови избори били веома значајни због решавања унутрашњих националних питања. У Грчкој долази до нове смене власти и владајућег поретка а на Кипру се, бар судећи по резултатима избора, отварају могућности за нове покушаје решавања територијалног питања и помирења два народа.

Литература:

1. Coltsida, Danai (2019): *The Greek Left before 2019 EU election*, preuzeto sa: <https://www.transform-network.net/en/focus/overview/article/ep-2019-the-european-left-one-mouth-many-voices/the-greek-left-before-2019-eu-election/>, 15.05.2019. 19:58
2. Ker-Lindsey, James (2014) *Few Surprises from Cyprus in the European Parliament Elections*, preuzeto sa: <https://blogs.lse.ac.uk/greeceatlse/2014/05/27/few-surprises-from-cyprus-in-the-european-parliament-elections/>, 15.05.2019, 18:00
3. Papalamprou, Ery et al (2019) *EU country briefing: Cyprus*, preuzeto sa: <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/eu-country-briefing-cyprus/>, 15.05.2019, 18:37
4. Psaropoulos, John (2019) *Greek conservative party well placed ahead of snap election*, preuzeto sa: <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/greek-conservative-party-june-election-190527160838227.html>, 20.06.2019. 20:10
5. Smith, Helena (2019) *Cyprus: government hails first Turkish Cypriot MEP*, preuzeto sa: <https://www.theguardian.com/politics/live/2019/may/26/european-elections-2019-results-eu-election-parliament-brexiteer-party-farage-tories-may-live>, 20.06.2019. 20:03
6. Yardley, Jim (2019): *To Greeks, the Parliamentary Vote in Europe Is a Test of Their Own Direction*, preuzeto sa: https://www.nytimes.com/2014/05/23/world/europe/europe-watches-vote-in-greece-for-protest.html?_r=0; 15.15.2019, 19:56
7. <https://www.syriza.gr/page/about-syriza.html>
8. <http://pasok.gr/>
9. <https://www.politico.eu/2019-european-elections/greece/>
10. <http://topotami.gr/>
11. <https://www.politico.eu/interactive/european-elections-most-important-issues-facing-the-eu/>
12. <https://www.reuters.com/article/us-greece-parliament-vote/greek-pm-tsipras-wins-confidence-vote-weeks-before-eu-election-idUSKCN1SG25P>
13. <https://www.bbc.com/news/world-europe-48229537>
14. <https://greece.greekreporter.com/2019/04/19/political-scandals-in-greece-overshadow-significance-of-european-parliament-elections/>
15. <https://epern.wordpress.com/2014/06/18/the-cypriot-european-elections-may-2014-the-political-parties-count-their-losses/>
16. <https://www.disy.org.cy/>
17. <https://www.akel.org.cy/en/akel-in-brief/#.XNxDgI4zbIU>
18. <https://democraticparty.org.cy/>
19. <https://edek.org.cy/>
20. <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/21/turkish-cypriot-poised-to-win-seat-in-european-parliament-elections>

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT 2019. IN GREECE AND CYPRUS

Summary: This paper will analyze the elections for the European Parliament in two Member States of the European Union, Greece and Cyprus. This year's European Parliament elections are important not only for the future of the European Union and its further development, but for individual member states and their internal, national issues. Greece, as a member of the European Union since 1981, has been confronted with internal political turmoil and changes in this European parliamentary election, as a result of the major economic crisis that has plagued this country. Unlike Greece, Cyprus as a permanent member since 2004 in addition to the economic crisis with which it fought, has an unresolved territorial issue and the projection of the entry of the far right party that failed to achieve enough votes in the previous parliamentary elections. The aim of the paper is to analyze and present the most important political actors and their election themes, as well as to present the results of the election.

Key words: elections, European Parliament, Greece, Cyprus, European Union

ДУШАН ИЛИЋ*
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(497.5+497.4)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобрен: 12.09.2019
Страна: 219-234

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. ХРВАТСКА И СЛОВЕНИЈА**

Сажетак: Избори за Европски парламент одржани су по девети пут од 23-26. маја 2019. године. На њима су своје представнике бирале и две бивше чланице југословенске федерације, Словенија и Хрватска. У Словенији су избори одржани по четврти пут од приступања Унији 2004. године, док су у најмлађој чланици ЕУ, Хрватској, ово били трећи избори од прикључења 2013. године. Циљ овог рада биће анализа поменутих избора која ће обухватити анализу резултата избора, затим изборне кампање свих релевантних политичких чинилаца, најважније теме заступљене у јавном дискурсу, како унутрашње, тако и спољнополитичке. У том контексту су и питања односа политичких актера у ове две државе према бриселској администрацији, важним геополитичким играчима, попут НАТО, САД, Русије и Кине, затим односа према даљем проширењу Уније, нарочито на земље бивше Југославије са посебним освртом на Србију. У фокусу ће бити и друга отворена питања, нарочито погранични спорови, као и друга актуелна питања релевантна за изборни процес.

Кључне речи: Европски парламент, избори, Словенија, Хрватска, евроинтеграције

Увод

Од 23-26. маја 2019. године одржани су девети по реду избори за Европски парламент. Многи ове изборе виде као једне од најважнијих, с обзиром на озбиљну политичку, економску, али и духовну и идеолошку кризу Европске уније. Ово је свакако била прилика да десне, антибриселске, суверенистичке снаге остваре најбољи резултат до сада, те након Брежита додатно уздрмају темеље Уније. Словенија и Хрватска су две млађе чланице ЕУ, које су некада биле део југословенске државе. Изграђене под јаким утицајем националистичких и клерикалних снага, који су умногоме помогли осамостаљивању ових земаља, оне и данас представљају погодно тло за победу истих. У периоду након уласка Словеније у ЕУ, упоредо са предизборном трком за ЕП, домаћа

* dusan.ilic@ies.rs

** Чланак је део пројекта 179014 које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

политичка криза коначно је ескалирала у целокупној својој комплексности, иако није било видљивих знакова да ће атмосфера европских избора то проузроковати. У почетку су ставови словеначких парламентарних странака о европским изборима били веома резервисани. И владајуће и опозиционе партије нису у довољној мери исказивале интерес за партиципирањем у европском изборном оквиру. Чак се догађало да своје листе нису истицале понекад и месец дана до пред саме изборе. (Kustec Lipicer, 2014: 249). Улазак Хрватске у ЕУ 2013. године није био пропраћен ентузијазмом и високим очекивањима, као што је то било са уласком земаља Централне и Источне Европе 2004. године, чак је преовладала равнодушност, али се осећао и умерени оптимизам. У јавности, чланство у ЕУ је представљено као шанса да се промени правац стагнирајуће економије и побољша функционисање институција, као најбитнијег чиниоца будућег развоја једне земље, која није у потпуности била припремљена да искористи све погодности поменутог чланства (Henjak, 2014: 155).

Избори за европски парламент у Хрватској

Ретроспектива претходног изборног циклуса

Република Хрватска је постала двадесет осма и уједно најмлађа чланица Европске Уније 1. јула 2013. године. Непосредно пре формалног приступања Унији, у Хрватској су 14. априла исте године одржани први избори за Европски парламент. Ови избори су специфични по томе што су одржани само у Републици Хрватској, не и у другим чланицама ЕУ, док су хрватски представници бирани на мандат од свега годину дана, с обзиром на то да су већ наредне 2014. године, одржани редовни избори на нивоу целе ЕУ. Хрватски грађани су на првим изборима 2013. године бирали 12 заступника. Резултати су показали готово подједнаку снагу два блока окупљена око највеће десно и лево оријентисане странке, ХДЗ и СДП. Уз незнатну разлику десни блок око ХДЗ-а освојио је 6 мандата, један више од коалиције окупљене око социјалдемократа. Поред њих, један мандат задобила је још једна партија левице. У питању је партија Хрватски лабуристи – странка рада. Годину дана након прикључења Хрватске, на целокупној територији ЕУ одржани су редовни избори за Европски парламент. У Хрватској је победу однела коалиција окупљена око ХДЗ са 6 мандата (од тога ХДЗ 4, а ХСС и ХСП-АС по 1). Кукурику коалиција око СДП освојила је 4 мандата (СДП 3, ХНС 1), док је једно место заузела и зелена партија, Одрживи развој Хрватске – ОРаХ (Državno izborno povjerenstvo RH, 2014). Тако да су и ови избори показали доминацију десних снага, што је тада још била последица губитка власти левичарске Кукурику коалиције око СДП.

Политички актери: доминација деснице

Од обнове вишестраначког система 1990. године у Хрватској су се на власти смењивала два блока, што је овај систем чинило биполарним. Нешто дуже је на власти био блок десно оријентисаних странака окупљених око ХДЗ, док је повремено превагу односио блок левих и либералних партија окупљених око СДП. Међутим, последњих година хрватски политички систем све више

губи одлике бипартијског. Наиме, чини се да као и у већини европских држава класична подела на левицу и десницу, која се и у Хрватској читовала поделом по линији ХДЗ/СДП све више губи на значају, те се у последњих неколико година појавило више покрета и партија које би желеле да се етаблирају као представници тзв. трећег пута, тј. као алтернатива и левици и десници. Овде ваља споменути само неке од значајнијих политичких актера који су се појавили недавно и који већ партиципирају у Сабору, попут странке Мост независних листа или антиестаблишмент покрета Живи зид, те нових снага попут Странке антикорупције, развоја и транспарентности (СТАРТ) или коалиције Паметно. Поменуте странке и покрети по мишљењу појединих аналитичара имају перспективу, те ће свакако расти на крилима незадовољства бирача најзаступљенијим партијама, ХДЗ и СДП (JutarnjiVijesti, 2018). У даљем тексту биће укратко изложене најважније одлике неколико најзначајнијих политичких играча на политичкој сцени Хрватске.

Хрватска демократска заједница највећа је политичка странка у Хрватској. Основана је 1989. године, а већ следеће године освојила је власт. Њен оснивач Фрањо Туђман уједно је и најзначајнија политичка фигура 90-тих година. Формирана уз помоћ хрватске емиграције као антијугословенска и антикомунистичка, одиграла је важну улогу у осамостаљивању Хрватске 1991. године, као и заокруживању републичких граница уз свеобухватно етничко чишћење Срба, нарочито са простора Крајине. У свом програму ХДЗ дефинише себе као државотворну странку која промовише хрватске националне интересе, која баштини традиционалне, родољубиве, демохришћанске вредности. На економском плану заступа концепт социјално-тржишне привреде, а себе смешта у простор странака европског десног центра, те је и чланица Европске народне партије (Statut HDZ, 2018). На унутрашњем плану себе профилише и као заштитника тзв. „бранитеља“, а такође је и партија која има подршку клера Римокатоличке цркве у Хрватској. У периоду од прошлих европарламентарних избора 2014. године, ХДЗ се успео вратити на власт 2015, те се на челу са Андрејом Пленковићем учврстити 2016. године. Рачунајући на подршку велике скупине тзв. „бранитеља“, чланови ове партије врло често играју на карту антисрпске реторике, нарочито када се ради о статусу ћирилице или обележавању годишњица војних операција „Олуја“ и „Бљесак“, те релативизацији злочина и изједначавању жртава у Јасеновцу, Блајбургу и Вуковару (HDZ, 2019).

Социјалдемократска партија Хрватске највећа је опозициона странка у Хрватској. Правни је наследник некадашњег Савеза комуниста Хрватске, а профилисала се као партија левог центра, социјалдемократске оријентације, која промовише равноправност свих грађана, нарочито полну и родну равноправност, те афирмише права и слободе обесправљених и запостављених појединаца, друштвених слојева, као и радника. Придružена је чланица Партије европских социјалиста (Statut SDP, 2018). Иако је некада своје упориште имала у српском и пројугословенском бирачком телу, данас се ова партија профилише као алтернатива званичном националистичком наративу који је поново у експанзији након приступања Европској унији. Такође, као заштитник права

обесправљених радника, те противник најављене реформе пензионог система кроз подршку синдикалној иницијативи „67 је превише“ (SDP, 2019). Иако владајућа странка у периоду од 2000-2003. и 2011-2015. године, након пораза 2015. године, налази се у стрмоглавом паду, а са новим руководством и новим председником Давором Бернардићем покушава да консолидује своје редове.

Мост независних листа (МОСТ) је странка настала 2012. године као платформа различитих групација, друштвено ангажованих појединаца и нестраначких личности млађе генерације. Након великог успеха на парламентарним изборима 2015, улазе у коалицију са ХДЗ, која је потврђена наредне 2016. избором председника странке и бившег градоначелника Метковића, Боже Петрова, за председника Сабора. Међутим, након смене четворице министара 2017. године из редова МОСТ, иста прелази у опозицију. У медијима се доста спекулисало о повезаности МОСТ и Римокатоличке цркве, те се овај покрет често означава десним и криптиклерикалним, као и покушајем повратка на изворне позиције ХДЗ (AlJazeera Balkans, 2017).

Живи зид. Овај активистички покрет регистрован је 2014. године од стране групе млађих активиста који су у више наврата спречавали присилно иселење породица из њихових домова од стране полицијских органа. Често их означавају популистима. Међутим, они се декларишу као озбиљни критичари монетарног и банкарског система, као и свеукупног неолибералног економског поретка, несврставајући себе ни лево ни десно (Живи зид, 2019). На њиховом челу је Иван Вилибор Синчић, док је најактивнији Иван Пернар, који је уједно и председник Савеза за промене, странке уз коју је Живи зид уско повезан. Највећи успех остварен је на председничким изборима 2016, када је Синчић као кандидат ове партије освојио треће место са освојених 16,42% гласова.

Амстердамска коалиција је савез неколико странака леволибералне оријентације. Окосницу коалиције од либералних партија чине Грађанско-либерални савез (ГЛАС), Хрватска сељачка странка (ХСС) и Истарски демократски сабор (ИДС), док су од странака левог центра Хрватски лабуристи – странка рада и Хрватска странка умировљеника (ХСУ). Поред ИДС заступљена је још једна регионална партија, Приморско-горански савез. Носилац листе је истарски жупан из редова ИДС Валтер Флего. Изразито проевропска и анти-суверенистичка, нарочито у контексту критике политике Орбана, Салвинија и сл. (portal.hr, 2019). Иначе, своје име ова коалиција дугује холандском граду у коме је и створена и у ком је приступила Алијанси европских либерала и демократа. До прошле године, саставни део коалиције била је и странка Паметно, али је услед неслагања око питања ријечног бродоградилишта Уљаник иступила из исте (Index.hr, 2018).

Самостална демократска српска странка (СДСС) највећа је представница неке мањине у Хрватској. С обзиром на чињеницу да и упркос геноциду у Другом светском рату и етничком чишћењу 90-тих година, број Срба износи око 4,4%, те чињеницу да у Србији око 100 000 људи поседује хрватско држављанство, а највећи број њих су управо протерани Срби, чинило се да ће СДСС имати изгледа да као једина мањинска странка освоји мандат на овим европарламентарним изборима. Иако је носиоцу ове листе, Милораду Пупов-

цу, на прошлим изборима недостајало свега 1500 гласова како би освојио место у Европском парламенту, овога пута листа је била ојачана и угледним загревачким професором Дејаном Јовићем, који је посебно истакао важност гласова на које се рачуна у Србији и БиХ (Blic, 2019). Странка поред очувања српског идентитета, баштини и социјалдемократске и антифашистичке традиције, а чланица је Прогресивне алијансе социјалиста и демократа. Посебан тест за ову партију били су и избори за већа и представнике мањина који су одржани 05.маја 2019.

Изборне теме

Избори који су одржани крајем маја били су одличан лакмус папир тренутне политичке ситуације у Хрватској. Иако је општи тренд у Европи својеврсно политичко скретање удесно, у Хрватској је та тенденција узрокована много дубљим разлозима. Прво, треба имати на уму да је Хрватска најмлађа чланица ЕУ, те се свакако није могла за свега неколико година потпуно интегрисати у овај врло сложени систем. Ово се нарочито односи на политичке теме које преовлађују у јавном дискурсу. Наиме, и даље националне теме односе превагу над „европским“. Стога и не чуди изразито ниска излазност на прошлим, те очекивано слична и на овим европарламентарним изборима (HRT, 2019). Оно што је свакако евидентно, то је да се европска (и глобална) подела на „глобалисте“ и „суверенисте“ делимично осликава и на хрватску политичку сцену, али не тако пресудно као у другим европским земљама. Живи зид је једина евроскептична странка која се залаже за иступање из ЕУ и НАТО (Blic, 2018). Код свих осталих актера постоји консензус по овим питањима. Чак и две групе радикално десно оријентисаних странака, Хрватски суверенисти и Неовисни за Хрватску, нису евроскептичне снаге. Њихова агенда своди се на заштиту граница од мигрантске најезде, а нарочито на блокирање европског пута Србије до коначног решавања међусобних отворених питања (JutarnjiVijesti, 2019).

Изборна кампања свакако је остала у сенци одређених важних годишњица, чија контроверза представља константу хрватског друштва. То су у првом реду обележавање годишњица везаних за Блајбург, Јасеновац и војну операцију „Бљесак“. Ови догађаји озбиљно поларизују хрватско друштво неvezано од конкретних изборних ритмова. Чини се да је након уласка у ЕУ, хрватско друштво поново драматично склизнуло ка десници, која у овој земљи има озбиљну хипотеку усташког наслеђа из времена НДХ. То се читује и великом „гужвом“ на десној страни политичког спектра. Скретање удесно најочигледније се у Хрватској испољава антисрпским испадима. Довољно је споменути само неке од све бројнијих, попут спаљивања лутке са ликом Милорада Пуповца (РТС, 2019), напада на ватерполисте ВК Црвена Звезда у Сплиту (Slobodna Dalmacija, 2019) или националистичких порука на билбордима српске странке СДСС (Ања Владисављевић, 2019).

Поред поменутих и готово неизоставних тема, које се одржавају на крилима прошлости, поготово на крилима победе у тзв. „Домовинском рату“, као и других тема које се тичу односа са Србијом и према српском питању уопште,

односи са другим суседима такође су били актуелни у предизборном периоду. У првом реду, ту је вишегодишњи погранични проблем кога Хрватска има са Словенијом у Пиранском заливу. Иако су обе државе пристале на међународну арбитражу, која је решена у корист Словеније, Хрватска је услед пораза покушала да дискредитује исту, како би имала изговор за непризнавање арбитражне одлуке. Постоје индиције да, иако је то званично демантовано, хрватска Сигурносно-обавештајна агенција (СОА) стоји иза прислушкивања разговора између бившег словеначког арбитра Јернеја Секолеца и службенице словеначке владе Симоне Дерник (novilist.hr, 2019). Са друге стране, хрватску јавност узнемирила је и изјава Антонија Тајанија, председника Европског парламента, који је на обележавању Дана сећања на италијанске жртве у бившој Југославији, назвао Истру и Далмацију италијанским земљама. Ово је изазвало бурне реакције хрватске јавности и странака и дало подстицај актерима који се на јавној сцени декларишу као заштитници хрватских интереса, да искористе овакву изјаву и у предизборне сврхе (Srzić Ante, 2019). Занимљиво је у овом контексту истаћи и чињеницу да је ХДЗ подржао одлуку ЕПП да суспендује мађарску партију Фидес Виктора Орбана.

Поред поменутих тема које се односе на међукомшијске односе, у предизборној кампањи доминирале су и економске теме. Занимљива је била и расправа која је вођена око прихватања листе судије Мислава Колакушића, нарочито око политичког ангажмана носилаца правосудних функција. На крају је ова листа прихваћена, а судија Колакушић је најавио да ће ако уђе у Европски парламент престати да врши судијску функцију (JutarnjiVijesti, 2019).

Процене резултата и истраживања јавног мњења

Што се тиче подршке грађана појединим политичким партијама, приметно је да како су се приближавали европарламентарни избори подршка готово свим релевантним политичким чиниоцима је опадала. Само од фебруара до краја априла подршка највећој странци, Хрватској демократској заједници, опала је са 28,4% на 25,5% (Данас, 2019), док ни код осталих партија ситуација није била ништа боља. Наиме, друга најзначајнија странка, Социјалдемократска партија, мање од месец дана пред изборе рачунала је на свега 13,3% подршке бирачког тела, што је уједно и најгори рејтинг ове партије од како се воде истраживања јавног мњења у Хрватској. Трећи по популарности је Живи зид са подршком од 11,9%, што представља релативно истоветну популарност у односу на претходне месеце, али опет ни приближно предвиђањима са почетка године, када је овај покрет готово био изједначен са СДП. Коалиција МОСТ уз незнатни пораст, већ је неко време на око 6,5%, док је нова политичка опција СТАРТ достигла 4,9% подршке бирачког тела. Странка рада и солидарности Милана Бандића налазила се на око 3,5%, док су Неовисни за Хрватску такође остварили пораст и дошли на око 3,1% (N1 Hrvatska, 2019).

Са друге стране, када се анализирају паралелна истраживања јавног мњења о подршци поменутих актерима која се тичу њихових шанси на европарламентарним изборима, ситуација је била нешто другачија. Наиме, ХДЗ је и даље убедљиво водио, али сама подршка му је опадала. За свега месец дана ова пар-

тија је са 29,5% спала на 26,9% подршке. Али ни други актери нису бележили пораст, већ напротив пад свог рејтинга. СДП-ова листа забележила је пад у периоду од краја марта до краја априла са 18,9% на 18,4%. Живи зид је такође у овом периоду изгубио потпору бирача, с обзиром на то да је иста опала са 9,4% на 8,7%, али је и даље чврсто стајао на трећем месту. Следећа је Амстердамска коалиција, која је с обзиром на испитивања јавног мњења обављеним месец дана пред изборе могла очекивати око 7,1% гласова, те је представљала једну од ретких листа која је забележила раст од готово 1,5% у односу на претходна истраживања. Што се тиче коалиције МОСТ, чини се да је једна од ретких политичких чинилаца који имају стабилно бирачко тело. Наиме, њена подршка је готово константно на око 6%. Овде ваља споменути и листе које су се по поменутих испитивањима налазиле испод изборног прага, али нису биле без изгледа да га прескоче и евентуално освоје бар једно заступничко место. У том контексту СТАРТ је имао најбоље изгледе са подршком од око 3,9%, иако су у марту могли да рачунају на нешто већи проценат од 4,1%. Странка рада и солидарности је за свега месец дана, у периоду између краја марта и краја априла, изгубила значајну подршку, те је са 4,0% спала на 3,1%. Неовисни за Хрватску забележили су раст у овом периоду, те су са 1,5% дошли до 2,8%. Независна листа Мислава Колакушића први пут је тестирана међу бирачима месец дана пред изборе, те је њена процењена снага на око 2,8%. Хрватски суверенисти на челу са Ружом Томашић имали су потпору од око 2,7%, док је на сличном нивоу била и подршка независном кандидату Маријани Петир. Неодлучних и неодређених бирача било је око 9,5% (N1 Hrvatska, 2019).

Што се тиче валоризације горепомнутих процена изборних резултата, тј. конкретне расподеле мандата, чинило се да би ХДЗ засигурно могао да рачуна на 5 мандата, СДП на 3, а Живи зид, Амстердамска коалиција и МОСТ на по једног заступника у Европском парламенту. За прелазак изборног цензуса највеће шансе имао је СТАРТ. Остале партије и коалиције биле су на око 3 процената или мање, те су им преостале мале шансе да месец дана пред изборе прескоче поменути праг. Процене су говориле да ће преостали дванаести мандат освојити или нека од листа која накнадно успе да прескочи изборни праг, али је било вероватније да ће он припасти некој од листа које већ буду осигурале мандате у Европском парламенту. С обзиром на важећу Д'Онтову варијанту пропорционалног изборног система, највероватнији исход је био да ће преостали дванаести мандат припасти листи са највећим бројем освојених гласова, а то би у овом случају била листа окупљена око ХДЗ (Dnevnik.hr, 2019).

Резултати избора

На почетку ваља запазити да је и у Хрватској излазност била изнад очекиване, као и у другим европским земљама. на изборе је изашло рекордних 29,85% хрватских бирача. Резултати избора у Хрватској донели су велика изненађења. Упркос предизборним пројекцијама, СДП је остварио неочекиван резултат и по броју мандата се изједначио са ХДЗ, који овога пута није однео тријумфалну победу како се очекивало. Две највеће странке освојиле су 22,72% и 18,71%, односно по 4 мандата. Велики успех остварили су Хрватски суверенисти на челу са Ружом Томашић са 8,52% гласова и једним мандатом.

Међутим, највеће изненађење ових избора, представља резултат листе Мислава Колакушића, која је избила на четврто место са освојених 7,89% и узела један мандат. По један мандат освојили су и Живи зид са 5,66% и Амстердамска коалиција са 5,19%. Цензус нису прешли МОСТ, Неовисни за Хрватску, али ни СДСС (Državno izborno povjerenstvo RH, 2019). Када се погледа географија изборних резултата, увиђа се постојање одређених дубљих етнотериторијалних расцепа који су довели до оваквог исхода. Истра је и овога пута гласала већински за ИДС, који је предводио Амстердамску коалицију. Међимурје је стало уз либералну ХНС, али они нису прешли цензус. Српски предели у Крајини и на истоку Славоније подржали су СДСС. Живи зид је најбољи резултат имао у Загребу. СДП је подржало становништво изворне територије Хрватске (од Вараждина до Ријеке), док је ХДЗ однео победу у Славонији, Далмацији и деловима Крајине. Могло би се закључити да је овакво гласање плод дубљих друштвених расцепа, које поједини аутори сматрају главним факторима за формирање партија уопште (Alexander S. Perepechko, Vladimir A. Kolossov, Craig ZumBrunnen, 2007: 180-203). Тако да овакав исход избора може бити показатељ одређених социјално-територијалних подела у хрватском друштву.

Избори за европски парламент у Словенији

Ретроспектива избора 2014. године

На претходним изборима за ЕП 2014. године, забележена је најмања излазност од уласка Словеније у ЕУ 2004. По некима разлог за овако ниску излазност јесте чињеница да су избори за ЕП „другоразредног значаја“ (Jenko Tea, 2015: 26-27). Такође, утицај на слабу излазност имали су опадање почетног ентузијазма након приступања ЕУ, али и унутрашња политичка криза која се очитовала проблемима око реконструкције владе (Jenko Tea, 2015: 50).

Изборну победу остварила је Словеначка демократска странка (СДС) са освојених 24,78% и 3 мандата, док су је пратиле коалиција Нова Словенија – хришћански демократи (НСи) и Словеначка народна странка (СЛС) са 16,60% и задобијена 2 мандата. Места у Европском парламенту обезбедиле су и листе Верујем Игор Шолтеса са 10,33%, затим Демократска странка пензионера Словеније (ДеСУС) са 8,12%, као и Социјалдемократи (СД) са 8,08%, што им је било довољно за по један мандат (Državna volilna komisija, 2014).

У међувремену дошло је до озбиљних преокрета на словеначкој политичкој сцени. Са парламентарне сцене је сишла Позитивна Словенија, док је Странци модерног центра Мира Церара, која је на парламентарним изборима 2014. године освојила највише гласова, драстично опала подршка. Потпуно нова странка, Листа Марјана Шарца, етаблирала се у међувремену као највећа партија у земљи, док је с друге стране и Словеначка национална странка Змага Јелинчића успела повратити парламентарни статус.

Главни актери: динамичне промене

Политичка сцена у Словенији врло је динамична са врло честим променама политичких актера на јавној сцени. Од приступања Словеније ЕУ 2004.

године, јако много актера се појавило на политичкој позорници, али је и много њих престало бити релевантно. У светлу појаве нових снага у Европи, чини се да Словенија умногоме предњачи на овом плану. Зато ћемо се укратко осврнути на оне странке и покрете којима су давале највеће шансе да освоје мандате у Европском парламенту.

Словеначка демократска странка (СДС) тренутно је највећа и најстабилнија словеначка политичка партија. Иако настала уједињењем Социјалдемократске партије Словеније и Словеначке демократске уније, од 2000-тих на овамо прерасла је у партију десног центра, те постаје део ЕПП. На махове радикално популистичка и националистичка, а до скоро уско повезана и са Римокатоличком црквом (Ramet Sabrina, 1999: 155-162). На њеном челу је Јанез Јанша, један од главних виновника отцепљења Словеније од СФРЈ и у два наврата председник владе. Тренутно је највећа странка у Парламенту Словеније, а уједно и највећа опозициона партија. На ове изборе излази у коалицији са Словеначком народном странком (СЛС), конзервативном, демохришћанском партијом, такође чланицом ЕПП (Demokracija, 2019).

Листа Марјана Шарца (ЛМШ) је партија актуелног премијера Марјана Шарца, бившег новинара и глумца, која први пут учествује на изборима за ЕП. Ово је странка центра, коју многи означавају *catch-all* партијом. Део је Алијансе либерала и демократа за Европу. Многи су је видели као једног од главних фаворита, уз назнаку да је њен лидер тренутно најпопуларнији политичар у земљи.

Социјалдемократи (СД). Наследница је Савеза комуниста Словеније. Највећа је левичарска партија у земљи. Чланица је Социјалистичке интернационале и Партије европских социјалиста. На њеном челу је Дејан Жидан, док је најпознатија европосланица Тања Фајон. Тренутно је део владајуће већине са ЛМШ на челу. У оквиру својих социјалдемократских усмерења, странка се залаже за социјално-тржишни модел привреде (Statut Socialnih demokratov, 2013).

Левица је партија која је настала уједињавањем више левичарских група и странака, а правна је наследница Уједињене левице. Поред Социјалдемократа, представља другу најзначајнију левичарску странку. Циљ партије је друштвена трансформација ка демократском и еколошком социјализму (Statut Levi-se, 2017).

Нова Словенија – хришћански демократи (NSi) је партија десног усмерења. Баштиник је демохришћанских политичких традиција. Промовише конзервативне и породичне вредности, а чланица је Европске народне партије (ЕПП). На њеном челу је Матеј Тонин.

Демократска странка пензионера Словеније (ДеСУС). На овим изборима носилац листе биће Кардељев унук Игор Шолтес, који је на прошлим европарламентарним изборима са својом тадашњом листом Верујем освојио један мандат (RTV Slo, 2019).

Словеначка национална странка (СНС). Ово је можда и најрадикалнија опција на словеначкој политичкој сцени. Десничарска, националистичка, евроскептична, анти-НАТО и антиимигрантска странка. На њеном челу је Змаго

Јелинчић Племенити, врло контроверзан политичар, познат по својим антиб-риселским, али и антихрватским ставовима (Šokić Ivan, 2019).

Предизборне теме

На изборима за ЕП у 2014. Словенија је имала излазност од само 24,5 одсто, што је четврта најнижа излазност у ЕУ. Ово је само половина уобичајеног одзива на националним парламентарним изборима. Словенци виде Брисел као удаљен и апстрактан. С друге стране, само осам посланика које ова држава бира на европарламентарним изборима је релативно мали број који оставља утисак недовољног утицаја који словеначки представници могу имати у ЕП. Јавни интерес за ЕУ обично је ограничен само на питања везана за унутрашњу политику, као што су коришћење одређених европских фондова, те улога ЕУ у решавању словеначко-хрватског граничног спора. По неким мишљењима, мигрантска криза би могла донекле повећати интересовања за шира европска питања. Као резултат тога, излазност би могла порасти и до 30% ове године, што би у овој констелацији снага вероватно више ишло на руку проевропским странкама (Dennison and Zerka, 2019: 42).

Једна од најзначајнијих тема везана за суседство, јесте гранични проблем који Словенија има са Хрватском у Пиранском заливу. Након покушаја решавања овог питања путем арбитраже, која је пресудила у корист Словеније, друга страна је на све начине покушала да дискредитује исту, како би имала изговор за непризнавање решења које је арбитража донела. С тим у вези је и афера прислушкивања разговора бившег словеначког арбитра и владине службе, коју је хрватска страна искористила као повод за непризнавање арбитражне одлуке. Словеначка јавност није задовољна понашањем Брисела, а чак је и изразито проевропски премијер Марјан Шарец критиковао ЕУ по том питању (Lončar Andreja, 2019).

Питања економског и регионалног развоја, миграција, као и позиционирање политичких актера према новој оси поделе на бриселске и антиб-риселске, тј. суверенистичке снаге, теме су које доминирају у јавном дискурсу у предизборној кампањи. Национални конзервативци из Словеначке демократске странке (СДС) покушали су да искористе прилику да употребе ову предизборну кампању и за критику тренутне владајуће коалиције. СДС је освојио највише гласова на прошлогодишњим парламентарним изборима, те је ово била прилика за учвршћивање тренутне позиције. Странка се током кампање колико толико уздржавала од наглашавања својих досадашњих антимиграционих ставова, како би успела да привуче и нешто млађе бирачко тело које традиционално остаје код куће. Насупрот томе, партије левог центра могу да се концентришу на европске вредности, осуђујући „Орбаноизацију“ СДС-а и уоквирујући гласање као *де факто* референдум о европским интеграцијама. Левица је током кампање скретала пажњу на еколошка, хуманитарна и социјална питања (Dennison and Zerka, 2019: 42).

Изузимајући Јелинчићеву СНС, која је једина права десничарска, националистичка и антиб-риселска странка, у Словенији постоји консензус око свих

важних друштвених питања. Владајућа коалиција левих и либералних партија коју чине Листа Марјана Шарца, Социјалдемократе, Странка модерног центра Мира Церара, Странка Аленке Братушек и Демократска странка пензионера Словеније, уз подршку Левице снажно стоји на проевропским позицијама. С друге стране, највећа опозициона Словеначка демократска странка Јанеза Јанше све више се креће у правцу тзв. „десног популизма“, тј. у правцу нелибералне идеологије која подсећа на политику мађарског премијера Виктора Орбана, нарочито по питању миграција. Демохришћанска Нова Словенија све више се по поменутих питањима приближава СДС (Dennison and Zerka, 2019: 42).

Истраживања јавног мњења

Истраживања јавног мњења пред ове изборе чине се врло различитим. Показују врло динамичне промене подршке појединим учесницима избора. Највећа дискрепанца приметна је била у случају Листе Марјана Шарца, којој су различите анкете давале снагу у распону од 16,8% до 28,0% подршке. Листом са најстабилнијим бирачким телом чинила се коалиција СДС-СЛС којој су анкете предвиђале између 14-19% подршке. Затим следе Социјалдемократи, којима је подршка нешто опала, али су имали готово осигуран двоцифрен резултат. Левици је од почетка године драстично опала популарност и то са готово 12% подршке на свега 6-7%. Ово их је могло коштати освајања мандата који су им предвиђала истраживања са почетка године. Место у Европском парламенту су у зависности од успеха других партија, имале прилике да можда освоје и НСи, ДеСУС, СНС, док Странци модерног центра (СМЦ) бившег премијера Мира Церара и Странци Аленке Братушек (САБ), предизборне анкете нису давале много шанси за успех.

Табела 1. *Истраживање јавног мњења у Словенији (27.01.2019.)*

Date		Source	
27/01/2019		Mediana	

Score	Seat projection	Abbreviation	Party/Coalition
26.6%	3	SDS	Slovenska demokratska stranka
25.6%	3	Lista M.Š.	Lista Marjana Šarca
14.7%	1	SD	Socialni demokrati
12.1%	1	LEVICA	LEVICA
6.0%	0	SNS	Slovenska Nacionalna Stranka
5.1%	0	N.Si	Nova Slovenija
3.8%	0	DeSUS	Demokratska stranka upokojencev Slovenije
3.0%	0	SAB	Stranka Alenke Bratušek
2.8%	0	SMC	Stranka modernega centra
0.4%	0	Other parties	

Извор: <https://www.zurnal24.si/slovenija/presenetljivi-rezultati-brez-poslancev-bi-ostali-smc-sab-nsi-in-desus-323741> (приступљено 08.05.2019.)

Месец дана пред изборе, истраживања јавног мњења коалицији СДС-СЛС прогнозирале су између 15,7-16,8% подршке, Листи Марјана Шарца око 16-17%, Социјалдемократима између 11,5-16,9%, Новој Словенији 8,3-9,7%, Левици 7,0-8,3%, ДеСУС 4,6-8,2%, док је по неким анкетама СНС Змага Јелинчића могао бити изненађење избора и освојити до 6,5% гласова (24ur, 2019). Због овако великих разлика у анкетама тешко је било проценити које ће странке освојити места у Европском парламенту. Места ће готово засигурно освојити СДС-СЛС, ЛМШ, СД, а могуће и Левица, НСи, док ће на ивици вероватно остати ДеСУС и СНС.

Резултати избора

Као и у целој Унији и у Словенији је излазност била много већа него на претходним изборима. На изборе је изашло за Словенију рекордних 28,89% гласача. Највећи победник избора свакако је СДС који је освојио 26,25% гласова и 3 посланичка места. Следе је Социјалдемократи са 18,66% и два мандата, а Листа Марјана Шарца остварила је нешто слабији резултат, освојивши 15,44% и два мандата, иако су јој предизборне анкете давале чак и благу предност у односу на највеће конкуренте. Изборни праг прешла је и демохришћанска НСи, која је са 11,12% гласова узела један мандат. Испод цензуса остали су Левица са 6,43%, ДеСУС са 5,67%, али и Јелинчићев СНС са 4,01% (Državna volilna komisija, 2019).

Када се детаљније анализирају резултати ових избора, може се закључити да се СДС учврстила као појединачно најјача и најстабилнија политичка партија. Велики скок доживеле су Социјалдемократе, док је листа актуелног премијера Марјана Шарца циљала већу подршку бирача, али с обзиром на изборну математику, освојена два мандата представљају солидан резултат. Свакако да разлога за славље имају и демохришћани из НСи који су овога пута без СЛС освојили двоцифрен резултат и један мандат. Највећим губитницима се могу сматрати Левица и ДеСУС, који нису прешли цензус, а велико изненађење у виду повратка на сцену Змага Јелинчића и његовог СНС, ипак се није догодило. Владајућа ЛМШ највише гласова освојила је у Камнику, Домжалама, Јесеницама и Лендави. Њен коалициони партнер, СД своје упориште је нашао у Љубљани, Прекомурју, Велењу, Кочевју, Трбовљу, као и приморским крајевима, Копру, Изоли, Сежани и Пирану. Листа СДС-СЛС освојила је највише гласова у свим осталима крајевима. Поменућемо само Марибор, Цеље, Кршко, Птуј, Крањ, Ново место, Постојну итд.

Закључна разматрања

Након одржаних избора за Европски парламент дошло је до великих промена на европској политичкој сцени. Први пут након ових избора две највеће европске политичке групације, демохришћани окупљени у ЕПП и социјалдемократе из Прогресивне алијансе социјалиста и демократа, не могу сами

формирати већину, већ ће им бити неопходна подршка још неке групе, највероватније либерала и зелених. Поменуте либералне и зелене партије доживеле су озбиљан успех. Упоредо са њима, велики успех оствариле су десне евроскептичне странке. Што се Хрватске и Словеније тиче, ови избори представљали су тест тренутне подршке најрелевантнијим политичким чиниоцима. Натпросечно висока излазност, као и озбиљнији резултат опозиционих групација, свакако је индикатор незадовољства грађана ове две земље владајућим партијама.

Када се са идеолошког аспекта посматра, запажа се да је ситуација у Словенији поларизована. Наиме, иако је политичка сцена Словеније крајње фрагментисана, десне и демохришћанске снаге (СДС-СЛС и НСи) освојиле су половину мандата. Владајуће партије, либерална ЛМШ и лево оријентисана СД освојиле су заједно другу половину мандата. Што значи да се може уочити подела на десне и леволибералне снаге, које су оваквом расподелом мандата пружиле наговештај успостављања какве-такве равнотеже на политичкој сцени ове земље.

У Хрватској се ситуација умногоме закомпликовала, нарочито након једног од најлошијих резултата ХДЗ у његовој историји. Такво стање искористила је екстремно десничарска групација тзв. хрватских суверениста. Али је много занимљивија ситуација била на левом делу спектра, где се СДП на потпуно изненађење свих, изједначио са ХДЗ по броју освојених места. Велике промене на хрватској сцени може означавати и озбиљан резултат листе Мислава Колакушића, а да ли ће до истих и доћи показаше наредни период. Оно што је свакако остало константа хрватског друштва уопште, то је озбиљан антисрпски став великог дела јавности, који је био централни феномен и ове предизборне кампање.

Литература:

1. Vladislavljević Ana (2019): „Pupovac osudio poruke mržnje ispisane na izbornim bilbordima“, *BIRN*, 03.05.2019, <https://balkaninsight.com/2019/05/03/pupovac-osudio-poruke-mrznje-ispisane-na-izbornim-bilbordima/?lang=sr>, pristupljeno 07.05.2019.
2. „Podrška HDZ i SDP u padu“, *Danas*, 22.04.2019, <https://www.danas.rs/svet/podrska-hdz-i-sdp-u-padu/>, pristupljeno 29.04.2019.
3. „Amsterdamska koalicija predstavila svoju listu za europske izbore, ima iznenađenja“, *tportal.hr*, 23.02.2019, <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/amsterdamska-koalicija-predstavila-svoju-listu-za-europske-izbore-ima-iznadenja-foto-20190223>, pristupljeno 04.05.2019.
4. „Analitičari o stranci Dalije Orešković“, *Jutarnji Vijesti*, 30.12.2018, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/analitici-o-stranci-dalije-oreskovic-slazu-se-da-prostora-za-nju-ima-isticu-i-minuse-ime-stranke-i-nije-najsretnije-a-tu-je-i-kadrovski-problem/8229062/>, pristupljeno 30.04.2019.
5. „Bernardić potpisao inicijativu „67 je previše“ i pozvao sve građane da se odazovu“, <http://www.sdp.hr/aktualno/bernardic-potpisao-sindikalnu-inicijativu-67-previsje-pozvao-gradane-da-se-odazovu/>, pristupljeno 03.05.2019.

6. „Bo SNS veliko presenečenje evropskih volitev?“, <https://www.24ur.com/novice/slovenija/evropske-volitve.html>, pristupljeno 08.05.2019.
7. „Crobarometer: HDZ sa najboljim rejtingom od kad je na vlasti“, *NI Hrvatska*, 25.04.2019, <http://hr.n1info.com/Vijesti/a397604/Crobarometer-HDZ-s-najlosijim-rejtingom-otkad-je-na-vlasti.html>, pristupljeno 29.04.2019.
8. „Da li će Srbi dobiti svog prvog poslanika u parlamentu EU“, *Blic*, 28.04.2019, https://www.blic.rs/vesti/politika/da-li-ce-srbi-dobiti-svog-prvog-poslanika-u-parlamentu-eu/d8060m8?utm_source=blic_kat_vesti_ekonomija_sidebar&utm_medium=sidebar_najnovije_info, pristupljeno 04.05.2019.
9. Dennison, Susi and Zerka, Pawel (2019): *The 2019 European election: How anti-europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it*, European Council on Foreign Relations, February 2019.
10. „Ekskluzivno istraživanje Dnevnika Nove TV: Za koga bi glasali birači da su danas izbori za Europski parlament?“, *Dnevnik.hr*, 27.04.2019, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ekskluzivno-istrazivanje-dnevnika-nove-tv-evo-za-koga-bi-glasali-biraci-da-su-danas-europski-izbori---558713.html>, pristupljeno 29.04.2019.
11. „Glas žali zbog izlaska stranke Pametno iz kolaicije: Dat ćemo šansu IDS-u“, *Index.hr*, 31.08.2018, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/glas-zali-zbog-izlaska-stranke-pametno-iz-koalicije-dat-cemo-sansu-idsu/2020991.aspx>, pristupljeno 04.05.2019.
12. Henjak Andrija, „Croatia: Negative results for the government coalition“ In: *The European Parliament Elections of 2014*, Cise 2014.
13. „Hrvatski suverenisti predstavili kandidate za europski parlament“, *JutarnjiVijesti*, 07.04.2019, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hrvatski-suverenisti-predstavili-kandidate-za-europski-parlament-zalazu-se-za-blokadu-srbije-ruza-tomasic-vjerujem-da-cemo-dobiti-dva-mandata/8701640/>, pristupljeno 07.05.2019.
14. „Huligani napali vaterpoliste Crvene zvezde na Rivi“, *Slobodna Dalmacija*, 09.02.2019, <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/588336/video-huligani-napali-vaterpoliste-crvene-zvezde-na-rivi-tukli-su-ih-na-stekatu-jedan-se-od-batina-spasio-skokom-u-more>, pristupljeno 07.05.2019.
15. „Igor Šoltes bo nosilec liste DeSUS na evropskih volitvah 2019“, *RTV Slovenije*, 22.03.2019, <https://www.rtvsl.si/slovenija/igor-soltes-bo-nosilec-liste-desus-na-evropskih-volitvah/483406>, pristupljeno 08.05.2019.
16. „Istraživanje: Tko bi danas pobijedio na izborima za Europski parlament?“, *NI Hrvatska*, 27.04.2019, <http://hr.n1info.com/Vijesti/a397984/Istrazivanje-Tko-bi-danas-pobijedio-na-izborima-za-Europski-parlament.html>, pristupljeno 29.04.2019.
17. Izbori za Europski parlament 2014, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, 25.05.2014, <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/#/app/eu-parlament-2014>, Pristupljeno 14.05.2019.
18. Jenko Tea (2015): „Analiza volitev v Evropski parlament 2014: drugorazrednost volitev“, *magistarsko delo*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
19. „Konačni rezultati izbora članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske provedenih 26.svibnja 2019“, *Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske*, 05.06.2019, <https://www.izbori.hr/rezultati/index.html>, pristupljeno 15.06.2019.
20. Kustec Lipicer Simona, „Slovenia: Internal political crisis and the success of the opposition“ In: *The European Parliament Elections of 2014*, Cise 2014.
21. Lončar Andreja: „Šarec za Politico močno kritičen do Bruslja“, *SiolNET*, 16.04.2019, <https://siol.net/novice/slovenija/sarec-za-politico-mocno-kriticen-do-bruslja-495364>, pristupljeno 09.05.2019.

22. „Most – stranka koja je potresla Hrvatsku”, *AlJazeera Balkans*, 01.06.2017, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/most-stranka-koja-je-potresla-hrvatsku>, pristupljeno 03.05.2019.
23. „Mislav Kolakušić najavio kraj sudačke karijere: „Nemam ja tu što raditi, želim da me građani pošalju u Europski parlament”“, *Jutarnji Vijesti*, 10.04.2019, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/mislav-kolakusic-najavio-kraj-sudacke-karijere-nemam-ja-tu-sto-raditi-zelim-da-me-gradani-posalju-u-europski-parlament/8714519/>, pristupljeno 14.05.2019.
24. „Na EU izbore izlazi 17% građana, 16% vjerojatno“, *HRT*, 25.04.2019, <https://www.hrt.hr/507993/eu-izbori-2019/na-eu-izbore-sigurno-izlazi-17-graana-16-vjerojatno>, pristupljeno 07.05.2019.
25. „Naš stav je jasan: želimo dostojanstveno odati počast žrtvama i u Jasenovcu i u Bleiburgu“, <http://www.hdz.hr/vijest/nacionalne/nas-je-stav-vrlo-jasan-zelimo-dostojanstveno-odati-pocast-zrtvama-i-u-jasenovcu-i>, pristupljeno 03.05.2019.
26. Perepechko S. Alexander, Vladimir A. Kolossov, Craig ZumBrunnen, „Remeasuring and rethinking social cleavages in Russia: Continuity and changes in electoral geography 1917-1995“, *Political Geography*, Vol. 26, Amsterdam 2007, 180-203.
27. „Predsjednica o špijunskoj aferi: Propast arbitraže o granici sa Slovenijom je pravosudni skandal“, *novilist.hr*, 09.04.2019, <http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Predsjednica-o-spjunskoj-aferi-Propast-arbitraze-o-granici-sa-Slovenijom-je-pravosudni-skandal>, pristupljeno 07.05.2019.
28. „Program Živog zida“, *Živi zid*, 2019, <https://www.zivizid.hr/program/>, pristupljeno 03.05.2019.
29. Ramet Sabrina (1999): *The radical right in Central and Eastern Europe since 1989*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
30. Statut Hrvatske demokratske zajednice, 26.05.2018, http://www.hdz.hr/sites/default/files/hdz_statut_2018.pdf, pristupljeno 03.05.2019.
31. „Statut Socijaldemokratske partije“, 2018, <http://www.sdp.hr/wp/wp-content/uploads/2018/04/Statut-SDP-2018.pdf>, pristupljeno 03.05.2019.
32. Srzić Ante: „Predsjednica oštro osudila izjavu Antonija Tajanija o talijanskoj Istri i Dalmaciji“, *tportal*, 11.02.2019, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/predsjednica-ostro-osudila-izjavu-antonija-tajanija-o-talijanskoj-istri-i-dalmaciji-foto-20190211>, pristupljeno 07.05.2019.
33. „SDS na seji predstavila listu kandidata SDS za evropske volitve; na listi sta tudi kandidata iz SLS”, *Demokracija*, 30.03.2019, <http://www.demokracija.si/fokus/sds-je-na-seji-predstavila-listu-kandidatov-sds-za-evropske-volitve-na-listi-sta-tudi-kandidata-iz-sls.html>, pristupljeno 08.05.2019.
34. „Statut Socialnih demokratov“, 2013, <http://www.socialnidemokrati.si/wpcontent/uploads/2015/04/Statut-SD.pdf>, pristupljeno 08.05.2019.
35. „Statut Levice“, 2017, <https://www.levica.si/statut/>, pristupljeno 08.05.2019.
36. Šokić Ivan: „Prvak SNS Zmago Jelinčić igra nacionalista, klanja pa se pokojnemu komunističnemu diktatorju Titu in financo podpira migrante“, *Demokracija*, 05.08.2019, <http://www.demokracija.si/slovenija/zmago-jelincic-igra-nacionalista-klanja-pa-se-pokojnemu-diktatorju-titu-in-financo-podpira-migrante.html>, pristupljeno 09.05.2019.
37. „Volitve v Evropski parlament 2014“, *Državna volilna komisija*, 25.05.2014, <http://www.volitve.gov.si/ep2014/>, pristupljeno 09.05.2019.
38. „Volitve poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament 26.5.2019 - izidi glasanja za celotno Slovenijo“, *Državna volilna komisija*, 05.06.2019, <https://volitve.gov.si/ep2019/#/rezultati>, pristupljeno 15.06.2019.

39. „Živi zid se i dalje zalaže za izlazak Hrvatske iz EU I NATO”, *Blic*, 30.04.2018, <https://www.blic.rs/vesti/svet/zivi-zid-se-i-dalje-zalaze-za-izlazak-hrvatske-iz-eu-i-nato/yntkgel>, pristupljeno 07.05.2019.

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT 2019. CROATIA AND SLOVENIA

Summary: Elections for the European Parliament will be held for the ninth time from 23-26. May 2019. There will also be two representatives of the former Yugoslav federation, Slovenia and Croatia. In Slovenia, elections will be held for the fourth time since joining the Union in 2004, while in the EU's youngest member, Croatia, this will be the third election since joining 2013. The aim of this paper will be an analysis of the mentioned elections, which will include an analysis of the election results, then the election campaign of all relevant political factors, the most important topics in public discourse, both internal and external political. In this context, there are also issues of relations between political actors in these two countries towards the Brussels administration, important geopolitical players, such as NATO, the United States, Russia and China, and the relationship to further enlargement of the Union, especially to the countries of the former Yugoslavia with a special focus on Serbia. There will be other open issues, especially border disputes, as well as other topical issues relevant to the electoral process.

Key words: European Parliament, elections, Slovenia, Croatia, Eurointegration.

ТУРСКА И ЕВРОПСКИ ИЗБОРИ*

Сажетак: Са статусом кандидата који је стекла још пре 20 година, Турска Република нашла се на тесту у другој половини маја месеца 2019. године током којег су одржани избори за нови Европски парламент. Политика турског државног врха, обележена отвореним кршењем демократских права и слободе након поништења локалних избора одржаних у марту месецу текуће године додатно је ражестила Брисел, чиме је стицање пуноправног чланства Турске у „европску породицу народа“ враћено више корака, односно година уназад. У тако сложеним политичким околностима, Турска се истовремено нашла као тема предизборних кампања партија за Европски парламент које су заговарале прекид свих преговора на тему учлањења Турске у Европску унију. Судбина преговора Анкаре са Бриселом, променом политичке климе у новом Европском парламенту никада није била неизвеснија и не улива поверење у претварање сна о Европи у политичку јаву турске нације.

Кључне речи: Турска, Европска унија, Европски парламент, Брисел, Анкара, избеглице, инфлација, избори

Шестодеценијски *сан* Републике Турске о прикључењу европској породици народа, покренут је сада већ давне 1959, две године након потписивања Уговора у Риму о оснивању Европске економске заједнице. Био је то логичан дипломатски корак који је уследио недуго након њеног прикључења Северно-атлантском пакту 18. фебруара 1952. године. Анкара је поднела молбу за улазак у ЕУ 1987. године, да би статус кандидата стекла крајем прошлог века. Од започињања преговора 2005. године до данашњих дана, отворено је 15, а провизорно затворено само једно поглавље (Наука и истраживање¹). Реч је о следећим поглављима:

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције, идентитет (Ев. бр. 179014), који се реализује на Институту за европске студије.

¹ 12. јуна 2006. године отворено је и привремено затворено поглавље 25. посвећено науци и истраживању. Видети Извештај Европске комисије за Турску, за период од октобра 2014. године закључно са септембром 2015. године. European Commission, *Commission Staff Working Document*

- Слобода кретања капитала,
- Право привредних друштава,
- Право интелектуалне својине,
- Информационо друштво и медији,
- Безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика,
- Трансевропске мреже,
- Економска и монетарна политика,
- Порези,
- Статистика,
- Предузетништво и индустријска политика,
- Животна средина,
- Заштита потрошача и здравља,
- Финансијски надзор,
- Финансијске и буџетске одредбе и
- Регионална политика и координација структурних инструмената.²

Ток преговора Брисела и Анкаре налази се под утицајем следећих фактора. На првом месту је антидемократски оријентисана унутрашња политика Турске која се на својим границама ухватила у коштац са борбом против тероризма ИСИС организације и сиријског режима, подједнако са непресталим приливом нових избеглица које теже ка вратима Европе. Готово истовремено турска економија суочава се са неколико изазова, попут високе стопе инфлације и пораста степена незапослености. Када је реч о утицају спољне политике на процес прикључења, интезивирање економских и војних односа са Русијом и Ираном, случај Северног Кипра и права на експлоатацију гаса у „спорним територијалним водама“, оставило је своје последице, али не и пресудне по европску судбину Турске као што је то био случај са владавином права на њеној територији, односно кршењем исте. Имајући у виду да владавина права почива на неотуђивим људским правима, те се иста остварује слободним и непосредним изборима, уставним јемством људских и мањинских права, поделом власти, независном судском влашћу, затим повиновањем власти Уставу и закону, дешавања унутар Турске у протеклих пар година, а нарочито од покушаја војног пуча 15. јула 2016. године, вратила су Турску на сам почетак европског пута и удаљила је од чланства у ЕУ на дужи временски период.³

Турска представља важан стратешки партнер ЕУ у вези са питањима миграције, сигурности, контратероризма као и на пољу економије, међутим према последњим извештајима Европске комисије (за 2018. и 2019. годину) као

– *Turkey 2015 progress report*, 10.11.2015, SWD(2015) 216 final, 4. Опширније о преговарачким поглављима видети на сајту турског Министарства за односе са ЕУ: <http://www.ab.gov.tr/?p=65&l=2> (приступљено 19.3.2016).

² Слађана Здравковић, „Заједничка спољна и безбедоносна политика ЕУ и Турска“, *Зборник радова Заједничка спољна и безбедоносна политика Европске уније, актуелни изазови*, Београд, 2016, 183-197;

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en (приступљено 27.6.2019.)

³ <https://worldjusticeproject.org/about-us/overview/what-rule-law> (приступљено 27.6.2019.)

држава кандидат наставља да заостаје у областима демократије, владавине права и основних људских права. Као одговор на наведено, на седници Савета за опште послове ЕУ (General Affairs Council – GAC) у јуну 2018, одлучено је да се преговори за учлањењем замрзну. Врхунац је свакако представљао предлог одлазећег Европског парламента у марту месецу 2019. године који је позивао на стављање тачке и обустављање свих преговора са Турском. Била је то природна реакција на спровођење у дело Ердоганове жеље да се обрачуна са политичким противницима у условима ванредне ситуације, а под изговором борбе против тероризма.⁴

На пољу кршења владавине права, Брисел је замерио притисак турског државног врха на доношење одлуке о поништавању резултата локалних избора на територији Истанбула, на којима је кандидат опозиционе републиканске партије Емрем Имамоглу однео победу. Реч је о изборима одржаним 31. марта 2019. године, који су турски опозициони аналитичари оценили видом референдума турске нације и једином приликом да опозиција генералне и парламентарне изборе од прошле године ублажи одузимањем режимске контроле над већим градовима попут Истанбула, Анкаре, Измира и Бурсе. Имајући у виду да је контрола других одувек била притисак окренут првенствено ка себи, односно диспропорционално, што је притисак за успостављањем и одражавањем контроле већи и дугорочнији, тиме вероватноћа да ће друга страна успети да одупре истом и супростави, расте. Стога не чуди промена става турског гласачког тела које је одлучило да се на локалним изборима определи за давање гласа на основу мерила кандидата, а мање партије чији је кандидат.

Убедљиву победу кандидата СНР партије од 54% на поновљеним изборима за градоначелника Истанбула 23. јуна, поздрављена је од стране бројних европских политичара, оцењујући нову политичку струју у Турској као повољну за јачање демократије и правог курса којим би Турска требало да настави како би се приближила Европи. Турски аналитичари наклони државној власти оцењују пак да ће се Запад веома убрзо наћи разочаран у своју процену способности републиканске партије, као и само гласачко тело које је изабрало свог кандидата за градоначелника.⁵

Посматрајући последње 3 године, стопа инфлације у Турској кретала се у распону од 5 до 6 % током 2017, године, да би нагли пораст уследио протекле године достигавши рекорд ниво од 15.2% октобра месеца 2018-те. Нагли скок цена јула месеца 2018. године када је скок инфлације уследио са стабилних 6,5 на 9,3% погодио је турско становништво растом цена најпре прехран-

⁴ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-03-13/eu-parliament-calls-for-suspension-of-turkey-s-eu-entry-talks> ; <http://www.kamubulteni.com/dunya/turkiye-nin-avrupa-birligi-uyeligi-hakkinda-abden-flas-h10569.html> (приступљено 27.6.2019.) European Commission, *Commission Staff Working Document – Turkey 2019 progress report*, 29. 5.2019. SWD(2019) 220 final, European Commission, *Commission Staff Working Document – Turkey 2018 progress report*, 17.4.2018 SWD(2018) 153 final.

⁵ <https://tr.euronews.com/2019/06/24/avrupali-parlamentler-istanbul-secim-sonuclarini-nasil-yorumladi>; <https://www.setav.org/avrupanin-secim-tavri-ve-chpnin-imtihani/>; <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jun/24/erdogan-istanbul-turkish-imamoglu-mayor-turkey-akp>; (приступљено 29.6.2019.)

бених производа, хемије, струје, а за њима дувана и алкохолних пића. Обезвређивање лире наставило се и током 2019. године упркос кампањи Анкаре под паролом „сви заједно у борби против инфлације“ уочи мартовских избора. У временском распону од краја 2018. године закључно са мартом 2019, цене намирница расле су месечно у просеку за по 20%, са проценом да ће Турска у најбољем случају крај године дочекати са инфлацијом од 14,6%. План стабилизације курса и држања инфлаторне стопе испод 10% Берата Албајрака, турског министра економије, а Ердогановог зета, наилази на реалне препреке у данима када политичка криза у земљи достиже свој максимум. Државна криза која је уследила након губитка управе АК партије (Партије правде и развоја) над Истанбулом и престоницом Анкаром донела је нови скок цена априла месеца од 294 артикала. Према проценама Централне банке Републике Турске (ТСМВ) мере министарства економије резултираће падом инфлације на јануарском нивоу идуће 2020. године на 8,2, односно 5,4 % 2021. Уз горе наведено, Турска се својим политичким потезима нашла и економски одсечена од Брисела, односно европског тржишта.⁶

Када говоримо о економској кризи која потреса Турску на другом месту се после пада лире, налази проблем незапослености. Незапосленост на годишњем нивоу креће се у границама од 10 до 11%, али ради увида у реалну проблематику њеног раста потребно је сагледати последње месеце 2018. године када је стопа незапослености порасла са 11 на 13,5%, са прогнозом расте исте током 2019. године на рекордних 14%.⁷

Овде би такође требало нагласити да се у Турској питање Брегзита, избора за Европски парламент, заједно са ставовима европских политичара о преговорима Анкаре и Брисела, посматра углавном у оквирима економске кризе у којој се држава налази. Наиме, турски политички аналитичари и дневна штампа анализирају ова политичка превирања углавном у границама економије, пратећи њихово решавање кроз призму односа долара и евра према турској валути на дневном и месечном нивоу.

Анкара је пак, потез који је Брисел повукао предлогом о обустављању преговора, протумачила издајничким и противуречним истичући да Запад не подржава Анкару уколико на својим територијама пружа уточиште следбеницима имама Фетулаха Гулена, оптуженог за организовање пуча, као ни када је реч о датом обећању спровођења визне либерализације 2016. године, иако је Турска свој део договора о заустављању мигрантског таласа према Европи испунила, сматрајући ЕУ антимуслимански настројеном и ксенофобичном организацијом народа. У својој изјави за јавност, министар спољних послова Турске Мевлут Чавушоглу истакао је да је Турска потребнија ЕУ, него што је ЕУ потребна Турској, још једном играјући на карту масовног броја избеглица које прете да преплаве европске престонице те истичући да је држава упркос

⁶ Orhan Karaca, „Enflasyon düşürme fomülü”, *Capital, aylık iş ve ekonomi dergisi*, год.27, бр.2019/3, стр.35-40; O. Karaca, „Enflasyonda iyileşme belirtisi yok”, *Ekonomist*, год.29, бр.2019/14, 7-13 април 2019, стр.26-27.

⁷ O. Karaca, „İşsizlikte yıllık verilere dikkat!”, *Ekonomist*, год.29, бр.2019/13, 31 март-6 април, стр. 26-27.

проблемима са економијом и борбом против тероризма успела да усвоји преко 2000 законодавних аката и декрета који штите основна права демократије. Према његовим речима, поништавање локалних избора на територији Истанбула и спровођење нових, био је један од корака у циљу одбране демократије који је, како су резултати поновљених избора показали, резултирао тријумфом исте.⁸

Као земља са највишим бројем избеглица, превасходно из Сирије (3,6 милиона од укупног 3,9 према извештајима Европске комисије), Турска се суочава са питањима обезбеђивања довољног броја кампова, пружања здравствене и свеобухватне хуманитарне помоћи, као и борбе против њиховог кријумчарења и илегалне миграције ка европској граници. Под окриљем организације ЕУ за збрињавање миграната на територији Турске успешно се реализује преко 80 пројекта у више турских центара.⁹

Закључно са 13. јуном 2019. године број сиријских избеглица достигао је цифру од 3 613 644, распоређених по следећим градовима:

Град	Број избеглица	Заступљеност избеглица у односу на локално становништво (%)
Истанбул	546 296	3,63
*Газиантеп	437 844	21,58
*Шанлиурфа	435 000	21,37
*Хатај	427 500	26,56
*Адана	238 942	10,76
Мерсин	201 108	11,08
Бурса	171 646	5,73
Измир	143 627	3,32
*Килис	114 904	80,61
Коња	106 682	4,84
Анкара	92 073	1,67
*Кахраманмараш	88 543	7,73
Мардин	87 262	10,52
Кајсери	78 198	5,63
Коџаели	56 996	2,99
*Османије	48 643	9,1
Дијарбакир	33 646	1,94
*Малатија	29 851	3,75
Адијаман	24 766	3,97

Напомена:

* су обележена места у којима су избеглице смешетене по камповима.

⁸ <https://www.politico.eu/article/turkeys-eu-membership/> (приступљено 27.6. 2019.)

⁹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en (приступљено 28.6.2019.)

Извор: *Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*¹⁰

Из приложеног се може приметити да је највећа концентрација сиријске популације у граду Килису (најближем турској граници са Сиријом) са преко 80, 61% у односу на укупан број његових становника. Град у коме је према истраживањима истог удружења, локализовано најмање избеглица је Артвин, свега 0,02%., односно 35 лица.

Поред обезбеђивања крова над главом, Турска се према предлозима ЕУ, нашла у обавези да избеглицама пружи право на образовање и запошљавање радно способног становништва. Закључно са 31. мартom 2019. године, око 31 185 лица је регистровано у запосленом статусу, док је 79 894 особа добило пуно турско држављанство.¹¹

Турски захтев да постане пуноправни члан „европске породице“ народа нашао се у жижи јавности као деo кампање за изборе за Европски парламент маја месеца 2019. године. Општи тренд појединих партија широм Европе, пре свега у Немачкој, Аустрији, Холандији и Француској представљало је њихово залагање за прекидање преговора Брисела са Анкаром. На првом месту нашао се кандидат конзервативне Европске народне партије Манфред Вебер, који је на својим предизборним скуповима искључиво наводио како учлањење Турске нема реалну перспективу у будућности. Статови Париза били су слични када је реч о реалној перспективи Турске као државе чланице ЕУ, гледајући на Турску превасходно као на стратешког НАТО партера на њеном југоисточном блоку. Матео Салвини, италијански министар унутрашњих послова и лидер десничарске странке *Лига*, у априлу 2019. године изнео је свој став сматрајући да „Турска није и никада неће постати деo Европе“.¹²

¹⁰ <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (приступљено 27.6.2019.)

¹¹ Исто.

¹² <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48424321>; <https://www.reuters.com/article/us-germany-politics-csu/turkey-cannot-become-an-eu-member-says-epps-weber-idUSKCN1QN1A9> (приступљено 27.6.2019.)

Турски статус на њеном европском путу додатно компликују тензије у источном Медитерану, било да је реч о спору око кипарског питања или разграничењу са Грчком у оквирима турских захтева за ревизијом Лозанског уговора из 1923. године. Ове године тензије су узавреле турском „узурпацијом гаса“ у ексклузивним територијалним водама Кипра на који Турска сматра да полаже право од окупације северног дела острва 1974. године. Поводом ове теме, огласили су бројни европски политичари, попут председника Француске Емануела Макрона упозоравајући турског председника да „ЕУ неће показати слабост поводом овог питања“, затим грчког премијера Алексиса Ципраса који је у сагласности сапредседником Кипра Никосом Анастасиадисом захтевао увођење санкција ЕУ према Турској.¹³

Резултати европских избора потврдили су сваку сумњу турских аналитичара који су предвиђали јачање деснице и победу партија чији је фокус био усмерен ка преиспитивању статуса Турске као државе кандидата и њеног потенцијалног чланства у ЕУ. Победа партије екстремне деснице попут Националног окупљања Мари ле Пен и Лиге Матеа Салвинија, затим немачке Европске народне партије Манфреда Вебера не служи у корист Турској. Аналитичари наике сматрају да ће састав новог Европског парламента имати негативан утицај на ток преговора Анкаре и Брисела, а да ће реторика према Турској и генерално муслиманским државама бити још екстремнија у негативном контексту. Највећа бојазан Турске лежала је у могућности да за наследника Жан-Клод Јункера буде изабран управо антитурски настројен Манфред Вебер. Међутим, самит Г-20 групе у Осаки резултирао је, између осталог, доношењем заједничке одлуке лидера ЕУ да место председника Европске комисије ипак не припадне Веберу, дајући трачак олакшања Анкари.

Турска као и чланице ЕУ нада се да ће одлука бити донесена до 2. јула када је заказана седница новог сазива Европског парламента који ће бити наклонјенији њеној кандидатури. Нови председник Европске комисије преузеће дужност од 1. новембра текуће године.¹⁴

Закључак

Турске амбиције ка постизању пуноправног чланства у ЕУ никада нису изгледале мање реалистичним и теже остварљивим удаљивши се од европских демократских норми.

Према извештају Европске комисије из јуна месеца 2018. године, изражена је јака забринутост у вези са континуираним кршењем људских и основних права и слобода говора на територији Турске, упоредо са кршењем гаран-

¹³ <https://euobserver.com/foreign/145172> (приступљено 27.6.2019.)

¹⁴ <https://www.bbc.com/news/world-europe-48500336>; <https://www.dailysabah.com/eu-affairs/2019/05/28/rise-of-far-right-parties-in-ep-elections-threatens-turkey-eu-relations>; <https://uk.reuters.com/article/uk-eu-jobs-weber/eu-leaders-decide-against-weber-for-commission-presidency-report-idUKKCN1TT2YU> (приступљено 29.6.2019.)

ција независности судства и његовог деловања. Процес придружења није формално прекинут, али ни настављен, очекујући да државни врх Турске спроведе реформе око којих је од раније постигнут договор између обе стране. На жестоку реакцију Брисела највише је утицаја имала политика турског врха која је одступала од свих демократских норми током и након одржавања локалних избора: почевши од неједнаке кампањске заступљености свих партија у медијима до непризнавања резултат избора владајуће партије Партије и развоја у коалицији са националистичком партијом (МНР). Стога не чуди када је на седници Европског парламента 13. марта 2019. године неформално усвојена резолуција којом је предложено обустављање свих даљих преговара између Брисела и Анкаре.

Уколико Турска не буде спровела извесне мере побољшања на пољу владавине права, Европска комисија неће одступити од свог преговарачког става. Такође, Анкари не иду у корист изјаве њених политичара који захтевају статус чланства наводећи да је Турска својим миграционом политиком и више, одавно испунила услове неопходне за евроинтеграцију. Политички трендови у неколико земаља ЕУ нису нимали наклоњени Турској ни њеном приступању, као што је то кампања за Европски парламент маја 2019. године и показала. У вези са поменутиим, пресудног утицаја на будућност турског придруживања ЕУ имаће промена политичке климе, са растом популарности евроскептичних и антитурско расположених партија.

Укратко, не треба потцењивати озбиљност ситуације нити одбацити могућност обустављања преговора ЕУ са Турском. У месецима који долазе, унутрашња политика на обе стране неће ићи у корист турском питању. Иако је изванредан прогрес Турске приметан, остају као чињенице бројна нерешена питања од значаја за европску заједницу која судбину турског придружења чине још несигурнијом. Очекујући са зебњом чланове новог Европског парламента као и новог председника Европске комисије, Турска са чекајући свој ред, остаје и даље *пред вратима Европе*.¹⁵

Литература:

1. Здравковић, Слађана, „Zajednička spoljna i bezbedonosna politika EU i Turska“, *Zbornik radova Zajednička spoljna i bezbedonosna politika Evropske unije, aktuelni izazovi*, Beograd, 2016, 183-197;
2. Karaca, Orhan, „Enflasyon düşürme fomülü“, *Capital, aylık iş ve ekonomi dergisi*, god.27, br.2019/3, str. 35-40;
3. Karaca, Orhan, „Enflasyonda iyileşme belirtisi yok“, *Ekonomist*, god.29, br.2019/14, 7-13 april 2019, str.26-27;
4. Karaca, Orhan, „İşsizlikte yıllık verilere dikkat!“, *Ekonomist*, god.29, br.2019/13, 31 mart-6 april, str. 26-27.

¹⁵ <https://carnegieeurope.eu/2019/05/03/options-for-eu-turkey-relationship-pub-79061>
(приступљено 29.6.2019.)

Извори:

1. European Commission, Commission Staff Working Document – Turkey 2015 progress report, 10.11.2015, SWD(2015) 216 final
2. European Commission, *Commission Staff Working Document – Turkey 2019 progress report*, 29. 5.2019. SWD(2019) 220 final
3. European Commission, *Commission Staff Working Document – Turkey 2018 progress report*, 17.4.2018 SWD(2018) 153 final.
4. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en
5. <http://www.ab.gov.tr/?p=65&l=2>
6. <https://worldjusticeproject.org/about-us/overview/what-rule-law>
7. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-03-13/eu-parliament-calls-for-suspension-of-turkey-s-eu-entry-talks> ;
8. <http://www.kamubulteni.com/dunya/turkiye-nin-avrupa-birligi-uyelig-hakkinda-ab-den-flas-h10569.html>
9. <https://tr.euronews.com/2019/06/24/avrupali-parlamentler-istanbul-secim-sonuclarini-nasil-yorumladi>
10. <https://www.setav.org/avrupanin-secim-tavri-ve-chpnin-imtihani/>
11. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jun/24/erdogan-istanbul-turkish-imamoglu-mayor-turkey-akp>
12. <https://www.politico.eu/article/turkeys-eu-membership/>
13. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en
14. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
15. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48424321>
16. <https://www.reuters.com/article/us-germany-politics-csu/turkey-cannot-become-an-eu-member-says-epps-weber-idUSKCN1QN1A9>
17. <https://euobserver.com/foreign/145172>
18. <https://www.bbc.com/news/world-europe-48500336>
19. <https://www.dailysabah.com/eu-affairs/2019/05/28/rise-of-far-right-parties-in-ep-elections-threatens-turkey-eu-relations>
20. <https://uk.reuters.com/article/uk-eu-jobs-weber/eu-leaders-decide-against-weber-for-commission-presidency-report-idUKKCN1TT2YU>
21. <https://carnegieeurope.eu/2019/05/03/options-for-eu-turkey-relationship-pub-79061>

TURKEY AND EUROPEAN ELECTIONS

Summary: Ankara has distanced itself from the EU's democratic norms to such a degree that progress on Turkey's EU accession bid is no longer realistic. The June 2018 EU Council conclusions stated clearly the concern in Europe over "the continuing and deeply worrying backsliding on the rule of law and on fundamental rights including the freedom of expression" and "the deterioration of the independence and functioning of the judiciary." The accession process is neither alive nor formally dead, because it is up to Turkey to fulfill the conditions that the two sides have agreed are the basic requirements for accession. The EU's view on the rule of law is unlikely to soften much after the local elections on March 31 were marked by deviations from democratic rule: the campaign was unfair and later on the AKP-

MHP coalition did not admit defeat in Istanbul. The European Parliament approved a resolution on March 13 recommending “that the [European] Commission and the Council of the European Union, in accordance with the Negotiating Framework, formally suspend the accession negotiations with Turkey.”

If Turkey squarely refuses to improve its rule-of-law situation this would be a major reason for EU political circles to prolong the standstill. Ankara’s artificial narrative to the effect that Turkey has fulfilled all the criteria for accession does not help politically. In addition, political trends in several EU countries are not favorable to Turkey, as the campaign for the May 2019 European Parliament elections is illustrating. The evolution of the EU’s political landscape has resulted in greater Euroskeptic and Turcoskeptic forces, which does not bode well for a rapid improvement in the EU-Turkey relationship

In short, difficulties abound in the EU-Turkey relationship, and the possibility of a complete standstill in the EU-Turkey relationship should not be underestimated. In the coming months, domestic politics on both sides will probably not help much. Although some progress is apparent, as obvious remains the fact of many undersold Turkish issues, which makes her admittance into the European Union as still extremely uncertain. For the time being, Turkey will still be waiting at the gates of EU, cautious about the new Parliament and the President of the European Commission.¹⁶

Key words: Turkey, European Union, European Parliament, Brussels, Ankara, refugees, inflation, elections

¹⁶ Исто.

LE MACRONISME, NOUVELLE CONSTRUCTION POLITICO-SYMBOLIQUE ENTRE RUPTURE, TENSIONS ET IDÉALISME INASSUMÉ*

Résumé: Rares sont les hommes politiques français qui auront autant symbolisé la fracture entre le pouvoir et les citoyens, l'économique, le politique et la société. Emmanuel Macron, qui a été élu Président de la République à 39 ans, et à travers lui le macronisme, l'aura à la fois utilisé à son profit et accentué.

Dans cet essai, nous tenterons de saisir les éléments fondamentaux du/structurant cette nouvelle idéologie politique qu'est le macronisme. Nous procéderons d'une analyse politico-symbolique qui mettra en lumière aussi bien la continuité que la rupture par rapport aux précédents présidents français. Nous montrerons qu'il s'agit d'une construction, en d'autres termes un *blend* de plusieurs courants philosophiques qui ont forgé l'histoire de la pensée politique occidentale : de l'articulation pensée-action de Robespierre (dont il s'éloigne notamment sur le fondement moral de la société), le positivisme d'Auguste Comte (la définition d'une «politique positive», déterminée par la méthode d'analyse et les résultats de sa mise en œuvre), à la lecture politique de la société française inspirée de Tocqueville, aux exigences du libéralisme authentique d'un F. Guizot (aux collectivités décentralisées, dont il fait valoir les mérites, liant administration locale et progrès de la civilisation). Ensuite, nous dégagerons ses conséquences sur la société française, à la fois comme dépendant d'elle mais également comme facteur l'influençant. De par sa nature même, nous montrerons quelle n'est pas tenable. Puis, nous effectuerons un parallèle avec une autre idéologie, l'européisme, afin de montrer comment elles sont intimement liées et distinctes dans le sens où le macronisme voit au-delà. Enfin, nous spéculerons sur ses conséquences potentielles à la lumière des résultats des élections européennes.

Mots-clés: Macronisme, Idéologies politiques, Centralité, Libéralisme, France, Européisme

* Текст „Макронизам – нова политичко-симболичка конструкција између распада, напетости и непризнатог идеализма“ представља измењену и допуњену верзију излагања са конференције „Европски избори и будућност Европске уније“. Конференција је одржана 16. маја 2019. године у Београду, у организацији Института за европске студије. Радна верзија текста изложена је под насловом „Макронизам – последња формула ЕУтопије“.

Introduction

La victoire d'Emmanuel Macron à l'élection présidentielle de 2017 a consacré une rupture du système politique français jamais vue durant la Vème république, que certains ont même qualifié de «big bang politique sans précédent» (Fourquet, 2019, p. 9). Tout d'abord, le Front National accède au second tour pour la deuxième fois depuis 2002. Ensuite, un candidat, encore inconnu du grand public trois ans avant le scrutin, s'impose en s'appuyant sur un parti constitué de toutes pièces en vue de l'élection. Enfin, une «nouvelle» idéologie, le macronisme, émerge en support du programme politique d'E. Macron.

Comme l'ont souligné de nombreux experts, cette situation est appelée à durer, c'est à dire qu'il y a peu de chances que la France retourne à un paysage électoral ordonné autour de l'opposition gauche/droite. Avec l'arrivée à la présidence d'Emmanuel Macron, la France sera durablement entrée dans une situation instable. Néanmoins, de ce flottement électoral pourrait, à terme, émerger une opposition libéralisme/conservatisme, organisée autour d'un clivage vertical qui rappellerait la lutte des classes.

Nous partons du point de vue que, à l'instar des Etats-Unis, l'élément fondamental de la science politique française concerne le processus d'agrégation des intérêts émanant des différents segments de la société (voir, par exemple, Almond, Bingham Powell, Dalton, et Strom, 2009). Dans ces conditions, de par son positionnement «central», le macronisme, qui aura construit une coalition électorale très large, en amalgamant différents groupes sociaux aux intérêts divers, ne sera pas parvenu à maintenir cette agrégation dans la durée comme en témoigne la croissance particulièrement rapide de son impopularité. Sa place sur l'échiquier politique ainsi que grâce ou à cause de l'idéologie qui le sous-tend (le macronisme), elle aura plus rapidement que chez ses prédécesseurs faillit. Si les dysfonctionnements du système politique français sont aussi rapprochés et brutaux, cela s'explique par la fragmentation de plus en plus marquée de la société française: c'est elle qui rend l'agrégation des intérêts très difficile voire impossible (Fourquet, 2019).

Plutôt conséquence que cause, la mise en œuvre du macronisme aura rendu plus visibles de multiples lignes de faille – éducative, géographique, sociale, générationnelle, idéologique et ethnoculturelle, religieuse –. Ce raisonnement amène à penser qu'E. Macron pourrait avoir (eu) pour objectif de proposer un modèle de société (un «progressisme sociétal») permettant de fédérer ces îlots plus ou moins étendus autour d'une forme d'europhisme bâti sur fond d'idéalisme non assumé.

Notre point de départ est la photo officielle du Président Macron. C'est probablement l'élément visuel qui synthétise le mieux le nouvel agencement politico-symbolique qu'est le macronisme et sa complexité sous-jacente. Comme l'illustre la photo présidentielle, le corps du chef de l'Etat est fixé au centre d'un dispositif reflétant ainsi l'une des caractéristiques essentielles du macronisme à savoir la centralité. Le corps présidentiel est positionné au centre de la photo d'une manière tellement parfaitement symétrique quelle en est dérangement, et vise à idéaliser le personnage dans un équilibre entre tension et relâché (Barberis, 2017). De plus, comme beau-

coup de ses prédécesseurs, E. Macron a une vision classique presque absolutiste du pouvoir à laquelle s'ajoutent différents degrés dethéâtralité qui s'expriment dans des registres qui apparaîtront souvent en forte tension.

Ce sont ces éléments que nous développerons dans les sections suivantes avant de conclure et d'ouvrir la discussion sur le futur du paysage politique français.

La rupture

Il semble que la recomposition du paysage politique français était inévitable. Ainsi, Jacques Attali, économiste, écrivain, conseiller d'état et surtout fin connaisseur de la sphère politique française, dira d'E. Macron qu'il incarne à la fois un certain vide de la politique française et la volonté de renouveau qu'attendent les Français : «Les Français rêvent d'être représentés par un inconnu» (Attali, 2016). Se faisant, et à l'instar des autres pays, il avait également prédit l'explosion du système politique en France.

Il se dira également convaincu que le candidat Macron est «le meilleur rempart contre la montée de l'extrême-droite», argument que ce dernier reprendra à son compte. On peut également penser qu'E. Macron s'inspirera d'un certain nombre de recommandations formulées dans le rapport de la commission pour la libération de la croissance française, présidée par Jacques Attali, dont il est le rapporteur général adjoint. Appelée également «commission Attali», elle fut chargée par le président de la République française Nicolas Sarkozy de rédiger un rapport fournissant des propositions afin de relancer la croissance économique de la France (rapport final rendu le 23 janvier 2008).

La campagne présidentielle française 2017 aura rendu manifestel'effondrement des forces politiques dites traditionnelles. Désormais, la division en 4 grands partis (à droite, il y avait initialement deux partis, l'un plus conservateur, l'autre plus libéral et centriste ; à gauche, il y avait le Parti Communiste Français de tradition radicale et le Parti Socialiste de tradition réformiste) est devenue caduque : seuls dominant La République En Marche (LREM), parti créé ex-nihilo par E. Macron, et le Front National qui est apparu comme la seule force de droite bien que marginalisé pendant presque 20 ans.

Plus précisément, selon la carte de l'échiquier politique français proposée par Meilland (2017), la campagne présidentielle 2017 aura montré que politiquement la France était alors divisée en 4 blocs de force à peu près égale, mais qui n'étaient plus les deux partis de droite et les deux partis de gauche qui s'entendaient deux par deux mais devenues désormais irréconciliables. Il s'agissait du bloc de gauche 1) divisé entre les partisans de Jean-Luc Mélenchon et ceux de Benoît Hamon, le bloc centriste qui se rassemblait autour d'Emmanuel Macron, le bloc nationaliste derrière Marine Le Pen, les trois représentant chacun 25 % de l'électorat, et un bloc de droite conservatrice qui se situait en dessous de 20 %.

Les élections européennes de mai 2019 ont révéélé l'affaiblissement voire l'éclatement a la fois du bloc de gauche et du bloc de la droite conservatrice. On

aura donc assisté à une reconfiguration quasi-complète de la vie politique en France en l'espace de deux années. Ainsi, l'atlas des partis politiques français de 2018 n'a quasiment plus rien à voir avec celui du début de mandat de François Hollande, en 2012 (Vaudano, 2018). Seule constante, le Front National, rebaptisé entre-temps Rassemblement National, demeure l'ennemi à abattre, que ce soit dans le système à 4 qui a vu se rassembler tous les autres partis contre lui, ou bien aujourd'hui avec pour seul opposant la LREM.

Le macronisme, nouvelle construction politico-symbolique

C'est l'épreuve des urnes, équivalent moderne de la prise de la Bastille qui permettra au mouvement d'E. Macron d'être représenté. Ce faisant, il devient le porteur de la doctrine d'un nouveau groupe politique la LREM. Avec méthode, il a construit une nouvelle idéologie, le macronisme.

Que ce soit par conviction ou sous l'influence de nécessités économiques, le macronisme valide définitivement le libéralisme comme deuxième dimension de la vie politique française. Théoriquement, une société hautement libérale ne peut être « pilotée » ni vers la droite, ni vers la gauche. D'un autre côté, son barycentre est incontestablement dirigiste (étatiste et constructiviste) comme celui de tous les grands partis français donnant ainsi la possibilité à E. Macron de gouverner au nom des valeurs de la droite ou de celles de la gauche (Cohen-Dumouchel, 2011). En effet, le macronisme capitalise sur un phénomène apparu lors du gouvernement Hollande à savoir l'autoritarisme du premier ministre Manuel Valls qui a fait glisser le socialisme vers l'étatisme afin de capter une partie de l'électorat de droite. Cela lui permet de s'émanciper définitivement du socialisme et in fine de l'écarter.

Depuis la fin du XVIIIe siècle, les philosophies politiques ont été classées sur l'axe droite-gauche. E. Macron a dessiné les frontières de ce que pourrait être la nouvelle carte politique française et, contrairement à ce que pouvait laisser penser son origine, il a fondé un parti assez éloigné des idéaux de gauche. En rendant caduque ce positionnement linéaire, le macronisme a validé un nouveau champ d'action idéologique sur deux « nouveaux » axes que sont le libéralisme et le dirigisme. Intrinsèquement, il dissimule un grand nombre de registres en tension voire opposés, qui s'expriment de plusieurs manières, et dont la centralité est le pilier.

La centralité, principe de base du macronisme

« Emmanuel Macron n'est pas centriste, il est central » (Rioux dans Merchet, 2018). C'est de cette manière que l'historien Jean-Pierre Rioux positionne E. Macron sur l'échiquier politique. En d'autres termes, le macronisme n'est ni de droite ni de gauche mais est un centrisme. Cette politique vise à rendre davantage obsolète le traditionnel clivage droite-gauche et à marginaliser les extrêmes. Ce faisant, la LREM prétend devenir le seul parti en France à même de s'opposer à la montée du Front National. Cette approche binaire voire manichéenne n'est pas nouvelle : en 1965, De Gaulle avait dit « Moi ou le chaos », E. Macron a été élu sur le slogan « Moi ou l'extrême droite ».

Cependant, ce positionnement interroge car ni de droite, ni de gauche, à la fois libéral et étatiste, autoritaire puis ouvert. Combiner des éléments a priori incompatibles ne peut que générer une certaine confusion d'autant que nombreux sont ceux qui, avec plus ou moins de succès, ont recherché ce genre de rassemblement sous la Ve République. La «grande transformation» du système politique voulue par E. Macron rappelle souvent une ambition centripète sous-jacente à la vie politique française depuis notamment la fin de la Seconde Guerre Mondiale et plus précisément la fin de la IVème et le début de la Vème république (Rioux dans Merchet, 2018).

Afin de comprendre ces mouvements, leur succès et leur déclin, il est nécessaire de les replacer dans un contexte historique (voir https://fr.wikipedia.org/wiki/Centrisme_politique_en_France). Ils sont nés après la seconde guerre mondiale lorsque modérés, démocrates et démocrates-chrétiens constituent la principale famille politique du centre en France, ils sont issus des traditions orléaniste et libérales de la droite française, les modérés, démocrates et démocrates-chrétiens se sont principalement structurés en partis politique après la Libération : tout d'abord, le Mouvement républicain populaire (MRP), sous la IVème République, puis l'Union pour la démocratie française (UDF), sous la Ve. Des facteurs de contingence externes, tels que l'élection au suffrage universel direct du président de la République instituée en 1962, rendront plus difficiles les succès électoraux des formations centristes.

À partir du milieu des années 1990, l'UDF connaîtra plusieurs scissions. Les formations politiques (au positionnement indépendant des forces de droites et de gauche) suivantes que seront le Mouvement Démocrate ou MoDem de François Bayrou construit sur les ruines de l'UDF (en 2007, François Bayrou, président de l'UDF, atteint 18,57 % des suffrages au premier tour de l'élection présidentielle, c'est le dernier bon score avant un déclin continu et une atomisation en plusieurs micro-partis. Très tôt, certains ont ironisé sur ce pari. «Toute politique implique un choix entre deux types de solution : les solutions intermédiaires se rattachent à l'une ou à l'autre. Cela revient à dire que le centre n'existe pas en politique», analysait le politologue Maurice Duverger sous la IVème République (voir Duverger, 1951).

L'émergence d'une nouvelle idéologie : le libéralisme pour remplacer la démocratie ?

«Le b.a.-ba de l'eupéisme, c'est Pascal Lamy qui, avec sa franchise coutumière, en rappelle la recette dans la revue Le Débat : on y fabrique du politique avec de l'économique, et c'est ainsi qu'il faut continuer.»

(L'Express, 2005).

De nombreux analystes et journalistes ont présenté E. Macron comme un disciple de d'Alexis de Tocqueville (1805-1859). Comme le souligne Jeambar (2017), «décrypter Emmanuel Macron à travers Tocqueville est un exercice édifiant. On découvre ainsi un authentique idéologue, bien loin du pragmatisme simpliste dans lequel on l'enferme. Macron a une stratégie fondée sur une analyse politique profonde inspirée de la quatrième partie de l'œuvre phare de Tocqueville " De la démocratie en Amérique " intitulée " Regard sur le destin politique des sociétés démocratiques."»

En réalité, le macronisme s'inspire de l'œuvre de Tocqueville afin de mieux déconstruire la démocratie, avec en ligne de mire l'opinion publique. Cette démarche résulte d'un double constat : la démocratie telle quelle existe aujourd'hui et ses perspectives d'avenir ainsi que les limites du système politique français (les deux appartenant à un ensemble en mutation) et le libéralisme. En d'autres termes, le macronisme s'attache à renverser l'ordre établi, c'est-à-dire que désormais la recherche de liberté doit primer sur celle de l'égalité afin d'éviter «l'autodestruction du système démocratique tout entier». En substance, la lecture politique est que la démocratie a produit une inégalité de conditions avec comme conséquences (politiques) l'échec des idéologies de droite et de gauche dans le redressement économique et social du pays. Face à ce désordre qui, écrit Tocqueville, "réduit tout à coup le corps social en poussière", il faut une science nouvelle.

Tocqueville écrit notamment : «Il faut une science politique nouvelle à un monde tout nouveau» (Tocqueville, 1848, p. 9). Pour E. Macron, le système politique français doit être transformé afin de s'inscrire dans le cadre politique défini par les institutions européennes et dans celui plus général de la globalisation des échanges et ses règles. Le macronisme devient une «science nouvelle», qui redéfinit la démocratie autour de deux éléments constitutifs qui sont la rationalité et la liberté. Par ailleurs, dans la continuité logique du théoricien de la démocratie, la pensée macronienne doit exprimer clairement afin que tout un chacun puisse aisément la comprendre, adoptant de cette manière une posture de tuteur. Le macronisme cherche à démontrer que «l'Ancien Régime a créé la centralisation, que celle-ci a entraîné la destruction des libertés politiques, créant ainsi une situation d'autant plus dangereuse que ces deux phénomènes concouraient à provoquer une profonde démocratisation égalitaire».

Bien que les citoyens français aient perdu confiance dans les forces politiques traditionnelles, ils n'ont pas encore fait le choix des extrêmes et notamment du Front National/Rassemblement National. Fort de cette vision manichéenne du paysage politique français actuel et futur, E. Macron a vu l'espace vide et compris, comme l'explique Tocqueville, que la majorité des citoyens n'a rien à gagner à une révolution. La centralité, l'un des piliers du macronisme, découle de ce constat où, en somme, il s'agit d'offrir au peuple «l'égalité dans la liberté».

C'est ce «désordre» qui est à l'origine du projet de société développé par E. Macron et labellisé sous le nom de macronisme. Ce constat et le projet de société qui en découle, reposent sur l'hypothèse de travail que, ce qui relie une France divisée c'est la volonté de voir émerger un homme nouveau (homme nouveau, imaginatif, inspiré, autoritaire et tenant d'un rapport direct avec le peuple) à même de fédérer les énergies individuelles autour d'une conception libérale de la société.

Le macronisme : un blend d'idéologies politiques avec pour élément central le libéralisme économique

Au-delà de l'influence marquante de Tocqueville, le macronisme en tant que construction (au sens de connaissance) quasi-scolaire, s'appuie sur un *blend* de plusieurs courants philosophiques et politiques qui ont forgé l'histoire de la pensée occidentale. On peut en situer trois autres.

Tout d'abord, l'approche scientifique de la politique d'E. Macron semble s'appuyer sur les travaux de Saint-Simon et d'Auguste Comte pour lesquels les phénomènes politiques et économiques (chacun étant un objet de science et non un art) actuels et présents doivent être étudiés selon une méthode scientifique. Ainsi, les phénomènes sociaux en France sont étudiés puis abordés face à l'opinion publique selon une méthode positive afin que chacun puisse percevoir les bénéfices à en retirer à l'aide d'une rhétorique axée sur une transformation voulue et non subie, dans le but de réformer la société existante en lui substituant une organisation meilleure. C'est la finalité ou le dessein fondamental du macronisme : reformer la société en vue de l'améliorer.

E. Macron puisera dans la doctrine de Saint-Simon (Claude-Henri de Rouvroy, comte de Saint-Simon (1760-1825)) la méthode scientifique permettant de déterminer les lois de l'organisation sociale ou comment in fine subordonner la société et la politique à l'économie. Il faut se rappeler que le constat fondamental que fait Saint-Simon, dans le cadre de son analyse positiviste de la réalité sociale, est que la «classe industrielle» est la plus importante (Benoit, 1980). Cela se vérifiera dans la composition de l'électorat d'E. Macron.

C'est sur les trois éléments du comtisme (Auguste Comte, 1798-1857) que s'articule la dialectique macronienne : la définition d'une «politique positive», déterminée par la méthode d'analyse des phénomènes sociaux et les résultats de sa mise en œuvre. Ces derniers représentent le talon d'Achille du macronisme étant donné que les résultats ne pourront être perçus qu'une fois la politique mise en œuvre et non ex ante. La communication utilisée par le E. Macron a été construite afin sortir de cette ambiguïté ou impasse.

Ensuite, le lien intime entre pensée et action semble être très proche de la pensée de Robespierre qui a été à la fois un homme de pensée et un homme mêlé à l'action politique. Chez ce dernier, la pensée évolue temporellement, est conditionnée par la situation politique, et s'exprime concrètement dans les discours, qui constituent en eux-mêmes des actions politiques (Benoit, 1980). Si le macronisme s'inspire de la pensée-action de Robespierre, il s'en éloigne aussi grandement quant aux principes de base de l'organisation de la société, aux principes de politique et enfin aux principes de religion. La pensée macronienne ne suit pas la chronologie morale, politique, religion de Robespierre. Alors que ce dernier donne à la société un fondement moral, il est difficile de trouver chez E. Macron une preuve de l'expression concrète de la vertu au-delà de son usage dans les discours.

Alors que les «philosophes» du XVIIIe siècle luttaienent principalement contre l'absolutisme royal, le macronisme semble s'être donné pour objectif de combattre voire d'abattre les représentants du monde d'avant, et notamment «l'absolutisme administratif» et ses origines telles que, par exemple, l'Ecole Nationale d'Administration (ENA) qui est en passe d'être supprimée plutôt que réformée. C'est d'autant plus paradoxal qu'il est lui-même issu de l'ENA. Des lors, à une élite administrative se substituera une élite de d'individus issus de la représentation populaire ayant peu ou pas d'expérience du monde politique. En réalité, il est possible d'estimer qu'il s'agit d'une déconstruction de l'appareil d'État et de ses déterminants au profit d'une supranationalité, celle de l'Union Européenne et d'une doctrine

libérale. Parce que cette approche privilégie avant tout l'efficacité au détriment de la raison, elle peut être source d'excès et donc dangereuse à terme (voir Benoit, 1980).

Enfin, au travers de l'œuvre de l'historien et homme politique français François Guizot (1787-1874), E. Macron a tiré les enseignements des erreurs qu'il a commises afin de mieux saisir quelles sont les exigences d'un libéralisme authentique. Au-delà de l'exaltation (des bienfaits/bénéfices/apports à la société) du libéralisme, l'une caractéristique de la pensée politique libérale concerne les/s'applique aux collectivités décentralisées, dont il fait valoir les mérites, liant administration locale et progrès de la civilisation (Benoit, 1980). Cependant, la vision de Guizot semble difficilement applicable à la France d'aujourd'hui car il faudrait une «civilisation très avancée» au sein de laquelle une grande majorité accepterait une perte de souveraineté au profit d'institutions (européennes) et la reconnaissance de la légitimité de ces dernières quant à conduire le destin de chaque individu. Les élections européennes de mai 2019 auront montré que les français n'y sont pas (encore) prêts.

Le macronisme, victime de ses contradictions internes ?

Le macronisme est construit de manière à ne laisser aucune place au hasard tout en corroborant l'idée d'un double langage au sein duquel prévaut le «en même temps». Il s'agit autant d'une formule rhétorique que d'une manière de gouverner qui vise à plaire aussi bien aux idéalistes qui se situent au-delà des frontières nationales qu'à ceux qui sont attachés à l'identité française. Cette position est-elle tenable ? Nous apportons quelques éléments de réponse ci-dessous.

Contrairement aux penseurs que sont Locke ou le mouvement des écrivains «philosophes», tels Montesquieu ou Rousseau, et celle des économistes, au premier rang desquels les Physiocrates et Adam Smith, le macronisme suppose que c'est l'économie qui doit exercer sur les institutions une influence certaine. Le politique devient ainsi subordonné à l'économique. Si le macronisme s'inspire au moins dans l'esprit de la Révolution de 1789, il effectue un tri sélectif de son apport libéral en se focalisant essentiellement sur la liberté économique. Tout d'abord, il s'agit de lutter contre les contraintes insupportables (du régime monarchique) qui entravent le développement (constitutionnel et social) économique. L'inefficacité et/ou le coût sont d'ailleurs des arguments très souvent avancés par E. Macron afin justifier certaines décisions politiques. Ensuite, le macronisme nie l'affirmation de la souveraineté de la nation et remet en question l'égalité des individus ce qui n'est pas sans contradictions. Logiquement, le macronisme repose alors sur une conception individualiste des rapports sociaux, compris dans le cadre d'une citoyenneté à minima européenne, la famille ayant disparu du cadre de référence. Si la recherche du bonheur demeure la finalité de ce projet de société, elle ne peut pour être effective que supposer une adhésion aux principes du macronisme. En somme, point de bonheur en dehors de cette idéologie. Par ailleurs, on constate une inversion des rôles : la recherche du bien être devient une affaire individuelle. L'individu n'est plus maître de l'économie mais un acteur passif parmi tant d'autres, lui restant comme choix ou bien d'épouser ce nouveau modèle de société ou bien d'être marginalisé. Cette posture est assez éloignée des idéaux de 1789, lesquels ambitionnaient de créer un homme libéré et non

un homme isolé. On peut s'interroger dans quelle mesure un tel système politique ne conduirait pas à accentuer la tribalisation de la société française, les Gilets jaunes en étant une manifestation parmi d'autres (Maffesoli dans Chanut, 2019).

En supprimant les signes d'oppression antérieurs, le macronisme en a créé de nouveaux notamment en restaurant la lutte des classes. Par ailleurs, au travers de la technologie et des médias, loin d'être des outils de libération, ils deviennent en réalité un carcan (plutôt l'illusion de la liberté que la liberté elle-même) comme l'illustrent le filtrage des informations dans un sens positif (les journaux télévisés évitant les informations «négatives» notamment celles contribuant à donner une image négative de l'action du gouvernement en place et la surexposition d'E. Macron lors de la campagne précédant les élections européennes).

Au-delà de la disparition des valeurs familiales (bien que ces dernières aient considérablement faibli depuis les années 90 comme l'on souligné de nombreux sociologues), le macronisme suppose également la fin de l'état-nation et de son corolaire la souveraineté. C'est donc une remise en question du principe démocratique que le macronisme propose, la souveraineté ne réside plus dans la volonté générale de la nation mais appartient à des institutions supranationales voire un idéal globalisé/mondialisé. De fait, le macronisme semble viser plus loin que les seules institutions européennes auxquelles la France a déjà délégué une grande partie de sa souveraineté.

Malgré (ou bien parce) que la volonté d'E. Macron (est) de créer une science positive des phénomènes sociaux et, à partir des fondations du macronisme, de proposer un nouveau modèle de société, il ne s'adresse finalement qu'à une minorité d'individus au sein de la population française, celle qui a et continue de bénéficier des apports de la libéralisation de l'économie au niveau mondial. Ainsi, dans le macronisme culmine l'idée d'une révolution ou rupture avec l'ordre établi qui n'est plus populaire au contraire de la Jacobine, mais essentiellement bourgeoise ou élitiste comme cela avait été le cas en Angleterre.

Rupture dans le système politique français, nouvelle idéologie voire utopie politique, ou bien étape dans l'évolution tout d'abord vers l'européisme puis vers une forme de gouvernance mondiale, le macronisme symbolise un idéal laïque et pragmatique mais souffrant de trop de contradictions/tensions pour être tenable. Par ailleurs, il paraît difficile sinon réducteur de n'interpréter la réalité qu'en fonction d'idées ou de théories préconçues. Le macronisme, cette science des idées, semble (volontairement ou inconsciemment ?) ignorer les réalités concrètes de la société française.

Conclusions

Analyser le macronisme et son influence non seulement sur la sphère politique mais également sur la société française est un exercice délicat et, dans la mesure où le processus est en cours, on ne peut se livrer qu'à des spéculations.

Le macronisme est-il un européisme?

«Macron, un mélange d'eupéisme et de tactique réaliste» (Hubert Vedrine dans Merchet, 2017). Le concept d'eupéisme est un néologisme «inventé» par l'essayiste, poète et romancier Jules Romains (1885-1972) en 1915. Il désigne une propension en faveur du fédéralisme européen ainsi que de l'établissement d'une Europe laïque, par opposition à la chrétienté d'autrefois. Intimement lié à une autre idéologie politique l'europhilie, cette ligne de pensée repose sur la volonté de dépasser les nations et par extension les États-nations qui seraient ainsi réduits en simples États composant une Europe fédérale. Elle prônerait donc l'émergence d'une supranation européenne (<https://fr.wikipedia.org/wiki/Europhilie>).

Pendant sa campagne présidentielle, E. Macron a été sans ambiguïté sur son engagement européen. Son inspiration est «eupéiste», assez proche, sur certains points, de la pensée de Jürgen Habermas. Ils ont pour argument commun que l'identité nationale ne peut plus être l'horizon ultime de la politique. Mais loin d'en envisager le sacrifice, le philosophe allemand propose de dissocier les appartenances diverses de l'allégeance à des principes politiques communs. Dans *L'intégration républicaine* (1998), il a exposé l'idée d'un mode d'intégration à deux niveaux, celui d'une «intégration éthique» durant laquelle les «formes de vie» propres des groupes sont préservées dans le pays d'accueil, et le second niveau qui est celui de l'«intégration politique», dans laquelle il est demandé aux arrivants d'adhérer aux principes constitutionnels ancrés dans la «culture politique commune». L'Europe postnationale défendue par Habermas dissocie ainsi l'obéissance à des principes politiques des différentes appartenances nationales (Hunyadi, 2012). En d'autres termes, les nations et les différentes cultures doivent adhérer aux mêmes principes politiques, ces derniers étant définis au niveau européen.

Dans son analyse de la conception habermassienne d'un multiculturalisme de type libéral, Goedel (2019) souligne qu'il culmine dans l'«utopie réaliste» d'un «État cosmopolitique», où chaque «citoyen mondial» est assuré de pouvoir bénéficier d'un «droit cosmopolitique efficacement institutionnalisé». Mais le macronisme va plus loin. En réaction aux problèmes rencontrés par l'Europe, il reprendra, sans y faire explicitement référence, l'idée d'un «cosmopolitisme constitutionnel» pour l'Europe qui puise sa source dans l'idée de «Paix perpétuelle» imaginée par le philosophe Emmanuel Kant au XVIIIe siècle, assortie d'autres projets dont le libéralisme économique n'est qu'un aspect.

E. Macron semble fusionner idées et action dans un projet présidentiel pragmatique mais complexe dont l'affirmation «eupéiste» de principe, est enrichie d'un thème d'une autre nature, l'«Europe qui protège». Il a repris à son compte cette formule à laquelle François Mitterrand avait eu recours face à ses détracteurs lors du débat sur le traité de Maastricht en 1992. «Une Europe forte nous protégera mieux» mais de quoi et/ou de qui ? Du terrorisme, de la Russie, de la Chine voire des États-Unis comme E. Macron l'a souligné en Roumanie lors de la campagne pour les élections européennes en mai 2019.

Cependant, à l'opposé du philosophe allemand, l'idéalisme inassumé d'E. Macron est source de tensions et in fine un réservoir pour les extrêmes en France. En effet, articuler l'unité politique à la diversité culturelle semblent davantage tenir du vœu pieu compte tenu de l'archipellisation croissante de la société française et de la montée des communautarismes notamment religieux. A moins qu'il ne s'agisse d'une vision plus ambitieuse qui propose de nouvelles relations entre l'individu archipellisé et le village global (voir Viard, 2016).

Dans la continuité de la logique précédente, et reflétant les registres en tension qui sont à l'œuvre au sein du macronisme, on trouve également la question de l'identité nationale. D'un côté, le macronisme dans sa dimension libérale appelle, au moins implicitement, à dépasser cette dernière car elle ne peut plus être «l'horizon ultime de la politique» au sens de Habermas. D'un autre côté, les références à l'identité française dans les discours d'E. Macron sont nombreuses, notamment lors des commémorations au mois de juin 2019. D'un autre côté, le relatif silence voire l'ambiguïté des réactions du gouvernement face à plusieurs événements illustrant la recrudescence d'actes de révélant la présence croissante d'un islamisme radical (par exemple, le port de burkinis à la piscine de Grenoble en violation d'un certain nombre de règles et de lois en juin 2019). Dans ces conditions, de quelle manière le macronisme prétend arriver à générer une forme d'allégeance à des principes politiques communs tout en dissociant les diverses appartenances identitaires demeure abscons. Cet idéalisme, que l'on pourrait qualifier d'inassumé, devient dès lors source d'incertitude, cette dernière ne pouvant que conduire à une aggravation du repli identitaire.

Le macronisme, une utopie parmi d'autres?

En étirant à l'extrême le macronisme, on y trouve une certaine ressemblance avec H.G. Wells et son utopie moderne. Leurs dialectiques sont relativement proches: il s'agit de convaincre du bien-fondé de leur approche d'organisation de la société sans pour autant aller jusque-là. Les deux auteurs puisent leur inspiration dans un mélange de socialisme, dont ils ont une interprétation personnelle, et dans le darwinisme. Le but de l'utopie de Wells est d'arriver à une forme de conscience collective mondiale, stade ultime de l'évolution, unifiant races, nations et classes dans un État-Monde. Tous les deux ont une conception élitiste de la société.

Alors que le rôle de l'éducation n'est pas clair au sein du macronisme, elle tient une place centrale chez H.G. Wells. Cependant, cette vision n'est pas dépourvue d'ambiguïtés: la finalité de l'éducation est de produire des classes sociales étanches. En 1914, à l'aune de sa vie, Wells, lucide, estime que seule une déflagration mondiale, issue de la dégradation économique et sociale de l'état de la planète, mènerait d'abord à une guerre nucléaire puis à un État mondial unifié conforme à ses vœux. Ce sont des événements similaires qui ont donné naissance d'abord à la Société des Nations puis à l'Union Européenne.

Si l'on établit un parallèle avec la situation actuelle, il aurait fallu un événement marquant, douloureux, fédérateur tel que la Seconde Guerre mondiale pour donner du sens au macronisme, pour rassembler. Néanmoins, la France

d'aujourd'hui n'est pas celle de 1945. A cette époque-là, elle se divisait en collaborateurs et résistants, ces derniers se subdivisant en communistes et gens de droite/socio-démocrates, libéraux, etc. Aujourd'hui, la France de par sa mixité ethnique et l'archipellisation croissante de son corps social (Fourquet, 2019), n'a rien de comparable. Les conspirationnistes, les moins crédules ou bien ceux qui ont tout simplement une vision plus large de la situation diraient que l'incendie de Notre Dame de Paris aurait pu servir d'évènement déclencheur ou fédérateur. Il n'en a rien été car l'unanimité s'est rapidement désintégrée. Au contraire, il n'a fait que révéler à quel point la France était divisée. Au-delà des clivages intercommunautaires et religieux (cf. tweets et propos des membres de l'UNEF visant à relativiser voire à stigmatiser l'accident), cet évènement a relancé la lutte des classes avec l'intervention intempestive de riches donateurs à laquelle s'est ajoutée la volonté présidentielle d'accélérer la restauration pour en tirer parti, ce qui a suscité l'opposition des conservateurs.

Le macronisme reconnaît les différences entre individus mais selon un seul angle de vue : ceux qui ont réussi et les ceux qui aspirent à réussir (et/ou qui doivent s'inspirer des premiers pour y parvenir). C'est une version verticale, condescendante et simplificatrice de la société française, mais d'une certaine manière cohérente avec le pragmatisme d'E. Macron. En ce sens, et à la différence de Tocqueville ou de Montesquieu, l'unique idéal commun devient celui de la réussite économique et sociale. L'adhésion à ce modèle de société paraît dès lors impossible pour une majorité d'individus, ce qui ne peut qu'accentuer les clivages. La verticalisation de la société voulue ou révélée par le macronisme aura clairement dissocié les gagnants des perdants de la mondialisation, les couches supérieures de la société française qui se seront reconnues dans le macronisme des «gilets jaunes» qui ont l'impression de payer le prix dans leur existence quotidienne.

Dans ces conditions, il est difficile de trouver un credo dans le macronisme si ce n'est un opportunisme bâti sur un socle d'idéologies diverses avec pour objectif de proposer un nouveau modèle de société mais sans en véritablement décrire sa nature ou ses contours. Le projet n'est probablement pas abouti et on peut dès lors imaginer que la présidence d'E. Macron n'aura été qu'une étape dans la volonté de faire évoluer la France vers une Europe «postnationale» voire mondialiste.

Sur son blog, Jean-Marie Meilland pose la question de l'avenir du paysage politique français en ces termes: «Est-il pire de laisser élire un nationaliste ou d'élire un néolibéral mondialiste dont la politique fait grandir le nationalisme?». L'évolution de l'environnement/du climat économico-social en France dans les prochaines années donnera vraisemblablement la réponse à cette question. La croissance des communautarismes sur fond d'une islamisation croissante de la société française ne pourra que marginaliser les partis dits traditionnels et voir grossir l'électorat du Rassemblement National, pour peu que ce dernier veuille du pouvoir.

Références:

1. Almond, G.A., Bingham Powell JR, G., Dalton, R.J., et Strom, K. (2009). *Comparative Politics Today. A World View*. Londres, Pearson.
2. Attali, J. (2016). Pour Jacques Attali, "Macron n'incarne que le vide". *Challenges*, 13.05.2016. https://www.challenges.fr/challenges-soir/pour-jacques-attali-macron-n-incarne-que-le-vide_24719
3. Barberis, I. (2017). Dans l'œil d'Emmanuel Macron : pouvoir et théâtralité. *The Conversation*, 03.07.2017. <https://theconversation.com/dans-loeil-demmanuel-macron-pouvoir-et-theatralite-80363>
4. Benoit, F-P. (1980). *Les idéologies politiques modernes - Le temps de Hegel*. Puf.
5. Chanot, E. (2019). Interview de Michel Maffesoli: «nous allons voir resurgir des manifestations tribales!». Sputnik France, 25.03.019. <https://fr.sputniknews.com/radio/201903251040491738-maffesol-manifestations-tribales/>
6. Cohen-Dumouchel, A. (2011). Cartographie du paysage politique français. *Contrepoints*, 07.11.2011. <https://www.contrepoints.org/2011/11/07/54348-cartographie-du-paysage-politique-francais>
7. Duverger, M. (1951). *Les partis politiques*. Armand Colin, Paris.
8. Fourquet, J. (2019). *L'Archipel français*. Le Seuil, Kindle Edition.
9. Jeambar, D. (2017). De la démocratie selon Macron: la pensée d'un authentique idéologue. *Challenges*, 22.05.2017. https://www.challenges.fr/politique/de-la-democratie-selon-macron-la-pensee-d-un-authentique-ideologue_475034
10. Hunyadi, M. (2012). Habermas, mondialiste des droits de l'homme. *Le Temps*, 20.07.2012. <https://www.letemps.ch/culture/habermas-mondialiste-droits-lhomme>
11. L'Express (2005). Constitution européenne : oui ou non ? 09.05.2005. https://www.lexpress.fr/actualite/monde/europe/constitution-europeenne-oui-ou-non_486012.html
12. Merchet, J-D. (2018). Le macronisme est-il un centrisme? *L'Opinion*, 10.01.2018. <https://www.lopinion.fr/dossier/edito/qu-est-que-macronisme-140458>
13. Meilland, J-M. (2017). Présidentielle 2017: recomposition du paysage politique français. Blog de Jean-Marie Meilland, 07.04.2017. <https://lib54.wordpress.com/2017/04/07/presidentielle-2017-recomposition-du-paysage-politique-francais/>
14. de Tocqueville, A.(1848). *De la démocratie en Amérique*. Pagnerre.
15. Vaudano, M. (2018). Le bouleversement du paysage des partis politiques en une infographie. *Le Monde*, 20.03.2018. https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2018/03/20/le-bouleversement-du-paysage-des-partis-politiques-en-une-infographie_5273667_4355770.html
16. Viard, J. (2016). *Le nouvel âge du politique : Le temps de l'individu-monde*. Ed. de l'Aube , collection L'Aube poche. L'Aube poche essai.

МАКРОНИЗАМ – НОВА ПОЛИТИЧКО-СИМБОЛИЧКА КОНСТРУКЦИЈА ИЗМЕЂУ РАСПАДА, НАПЕТОСТИ И НЕПРИЗНАТОГ ИДЕАЛИЗМА

Сажетак: Ретки су француски политичари који, у тако снажној мери, симболизују расцеп између власти, грађана, економије, политике и друштва. Емануел Макрон, изабран за председника Републике кад му је било тридесет девет година, а преко њега и политичко-симболичка конструкција макронизма, у кратком времену владавине искоришћавају створени расцеп у своју корист, истовремено га појачавајући.

У овом тексту покушавамо да схватимо основне елементе од којих се гради та нова идеологија каква је макронизам. Полазимо од политичко-симболичке анализе која ће осветлити како континуитет, тако и прекид са претходним француским председницима. Показаћемо да је посреди конструкција, другим речима практични преплет или смеша неколико филозофских струја које су изградиле историју западне политичке мисли: од артикулације Робеспјерове мисли-акције (од које се Макрон у свом деловању посебно удаљава у погледу моралног темеља друштва), те позитивизма Огиста Конта (дефиниција једне „позитивне политике“ коју одређује метода анализе) и токвиловског политичког тумачења француског друштва, све до захтева истинског либерализма једног Ф. Гизоа (децентрализоване заједнице чије вредности Гизо истиче зато што оне повезују локалну управу и напредак цивилизације). Потом ћемо указати на последице те конструкције по француско друштво и то двосмерно, узајамно, као нешто што зависи од тог друштва, и као нешто што утиче на њега. Показаћемо како и зашто макронизам као конструкција по природи није одржив. Затим ћемо га анализирати у компарацији са једном другом идеологијом, европеизмом, како бисмо указали на њихову тесну повезаност, али и различитост у смислу да макронизам гледа даље од европеизма. На крају, могуће последице ових конструката разматрамо у светлу исхода европских избора.

Кључне речи: макронизам, политичке идеологије, централизам, либерализам, Француска, европејство

Uputstvo saradnicima o prilogima:

Tekst poslati na e-mail adresu ljubisa@kpolisa.com (ili preko kontakt forme na adresi www.kpolisa.com). Tekst treba biti pripremljen u formatu B5 (17,6x25,0cm), u fontu Times New Roman, veličina fonta Size: 11, tastatura Serbian (Cyrillic), jednogrednog proreda Line spacing: Single. Maksimalni obim originalnih naučnih i preglednih radova je jedan autorski tabak (ili 36300 karaktera sa razmacima). Na prvoj strani, iznad naslova rada, u levom gornjem delu treba napisati ime, prezime (u fusnoti dostaviti kontakt sa autorom: e-mail, tel.), ustanovu, mesto a ispod naslova rada sažetak (do 150 reči) i ključne reči (najviše sedam) na srpskom i jednom od svetskih jezika.

Strana imena pisati transkribovana, a kod prvog navođenja iza imena u zagradi staviti ime u originalu.

Primer: Brodel (Braudel).

Kod citiranja ili pozivanja na izvor iza citata navesti u zagradi prezime autora, godinu izdanja i stranicu, pismom kojim je štampan izvor na koji se poziva.

Primer:

(Veber, 1976: 341); (Weber, 1989: 59).

Isto pravilo važi i kod navođenja literature u spisku literature na kraju spisa.

Primer:

1. Le Gof, Žak (1997): *Vreme, rad i kultura srednjovekovnog Zapada*, Svetovi, Novi Sad,
2. Robins, Kevin (2001): *Kiberprostor i svijet u kojemu živimo, Kiberprostor, kibertijela i cyberpank: kulture tehnološke tjelesnosti*, uredili Mike Featherstone i Rober Burrows, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb,

Fusnote koristiti samo za propratne komentare.

Napomene: Radove objavljene u časopisu, nije dozvoljeno preštampani ni u delovima ni u celini bez saglasnosti izdavača. Ocene iznesene u radovima stavovi su autora istih, i ne izražavaju mišljenje uredništva časopisa.

Rukopisi se recenziraju, i ne vraćaju autorima. Objavljeni radovi se honorarišu u skladu sa finansijskim mogućnostima izdavača.

САДРЖАЈ

<i>Миша Ђурковић,</i> Европске партије на европским изборима	7-18
<i>Ирина Р. Милутиновић,</i> Политички маркетинг и борба са популизмом	19-35
<i>Горан Николић,</i> Економски аспект избора за европски парламент 2019.	37-54
<i>Жељко Малешевић,</i> Избори за Европски парламент у Аустрији и Немачкој	55-64
<i>Слободан Зечевић,</i> Француски избори за Европски парламент	65-76
<i>Слободан Г. Марковић,</i> Уједињено Краљевство и избори за Европски парламент у сенци Брегзита	77-86
<i>Слободан Јанковић,</i> Шпагети европски избори	87-99
<i>Милан Игрутиновић,</i> Избори за Европски парламент у земљама Бенелукса	101-116
<i>Рајко Петровић,</i> Избори за европски парламент 2019. у Шпанији и Португалу	117-133
<i>Александар Саша Гајић,</i> Европски парламентарни избори 2019 у Мађарској и Пољској	135-152
<i>Стеван Гајић,</i> Анализа избора за Европски парламент у Бугарској и Румунији	153-166
<i>Јовица Павловић,</i> Избори за Европски парламент у Шведској, Данској и Финској 2019. године: позиционирање партија у односу на домаће и европске теме	167-180
<i>Страхиња Обреновић,</i> Избори за европски парламент у Чешкој и Словачкој	181-196
<i>Владислав Б. Сотировић,</i> Избори за Европски парламент 2019. г. – Естонија, Летонија и Литванија	197-204
<i>Соња Б. Драговић Секулић,</i> Избори за европски парламент 2019. у Грчкој и на Кипру	205-218
<i>Душан Илић,</i> Избори за европски парламент 2019. Хрватска и Словенија	219-234
<i>Слађана Здравковић,</i> Турска и европски избори	235-244
<i>Laurent Tournois / Гордана Ђерић,</i> Макронизам – нова политичко-симболичка конструкција између распада, напетости и непризнатог идеализма	245-258

ISSN 1820-4589

